

ESAD NAİB

أُسعد النائب

KERKÜK NÜKTELERİ

كركوك نكته لری

Hazırlayan

Dr. ÖNDER SAATÇI

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2024

ISBN: 978-625-396-401-6
Yayıncı Sertifika No: 52493

Editör
Doç. Dr. Ahmet AKGÜL
(ORCID ID: 0000-0002-9337-6925)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

ESAD NAİB
KERKÜK NÜKTELERİ
(Kitap ve Yazma)

Hazırlayan
Dr. Önder SAATÇI

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mh.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

www.cizgikitabevi.com

   / cizgikitabevi

Siyavuşpaşa Mh.
Gül Sk. No: 15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	7
ESAD NAİB KİMDİR?	8
1. GİRİŞ.....	10
1.1. Irak Türkmen Halk Edebiyatında Fıkra ve Anekdota İlgili Yazılanlar	10
1.2. Nükte, Anekdota ve Fıkra Terimleri	10
2. İNCELEME	13
2.1. “Kerkük Nükteleri” Kitabı ve “Yazma”nın Nitelikleri	13
2.2. Kitabın Hazırlanmasında Uygulanan Yöntem.....	14
2.3. Nüktelerin Bazı Edebî Özellikleri	14
2.4. Nüktelerin İmla Özellikleri	15
2.4.1. Alıntı Kelimelerin İmlası.....	15
2.4.1.1. Arapça Alıntılarının İmlası.....	15
2.4.1.2. Farsça Alıntılarının İmlası.....	19
2.4.1.3. İkili İmla ile Yazılan Arapça ve Farsça Alıntılar	21
2.4.2. Türkçe Kelimelerin İmlası.....	23
2.4.2.1. Klasik Osmanlı İmlasının Fonetik ile İlgili Özellikleri	23
2.4.2.1.1. Türkçe Kelimelerin Fonetikle İlgili Diğer İmla Özellikleri	24
2.4.2.2. Klasik Osmanlı İmlasının Morfoloji ile İlgili Özellikleri.....	27
2.4.2.2.1. Yapım Eklerinde.....	27
2.4.2.2.2. Çekim Eklerinde.....	28
2.4.2.2.3. Fonetik İmlayla Yazılan Ekler.....	30
2.4.2.2.4. İkili İmlayla Yazılan Ekler	31
2.4.3. Yazarın Şahsî İmlası.....	31
2.5. Metindeki Bazı Dil Özellikleri	32
2.5.1. Arkaik -DIKtA / -DUKtA ekinin Kullanımı	32
2.5.2. Yerleşmiş Alıntılarının Yerine “Öz Türkçe” Kullanma	32
2.5.3. Türkçe Kelimelerin Kullanımında Bazı Hatalar.....	33
2.5.4. Kerkük Ağzına Dair Bazı Özellikler	34
2.5.4.1. Fonetik ile İlgili Özellikler	34
2.5.4.1.1. Arkaik Şeklin Korunması	34
2.5.4.1.2. Kerkük Ağzına Dair Diğer Fonetik Özellikler	34
2.5.4.2. Morfoloji ile İlgili Özellikler	36
2.5.4.2.1. Bazı Eklerin Fonetikine Dair Özellikler	36
2.5.4.2.2. -İncA Ekinin Sonra Çekim Eki Getirilmesi	37
2.5.4.2.3. Dönüşlülük Ekinde Nöbetleşme	37
2.5.4.3. Kelime Hazinesi Bakımından Özellikler	37
2.5.4.3.1. Kerkük Ağzı Söz Varlığının Türkiye Türkçesi Söz Varlığına Tercih Edilmesi	37
2.5.4.3.2. Bazı Kelimelerin Kerkük Ağzındaki Anlamlarıyla Kullanılması	37
2.5.4.3.3. Kerkük Ağzına Has Deyimler ve Söz Kalıpları	38
SONUÇ.....	40
KAYNAKLAR.....	41
ÇEVİRİ YAZILI METİN.....	42
KERKÜK NÜKTELERİ.....	42
BİRİNCİ CİLT 46	
İŞTE ŞİMDİ ALLAHU EKBER	47
DARGINLIK YİNE KALSIN	48
KADININ TEKKE TARİKATLARINA GİRMESİ	49
CİMRİ VE ÇOCUĞU	50
CİMRİNİN HESABI.....	51
EŞEĞİN ZEKÂSI	52
RAMAZAN CAN SIKICI İMİŞ.....	53
NİKÂH İÇİN İŞ BİRLİĞİ.....	54
İSTEKLİ TAVLI OYUNU	55

PAÇA ZİYAFETİ	56
SALİH PEYGAMBERDİR	57
SENİN DE BANA İŞİN DÜŞTÜ	58
“SANKİ”Yİ KALDIRINIZ	59
RAMAZAN’DA YAPACAKMIŞ	60
BUYURUNUZ ŞEYHİM YEMEĞE	61
YAKINLARINI GÖRMEĞE GELMİŞ	62
NAMAZ REKÂTLARI	63
BEN ÖZÜM BÖYLEYİM	64
YANLIŞ ŞÖHRET	65
İKİ YAZICI	66
BULUTU NİŞAN KOYMAK	67
SİĞİR BAŞI KÜPTE KALMIŞ	68
ÇABUK İŞ SEVMEYEN MARANGOZ	69
HADİ SEN BİZE ANLAT	70
MUZİP İLE KÖR	71
BU ATIŞ KÖR ATIŞI DEĞİLDİR	72
ALLAH’IN MEKÂNSIZLIĞI	73
FIRTINA VE KOYUN SÜRÜSÜ	74
ALLAH’IN BİRE ON İHSANI	75
KÖYLÜ VE DEĞİRMENCİ	76
ÖKÜZDEN KONUŞUN	77
BU DA OLUR SUÇ MU?	78
HÂKİM İLE KAPİÇİNİN MAAŞLARI	79
YAĞMUR DUASI VE DELİ MOLLA ZEYNEL	80
SALİH BEY VE KADI	81
İŞTE BÖYLE SÖYLE	82
BANA DA MI LOLO	83
BİR SALAVAT OKU	84
KARARI BİR DE (DAHA) OKU	85
BİRLİKTE BAŞLAYALIM	86
BİR DAMDA İKİ HAVA	87
UYDURMA HASTALIK VE DUA OYUNU	88
İKİ KARILI KOCA-SABAH NAMAZI	89
BERBERİN TATİL GÜNÜ	90
KÖY MOLLASI-1	91
KÖY MOLLASI-2	92
MİSKİN KOCA VE ŞİRRET KARI	93
TERS PLAN	94
KABADAYILIK GÖSTERİŞİ	95
SESİNİ BİZ DE DUYDUK	96
HACE NENE’NİN NAMAZI	97
HELEGEZİ VE İHTİYAR ADAM	98
YALNIZ EKMEK DEĞİL PEYNİR DE İSTERİM	99
YORGAN BİLE TİTREMEZ	100
YANLIŞLIK	101
DİN PERDESİ ALTINDA BİR OYUN	102
BAĞVAN (BAHÇEVAN) SONA ALI	103
HER TOKADI BİR ALTINA	104
RAMAZAN İFTARI	105
MUHABBET NÜSHASI	106
KERVAN HIRSIZLARI	107
ALLAH’I GÖRMEK	108
İSTİHARE: FALLI DÜŞ	109
ANDRİYA EFENDİ’NİN ZORAKİ ORUCU	110

KIZARTILMIŞ KAZ DAVASI	111
KOCA EVLENDİRME.....	112
FİTNE.....	113
PEKÂLÂ	114
UĞURLU MEZAR.....	115
AV MERAKLISI VE HİZMETÇİSİ	116
NAMAZA ALIŞTIRMAK	117
KADI'NIN KANUNİ ALIŞVERİŞİ	118
KÜFÜR AHMED.....	119
AZAN DAVASI(EZAN KAVGASI)	120
VAKTİM OLSUN DA BOŞAYAYIM	121
MAHALLE İMAMI VE OYNANAN OYUN.....	122
YALANI UYDUR SÖYLE	123
SAĞIRIN HASTA ZİYARETİ	124
TELEFON OYUNU	125
KURA OYUNU.....	126
TABUR AĞASI AHMET AĞA	127
YARAMAZ OĞUL	128
DELİNİN MANTIĞI	129
HIRSIZ TERZİ VE EL EMEĞİ.....	130
HIZIR PEYGAMBER'İ BULMAK.....	131
SEN DE YARIN GÜLERSİN	132
BEN BUNDAN VAZGEÇECEK DEĞİLİM.....	133
GEL SEN ONU TUTUVER DE BAKAYIM.....	134
BU AĞILDA YALNIZ BEN Mİ GEÇİYİM?	135
ALTIN YAPTIRMAK	136
BÜYÜLÜ SÜRME OYUNU.....	137
ABDESHANE TEMZİLEMEK.....	138
VAKİT ÇALMAK.....	139
TESVİYE MAHKEMELERİ.....	140
HER GÜZELİN AYIBI OLUR	141
KORKAĞIN KORKAĞI.....	142
BUNU ŞİMDİYE KADAR BİLMEMİŞTİM	143
ÇOCUK TERBİYESİ	144
BİR MEKTUP OYUNU	145
İKİNCİ CİLT 146	
UŞAK (HİZMETÇİ).....	148
NAR SATAN İLE MÜŞTERİ	149
BİR MUZİPLİK DAHA.....	150
KERİM DAYI'NIN KUR'ÂN'I.....	151
DAHA BELLİ DEĞİL.....	152
YOKSUL VE KÜFÜR AHMET	153
ÖZRÜ SUÇUNDAN BÜYÜK	154
DOKTORUN KAPICISI	155
O DA BÖYLE KALMAZ	156
UĞURSUZ TAVŞAN	157
YABAYLA BAMYA YEMEK	158
HACDAN KONUŞMA.....	159
MİLONER ZANGOÇ.....	160
NAMAZ VE ABDEST	161
EŞEK KONUSU	162
İMTİHAN ELDEN KAÇMIŞ MI?	163
CABA DA SIRASIYLA.....	164
KİMSENİN HÜRRİYETİNE DOKUNMAYIN	165
İKİ SAĞIR ARKADAŞ ARASINDA.....	166

ÜÇ ZÜĞÜRT.....	167
YAHUDİ VE GECE HIRSIZI	168
CEHENNEME GİT	169
YELLENMEK	170
HÜRRİYET.....	171
HIRSIZLIĞI BULMAK.....	172
NAHİYE MÜDÜRÜ VE MÜSTAŞAR.....	173
MİSYONER VE ÖĞRENCİLERİ.....	174
GÖRMEMİŞ.....	175
TIPKIBASIM (1. CİLT)	176
TIPKIBASIM (2. CİLT)	285

ÖN SÖZ

Irak Türkmen edebiyatı ve folkloru oldukça zengin bir birikim olmasına rağmen, bu bölgedeki fıkra ve anekdot türleri üzerinde yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte çeşitli şekillerde derlenmiş bazı örnekler de yok değildir. Bunlardan biri de “Kerkük Nükteleri”dir. Irak Türkmen şairi Esad Naib, bu eseri 1973 yılında, Bağdat’ta, eski harflerle, 1. cilt olarak yayınlamış ve bu kitapta 99 nüktayı kaydetmiştir. Sonra 28 nükte daha tespit etmiş, bunları da düzgün ve okunaklı bir el yazısıyla bir deftere geçirerek 2. cilt olarak planlamış; fakat söz konusu 28 nüktayı yayınlama imkânı bulamamıştır.

Bu çalışmaya başlarken öncelikle söz konusu iki malzemenin eski yazıdan yeni yazıya aktarılması amaçlanmıştır. Zira, günümüzde Irak Türkmenleri artık Latin harflerine geçmiş bulunmakta ve yeni Türkmen nesilleri arasında, eski yazı gün gittikçe okunamaz duruma gelmektedir. Bununla birlikte, kültür bağlarını Türkiye’yle kurmaya alışık olan Irak Türkmenlerinin böylesi değerli bir hazinesinin Türkiye’deki soydaşlarınca da okunabilir olması gerekir. Böylece, hem eserin ömrü uzatılmış hem de eser daha geniş bir kitlenin istifadesine sunulmuş olacaktır.

Kerkük Nükteleri kitabını ve yazma hâlindeki defteri şairin yeğeni olan Ali Hüseyin Müftü’den temin ettik. Her iki eserin de dili Türkiye Türkçesidir. Bununla birlikte, gerek basılı kitapta gerek yazmada, dil kullanımındaki bazı hatalar ve Kerkük ağzına dair birtakım söz varlığı göze çarpmaktadır. Çeviri yazı sırasında söz konusu aksaklıklar dipnotlarla gösterilmiştir. Böylelikle, eserin bir tenkitli basımı gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma her ne kadar bir halk edebiyatı türü olan nükte (fıkra-anekdot) üzerinden yapılmış olsa da esasında bir dil çalışmasıdır. Yayının ilgili bölümlerinde eserlerin imla ve dil özellikleri ayrıntılarıyla belirtilmiş, birtakım tablolarla karşılaştırmalı olarak kullanıcının istifadesine sunulmuştur. Bununla birlikte, giriş bölümünde nüktelerin edebî yönden bazı özelliklerine de kısaca değinilmiştir.

Eserdeki imla özellikleri incelendiğinde Irak Türkmenleri arasında eskiden beri yaygın olan klasik Osmanlı imlasından fonetik imlaya geçişin ilk belirtilerini görmek mümkündür. Bunda, eserin birinci cildinin basıldığı yıllarda Irak Türkmen aydınları arasındaki imla tartışmalarının etkisi vardır. Eserin dilindeki Kerkük ağzına has söz varlığı ve söyleyiş biçimleri ise bugüne dek Kerkük ağzıyla ilgili yapılmış olan çalışmalara bir katkı niteliği taşımaktadır.

Eser temininde bize yardımcı olan Ali Hüseyin Müftü’ye, eserin elimize ulaşmasında katkısı olan Velid Halid’e, yayının baskıya hazırlanmasında emeği geçen Doç. Dr. Ahmet Akgül’e ve her adımımızda yanımızda bulduğumuz Prof. Dr. Suphi Saatçi’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Dr. Önder Saatçi
2024-Isparta

ESAD NAİB KİMDİR?

Hayatı

Irak Türkmen edebiyatının önde gelen şairlerinden olan Esad Naib 1900 yılında Kerkük'te doğmuştur. Naib'in eğitiminde ilk durak mahalle mektebidir. Burada küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i hatmeder. Ayrıca Türkçe Mevlit, Küçük İnşa ve Güldeste gibi klasik eserleri okur. Babasından da hem Sadi'nin Gülistan'ını hem de Arapça ve Farsçayı öğrenir. Osmanlı Kerkük'ünde klasik eğitiminin yanı sıra resmî örgün eğitime de devam eder. İlk mektebi, rüşdiyeyi (ortaokul) ve idadîyi tamamlayarak sultanî mektebine yazılır; ama Birinci Cihan Harbi'nin başlaması bu okulun kapanmasına ve Esad Naib'in eğitiminin yarım kalmasına yol açar. 1921'de ise öğretmenliğe başlar ve 1963'te meslek hayatını tamamlayarak emekliye ayrılır. Emekliliğinde Bağdat'a yerleşen şairimizin Kerkük'le olan bağı hiç kopmaz. Kerkük'e gidiş gelişleri uzun yıllar devam eder ve 1992'de Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Esad Naib karakteriyle gönülleri fethetmesini bilmiştir. Nüktedan (esprili) ve şakacı bir insan olan şair çevresindeki insanları hiçbir zaman incitmemiş ve kimsenin aleyhinde konuştuğu görülmemiştir. Kerkük'e her gelişinde dostlarını arar, Bağdat'taki evinde de edebî sohbetlerinde dostlarıyla beraber olurdu. Bayramlarda dostlarına gönderdiği tebrik kartlarına küçük şiir parçaları yazarak da onların gönüllerini almasını bilirdi.

Edebî Kişiliği

Naib'in edebî kişiliğinden söz ederken yukarıda sözünü ettiğimiz eğitim durumunu hatırlatmak gereklidir. Esad Naib devrin şartlarında çok iyi bir eğitim almıştır. Onun şairliğini etkileyen bir diğer faktör de tahsilini Türkçeyle yapmış olmasıdır. Bu durum onun dile hâkimiyetini sağlamıştır. Naib'in olgunluk çağları Irak Türkmen edebiyatında da yenileşme cereyanlarının ve atılımlarının başladığı devirdir. 1950'ye kadar Irak Türkmen şairleri daha çok klasik edebî anlayışla ürünler verirken bu tarihten itibaren artık yenileşme akımı başlamıştır. Pek çok şair gibi Naib de bu süreçte hem dilini sadeleştirmiş hem de aruzdan heceye yönelmiştir. Şiir dilindeki sadeleşmeyi o derece benimsemiştir ki divan tarzında yazdığı şiirlerin aruzla yazıldığı hiç belli olmaz.

Önceleri Servet-i Fünûn şairlerinden ve bilhassa Tevfik Fikret'ten etkilenen şair zamanla Yahya Kemal ve beş hececilerden Faruk Nafiz ve Orhan Seyfi'nin takipçisi olur. Ancak onun bu takipçiliği pasif bir taklitçiliğin çok çok ötesine geçmiş ve bu şairlerin belli başlı şiirlerine nazire denebilecek şiirler yazmıştır. Mesela, **Pınar** başlıklı şiiri Faruk Nafiz'in "Çoban Çeşmesi"ne âdeta bir naziredir. **Bir Hatıra** şiiri de Yahya Kemal'in "Kalbim yine üzgün, seni andım da derinden" mısraıyla başlayan şarkısına bir nazire değerindedir.

Es'ad Naib'in şiirlerinde işlediği belli başlı konular aşk, bahar, saz, gül, bülbül gibi Türk edebiyatının klişeleşmiş konularıdır. Ancak şair bunları derin bir duygulanmayla ve samimi bir üslupla dile getirir. Şiirlerindeki canlı tasvirler ve hüsn-i ta'liller de söyleyişini güzelleştiren ve zenginleştiren unsurlardır. Esad Naib için rahatlıkla lirik ve pastoral bir şair demek mümkündür. Onun şiirlerinde karamsarlık ve bedbinlikten ziyade yaşama sevinci vardır. Bu yüzden onun şiirleri bir çırpıda insanı sarıveren mısralarla doludur. Ayrıca zarif ve ince anlatımı onun ifade gücünün ve Türkçeye olan hâkimiyetinin göstergesidir.

Esad Naib Irak Türkmen edebiyatında aruzla da çok güzel şiirler yazmıştır. Hatta, ünlü Kerküklü araştırmacı Ata Terzibaşı'na göre, onun aruzla yazdığı şiirlerindeki heyecan daha yüksektir. Bunun farkında olan şair de Terzibaşı'nın bu kanaatini kabullenmekle beraber yine de Irak Türkmen edebiyatındaki yenileşme hareketine ayak uydurmaktan geri kalmamıştır. Aslında, Naib'de gördüğümüz bu, yenileşmeye açık tavır pek çok Irak Türkmen şairi (Reşit Akif Hürmüzlü, Sait Besim Demirci, Nazım Refik Koçak, Tevfik Celal Orhan, Abdülhakîm Mustafa Rejioğlu) için de geçerlidir.

ve bunun ardında Türkiye'deki şiir akımlarının ve dildeki gelişmelerin de rolü vardır. Her ne kadar Irak Türkmenleri, Osmanlı'dan koparıldıktan sonra anavatandan uzak kalmışlarsa da Türkiye'deki bütün edebî ve fikrî gelişmeleri, biraz gecikmeyle de olsa yakından takip etmişlerdir. Bu takip bir bakıma, onların anavatana olan hasretlerini dindirmenin de bir yoludur.

Eserleri

Esad Naib şiirlerinin çoğunu ilkin Necme, sonraları İleri, Kerkük, Âfak, Beşir, Kardeşlik gibi gazete ve dergilerde yayınlamıştır. Bunlar Irak Türkmenlerinin 20. asır boyunca Kerkük ve Bağdat'ta çıkardıkları belli başlı yayın organlarıdır. Bazı şiirleri de Türkiye'de, Fuzuli ve Yeşil Ada dergilerinde yayınlanmıştır. Şairin ayrıca Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'daki edebî dergilerde de bazı şiirleri okuyucuyla buluşmuştur. Naib'in şiirleri daha sonra şu kitaplarda toplamıştır:

1. Zamanın Eli: 88 sayfalık küçük bir kitap olup daha çok hece vezniyle yazdığı şiir örneklerini barındırır. Irak Kültür ve Tanıtma Bakanlığınca 1985 yılında Bağdat'ta basılmıştır.

2. Yapraklar: 168 sayfalık bu kitap daha çok aruz vezniyle yazılmış şiirlerden oluşmuştur. Bağdat Türkmen Kardeşlik Ocağı yayınlarından olan kitap 1986'da Bağdat'ta basılmıştır.

3. Armağan: Daha çok öğrencilere hitap eden bu eser 80 sayfadan oluşmuştur. Kitapta bazı Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkraları ile hayvan masalları ve bazı nükteler (anekdotlar) manzum bir şekilde anlatılmıştır. Eser Irak Kültür Bakanlığınca 1998'de basılmıştır.

4. Kerkük Nükteleri: Düz yazı biçiminde olup halk ağzından derlenmiş bir yığın (99) fıkra ve anekdottan oluşur. Şair her bir parçanın sonunda ona uygun bir beyit de yazmıştır. Eser iki cilt hâlinde tasarlanmışsa da ancak birinci cildi yayınlanabilmiştir (Bağdat, 1973).

Bununla beraber, şairin basılmayan eserleri de vardır ki bunlar, Ömer Hayyam'dan manzum bir şekilde çevrilmiş bazı rubailerden oluşan yazma bir kitap ile "Keşkül" adını verdiği ve birçok yayınlanmamış şiirinin toplandığı bir taslak.

1. GİRİŞ

Bilindiği üzere, toplumların hayatında eğlence önemli bir yer tutar. Eğlencenin de en önemli araçlarından biri “fıkra” ve “anekdot” anlatılarıdır. Fıkra ve anekdotlar, günlük hayatın içinde, genellikle konuşmanın bir yerinde, konuyla ilgili bir durumu vurgulamak veya konuşulan konuya neşe katarak sohbeti şenlendirmek için anlatılır. Fıkra ve anekdotlar bazen de dinleyenlerin konuşulanlardan ders çıkarması ve ibret alması için anlatılır.

Irak Türkmenlerinde de fıkra anlatma geleneği bugün dahi yaşamaktadır. Zaten, bütün Türk dünyasında olduğu gibi, Irak Türkmenlerinde de en başta Nasreddin Hoca fıkraları tespit edilmiştir. Bunun yanında, bu bölgede; Ocuculu, Avvad Hoca, Küfür Ahmet gibi daha başka fıkra kahramanları da vardır. Bu arada, Irak Türkmenleri arasında çeşitli anekdotlar da anlatılagelmıştır. Ancak zengin Irak Türkmen folklor malzemesine rağmen bu bölgenin fıkra türü hakkında geniş ve kapsamlı incelemeler henüz gerçekleştirilmiş değildir. Aşağıda, bugüne kadar bu konuyla ilgili tespit edebildiğimiz literatüre dair bazı bilgiler sunmaya çalışacağız.

1.1. Irak Türkmen Halk Edebiyatında Fıkra ve Anekdotla İlgili Yazılanlar

Irak Türkmen halk edebiyatı araştırmaları kapsamında fıkra türü ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmalardan başlıcaları Necat Kevseroğlu’nun 1969 tarihli “Nasreddin Hoca” başlıklı bir kitaptır¹. Ayrıca, Gazanfer Paşayev’in “Kerkük Folklor Antologuyası” eserine almış olduğu Nasreddin Hoca fıkraları ile bazı anonim fıkralardır². Bunları Suphi Saatçi’nin “Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-6. Cilt”te de görmek mümkündür³. Paşayev ayrıca “İraq-Türkman Folkloru”⁴ ve “Kerkük Folklorunun Janrları”⁵ eserlerinde de “Letifeler” alt başlığı altında Kerkük folklorundaki Nasreddin Hoca fıkralarından söz eder. Konuyla ilgili “Oğuz Toplumunun (Türkiye, Azerbaycan ve Irak Türkmenleri) Folklorunda Fıkra” başlıklı bir doktora tez de Ali Hüseyin Müfti tarafından Gürcistan’da hazırlanmıştır. Bunların yanı sıra, 1961-1976 yılları arasında Bağdat’ta yayınlanmış olan ve Irak Türklüğünün irfan ocağı sayılan Kardeşlik dergisinde de çeşitli derleyiciler tarafından birtakım Nasreddin Hoca fıkraları ile Fuad Hamdi’nin “Rindlerin Şakalarından” üst başlığıyla bazı anekdotlar yayınlanmıştır⁶. Bu arada, Necdet Bayatlı’nın Bağdat Halk Edebiyatı Araştırmaları kitabında yer alan “Mitik Çağların Bir İzi Olarak Bağdat Coğrafyası Örneğinde Günümüzde Hayvan ve Böcek Dilinden Anlatılan Fıkralar” makalesi de bunlara eklenebilir⁷. Bunların yanında, İbrahim Dakuki’nin Irak Türkmenleri kitabında da “Fıkra” bölümünde bazı fıkralar ve anekdotlar yer alır. Şemseddin Türkmenoğlu’nun bazı deyim, atasözü ve hoyrat hikâyelerini derlemiş olduğu “Türkmen Halk Edebiyatında Olaylar” eserinde ve M. Hurşit Dakuklu’nun “Eski Sözler Bahçesi” kitabında fıkra veya anekdot olarak nitelendirilebilecek bazı metinler de bulunur. Bunlara ilaveten Esad Naib’in, üzerinde durduğumuz eserinden başka, bir de “Armağan” adlı kitabı vardır ki birtakım Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkraları ile bazı nükteleri (anekdot) içerir.

1.2. Nükte, Anekdot ve Fıkra Terimleri

Her ne kadar kitabın adında “nükte” terimi kullanılmışsa da buraya kadar yazdıklarımızla yalnızca “fıkra” ve “anekdot”tan bahsetmiş olduk. O hâlde, “nükte” nedir? Bu iki terimle ne ölçüde

¹ M. Ömer Kazancı, *Kalemdaşlarım*, Kerkük: Fuzuli Matbaası: 2020, s. 26.

² Gazanfer Paşayev, *Kerkük Folkloru Antologuyası*, Bakü: 1987, s. 243-251.

³ Yaşar Qarayev Vahidoğlu ve Suphi Saatçi, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Azerbaycan-İrak (Kerkük) Türk Edebiyatı) (6. Cilt)*, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 260-265.

⁴ Gazanfer Paşayev, “İraq-Türkman Folkloru”, Seçilmiş Eserleri (1. Cilt), Bakü: Tehsil Yayınları, 2012, s. 262-284.

⁵ Gazanfer Paşayev, *Seçilmiş Eserleri “Kerkük Folklorunun Janrları” (3. cilt)*, Bakü: Tehsil Yayınları, 2012, s. 241-261.

⁶ M. Ömer Kazancı, *Tüm Yönleriyle Fuat Hamdi*, Bağdat: “المكتبة العربية للطباعة والنشر”, 2001, 171-175.

⁷ N. Yaşar Bayatlı, *Bağdat Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Irak Tercümanlar Birliği Genel Merkezi Yayınları, Bağdat 2020, s. 11-50.

ilişkilidir? Hangisine daha yakındır?.. Bu soruları cevaplandırmak için öncelikle, sözlüklerin bu terimleri nasıl tanımladığını ortaya koymak gereklidir. Burada öncelikle bazı sözlüklerdeki tanımları hatırlayalım:

TDK Türkçe Sözlük

Fıkra: Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik.

Anekdot: → hikâyecik

Nükte: 1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz; espri. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam; espri

Misalli Büyük Türkçe Sözlük

Fıkra: 1. Bir düşüncüyü, bir olayı en kısa ve etkili yoldan anlatan özlü, nükteli, mizah ve hiciv unsurları taşıyan küçük hikâye, kıssa.

Anekdot: Büyük bir olayın, başlı başına bir bütünlük gösteren, ayrı ve küçük bir hikâye olabilecek nitelikteki parçası, kısa hikâye.

Nükte: 1. İnce bir anlam taşıyan, zekâ eseri olduğu için hoşça giden zarif ve düşündürücü söz, espri 2. Söz, yazı, resim vb.nde ilk bakışta herkesin göremediği; ancak dikkat edilince çıkarılabilen ince mânâ.

Ötüken Türkçe Sözlük

Fıkra: Güldürücü ve düşündürücü küçük hikâye.

Anekdot: İlginç ve az bilinen bir olayın kısa ve özlü anlatımı.

Nükte: Söz, yazı ve resim gibi eserlerde ilk bakışta değil de dikkat edildiği zaman, iyice düşünüldüğü zaman fark edilen ince ve derin anlam, espri.

Kamûs-ı Türkî

Kamûs-ı Türkî’de ise ilgili terimlere karşılık şu tanımlar yapılmıştır:

Fıkra: Küçük hikâye, kıssa.

Nükte: Zımmen anlaşılan ince ve dakik mana; bir söz ve ibareden istihraç ve remz ve işaretle ifham olunan şey.

Bu dört sözlüğün verilerine baktığımızda “nükte” kavramıyla, anlatının sonucundaki ince anlamın, esprinin anlatıldığını görmekteyiz. Hâlbuki, Naib’in “Kerkük Nükteleri” kitabı ve yazmasının başlığında geçen “nükte” terimi hem “fıkra”yı hem de “anekdot”u karşılamaktadır. Nitekin, Habib Hürmüzlü Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü’nde “nükte” maddesini şöyle tanımlamıştır: 1. fıkra 2. kötülük⁸. Doğan Kaya da “fıkra” teriminin Irak Türkmenlerinde “nükte” ile karşılandığını bildirmiştir⁹.

Dursun Yıldırım, bu anlam gelişmesiyle ilgili olarak bir eserinde şunları söylemektedir: “İslamiyetten sonra, bu neviden hikâyeler -fıkra türü kastedilmektedir- Türk dilinde, hikâye, kıssa, masal, mizah, **nükte**, latife, vb.” adlar altında da anlatılmış ve yazılmıştır¹⁰. Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü’nde Nurettin Albayrak da “fıkra” maddesinde aynı bilgiyi verir¹¹. Bu bilgiler bize, Irak Türkmenlerinde “nükte”nin fıkra ve anekdot kavramlarına karşılık gelmesinin ardında Arapça etkisinin olduğunu göstermektedir. Zira, Arapçada da **nükte** “fıkra” anlamındadır. Nitekim, bir Arapça-Türkçe sözlükte “nükte” şu şekilde tanımlanmıştır:

“نُكْتَة”: zerre, nebze, az miktar; latife, nükte; nükteli söz, **anekdot**; kelime oyunu; esprili nokta¹².

Fıkra anlatmanın amacının, sonundaki “nükte” olduğu düşünülürse, bu anlam gelişmesinde, dilde sıkça rastlanan mecaz-ı mürselin de rolü olduğu söylenebilir. Nitekim, burada sonuç söylenerek sebep (sonuca götüren anlatı) kastedilmiştir.

⁸ Habib Hürmüzlü, *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, Kerkük, 2013, s. 244.

⁹ Doğan Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2020, 380.

¹⁰ Dursun Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, s. 3.

¹¹ Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü* (2. Baskı), İstanbul: Kapı Yayınları, 2010, s. 185.

¹² Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* “المعجم العربي الحديث”, İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995, s. 915.

Fıkra ile anekdot konu ve yapı bakımından karşılaştırıldığında ise anekdotların fıkralara göre daha uzun ve daha gerçekçi olduğu söylenebilir¹³. Bu hususu yazarın, kitabın başında yer verdiği “Açıklama” bölümündeki şu cümlelerden de anlamaktayız: “Derleyip sunduğum bu nükteleri iki bölüye ayırmak mümkün olabilir. Birincisi çağdaşlarımız ve tanıdıklarımıza ait olan fıkralardır ki birçoğunda nüktecilerin adları bildirilmiştir. ‘Paça Ziyafeti’ gibi. Bazısında ise gönül sayarak ilgililer açığa vurulmamışlardır. ‘Cimri ve Çocuğu’ gibi ikincisi dedelerimizden bize gelenlerdir ki bunlar da ikiye ayrılabilirler”

“A. Gerçek olanlar: Kervan Hırsızları gibi”.

“B. İmgeleme yoluyla gelmiş olanlardır”¹⁴.

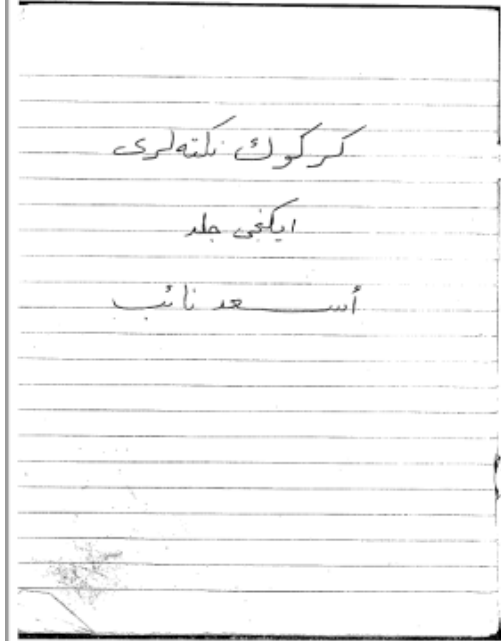
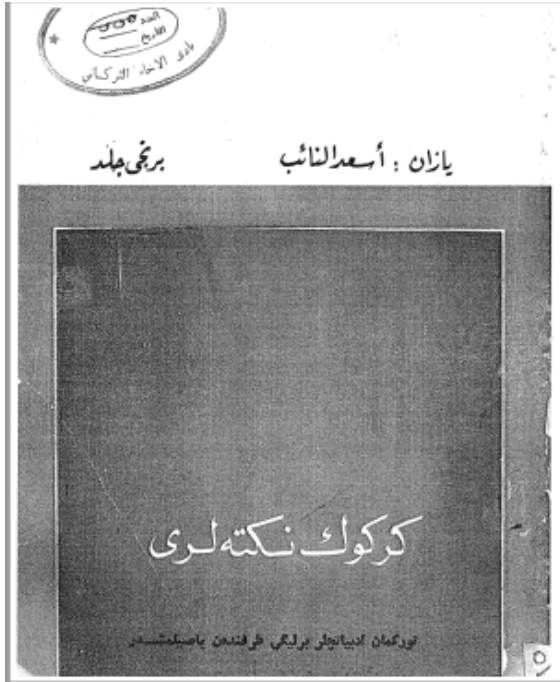
Bu cümlelerden anlaşılmaktadır ki kitabın yazarı “çağdaşlarımız ve tanıdıklarımıza ait olan fıkralar” şeklinde nitelediklerini, gerçek kabul ederek “dedelerimizden bize gelenler” diye nitelediklerinden ayrı tutmaktadır. Bizce birinciler “anekdot” olarak değerlendirebileceğimiz anlatılar olup yazarın dede mirası olarak niteledikleri ise “fıkra”dır. Ancak, yukarıdaki alıntıdan anladığımıza göre, yazar anonim fıkraların da bazılarının gerçek olduğunu ileri sürmektedir. Yalnız, burada “gerçek”ten kasıt olayın gerçekliği değil, “gerçek olaylara dayanma” olsa gerektir.

¹³ Ahmet Akgül, *XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi*, Konya: Çizgi Yayınevi, 2019, s. 52; Ahmet Akgül, “Osmanlı Şair Tezkirelerinde Bir Retorik Aracı Olarak Metin İçi Anlatım Teknikleri”. *XII. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Kongresi*, 5-7 Haziran 2020, Antalya, s. 1109-1117.

¹⁴ Esad Naib, *Kerkük Nükteleri (1. Cilt)*, Bağdat: EL-Tezamun Matbaası, 1973, s. 5-6.

2. İNCELEME

2.1. “Kerkük Nükteleri” Kitabı ve “Yazma”nın Nitelikleri

چهرينك حسابى

قوریهده جهريلگيله طانمنش اولان بر ذات گونك برنده
حستهلار . قومشولرى تداويسى ايچين بر حکيم گتيريلمه سنى
ابلى سرره لر . لکن خسته دوقثورک اجرتنى وهره جگى
علاجارک شوبله ، بويه ده گرلرينى ، پهریز انديرينجه يديره جگى
يهمکلرک فياتلريى آگلار . اولرک دوتارلرينى ذهندنه حسابلا دقطن
صوگره برده بر اولونک (غسال ، کفن ، تربه) گبی مصرفلرينى
حساب ادر . دوقثورک ياپدير اجفى مصرفلرک بر اولو ايچين
ياييلاندن آرتق اولدېنى گورونجه کندي کندينه «دوقثورلره
انصافسزجه خستهلرى مصرفلره قاتلاندير يورلر . بر اولويه ،
پوقدر خارجانمازکه ... » صوگره قومشولره دونهرك «لزومى
پوق ... ايسته مه يورم دوقثور گتيرتمه يگزر » دهر .

وارثك اولمه كى جانلن ديله يور

گيجه ، گوندوز اوتوروب ديش بيله يور

-۱۳-

چهرينك حسابى

يايام دندار بر ذاتى . اختيارلىق جالنده حجه گيتى .
گرك هر ارك صيماق ونا گجه سندن وگره جگى
تورلاريلك يايلا سندن زورلقلره بر اير اختيارلقلق
وجود وهرديگى كودمانسزلقندن هوق يورلش ونا
اولمشى . عودندنه يانه گلنلره گوريلگى زورلقلار اكلر يور
رمتن اولونجه گيلكلره يايلا سنى توصيه ادي يوردي
بركلره حجه گيتى اولدين زورلقلار بى بولا قارشى چيماق
« آقنى ! بيا ادرم بويه سوله ده ياز . الله اؤسانه
زورلقلار اورانده توابه دهره ده گلي . » ددى .
نام گولومسه ورك « او بويه اكلت جت بر دلاعه
گيرمه سم ايل اولسون » جوانى وهردي . ونا
گات ده دارلويه گيتى .

سن داريلما سورمه بر كرم ايت
ايسته يورمك جهرينك گيت

مدر خطه :-

كركوك ده ايل اولسون ، سورمه اولوسن (نقش) ايلماق
تورلاريلك

Öncelikle şunu ifade etmek lazımdır ki Esad Naib'in kaleme almış olduğu bu eserler modern usullerle yapılmış bir derleme olmayıp yazarın çeşitli ortamlarda dinlemiş olduğu “nükteleri” yazıya geçirmesiyle meydana gelmiştir. Üzerinde çalıştığımız her iki eser de eski harflerle Türkiye Türkçesi ve klasik Osmanlı imlasıyla yazılmıştır. Bu çalışmada, 1973'te Bağdat'ta eski harflerle basılmış, 99 nükte içeren kitap ile yazarın kendi el yazısıyla kaleme almış olduğu 28 nükteyi kapsayan eski harfli yazmayı bir araya getirerek tenkitli bir metin hâlinde yayınlamak hedeflenmiştir. Bu çalışmada basılı kitaba “metin”, el yazısıyla yazılmış deftere de “yazma” adını verdik. Eserlerin her ikisinde de pek çok

imla hatası vardır. Eserler, klasik Osmanlı imlasıyla yazılmış olmasına rağmen yer yer fonetik imla şekillerini ve Kerkük ağzının fonetiğini aksettiren şekilleri de içerir. Eserlerin her ikisi de mensurdur; ancak her bir nüktenin sonunda, yazar o nüktenin konusuna uygun birer beyit yazmıştır. Öte yandan, bazı nüktelerin (Buyurunuz Şeyhim Yemeğe, Allah'ın Mekânsızlığı, Salih Bey ve Kadı, vb.) sonunda kısa açıklamalar yapılmıştır ki bunlar nüktenin daha iyi anlaşılmasına yöneliktir. Yazarın sayfa altlarındaki notlarına göre, yazmadaki bazı nükteler Irak'ın Nasıriye şehrinde yazılmıştır. Bunun sebebi de yazarın, siyasi sebeplerle, bir süre bu şehirde mecburi ikamete tabi tutulmuş olmasıdır.

2.2. Kitabın Hazırlanmasında Uygulanan Yöntem

- Yayında her bir nükte bir sayfada yer almıştır.
- Her bir nükteye bir numara verilmiştir.
- Nüktelerin sol tarafına, sıra numarasından başlamak üzere, her beş satırda bir; 5, 10, 15, 20, ... şeklinde satır numaraları verilmiştir. Bunlardan indekslemede yararlanılmıştır.
- Metin ve yazma Türkiye Türkçesiyle yazılmış olduğundan yayında transkripsiyon işaretleri çok az kullanılmıştır.
- Kerkük ağzıyla ilgili imla şekilleri yöreyle ilgili birtakım fonetik özellikleri gösterdiğinden dolayı korunmuştur.
- Metinde ve yazmada Irak Türkmen yer adları ve diğer bazı folklorik malzemeye dair birtakım terimler geçtiğinde bunlar da tarafımızdan dipnotlarda açıklanmıştır.
- Alıntı kelimeler günümüz Türkiye Türkçesi imlasıyla yazılmıştır; ancak imla ve dil incelemesiyle ilgili bölümlerde bunlarla ilgili açıklamalar yapılırken söz konusu kelimeler eski harflerle de örneklendirilmiştir.
- Gerek metin gerek yazmadaki imla hataları dipnotlarla düzeltilmiştir.
- Metin ve yazmada baskı hatası cinsinden birtakım eksiklikler ve hatalar köşeli parantez içinde tamamlanmıştır.
- Metin ve yazmadaki noktalamalar hatalarla yüklü ve özensiz olduğundan, dikkate alınmayıp yayında TDK'nin noktalama esaslarına uyulmuştur.
- Metin ve yazmada anlaşılması zor olan kelimelerin karşılıkları parantez içinde verilmiştir.
- Metin ve yazmadaki bütün kelimeler indekslenmemiş; ancak belirli imla ve dil özellikleri gösteren kelimeler, ilgili bölümlerde indekslenerek gösterilmiştir.
- Nüktelerin daha iyi anlaşılması için yazar tarafından bazılarının sonunda verilmiş olan açıklamalar dipnotta "Yazarın Notu" şeklinde kaydedilmiştir.

2.3. Nüktelerin Bazı Edebî Özellikleri

Yukarıda da belirtildiği gibi, kitap ve yazmadaki anlatıların bazıları gerçek hayattan alınmış olup anekdot türüne girer.

Metin ve yazmadaki nükteler genellikle güldürücü, bir kısmı da hikmetli anlatılardır.

Nüktelerin şahıs kadrosu çok geniştir: imam, tasavvuf ehli, öğretmen, köylü, idareciler, memurlar, içki müptelaları, çocuklar, kadınlar, vb. Bu itibarla, toplumun bütün kesimlerine ait insan tiplerinin nüktelerde yerini aldığını söylemek mümkündür. Bu da nüktelerin Irak Türkmen toplumunun bağrından kopup geldiğini gösterir.

Nüktelerdeki mizah unsuru da bu insan tipleriyle yakından ilişkilidir. Saf kişilerin istismarı, bazı din adamlarının ikiyüzlülüğü, kendisine sarkıntılık eden bir erkeğe kadının haddini bildirmesi, eski zamanlarda çokça rastlanan erkeklerin birden fazla kadınla evliliğinin yol açtığı sorunlar, makam ve mevkisini istismar eden veya hakkını vermeyen memurlar, bazı inançlarla ilgili konular, vb. hususlar nüktelerin belli başlı mizah unsurlarını oluşturmaktadır.

Bu arada, çalışmada, söz konusu nüktelerden bazılarının (Bu da Olur Suç mu?, Öküzden Konuşun) Anadolu’da da varyantları olduğu gözlemlenmiştir. Bu da söz konusu anlatıların Türk fıkra geleneği içinde harmanlanmış olduğunu göstermektedir. Bundan başka, 26. sıradaki “Bu Atış Kör Atışı Değildir” başlıklı nükte, Reşit Kâzım (Bayatlı) tarafından “Tamahın Sonu” başlıklı hikâyeyle, Irak Türkmen yazılı edebiyatına da aktarılmıştır¹⁵.

2.4. Nüktelerin İmla Özellikleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, nükteler tamamen Türkiye Türkçesiyle yazılmış olduğundan, bunları eski yazıdan yeni Türk harflerine aktarırken transkripsiyon işaretleri kullanmayı gerekli görmedik. Metinde ve yazmada bazı kelimeler yer yer Kerkük ağzıyla yazılmış olsa da nüktelerin, genel itibarıyla, herhangi bir ağız özelliği taşımaması ve belirli bir tarihî döneme ait olmaması da bizi böyle bir tasarrufa yöneltti.

Nükteler gerek birinci ciltte gerek ikinci ciltte klasik Osmanlı imlasıyla yazılmıştır. Ancak yer yer bazı kelimelerin fonetik bir imlayla da yazıldığı gözlenmektedir. Metin ve yazmadaki Arapça ve Farsça alıntılar ise orijinal imlayla yazılmış olup onların da çok küçük bir kısmının yazımında fonetik imla kullanılmıştır:

2.4.1. Alıntı Kelimelerin İmlası

2.4.1.1. Arapça Alıntılarının İmlası

Arapça alıntılarının büyük bir kısmının imlasında, Türkçede /z/ ile karşılanan “ظ, ض, ذ, د” harfleri korunmuştur. Aşağıda metin ve yazmadan bazı örnekler verilmiştir:

“د” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
خدمتجی	hizmetçi / hizmetçide / hizmetçilere / hizmetçilerinden / hizmetçisin / hizmetçisine/ hizmetçisinin / hizmetçiye / hizmeti / hizmetine	2/7, 42/10, 42/12, 55/23, 66/4, 70/4, 70/9, 76/17, 76/21, 110/12, 100/14; 3/16; 66/6; 100/3; 105/7; 2/6, 3/7; 70/4, 100/3; 3/14, 66/8, 70/6, 70/7; 69/4, 69/7

“ذ” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
لذتلی	lezzetli	4/3, 64/4, 64/7, 87/9
ذخیره	zahireyi	21/11
ذات	zat / zattı	5/3, 11/13; 1/3, 11/5; 35/3, 60/3, 110/3, 111/3, 117/3
ذاتا	zaten	30/13, 75/5, 82/5, 117/7
ذهن	zihninde / zihninden	5/6; 59/10

¹⁵ M. Ömer Kazancı (Haz.), *Günümüz Irak Türkmen Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara 2022, s. 42-49.

“ض” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
بعض	bazıları	33/10, 80/4
فضله	fazla / fazlaca / fazladır	8/4, 9/12, 11/3, 16/5, 20/8, 26/27, 30/15, 32/27, 34/5, 47/13, 53/4, 53/5, 55/13, 58/9, 58/10, 59/12, 60/10, 60/12, 66/16, 29, , 68/11, 70/3, 72/12, 76/8, 76/12, 78/10, 78/11, 78/12, 78/17, 80/3, 83/7, 90/20, 96/9, 98/3, 103/12, 106/12, 122/4, 123/6, 126/16; 14/3, 67/6; 14/3, 67/6; 97/25
حاضر	hazır / hazırlandı / hazırlandığını / hazırlanınca / hazırlanmış / hazırlığını / hazırlık / hazırladım / hazırlamış	2/10, 15/12, 15/14, 40/4, 45/13/ 74/7, 75/20, 77/6, 79/11, 94/6; 15/11; 2/6, 2/8; 80/10; 44/16, 59/16, 92/11; 10/4; 17/7; 44/17; 63/5
ضرر	zarar / zararlı	48/6, 87/8; 28/5, 48/16

“ظ” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
وعظ	vaazda / vaazında	126/9; 126/12
وظیفه	vazifesi / vazifesini /vazifeyle	72/9; 13/6; 48/13
ظن	zannederek / zannederim / zannederem / zannediyorsam / zannetti / zannettim / zannettin / zannettiniz / zannetmiş / zannetmiştim	18/10, 31/4, 115/9; 16/9; 39/6; 116/10, 85/13; 122/10; 77/13; 85/17; 19/11; 118/8

Arapça alıntılarının imlasında, Türkçede /s/ ile karşılanan “ث” harfi korunmuştur. Aşağıda metin ve yazmadan bazı örnekler verilmiştir:

“ث” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
مبعوث	mebus / mebusu	104/3; 48/7
ثواب	sevap / sevaplı	103/7, 111/8; 38/16
تأثير	tesiri / tesiriyle / tesirler / tesirli / tesirlidir	1/10; 87/14; 60/15; 78/9, 78/17
وارث	vârisin	5/10

Türkçede çeşitli ses hadiseleriyle karşılanan Arapça “ayın” harfi metinde ve yazmada aslına uygun şekilde yazılmıştır. Aşağıda metin ve yazmadan bazı örnekler verilmiştir:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
عاجز	âcizdi	29/10
عفو	affedersiniz / affedilecek / affediniz / affedilir / affedilmez / affet	58/7, 121/9, 122/10; 32/7, 58/12, 32/6, 32/21, 26/7
عینی	aynı	33/5, 38/13, 42/14, 99/14, 107/8
بعض	bazı / bazıları	10/6, 36/3, 38/4, 49/8, 58/11, 112/4, 117/3; 33/10, 80/4
جمعه	cuma	11/12, 32/26, 55/11, 63/4, 63/8
اعدام	idam	29/14, 29/16

Metindeki ve yazmadaki “جامع” kelimesi yalın hâldeyken son sesindeki asli “ayın” sesi düşürülerek günümüz imlasıyla yazılmış, üzerine tamlayan ve yönelme hâli ekleri ile iyelik teklik üçüncü kişi eki getirildiği durumlardaysa yine günümüz imlasında olduğu gibi, bu eklerden önce gelen “n”, “s” ve “y” ünsüzleri köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Aşağıda metin ve yazmadan örnekler verilmiştir:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
جامع	camı	1/17, 29/3, 65/12, 65/25, 67/17
جامعك	camı[n]in	1/4, 65/11, 65/26, 65/28, 74/4, 74/8, 85/6
جامعنى	camı[s]ini	12/4
جامعناڭ	camı[s]inin	8/3, 38/4, 74/3
جامعه	camı[y]e	1/16, 43/4, 43/14, 43/15, 65/11, 71/8

Türkçede /g/ ve /ğ/ ile karşılanan Arapça “gayın” harfi içeren alıntı kelimeler de metinde ve yazmada aslına uygun şekilde yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
بغداد	Bağdat / Bağdat’a / Bağdat’la / Bağdatlı / Bağdat’taki	55/9, 110/3; 17/6, 17/7, 55/7, 76/10, 110/6; 18/4, 61/3; 55/5, 110/8
غالبا	galiba	119/6
غایت	gayet	35/19
غيره	gayre	63/13

Türkçede kalın ünlülerin komşuluğundaki /t/ metindeki ve yazmadaki alıntılarda, orijinal şekliyle, “ط” harfleriyle yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
اطراف	etrafa / etrafına / etrafında	30/11; 6/6, 69/18, 126/9; 102/9
سطر	satırı / satırları / satırların	99/21; 103/11; 103/7
طرف	tarafa / tarafın / tarafından / tarafını / taraftan / taraftarları	16/6, 27/12, 41/9, 75/14, 90/13, 109/5, 109/7; 8/13; 45/12, 65/11, 67/9, 67/10; 120/4; 38/7; 104/5
طرز نه	tarzına	126/6
تطبيق	tatbikine	51/6
وطن	vatan	74/16, 104/4

Son sesinde veya hecelerin sonunda “b, c, d” sesleri bulunan Arapça alıntılar aslına uygun yazılmıştır:

“ب” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
حساب	hesap / hesapladıktan / hesapları / hesaplarını / hesaplayarak	119/5, 5/6; 5/6; 100/14, 116/5; 102/5
قلب	kalp / kalpli	79/19, 99/16; 2/4, 13/10, 21/3, 37/3, 42/3
کتاب	kitaplardan / kitaplarının	24/7, 112/3; 24/5
مراقب	murakıp / murakıplara / murakıplarından	44/10; 44/5; 44/10
ثواب	sevap / sevaplı	103/7, 111/8; 38/16
سبب	sebeb / sebeple	14/4, 29/13, 29, 16, 34/11, 38/6, 60/12, 60/16, 65/13, 65/15, 79/20, 83/4, 94/7; 99/10
ترتیب	tertiptedi / tertiptediği / tertiptediler / tertiplenen / tetiplayip	78/6, 97/9; 11/5; 119/3; 40/4; 66/12

“ج” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
علاج	ilaçların	5/4
محتاج	muhtaç	12/4
خارج	hariçle	21/3

“د” İçerenler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
عائد	ait	65/4, 81/3, 110/13
موجود	mevcut	98/13, 103/9, 103/11
سند	senetlerini	72/14
تهجد	teheccüt	43/17

Arapçada yuvarlak /t/ (ٲ) ile yazılan alıntılar, yalın hâlde, metinde ve yazmada klasik Osmanlı imlasına uyularak uzun /t/ ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
عودت	avdet	17/8
جنت	cennet	64/15, 117/12
جسارت	cesaret	47/10, 55/22, 58/6, 60/11, 60/14, 65/29, 96/9
عبادت	ibadet	69/4
محبت	muhabbet	60/1, 60/7, 60/8, 60/11, 79/12
مراجعة	müracaat	12/5
نوبت	nöbet	58/12
رحمت	rahmet	12/9, 77/9
شكايت	şikâyet	3/11, 65/7
شهرت	şöhret	19/1, 19/3, 19/8
طریقت	tarikât	15/5
ضيافت	ziyafet	2/6, 9/6, 15/9, 28/16, 36/6, 80/4, 80/7, 80/8

Türkçede çeşitli ses değişimleriyle sesletilen diğer Arapça alıntılar da metinde ve yazmada asli imla şekilleriyle yazılmıştır¹⁶:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
دفعه	defa	58/12
عفو	affedersiniz / affedilecek / affediniz / affedilir / affedilmez / affet	58/7, 121/9, 122/10; 32/7, 58/12, 32/6, 32/21, 26/7
کیسه	kese / kesesini / keseye / keseyi	7/6; 26/21; 97/15; 26/22, 26/23
مسخره	maskara	91/20
مسئله	mesele / meselesiydi / meseleyi	127/9; 78/4; 81/8
مطبخ	mutfakta / mutfaktan	4/10, 47/11; 4/8
جیب	cep / cepler	93/9; 84/ 10
قاضی	kadı / kadıdan / kadının / kadısı / kadıya / Kadızade	35/1, 35/4, 35/5, 35/6, 35/9, 35/12, 35/14, 35/15, 35/16, 65/5, 65/17, 65/21, 65/24, 65/27, 65/31, 65/32, 65/34, 65/37, 72/7, 72/8, 72/12, 72/15; 72/16; 19/9, 65/8, 72/1, 72/6; 19/7, 65/3, 72/4; 72/11, 72/14; 9/3, 10/3, 11/4, 12/3, 102/3

2.4.1.2. Farsça Alıntıların İmlası

Türkçede çeşitli ses değişimleriyle sesletilen Farsça alıntılar da metinde ve yazmada asli imlasına uygun yazılmıştır¹⁷:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
باغچه ¹⁸	bahçesinde / bahçesinden	79/11, 79/14, 93/6; 86/4
درد	dert / dertlerine	7/12; 29/14
دیوار	duvar / duvarda / duvarın / duvarının / duvarla	88/5; 62/19; 65/27; 65/12, 65/25; 102/3
همان	hemen	2/8, 9/9, 17/5, 30/4, 30/8, 50/6, 51/10, 55/19, 57/8, 58/11, 58/15, 75/6, 76/19, 78/12, 88/4, 92/9, 92/10, 93/12, 97/17, 125/16, 126/11, 126/14
بها	pahalığı / pahalığından / pahalık / pahasına	72/8; 72/5; 55/13, 72/3; 35/17, 91/11
پاره	para / paralar / paraları / paraların / paralarını / param / paramı / paran / paramı / paranın / paranızı / paranla / parasından / parasını / parasıyla / parasızdır / parayı / parayla	9/6, 9/9, 9/11, 21/7, 37/4, 55/13, 69/17, 71/11, 71/12, 112/11, 112/12, 116/5, 116/9, 119/7, 119/8, 119/10, 119/15, 124/3; 69/18, 69/28; 82/6; 47/3; 101/4; 101/4, 101/8, 101/12, 101/13; 101/11, 119/7, 119/11; 101/5, 101/9; 26/28; 21/11; 23/11, 101/14; 47/8; 21/10; 21/7, 21/8, 21/13, 23/3, 101/7, 116/8, 119/6, 119/9, 119/11 119/12; 31/6, 90/8; 1/20; 29/23, 116/6, 124/4; 35/11

¹⁶ Asli imla şekilleri Kamûs-ı Türkî ile karşılaştırılarak tespit edilmiştir.

¹⁷ Asli imla şekilleri Kamûs-ı Türkî ile karşılaştırılarak tespit edilmiştir.

¹⁸ Kamûs-ı Türkî’de “باغچه” şeklinde kayıtlıdır. Bkz. age., s. 269.

Bazı Arapça ve Farsça alıntılarsa hem metinde hem de yazmada fonetik imlayla yazılmıştır:

Asli İmla ¹⁹	Metindeki / Yazmadaki İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
خمار	خومار	humarlı	13/6
عورت ²⁰	أوراد	avrat	43/16
خير ²¹	خاير	hayır	32/10, 32/12, 32/14, 32/16, 32/18, 32/22, 45/23, 118/7, 120/8, 125/11
حلوى ²²	حلوا	helva / Helvacılar / helvadan / helvasından	29/12, 29/14, 83/5; 87/3, 90/3; 29/15, 83/6; 83/8
حريف ²³	هریف	herif / herife / herifi / herifin / heriften	25/8, 26/5 29/10, 35/10, 54/11, 63/8, 81/7, 83/5, 88/8, 89/7, 89/14, 105/9; 58/13; 89/9, 96/11; 54/3, 56/7, 83/3; 54/7
خصم ²⁴	خصيم	hısımlar	47/7
خواجه ²⁵	خوجا	hoca / hocalarına / hocam / hocası / Hoca'ya	8/7, 8/12, 21/14, 22/7, 22/10; 21/4; 8/7, 8/8, 8/10, 8/13, 11/9, 11/20, 22/6, 29/7; 8/5, 8/9, 11/4; 21/13, 22/6, 22/9
غوغا ²⁶	قاوغالاری	kavga	43/12
لائق ²⁷	لايق	layık	40/6, 58/16
معذب ²⁸	مودب	muzip / muzipliği / muziplik	25/5, 25/7, 25/9; 10/4; 25/10
نعلبند ²⁹	نالېند	nalbant	25/3, 25/10
رند ³⁰	رېند	rind	87/17
دستگاه ³¹	تزگاه	tezgâh	119/8
ذکی ³²	زکی	zeki	6/3, 6/13, 11/4, 79/3, 110/3
تحف	تحاف	tuhaf / tuhafı / tuhaflığı	7/11; 20/7; 86/7
میمون	مایمون	maymun	86/8

¹⁹ Asli imla şekilleri Kamûs-ı Türkî'den tespit edilmiştir.

²⁰ Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317, s. 955-956. (Ş. Sami bu kelime için şu notu düşmüştür: “Amiyanesi اورات”).

²¹ Şemseddin Sami, *age*, s. 593-594 (Ş. Sami bu maddenin açıklamasında şu notu düşmüştür: “Bunun ‘خاير’ yazılması pek abestir”).

²² Şemseddin Sami, *age*, s. 557. (Ş. Sami sözlüğünde, “حلوا” şeklini ana madde olarak kabul etmiş, “حلوی” şeklini ise ana maddeye göndermeyle açıklamıştır. Yalnız, ana maddenin hemen yanına, “Yahut حلوی” ibaresini de ekleyerek asli şeklin de yazıda kullanıldığını zımnen belirtmiş olmaktadır).

²³ Şemseddin Sami, *age*, s. 546. (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: Türkçede zebanzedi “هریف”).

²⁴ Şemseddin Sami, *age*, s. 582 (Ş. Sami bu maddede “hı” ve “mim” harflerinin altına birer çentik atarak /ı/ sesini belirtmiş olmaktadır).

²⁵ Şemseddin Sami, *age*, s. 590 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: Türkçede zebanzedi “خوجه”).

²⁶ Şemseddin Sami, *age*, s. 971 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: Türkçede zebanzedi “قوغا”. Lisanimizde “غوغا” dahi yazılır).

²⁷ Şemseddin Sami, *age*, s. 1236 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: “لائق yazılmamalı”).

²⁸ Şemseddin Sami, *age*, s. 1372. (Ş. Sami sözlüğünde, bu maddenin tanımının sonuna, herhangi bir açıklama yapmadan “موزب” şeklini de eklemiştir).

²⁹ Şemseddin Sami, *age*, s. 1464 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: Türkçede zebanzedi: “نالېاند”).

³⁰ Şemseddin Sami, *age*, s. 671.

³¹ Şemseddin Sami, *age*, s. 609 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür: Türkçede zebanzedi: “تزگاه”).

³² Şemseddin Sami, *age*, s. 649.

2.4.1.3. İkili İmla ile Yazılan Arapça ve Farsça Alıntılar

Gerek metinde gerek yazmada bazı alıntı kelimelerin, hem klasik Osmanlı imlasında olduğu gibi asli şekliyle hem de fonetik olmak üzere, iki farklı imlayla yazıldığını tespit ettik. Bu kelimeleri aşağıda tablolar hâlinde gösterdik:

Arapça Örnekler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
جيبه	cebine	26/22, 87/7
جيبه	cebine	29/23
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
فكی	Fakı	8/3, 8/8, 8/10, 8/12
فاقی	Fakı / Fakı'nın	74/3, 74/7, 74/87, 4/10, 74/12, 74/13; 74/4
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
غائب	kaybolduğum	99/14
قايب	kaybeden / kaybetmekte / kaybolabiliyordu / kaybolur /	87/14; 87/11; 89/10; 91/10
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
نسخه	muska / muskası / muskasının	60/13; 60/1; 60/7
موسکا	muska / muskalar / muskasına	42/14; 60/15; 60/11
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
بها	pahasına	35/17, 91/11
پها	pahalılığı / pahalılığından / pahalık /	72/8; 72/5; 55/13, 72/3

Farsça Örnekler

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
آبدست	abdest / abdestlerini / abdestli / abdestsiz / abdestten / abdesthane / abdesthanenin	43/8, 77/7, 113/1, 113/10; 113/11; 113/13; 71/15; 113/12; 92/8; 127/5
آپتس	abdest	6/3
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
آبدستخانه / آبدستخانه	abdesthane / abdesthanenin	92/8; 127/5
آبدستخانه	abdesthane / abdesthanenizin	92/1, 92/13, 92/14; 92/16
Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
پارایی	parayı	124/4
پاره	para / paralar / paraları / paraların / paralarını / param / paramı / paran / paranı / paranın / paranızı / paranla / parasından / parasını / parasıyla / parasızdır / parayı / parayla	9/6, 9/9, 9/11, 21/7, 37/4, 55/13, 69/17, 71/11, 71/12, 112/11, 112/12, 116/5, 116/9, 119/7, 119/8, 119/10, 119/15, 124/3; 69/18, 69/28; 82/6; 47/3; 101/4; 101/4, 101/8, 101/12, 101/13; 101/11, 119/7, 119/11; 101/5, 101/9; 26/28; 21/11; 23/11, 101/14; 47/8; 21/10; 21/7, 21/8, 21/13, 23/3, 101/7, 116/8, 119/6, 119/9, 119/11 119/12; 31/6, 90/8; 1/20; 29/23, 116/6, 124/4; 35/11

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
پشیمان	pişman / pişmandı	98/10; 66/14
پشمان	pişman	60/14

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
راستلا	rastladı / rastlamıştı	118/4; 106/3
راستلا ³³	rasladı / rasladığı / rasladığını / raslar / raslasa / raslayacağı / raslayacaktır / raslayarak	37/14, 55/10, 75/23; 26/6; 55/14, 75/24; 59/4; 89/3; 85/7; 85/4; 38/10

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
رذالتار	rezaletler	34/9
رذالتك	rezaletin	89/14

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
دانه	tane	29/11, 76/11,
تانه	tane	101/3

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
ته ز	tez	23/10
تیز	tez	29/21

Bunların yanı sıra, her ikisi de fonetik imlayla yazılmasına rağmen “muzip” kelimesi metinde ve yazmada ayrı ayrı imlalarla da kaydedilmiştir:

elime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
مونذب	muzip / muzipliği / muziplik	25/5, 25/7, 25/9; 10/4; 25/10
موزيب	muzip	102/4

2.4.1.4. Batı Dillerinden Alıntıların İmlası

Metinde ve yazmada bu türlü kelimelerin imlasında belirli bir düzen olmadığı görülmektedir.

Kuruş

Latince kökenli “kuruş” metinde klasik Osmanlı imlasındaki şekliyle yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
غروش	kuruş	2/6, 22/14, 69/15

Marangoz

Rumca bir alıntı olan bu kelime yazarın şahsi bir imla tercihiyle, iç seste “ق” harfiyle yazılmıştır:

Asli İmla	Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
مرنگوز / مارنگوز	مرنگوز / مارنگوز	marangoz / marangoza	23/2, 23/4, 23/10; 23/3, 23/6, 23/7

Ceket

Fransızcadan alıntı olan “ceket”’in imlasının ise istikrarsız olduğu anlaşıyor. Bu kelime metnin bazı yerlerinde /c-/, bazı yerlerindeyse Kerkük ağızındaki gibi, /ç-/ ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
چاکت	ceket / ceket / ceketin	84/7; 84/11; 84/12, 84/13
چاکت	ceket / ceketin	84/8, 84/11; 84/7

³³ Yayında bu imlayla yazılan kelimelere köşeli parantez içinde “t” eklenmiştir.

Papaz

Aynı nüktenin içinde dahi bu kelime hem klasik Osmanlı imlası hem de fonetik imlayla yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
پاپاس	papaz / papazlık	112/5; 112/4
پاپاز	papaz	69/33, 112/14

2.4.2. Türkçe Kelimelerin İmlası

2.4.2.1. Klasik Osmanlı İmlasının Fonetik ile İlgili Özellikleri

Bazı kelimeler klasik Osmanlı imlasına uygun şekilde, düzlük-yuvarlaklık uyumunun gözetilmeden yazılmıştır:

Altın

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
التون / التون	altun / altunı / altunun	26/17, 26/21; 26/18; 26/20

Kapı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
قاپو	kapı / kapıcı / kapıcılığa / kapıcılık / kapıcının / kapıcısı / kapıcısına / kapıcıya / kapıdan / kapılarının / kapının / kapısı / kapısında / kapısından / kapısını / kapısının / kapıya / kapıyı	64/10, 75/12, 75/13, 89/8, 92/7, 126/16; 33/3, 33/7, 33/9, 33/10, 107/4, 107/6; 75/8; 75/9, 75/10; 33/1; 107/1; 107/3; 14/5, 33/5; 92/8, 102/5; 109/8; 27/9, 27/11; 72/16; 33/9; 85/6; 27/7, 27/10, 77/9; 44/9; 7/5, 73/12; 7/5, 18/6, 27/8, 66/18, 92/7, 92/8, 120/12

Günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılmayan ve yazıda da gösterilmeyen kapalı e, ön seste elif+ye (اي) ve iç seste ye (ي) ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
ايركن	erken	28/11, 93/9
ايرته	ertesi	3/9, 13/5, 31/9, 36/9, 36/12, 60/9, 60/12, 67/7, 72/16, 75/7, 75/9, 76/8, 78/11, 86/5, 109/3, 113/10
ايتمك	etti / ettiğ i / ettiğ ini / ettim / ettin mi? / ettiriniz küfrettiğ ini	2/7, 10/10, 68/8, 75/8, 76/17; 47/3; 28/14, 121/9; 3/15; 63/8; 9/11; 73/4
گيجه	gece / gecelerde / geceleri / gecenin / gecelerin / gecenin / gecesi / gecesinin / geceleyin / geceyi	5/11, 28/15, 31/9, 36/5, 36/8, 36/11, 36/12, 38/20, 40/4, 61/5, 61/6, 61/10, 63/7, 66/13, 67/13, 73/10, 73/11, 75/15, 75/16, 77/6, 79/17, 89/6, 89/7, 93/8, 95/6, 109/3, 109/4, 109/6, 120/1, 120/2; 126/9; 36/3, 61/5, 69/3; 36/14, 61/14, 75/3, 77/16, 114/4, 127/4; 31/3; 18/5, 54/8, 75/20, 89/9, 93/3; 41/8, 50/3, 106/6; 106/6; 64/5, 69/26; 67/17
گيچن	geçen / geçenler / geçenlerde	79/5, 79/9, 86/5, 91/16; 74/13; 16/9

Geniz n'si çoklukla üç noktalı kef ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri ³⁴
آڭلاتتى	anlattı	21/14
بوڭا	buna	103/10
بيڭ	bin	29/5
كوڭلارنى	gönüllerini	126/4
اوڭا	ona	92/4
اوڭىدە	önünde	116/3
صوڭ	son	18/5
صوڭرە	sonra	33/13
يالڭز	yalnız	31/4
ياڭلىش	yanlış	46/4

“Doğru” kelimesinin son sesindeki ünlü yuvarlaklaşmamıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
دوغرى	doğru ³⁵	11/9, 15/18, 19/8, 24/6, 29/23, 44/10, 54/11, 66/18, 69/6, 75/7

2.4.2.1.1. Türkçe Kelimelerin Fonetikle İlgili Diğer İmla Özellikleri

Metinde /e/ ile başlayan bazı kelimeler medli elifle yazılmıştır ki bunların baskı hatasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü, yazmada bu gibi bir hatalı yazıma rastlanmamaktadır. Aşağıda bu gibi örnekler sıralanmıştır:

Asli İmla ³⁶	Metindeki / Yazmadaki İmla	Latin Harfli İmlası	Yayındaki Yeri
الندن	الندن	elinden	78/15
اكر	اكر	eğer	82/9; 90/5
امگنى	امگنى	emeğini	84/12
الوه ريشليدر	الوه ريشليدر	elverişlidir	87/13

Türkçe kökenli bazı kelimeler metnin ve yazmanın tamamında fonetik imlayla yazılmıştır:

Asli İmla	Metindeki / Yazmadaki İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
طيش ³⁷	ديش	dışarı / dışarıya / dışına / dışında	53/8, 75/13, 77/7, 100/14, 102/7, 119/5, 126/16; 127/7; 34/4; 29/10, 42/4
هايدى	هادى	hadi	13/16, 22/8, 24/8, 24/10, 26/23, 33/16, 46/12, 47/11, 66/17, 66/24, 67/14, 67/16, 84/13, 121/4
ايچون	ايچين	için	1/5, 1/13, 1/18, 5/4, 5/7, 11/9, 15/10, 15/12, 26/4, 26/11, 28/9, 29/14, 30/10, 32/7, 33/10, 105/12, 106/4, 106/8, 109/5,

³⁴ Her bir kelimeye yalnızca bir örnek gösterilmiştir.

³⁵ Yalnızca 10 örnek verilmiştir.

³⁶ Asli imla şekilleri Kamûs-ı Türkî'den tespit edilmiştir.

³⁷ Şemseddin Sami, *age*, s. 914.

سوگمك	سوو	söver / sövüp	110/6 96/9; 26/24, 66/19, 66/26
كوتى	كوتو	kötü / kötülüğünü / kötülük	60/7, 65/14, 94/7, 98/10; 46/9; 32/13; 45/27, 98/11, 99/23
ياورى	ياورو	yavrucuğa / yavrucuğu / yavruları / yavrularını / yavrum / yavrusu / yavrusunu/ yavrusunun / yavruyu	122/5; 122/9; 126/16; 95/3; 98/6, 98/14, 98/17; 23/6, 38/10, 77/17; 77/16; 77/7; 38/11, 122/7, 122/9

Bazı Türkçe kökenli kelimelerse ikili, bazen de üçlü imlayla yazılmıştır:

Altın

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
التون / التون	altun / altını / altının	26/17, 26/21; 26/18; 26/20
التين	altın / altına / altından / altını / altının / altınlar / altınları / altınlarını	29/22, 35/5, 58/4, 58/8, 58/13, 58/16, 72/7, 76/3, 76/10, 76/12, 76/15, 76/18, 76/20, 82/3, 82/5, 90/1, 90/8, 90/9, 90/10, 90/11, 90/14, 90/16; 58/1, 72/13, 90/8; 29/6; 29/5, 29/6, 29/8, 58/5, 58/9, 58/14, 72/10, 72/13; 90/16; 76/8; 72/15, 81/3; 81/12

Et-

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
ايتمك	etti / ettiği / ettiğini / ettim ettin mi? / ettiriniz küfrettiğini	2/7, 10/10, 68/8, 75/8, 76/17; 47/3; 28/14, 121/9; 3/15; 63/8; 9/11; 73/4;
اتمك	aşketti / emrettikten / etti / ettiği / ettiğinden / ettiğini / ettiğinizden / ettikleri / ettiklerine / ettikten / ettirdi / ettiremedi / ettirince / ettirmek / reddetti / ettiyse / zannetti /zannettim	58/6, 65/15; 16/6 / 15/6, 38/13, 42/13, 42/15, 59/6, 74/12, 75/15, 81/7, 93/5, 102/5, 112/12, 115/9, 126/13, 126/16, 127/16; 21/11, 69/7, 76/3, 124/3; 93/4; 55/15; 65/31; 77/18; 124/6; 72/15; 1/13, 113/6, 125/16; 107/7, 107/9; 5/5; 125/3; 89/12; 66/24; 85/13; 122/10

Kanat

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
قانات	kanatlanarak	65/9
قاند	kanatlanarak	65/6, 65/19, 65/35

Onunla

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
آنكله	onunla	90/14
اوننگله	onunla	11/5, 26/4, 33/7, 33/10, 45/13, 46/11, 62/4, 70/5, 87/11, 120/5

Otur-

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوتور - اوطور -	oturup	5/11
	oturan / oturanlar / oturanlara / oturanlardan / oturarak / oturdu / oturduğu / oturduğün / oturduktan / oturdular / oturdunuz / oturmakta / oturtup / oturup / oturur / oturlarken / oturulamayacağından / oturuverdi / oturuyor / oturuyordum / oturuyorsun	42/ 6, 69/15, 85/15, 105/3; 77/8, 77/18; 12/3, 63/5, 77/15, 85/14; 9/7, 86/11; 91/5; 87/4, 91/13; 12/7, 40/10; 82/8; 83/4; 116/4; 50/6; 96/8; 107/4; 108/3, 108/6, 122/3; 6/6; 31/10; 50/5; 78/10; 50/5; 110/4; 87/3; 91/18

Tut-

Yazmadaki iki örnek dışında bu kelime yazarın şahsi bir imla tercihiyle ön seste /d/ ile yazılmış olup bu yazım biçim Kerkük ağzı fonetiğine de uymamaktadır:

Kelime	Asli İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
دوت -	طوتمق	tut / tutamayan / tutamayarak / tutar / tutarlarını / tutturabilir / tutturarak / tutturdu / tutturup / tutularak / tutulmuş / tutulsaydınız / tutulur / tutuver	66/7; 16/9; 70/5; 40/9; 5/5; 58/14; 83/3; 26/26, 58/15, 74/8; 6/13; 88/6; 42/14; 38/17; 60/3; 88/1, 88/8;
طوت-	طوتمق	tutturduğu	106/5
توت-	طوتمق	tut	115/16

Türlü

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
دورلو	türlü	21/12, 22/5, 22/7, 60/9, 70/8, 97/7, 114/6
تورلو	türlü	41/14

Ver-

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
ويرمك ³⁸	verdi / ekiverdinse	2/8; 71/16
وه رمك	ağlayıverdiğini / boşaltıverdi / deyiverdi / geliverdi / gösteriverdim / kurtarıverdın / savsayıverdın / verdi / yağdırıverdi / yıkıverdi	32/6; 127/6; 78/17; 24/6; 37/19; 48/21; 13/15; 10/14, 11/14, 13/14, 20/11, 23/4, 26/21, 30/16, 38/11, 40/8, 40/11, 48/12, 48/19, 57/9, 65/16, 69/15, 69/18, 76/24, 78/14, 80/11, 81/14, 90/10, 90/16, 91/19, 92/16, 104/8, 106/10, 111/9, 116/7; 12/10; 60/18
ورمك	salıverdi	6/11

Aşağıdaki iki kelimenin imlasında da farklılıklar gözlenmekte, “kapı” kelimesi, metin ve yazmada daha çok klasik Osmanlı imlasıyla yazılmışken “oda”, metin ve yazmada daha fazla fonetik imlayla yazılmıştır:

³⁸ Şemseddin Sami, *age*, s.1500 (Ş. Sami sözlüğünün bu maddesinde şu notu düşmüştür zebanzedi: و رمك).

Kapı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
قاپو	kapı / kapıcı / kapıcılığa / kapıcılık / kapıcının / kapıcısı / kapıcısına / kapıcıya / kapıdan / kapılarının / kapının / kapısı / kapısında / kapısından / kapısını / kapısının / kapıya / kapıyı	64/10, 75/12, 75/13, 89/8, 92/7, 126/16; 33/3, 33/7, 33/9, 33/10, 107/4, 107/6; 75/8; 75/9, 75/10; 33/1; 107/1; 107/3; 14/5, 33/5; 92/8, 102/5; 109/8; 27/9, 27/11; 72/16; 33/9; 85/6; 27/7, 27/10, 77/9; 44/9; 7/5, 73/12; 7/5, 18/6, 27/8, 66/18, 92/7, 92/8, 120/12
قاپی	kapıya / kapıyı	67/14; 67/14, 67/16

Oda

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوطه	odasına / odasında / odayı	55/17; 55/11; 127/6
اوده	odada / odalarda / odalarına / odasına / odaya / odayı	59/16, 64/8, 64/11; 42/10; 42/12; 38/4, 62/19, 66/18, 66/25, 67/15, 89/8, 120/5; 3/8, 18/7, 64/10, 66/25, 127/11; 66/12, 113/5

2.4.2.2. Klasik Osmanlı İmlasının Morfoloji ile İlgili Özellikleri

2.4.2.2.1. Yapım Eklerinde

-sIz / -sUz isimden isim yapma ekinin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
صويسز	soysuz / soysuzlara / soysuzlarının / soysuzun	66/20, 89/5, 89/14, 89/16, 92/13; 75/3; 13/13; 89/3, 92/3

-DIK / -DUK sıfat fiil ekinin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
بولونديغنى	bulunduğunu	69/13, 73/7, 45/13, 46/8, 48/8
بولديغندن	bulduğundan	75/6
بويوردیغکز	buyurduğunuz	113/13
گوردیگی / کوردیگی	gördüğü	73/3, 111/6
اولدیغنى / اولدیغندن / اولدیغى	olduğu / olduğundan / olduğunu	72/17, 73/16; 69/8; 69/26
اوطوردیغکز	oturduğun	82/8
صوردیغنى / صوردیغى	sorduğu / sorduğunu	68/5, 78/12; 18/10

-Ip / -Up zarf fiil eki “وب” şeklinde yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri ³⁹
آتلايوب	atlayıp	74/5
کیدوب	gidip	73/6
گولمه يوب	gülmeyip	86/5
قالقوب	kalkıp	76/23
اوتلامايوب	otlamayıp	86/7

³⁹ Her bir kelimeye yalnızca bir örnek gösterilmiştir.

2.4.2.2.2. Çekim Eklerinde

Tamlayan hâli eki çoklukla üç noktalı kef “ئ” ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri ⁴⁰
گيجە ئاڭ	gecenin	18/5
كلمه لرىنىڭ	kelimelerinin	103/9
قوجاسىنىڭ	kocasının	60/5
قورىه لىلرڭ	Koryalıların	19/4
كورڭ	körün	26/4
كويڭ	köyün	16/5
صالونده كىلرڭ	salondakilerin	107/5
سەنە ئاڭ	senenin	21/14
سوزڭ	sözün	104/4
يوقسولڭ	yoksulun	105/5

Teklik ve çokluk ikinci kişi iyelik ekleri üç noktalı kef ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri ⁴¹
باشىڭىزى	başınız	1/9
ايسىنە دىكاڭ	istediğin (kadar)	7/8
ايسىنە دىكڭىز	istediğiniz (para)	9/11
ياپاچىڭىز	yapacağın (her iyiliğe ...)	98/7
ياپاچىڭىز	yapacağınız (ziyafet)	9/11

Zamir kökenli teklik ve çokluk ikinci kişi ekleri üç noktalı kef ile yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri ⁴²
بيچىرسىڭ	biçersin	71/17
بىلىرسىڭىز	bilirsiniz	8/13
دەكلىسىڭىز	değilsiniz	7/9
اچىرسىڭىز	içersiniz	14/7
اوطانمىشە قالرسىڭ	utanmışa kalırsın	32/25

Şimdiki zaman eki almış fiil kök ve gövdelerinin olumlu ve olumsuz çekimlerde ünlü daralması yazıya aktarılmamıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
الامايورم	alamıyorum	8/9
القيشلايوردى	alkışlıyordu	104/6
ازارلايوردى	azarlıyordu	105/7
بەلە يورلاردى	belliyorlardı	106/4
بەزە يوردى	beziyordu	66/12
بىلە يوردى	biliyordu	4/4, 77/5
گەلمە يوردى	gelmiyordu	59/9
گۆرۈنمە يور	görünmüyor	29/8
ايسىنە يور	istiyor / istiyordu / istiyorlardı / istiyorsunuz / istiyorum /	9/8, 43/4, 125/8; 2/5, 75/6, 98/13, 125/4, 127/4; 12/5, 45/27; 95/8; 65/20, 95/4, 125/13
قوللانمايورسىڭىز	kullanmıyorsunuz	40/7
ولمايورسىڭ	olmuyorsun	63/6, 106/7
يەيە جىكىدى	yiyecekti	15/8

⁴⁰ Her bir kelimeye yalnızca bir örnek gösterilmiştir.

⁴¹ Her bir kelimeye yalnızca bir örnek gösterilmiştir.

⁴² Her bir kelimeye yalnızca bir örnek gösterilmiştir.

Görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
فوردیلار	kurdular	93/8
اوقوردی	okurdu	39/5
اولدی	öldü	69/27
صوردی	sordu ⁴³	1/20, 4/9, 6/10, 10/11, 11/13, 17/4, 20/9, 30/8, 30/15, 31/7
بولدی	buldu	18/7, 28/12, 90/4, 112/7

Görülen geçmiş zaman eki ünsüz benzeşmesine uymamaktadır⁴⁴:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اچدی	açtı	23/6, 55/16, 55/22, 80/11, 80/12
کچدی	geçti	2/9, 23/5, 75/21, 120/14
کیتدی	gitti	1/15, 11/11, 15/9, 21/11, 21/13, 30/18, 30/21, 41/9, 75/17, 76/9, 78/11, 89/15, 111/3, 111/9

İyelik eklerinin ünlüleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

İyelik Teklik Birinci Kişi

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
کوگلمی	gönlümü	8/9, 99/17
اوغلم	oğlum	28/7, 50/7, 55/23, 82/5, 82/7, 95/3, 95/8, 95/10, 95/13, 95/15
صوچم	suçum / suçumu	32/18; 55/26

İyelik Teklik İkinci Kişi

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
صوچاڭ	suçun	47/17
گوگلاڭ / گوگلاڭ	gönlün / gönlünü	32/23; 11/20

İyelik Teklik Üçüncü Kişi

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوغلی	oğlu	4/3
سوزی	sözü	112/7
صوچاڭ	suçundan / suçunun	32/5

İyelik Çokluk Birinci Kişi

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
قومشومز	komşumuz	8/8, 75/14, 81/11

⁴³ Yalnızca on örnek verilmiştir.

⁴⁴ Yalnızca üç örnek verilmiştir.

İyelik Çokluk İkinci Kişi

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوغلکز	oğlunuz	108/6

Belirtme hâli ekinin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
بونی	bunu	105/8
دورومنی	durumunu	37/8
گۆنلکی	gönlünü	11/20
ئۆزنی	özünü	105/9
سوزگیزی	sözünüzü	40/9

Soru ekinin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
بومیدر	... bu mudur?	54/14
گۆردگمی	Gördün mü ...?	12/7, 43/14
کوتولگمی	... kötülük mü ?	32/13
اولورمی	... olur mu?	6/9, 37/20, 41/14
صوچمی	... suç mu?	32/2
گۆردگمی	Gördün mü ...?	12/7, 43/14

2.4.2.2.3. Fonetik İmlayla Yazılan Ekler

Metin ve yazmanın tamamında -I/-U fiilden isim yapma eki fonetik imlayla yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
دولو	dolusu	59/7, 75/11
اولو	ölü / ölünün / ölüye	5/7; 5/6; 5/8
صورو	sorup / soruların / sorunuz / sorunca / sorusuna / sorunca / soruncalar / sorunuz / soruverir / soruya / soruyu	10/5; 68/5; 11/14; 40/7, 40/10, 57/8; 78/13; 91/9, 115/11, 121/11; 85/17, 122/10; 85/16; 82/8; 78/12; 38/13, 38/14
سورو	sürüye / sürüyü	28/17; 28/6, 28/8, 28/9, 28/13

Metin ve yazmanın genelinde, yuvarlak ünlülü kök ve gövdelerden sonra -II / -IU isimden isim yapma eki fonetik imlayla yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
گۆزلو	acgözlü / acgözlülük / açgözlüye	58/19; 58/4, 58/5, 58/6, 58/13, 58/14; 58/8, 58/17;
کۆیلو ⁴⁵	köylü	22/9; 29/4, 29/20; 30/3, 30/7, 30/8, 30/12, 30/15, 30/17, 30/18; 33/11, 33/12; 44/8; 56/7; 107/3; 110/6

⁴⁵ Yalnızca yalın hâlde olan örnekler verilmiştir.

Metin ve yazmanın genelinde, yuvarlak ünlülü kök ve gövdelerden sonra -IncA zarf fiil eki de fonetik imlayla yazılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
بولونجه	bulunca	103/4
بويونجه	büyüyünce	23/8
دويونجه	duyunca	45/11
گورونجه	görünce	5/7, 10/9, 18/9, 18/10
گورولونجه	görülünce	23/6
اولونجه	olunca	15/8, 29/12, 43/15, 113/9
صورونجه	sorunca	40/7, 40/11, 57/8
وورونجه	vurunca	45/11

2.4.2.2.4. İkili İmlayla Yazılan Ekler

-CI eki bazen tonsuz bazen tonlu ünsüzle yazılmıştır:

Kerkük ağzında -CI / -CU isimden isim yapma ekinin ünsüzü tek şekilli olup /ç/ iledir⁴⁶. Bu ekin metinde ve yazmada hem klasik Osmanlı imlasıyla hem de fonetik imlayla yazıldığı gözlenmektedir:

Avcı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوجی	avcılar	85/20
اوچی	avçı	83/9

Kapıcı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
قاپوچی	kapıcı / kapıcılığa / kapıcılık / kapıcısı / kapıcısına / kapıcıya	33/3, 33/7, 33/9, 33/10, 107/4, 107/6; 75/8; 75/9, 75/10; 107/1; 107/3; 14/5, 33/5
قاپوچی	kapıcı	33/1

Postacı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
پوسطه جی	postacı	107/7, 107/10
پوسطه چی	postaçı / postaçının	107/6; 99/3

Yazıcı

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
يازيجی	yazıcı / yazıcılar	20/2; 20/3
يازيجی	yazıcıdan	20/4

2.4.3. Yazarın Şahsi İmlası

Gerek metinde gerek yazmada yazarın, bazı kelimeleri kendine has bir imlayla yazdığı gözlenmektedir.

⁴⁶ Çoban Hıdır Uluhan (Beşirli), *Irak Türkmen Ağzı Grameri*, Bengü Yayınları, Ankara 2022, s. 66.

Bırak-

Bu kelime bir örnek dışında tamamen yazarın şahsi imlasıyla yazılmıştır. Sözü edilen tek örneğin yazımında ise “و” harfinin unutulmuş olduğu; böylece klasik imlayla yazıya geçirilmiş olduğu kanaatindeyiz:

Kelime	Asli İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
بوراق-	براق-	bırak / bırakacağını / bırakacak / bırakacaktır / bırakarak / bırakılmasını / bırakmış / bırakılmıştı bırakın / bırakınız / bırakıp / bırakır / bırakırdı / bırakma / bırakmam / bırakmamıştır / bırakmaz / bıraksın / bıraktı / bıraktığı	63/7; 76/11; 23/9; 45/7; 12/6, 55/15, 65/8, 84/12, 125/17; 72/10, 81/5; 97/15; 20/6; 119/16; 8/14, 74/14, 125/18; 96/14; 6/4, 98/19; 21/9, 44/4, 49/9; 93/9; 120/13; 116/9; 7/8; 7/10; 124/4; 55/16, 72/11, 72/15, 76/4, 76/19, 81/4, 107/5; 81/12, 124/5
بوراق	براق	bırakmasını	112/12

Değnek

“Değnek” kelimesi metinde arkaik şekliyle yazılmıştır. Biz yayında bu kelimeyi bugünkü imla ile yazdık. Yalnız bir şiir parçasında veznin bozulmaması için arkaik şekli koruduk:

Kelime	Asli İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
ده گه نه ك	دگنك	değneği / değneğine / değneğinin / değnekle	88/3, 88/4; 73/12; 26/4
ده گه نه ك	دگنك	değenek	22/14

Tavla

Kelime	Asli İmla	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
طاووله	طاوله	tavlu / tavlunun	9/3; 12/6

2.5. Metindeki Bazı Dil Özellikleri

2.5.1. Arkaik -DIKtA / -DUKtA ekinin Kullanımı

Yazmada şu örneklerde, Azerbaycan Türkçesinde bugün de kullanılagelen; ancak Türkiye Türkçesi yazı dilinden düşmüş olan **-DIKtA / -DUKtA** zarf fiil ⁴⁷ kullanılmıştır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
الدقده	aldıkta “alınca”	68/6
صور دقده	sordukta “sorunca”	121/9

2.5.2. Yerleşmiş Alıntıların Yerine “Öz Türkçe” Kullanma

Türkiye Türkçesindeki gelişmelerin ve Türkiye’deki dil tartışmalarının etkisiyle olsa gerektir ki yazar metin ve yazmada bazı “öz Türkçe” diye nitelendirilebilecek kelimelere veya Türkçecilik kaygısıyla hareket ederek yerleşmiş alıntı kelimeler yerine Türkçedeki karşılıklarına yer vermiştir.

⁴⁷ Ahmet Buran-Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk lehçeleri* (9. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 98.

Aşağıdaki tabloda hangi kelimelerin ne gibi anlamlarla kullanıldığı belirtilmiş ve metindeki yerleri gösterilmiştir:

Kelime	Metindeki Anlamı	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
أرتق	fazla	artık	5/7
الان	meydan	alanında	123/5, 123/7
باى	zengin	bay	105/6, 105/9
كيبىسى / گيبىسى	elbise	giysileri / giysilerini / giysini	107/11; 107/4; 107/10
ایمگله مك	hayal et-	imgelemekle	4/7
ایوه ده لیک	acele et-	ivedeliğe	23/11
اونورلو	vakur	onurlu	47/10
اوده و	fariza, vazife, görev	ödev / ödevi / ödevini / ödevlerini	79/4; 46/8, 73/5, 75/17; 121 / 3; 32/3
اوگوت	vaaz, tavsiye	öğüt / öğütlerinde öğütlerle / öğütte	54/4, 63/13, 73/6, 87/5; 3/4, 45/5; 73/4; 45/10
اونه رمك	fikir	önermeğe	66/9
تاكرى	Allah	Tanrı / Tanrı'nın / Tanrı'ya	20/13, 27/10, 29/18, 105/13; 23/14, 26/29, 32/5, 112/16; 32/3
تانسیق	mucize	tansıkın	126/14
يانت	cevap	yanıtları	115/10
يارغج	hâkim	yargıcı / yargıç	16/3; 16/6, 121/9
يازىجى	kâtip	yazıcı / yazıcılar	20/2; 20/3

Metinde bunlardan başka, Türkçeye yerleşmiş bazı alıntılar yazar tarafından anlam çevirisi ile karşılanmıştır:

Kelime	Anlamı	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
پاره چنطه سی	cüzdan	para çantası	9/11
دين بيلگینی	hoca “din görevlisi”	din bilgini	21/13
آذان اوقویان	müezzin	azan okuyanı	74/3
داغ اویوغی	mağara	dağ oyduğuna	28/6, 28/9

2.5.3. Türkçe Kelimelerin Kullanımında Bazı Hatalar

Metinde bazı kelimelerin kullanımı hatalıdır. Aşağıda metin ve yazmadan bu türlü örnekler verilmiştir:

Kelime	Metindeki / Yazmadaki Kullanım	Doğru Kullanım	Metindeki Yeri
kanıksanma-	kanıksanmaz (قانقسانماز)	kanıksanır / yadırganmaz	40/3
kapsa-	kapsayan (قاپسیان)	kaplayan	72/13
kuruntu	kuruntu (قورنتو)	gurur	67/6
sürüt-	sürüttü (سوروتدی)	sürdü	126/13
yüzünden	yüzünden (یوزوندن)	dolayısıyla / -nden dolayı / -nden ötürü	112/7

2.5.4. Kerkük Ağzına Dair Bazı Özellikler

2.5.4.1. Fonetik ile İlgili Özellikler

2.5.4.1.1. Arkaik Şeklin Korunması

Oğuz grubu Türk lehçelerinde ön seste düzenli olarak k > g değişmesi gözlenir. Ancak Kerkük ağzında bazı kelimelerde bu ses değişmesinin gerçekleşmediği; böylece arkaik şeklin muhafaza edildiği gözlenir. Metinde de “gölge” kelimesi arkaik şekliyle *kölge*⁴⁸ biçiminde yazılmıştır:

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
کولکه / کولگه	kölgelenen / kölgelerinde / kölgesinde	105/5; 99/15; 65/12, 65/25, 65/27

Eski Türkçede düzlük-yuvarlaklık uyumu düzensizdir. *Altun* da bu düzensizliğin gözlemlendiği kelimelerden biridir⁴⁹.

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Metindeki Yeri
التون / التون	altun / altunı / altunun	26/17, 26/21; 26/18; 26/20

2.5.4.1.2. Kerkük Ağzına Dair Diğer Fonetik Özellikler

Yazar Kerküklü olduğundan ister istemez, bazı kelimeler, yer yer ağız özelliklerini yansıtabilecek şekilde yazılmıştır. Mesela, Kerkük ağzında son seste /c/ korunmuştur⁵⁰. Aşağıda, metin ve yazmadan bu gibi kelimelere örnekler verilmiştir:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
آج	ac / acgözlü / acgözlülük / açgözlüye / acım	58/19; 58/4, 58/5, 58/6, 58/13, 58/14; 58/17; 58/4, 58/8; 53/9
آعاج	ağac / ağacdan / ağaçları / ağaçların	30/7, 57/6; 29/22; 28/4; 30/5, 99/15
دینج	dinc	31/7, 92/11
گج	gec	33/11, 75/3, 75/21, 93/3, 93/7
گه ج	gec	30/8, 127/4, 109/8, 127/4
گنج	gec	54/9, 60/6, 77/6
گنج	genc / genclerden / genclerin / gençliğin / gençlikte	8/6, 13/3, 13/7, 31/7, 41/5, 54/7, 77/21, 79/3, 79/6, 79/11, 79/13, 79/14, 87/10, 89/5, 92/11, 95/5, 95/6; 87/9, 87/13; 13/8; 55/3, 87/14; 32/20, 111/6

Bir Batı dilinden alınmış bir kelime olan *ceket* de metnin bazı yerlerinde Kerkük ağzındaki gibi, ön seste /-ç/ ile yazılmıştır⁵¹:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
چاکت	ceket / ceketin	84/8, 84/11; 84/7

⁴⁸ Önder Saatçi, *Dilde Arkaiklik Olgusu ve Irak Türkmen Ağzlarındaki Dil Unsurlarının Arkaiklik Bağlamında İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (2020), s. 266.

⁴⁹ Önder Saatçi, *agt*, s. 230.

⁵⁰ Çoban Hıdır Uluhan (Beşirli), *age*, s. 43.

⁵¹ H. Kemal Bayatlı, *Irak Türkmen Türkçesi*, TDK Yayınları, Ankara 1996, s. 157.

Soğuk kelimesi de yer yer, iç seslerde Kerkük ağzında olduğu gibi, bir taraftan -o- > -a-, diğer taraftan -ğ- > -v- değişmesiyle yazıya geçirilmiştir⁵²:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
صاوق	savuk / savuklar	22/4; 1/6

Ünlü Değişmesi e > a

Ezan kelimesi metinden alınan aşağıdaki örneklerde Kerkük ağzındaki fonetik şekliyle⁵³ yazılmıştır. Bu ses değişmesinde gerileyici bir ünlü benzeşmesi etkili olmuştur:

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
آذان	azan / azanı	74/2, 74/3, 74/9; 74/8

Ünsüz Değişmesi

Oğuz grubu Türk lehçelerinde ön seste düzenli olarak k > g değişmesi gözlenir. Kerkük ağzında da “keçi” kelimesi metinde *geçi*⁵⁴ şeklinde yazılmıştır.

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
گچی	geçi / geçilerin / geçiyim	89/13, 89/14, 89/18; 89/9; 89/1, 89/17

Ünsüz Düşmesi İç Seste /r/ Düşmesi

Kerkük ağzındaki düzensiz bir değişmedir. “Arslan” kelimesi metinde Kerkük ağzındaki gibi *aslan*⁵⁵ şeklinde yazılmıştır:

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
اسلان	aslan	28/19

Ön Seste /y/ Düşmesi

Azerbaycan sahasında ve bu sahaya giren Kerkük ağzında, ön seste /y/’nin düşmesi karakteristiktir⁵⁶. Bu kelime metinde de Kerkük ağzındaki gibi *üzleş-*⁵⁷ şeklinde yazılmıştır:

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
اوزله شمه لرینی	üzleşmelerini	45/14

Bu düzenli değişmeden başka, Kerkük ağzında bir de “buğday” kelimesinin sonunda /y/’nin düzensiz bir şekilde düştüğü gözlenir: *buğda*⁵⁸. Metinde de söz konusu kelime bu şekilde yazılmıştır:

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
بو غدا	buğdasını / buğdasının	30/8; 30/4

Ünsüz Türemesi

Kerkük ağzında, *de-* fiilinin geniş zaman, teklik üçüncü şahıs çekiminde, araya kaynaştırma sesi girer: *diyesen* (~ dersin)⁵⁹.

⁵² Habib Hürmüzlü, *age*, s. 271.

⁵³ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 65.

⁵⁴ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 149.

⁵⁵ H. Kemal Bayatlı, *age*, s. 125.

⁵⁶ Çoban Hıdır Uluhan (Beşirli), *age*, s. 61.

⁵⁷ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 313.

⁵⁸ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 94.

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
ده یه ر	diyer	118/11

Yer Değiştirme

Perhiz kelimesi metinde Kerkük ağzındaki gibi yer değiştirme ile *pehriz*⁶⁰ şeklinde yazılmıştır:

Asli İmla	Kelime	Yayındaki Yazılışı	Yayındaki Yeri
پهریز	پهریز	pehriz	5/5

2.5.4.2. Morfoloji ile İlgili Özellikler

2.5.4.2.1. Bazı Eklerin Fonetikine Dair Özellikler

Kerkük ağzında -CI ekinin ünsüzü daima tonsuzdur⁶¹. Metin ve yazmada da bazı kelimeler yer yer bu özelliği yansıtacak şekildedir.

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
اوچی	avçı	83/9
قاپوچی	kapıçı	33/1
پوسطه چی	postaçı / postaçının	107/6; 99/3
یازیچی	yazıcıdan	20/4
چایچی	çayçı	116/7

Kerkük ağzında -k > -ğ değişmesi karakteristiktir⁶². Özellikle -lIK⁶³ ve -mAK ekleri metin ve yazmadaki bazı kelimelerde bu ses değişmesini yansıtacak şekilde yazılmıştır.

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
صوسزلغ	susuzluğdan	64/11
دوستلغ	dostluklarına	72/6
یانلشلق	yanlışıklıkla	18/8
دار غنلق , دار غینلیق , دار غینلق	dargınlıkla	22/11, 30/9, 58/10, 119/12; 78/16; 25/6
اوینماغ	oynamağda	12/5
المغ	almağda	78/15

Kerkük ağzında, belirtme hâli eki konuşmanın akıcılığı içinde bazen düşer. Metinde de şu örnekte bu düşme hadisesi gözlenebilmektedir: “Anlaşılan, bay, kavunu beğenmemişti ki alan *hizmetçisin* (~ hizmetçisin-i) azarlıyordu”⁶⁴.

Kelime (Eski Yazı)	Yayındaki Şekiller	Yayındaki Yeri
خدمتچیسین	hizmetçisin	105/7

⁵⁹ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 126.

⁶⁰ Habib Hürmüzlü *age*, s. 259.

⁶¹ H. Kemal Bayatlı, *age*, s. 372; Habib Hürmüzlü, *age*, s. 38.

⁶² Bu ses değişmesi bazen -k > -ğ > h şeklinde de gözlenir.

⁶³ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 38.

⁶⁴ Çoban Uluhan (Beşirli) bu durumdaki kelimelerde belirtme hâli ekinin +n olduğunu belirtir. Bkz. Çoban Uluhan (Beşirli), *age*, Kerkük 2021, s. 87.

2.5.4.2.2. -IncA Ekinden Sonra Çekim Eki Getirilmesi

Bilindiği üzere, Türkiye Türkçesi yazı dilinde zarf fiil eklerinden sonra herhangi bir ek getirilmez. Ancak, Irak Türkmen ağızlarında ve bilhassa Kerkük ağzında, özellikle de **-IncA** ekinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri getirilir⁶⁵:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
ایسته ینجه لر	İsteyinceler “onlar isteyince”	36/13
صورنجه لر	soruncalar “onlar sorunca”	85/17, 122/10

2.5.4.2.3. Dönüşlülük Ekinde Nöbetleşme

Kerkük ağzında “ayıl-” fiili bazen de **ayıl-n-** şekillerinde kullanılır. Bunlardan **ayıl-n-**⁶⁶ şekli Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunmaz. Bu şekil Kerkük ağzına hasır:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
آینردی	ayınırđı	13/5

2.5.4.3. Kelime Hazinesi Bakımından Özellikler

2.5.4.3.1. Kerkük Ağzı Söz Varlığının Türkiye Türkçesi Söz Varlığına Tercih Edilmesi

Metinde, yazı dilindeki “düzelt-, tamir et-, onar-” fiillerinden birini kullanmak yerine yazar Kerkük ağzındaki **doğurla-** fiilini tercih etmiştir: “Kırılan kâse **doğurlansa** eğer / Gene bir iz bırakıp kadri düşer”.

Kelime	TT'deki Karşılığı	Metindeki Yeri
doğurlansa (دو غور لانسه)	onarılrsa / tamir edilse / düzeltilse	98/18
bulaşık (بولاشیق)	karma karışık	20/5, 42/5
ekinci (اکنجی)/ ekinciliktir (اکنجیلکدر)/ ekincileri (اکنجیلری) / ekincinin (اکنجیناڭ)	çiftçi	7/2, 37/14; 21/4; 45/8; 37/13, 124/3
ikimize (ایکیمزه)	ikimiz için, ikimiz birlikte	33/14

2.5.4.3.2. Bazı Kelimelerin Kerkük Ağzındaki Anlamlarıyla Kullanılması

Metinde ve yazmada Türkiye Türkçesi ile ortak bazı kelimeler Kerkük ağzındaki anlamlarıyla verilmiştir. Mesela, **türbe** Türkiye Türkçesinde, genellikle önemli bir şahsiyetin, ziyaretgâh olarak da kullanılan mezarı için kullanılırken Kerkük ağzında genel olarak “mezar” anlamıyla da kullanılır⁶⁷: “...bir de bir ölünün gassal, kefen, **türbe** gibi masraflarını hesap eder”.

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
Türbe	türbe / türbenin / türbesidir	5/6, 69/12, 69/20, 69/27; 69/13, 69/15, 69/16, 69/18, 69/26; 69/27

Molla kelimesi de Kerkük ağzında daha çok “cami imamı” anlamıyla kullanılır⁶⁸ ki şu cümlelerde de bu anlamıyla kullanılmıştır: “Köyün **mollası** akşamları köylülere bilinmesi lazım gelen şeyleri konuşurdu.”, “Açıkgöz adamın biri cahil olduğu hâlde **molla** kıyafeti takınarak kendini Caf aşireti reislerinden birisine köy mollası yaptırmıştı”. Bununla birlikte, metin ve yazmada unvan grubu bünyesindeki “Molla” kelimesi (Molla Abdullah, Molla Ahmet, Molla Mahmut, vb.) burada dikkate alınmamıştır.

⁶⁵ Önder Saatçi, *agt*, s. 53.

⁶⁶ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 65.

⁶⁷ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 304.

⁶⁸ Habib Hürmüzlü, *age*, s. 233.

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
Molla	molla / molların / mollarına / mollarının / mollası / mollasının / mollaya	46/3, 46/7, 46/9, 46/14, 54/3; 46/9; 46/9; 46/7, 46/15; 27/3, 45/2, 45/4; 45/10; 46/16

Boylan- kelimesi de, “Hüseyin arada bir boylanıp kendini göze sokuyor” cümlesinde Kerkük ağzındaki anlamına yakın bir anlamla (doğrul-) kullanılmıştır⁶⁹:

Kelime	Yayındaki Yazılışı	Metindeki Yeri
boylan-	boylanıp	114/6

2.5.4.3.3. Kerkük Ağzına Has Deyimler ve Söz Kalıpları

Kelime	Anlamı	Metindeki / Kullanım Biçimi	Metindeki Yeri
bir gözde gör-	ayrım yapma-	“Onları bir gözde görerek can sıkıcı hâllerin olmasına meydan vermezdi.”	67/4
ele düşme-	kazanama-	“Her vakit böyle birisi elime düşmez ”	96/15
iki bayram pilavından ol-	Daha fazlasını kazanmak isterken sahip olduğunu da kaybet-	“Bir kuruntuyla belalar buldun İki bayram pilavından oldun ”	67/19
utanmışa kal-	mahcup ol-	“Be budala, düşünmedin mi görmüş olsalar utanmışa kalırsın. ” / “Lakin, ilk vuruşta onun yapma bir manken olduğunu anlayınca utanmışa kalarak , ağlaya ağlaya kocasından af diledi.” / “Komşu utanmışa kalacağını bildiğinden Ahmet Ağa’nın ellerine kapanarak emaneti getirip teslim edeceğine söz verdi.” / “ Utanmışa kalan bakkal ona, ‘Bugün bir şey satmıyor, akıl alıyorum’ cevabını verdi.”	32/25; 66/28; 81/13; 9118
yola sal-	uğurla-	“Avdetinde gidip onları isterken vicdansız imam inkârdan gelerek	76/5

⁶⁹ “Bir şeyi iyi görebilmek için kendisini yukarıya doğru kaldırarak boynunu uzatarak bakmak”(Habib Hürmüzlü, *age*, s. 93).

şükür olsun	Allah’a şükrande bulunma sözü	zavallı kadını ağlaya ağlaya yola saldı.” “Şükür olsun, iki koyunla kurtulmuş olduk” / “Ben de ‘Hamd olsun, şükür olsun’ derim.”	28/17; 78/7
-------------	-------------------------------	---	-------------

SONUÇ

Irak'ta 2003 öncesindeki rejimler yeni Türk harflerini (Latin) kabul etmediğinden, Irak Türkmenleri XX. yüzyılın 50'lerine kadar eski yazıyı klasik Osmanlı imlasıyla yazagelmışlerdir. Ancak, klasik imla kaideleri eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılamadığından ve Latin harfleri de kullanılamadığından, bazı aydınlar eski yazıyı fonetikleştirmeye yönelmişlerdir. Fakat bu yöneliş bir bütünlük arz etmemiş; klasik imla bir süre daha kullanılmaya devam edilmiştir. İşte, yayına hazırlamış olduğumuz Esad Naib'in iki eseri de ağırlıklı olarak klasik Osmanlı imlasıyla yazılmış olsa da eserlerdeki imla düzensizlikleri, Irak Türkmenleri arasında XX. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında eski yazıyı fonetik bir imlayla yazmaya yönelik eğilimlerin ortaya çıkmasına bağlanabilir⁷⁰. Bilhassa o yıllarda Bağdat'ta yayınlanan Kardeşlik dergisinin sayfalarında cereyan eden bu tartışmalardan, temel eğitiminin Osmanlı maarifinden almış olan yazarın da etkilenmiş olması muhtemeldir.

Eserlerdeki bazı imla hatalarının (جيينه / جيينه , براق/ براق) baskı sırasında meydana gelmiş olması da mümkündür. Çünkü, her ne kadar bu ve benzeri eserler Irak'ta Arap harfleriyle basılsa da Arap müretteplerin eski harfli Türkçeyi bilmeyişi pek çok imla hatasına yol açmıştır⁷¹. Bunların yanında, o yıllarda Irak'ta editörlük kurumunun henüz yerleşmemiş olmasının da payı olmalıdır.

Irak Türkmenleri yazıda her ne kadar Türkiye Türkçesini benimsemiş olsalar da Irak'ta eğitim alanında Türkçenin 1937'den itibaren yasaklanması edebiyatçıların Türkiye Türkçesini örgün eğitim yoluyla öğrenme yolunu kesmiştir. Bu durum yazılı edebiyatta, özellikle de nesirde, dil kullanımında bir yandan Kerkük ağzının kelime hazinesinin yazıya geçirilmesine bir yandan da ortak kelimelerin ağızlardaki telaffuzları ve anlamlarıyla kullanılmasına yol açmıştır. Nesir diline şiir dili kadar hâkim olmayan yazar da Kerkük ağzının bazı gramer şekillerini incelediğimiz eserlerinde kullanmaya yönelmiştir.

Türkiye'deki dilde sadeleşme ve hatta tasfiyecilik akımının da Iraklı Türkmen yazarları etkilediği incelememizde gözlenebilmektedir. Yazar yer yer Türkçeye yerleşmiş alıntılar yerine “öz Türkçe” diye nitelendirilebilecek kelimeleri kullanırken bazı alıntılara karşılık da kendi ürettiği kelimeleri kullanmıştır. Buna dair örnekler de incelememizde sunulmuştur. Bunlar Türkçecilik kaygısıyla yapılmış bilinçli tasarruflardır. Zira, Irak Türkmenleri Türkiye'de meydana gelen dil ve edebiyat alanındaki gelişmeleri biraz gecikmeyle de olsa takip etmekten geri durmamışlardır.

Kerkük Nükteleri (Kitap ve Yazma) başlığını verdiğimiz bu çalışmamızda Esad Naib'in iki eserini birleştirerek Latin harflerine aktarmış; böylece söz konusu eserleri yeni nesillerin istifadesine sunmuş bulunmaktayız.

Çeviri yazı öncesindeki incelememizle de Irak Türkmenlerinin dil meselelerine yönelik çalışmalara bir katkı sağlanmıştır.

⁷⁰ Geniş bilgi için bkz. Önder Saatçi, “Dünden Bugüne Irak Türklerinin Yazı Dilindeki Gelişmeler ve Sorunlar”, *Uluslararası Bilim ve Yazı Dili Olarak Türkçe Sempozyumu (18-19-20 Mayıs 2022)*, Hiper Yayın, İstanbul 2022, s. 586-588. Ayrıca bkz. Önder Saatçi, “Irak Türkmenlerinde Yazı ve İmla Meseleleri”, *Kardeşlik*, S: 95 (Temmuz-Eylül 2022), s. 14-18.

⁷¹ Bu hususta Habib Hürmüzlü hatıralarında; Kardeşlik dergisinin Bağdat'taki basımı sırasında, müretteplere verilen el yazısıyla yazılmış metinlerdeki her bir kelimenin arasına kırmızı mürekkepli kalemle bir taksim çizgisi koyduklarını, bu şekilde birtakım hataların önüne geçmeye çalıştıklarını anlatır. Bkz. “مذكرات صحفي تركماني”, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 197.

KAYNAKLAR

- Akgül, Ahmet. *XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi*, Çizgi Yayınları, İstanbul 2019.
- Akgül, Ahmet. “Osmanlı Şair Tezkirelerinde Bir Retorik Aracı Olarak Metin İçi Anlatım Teknikleri”. *XII. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Kongresi*, Antalya 5-7 Haziran 2020, s. 1109-1117.
- Akgül, Ahmet. “*Şuara Tezkirelerinde Anekdotlar Vasıtasıyla Bilinçaltına Telkin Edilen Olumsuz Mesajlar: Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım Örneği*”, *Littera Turca - Journal of Turkish Language and Literature*, 2016, 2, s. 13-34.
- Albayrak, Nurettin. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü* (2. Baskı), Kapı Yayınları, İstanbul 2010.
- Bayatlı, H. Kemal. *Irak Türkmen Türkçesi*, TDK Yayınları, Ankara 1996.
- Bayatlı, N. Yaşar. *Bağdat Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Irak Tercümanlar Birliği Genel Merkezi Yayınları, Bağdat 2020.
- Buran, Ahmet ve Alkaya, Ercan. *Çağdaş Türk lehçeleri* (9. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- Dursun, Yıldırım. *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Hürmüzlü, Habib. *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, Kerkük 2013.
- Hürmüzlü, Habib. “مذكرات صحفي تركماني”, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.
- Kazancı, M. Ömer. *Tüm Yönleriyle Fuat Hamdi*, “المكتبة العربية للطباعة والنشر”, Bağdat 2001.
- Kazancı, M. Ömer. *Kalemdaşlarım*, Fuzuli Matbaası, Kerkük 2020.
- Kazancı, M. Ömer (Haz.). *Günümüz Irak Türkmen Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara 2022.
- Kaya, Doğan. *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü* (4. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2020.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük* “المعجم العربي الحديث”, İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Naib, Esad. *Kerkük Nüktesi (1. Cilt)*, EL-Tezamun Matbaası, Bağdat 1973.
- Paşayev, Gazanfer. *Kerkük Folkloru Antologiyası*, Bakü 1987.
- Paşayev, Gazanfer. “İraq-Türkmen Folkloru”, Seçilmiş Eserleri (1. Cilt), Tehsil Yayınları, Bakü 2012.
- Paşayev, Gazanfer. *Seçilmiş Eserleri “Kerkük Folklorunun Janrları” (3. cilt)*, Tehsil Yayınları, Bakü 2012.
- Saatçi, Önder. *Dilde Arkaiklik Olgusu ve Irak Türkmen Ağzlarındaki Dil Unsurlarının Arkaiklik Bağlamında İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (2020).
- Saatçi, Önder. “Dünden Bugüne Irak Türklerinin Yazı Dilindeki Gelişmeler ve Sorunlar”, *Uluslararası Bilim ve Yazı Dili Olarak Türkçe Sempozyumu (18-19-20 Mayıs 2022)*, Hiper Yayın, İstanbul 2022.
- Saatçi, Önder. “Irak Türkmenlerinde Yazı ve İmla Meseleleri”, *Kardaşlık*, S: 95 (Temmuz-Eylül 2022), s. 14-18.
- Şemseddin Sami. *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317.
- Uluhan (Beşirli), Çoban Hıdır. *Irak Türkmen Ağzı Grameri*, Bengü Yayınları, Ankara 2022.
- Vahidoğlu, Yaşar Qarayev ve Saatçi, Suphi. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Azerbaycan-Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı) (6. Cilt)*, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

ÇEVİRİ YAZILI METİN

KERKÜK NÜKTELERİ

TAKDİM⁷²

“Nükte” yahut “fıkra”, folklor ve derlemelerinin başlıca bölümlerinden sayılan özel edebiyat kolunun şiir, masal gibi çeşitli dallarından birini teşkil eder. Bu önemli konunun maddeleri bugüne kadar Irak Türkleri arasında hiç derlenmemiş sayılabilir. Derme çatma bazı fıkralar gazete veya dergi sütunlarına ancak, memleketimizde, bir folklor derleme hareketi meydana getirildikten sonra, 1950 yılından bu yana ufak ölçüde geçmişse de bunlar önemsiz ve dağınık bir hâlde bulunduğu büyük bir kıymet ifade etmezler.

Irak Türkleri arasında şiir ve edebiyat çevresinde tanınmış mümtaz simalardan sayılan hemşehrimiz Esad Naib Bey’in bu defa hazırlamış olduğu “Kerkük Nükteleri” adlı değerli eseri folklor sahamızın çeşitli kollarından adı geçen dalın geniş boşluğunu dolduracak durumdadır.

Olayları en çok Kerkük’te geçmiş olan veyahut Kerkük’e mal edilmiş bir şekilde, bu dolaylarda anlatılan fıkralardan bildiklerini bir kitap hâlinde derleyen sayın yazar bunların yüz tanesiyle kitabının ilk cildini süslemiş bulunuyor. Müsveddelerini bize gösterdiği bu ilk cildin muhteviyatı hakkında belirttiğimiz bazı görüş ve mülahazaları sayın yazar büyük bir anlayış ve hoşgörülükle dikkate alarak gereğini yapmak lütfunda bulunmuşlardır.

Bir şair olarak tanılan Naiboğlu’nun pek tatlı bir konuşma tarzı va[r]dır. Hatta şifahi anlatış tarzını nesir yazmasından daha üstün ve kuvvetli sayabiliriz. Bununla beraber sayın yazar, eserinde başarı sağlayarak Türkçenin güzel bir nesir örneğini vermiş bulunuyor. Değişleri sade ve zevklidir. Sık sık kullandığı yeni Türkçe sözcüklerle millî ruhu tatmin etmekte, yerine göre bilerekten veya geliş güzel olarak kullandığı yerli şive sözcük ve tabirleri ile de millî zevki okşamaktadır.

Fıkraların sonuna yazar tarafından eklenen mini mini beyitler, sadece fikrayı süslemekle kalmayıp aynı zamanda mecazi olarak geniş anlamlar taşıyan kıymetli vecizeler olarak yaşayacaktır. Söz gelişi, “Fırtına” ve “Koyun Sürüsü” başlıklı fıkra hususunda geçen,

“Kurdu aslan kırıyor, kurt koyunu / Bunların hepsi de Hakk’ın oyunu”

beyti kanlı hayatın mücadelesini muayyen bir açıdan canlandırıyor. Kitabın ilmi folklor bakımından baz[ı] eksik tarafları bulunabilir. Nitekim, yazar fıkraları derlediği şahısların hüviyetlerini, derleme yerini, tarihini tespit etmemiştir. Ancak, folklor derlemelerinin bizde daha yeni olarak başlaması ve derlenen fıkraların en çok, eskiden içtimai, siyasi, edebî toplantı yerleri mahiyetinde olan halk divanhanelerinde geçen konuşmalardan toplandığı kolayca düşünülebildiği için bu tespit edilmeme işinin önemli bir kusur sayılmayacağını söylemek gerekir. Kitapta geçen fıkralardan bazılarının başka yer fıkraları arasında mütalaa edilmesi düşünülmekte ise de bunlar umumiyetle yerli vaka ve rivayetlere dayanmaktadır. Bu bakımdan kitaba “Kerkük Nükteleri” adı verilmesi yerinde olmuştur.

Fıkralar kısmen halkımızca bilinmekte olup ara sıra anlatılmakla beraber buradaki asıl hüner ve önemin büyük bir emek sarfıyla bunları derleyerek bir yığın hâlinde toplu olarak yayımlamak çabasını gösteren sayın yazarın ince zevkinde aranması lazım gelir.

İşte, asıl bu yorucu çalışmanın zevkine eren ve böylece folklor alanında kültür hazinemize be değerli eseri kazandırmış bulunan sayın derleyicimiz görkemli şair ve edibimiz Esad Naib Bey’i bu başarısından ötürü alkışlamayı ve candan kutlamayı vazife sayarız.

İkinci cildin de ikmalini gönülden arzularken eserin takdir görerek süratle yayılmasını dileriz.

Ata Terzibaşı

⁷² “Takdim” başlığı tarafımızdan konulmuştur.

AÇIKLAMA

Derleyip sunduğum bu nükteleri iki bölüye ayırmak mümkün olabilir. Birincisi çağdaşlarımız ve tanıdıklarımıza ait olan fıkralardır ki birçoğunda nüktecilerin adları bildirilmiştir. “Paça Ziyafeti” gibi. Bazısında ise gönül sayarak ilgililer açığa vurulmamışlardır. “Cimri ve Çocuğu” gibi ikincisi dedelerimizden bize gelenlerdir ki bunlar da ikiye ayrılabilirler:

A. Gerçek olanlar: “Kervan Hırsızları” gibi.

B. İmgeleme yoluyla gelmiş olanlardır: “Kızartılmış Kaz Davası” gibi nükteleri böylece ayırt ettikten sonra bunu söylemek yerinde olur ki ikinci bölüde olan fıkraların bazıları başka yerlerde söylenmekte⁷³ olsa bile onları Kerkük kuşağından çıkarmak doğru olamaz. Olabilir ki onlar buradan dışarıya sızmışlardır.

İşte bu görüş ve açıklamalara dayana[ra]k⁷⁴ derlenen bu fıkralara “Kerkük Nükteleri” adı verildi. Bunlar Kerkük ve dolaylarındaki halkımızın eğlence konularını bezeyen birer⁷⁵ incidirler. Bunları bir araya getirip diziye koyarak yurttaşlara armağan etmek yapılmış bir görev olabilir sanırım.

Bir de görüldüğü üzere, her nüktenin sonuna uygun olarak bir beyit söyleyip eklemişim. Bunlar⁷⁶ fıkranın özünü taşımakta bulunduklarından “Kerkük Nükteleri” çerçevesinin içinde kendilerine yer bulacaklarına kanıyorum.

Esad Naib

⁷³ Metinde baskı hatasıyla “سويله تمكه” şeklindedir.

⁷⁴ Metinde baskı hatasıyla “داياناق” şeklindedir.

⁷⁵ Metinde baskı hatasıyla “بدر” şeklindedir.

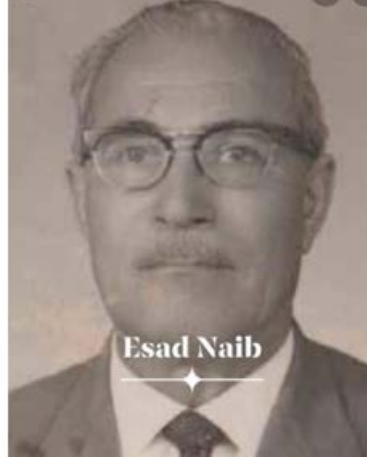
⁷⁶ Metinde baskı hatasıyla “بوتلر” şeklindedir.

SUNUŞ

Bu kitabı hazırlamakta önemli yardımları dokunan yüksek yazar ve eleştircimiz Üstad Bay Ata Terzibaşı'ya borçlu olduğum saygıları içten gelen bir istekle sunarım:

Sunuyor saygı sana ilk [e]serim⁷⁷

Daima yardımını senden dilerim.

Yapmacık olsa da gül, kim ne bilir?

Ağlayış kalpte, gülüş çehrededir.

⁷⁷ Metinde baskı hatasıyla “نترم” şeklindedir.

NÜKTELER

BİRİNCİ CİLT

İŞTE ŞİMDİ ALLAHU EKBER

Kerkük'ün Mevlevi Dergâhı Şeyhi Hacı Salih nükteci ve hoşsohbet bir zattı. Yakınlarında bulunan vakıfsız bir camide komşulara namazlarda imamet ederdi. Kış yaklaşınca cami[n]in hasırlarını, kilimlerini yeniletmek istedi. Bu husus için birkaç kere cemaatten yardım istediye de hiçbirisinden bir şey çıkmadı. Artık gün geçtikçe savuklar artıyor, camide yıpranmış hasırlardan başka bir şey bulunamıyordu.

5 Hacı, ansızın camiden kesildi. İmamsız kalan cemaat Hacı'ya giderek kesilmesinin sebebini sordular. Hacı onlara, “Ben rükûdan, secdeden baş kaldırmamışken siz başınızı kaldırılıyorsunuz. 10 Bunun kerahati olduğunu birkaç kere söyledi idim. Lakin, sözümün hiçbir tesiri olmadı. Ben de sözümü dinlemeyen bir cemaate imam olmak istemem”, dedi. Cemaat de bir daha imamdanda evvel baş kaldırmayacaklarını söylediler. Hacı da onlara imamın “Allahu ekber”inden evvel baş kaldırmamaları için keffaresi ağır yeminler ettirdi.

15 Namaz vakti gelince Hacı cemaate imam oldu. Secdeye varılınca namazı terk ederek yakın bir kahveye gitti. Namazda olanlar imamın savuştuğunu anladılar. Lakin ağır keffare karşısında kalacaklarından başlarını⁷⁸ sec[de]den kaldıramıyorlardı. Nihayet, cami[y]e gelenlere yalvardılar ki birisi gidip Hacı'yı getirsin. İnsaflının biri gidip onu kahveden getirdi. Hacı, cemaate “Ha, nasıl? Cami için hasır kilim alacak mısınız? Yoksa...”, diye sordu. Onlar da bir ağızdan “Evet, alacağız”, dediler. Hacı da her birinden iktidarına göre söz aldıktan⁷⁹ sonra, “İşte şimdi Allahu ekber”, dedi.

20 Parasızdır kılıver, işte namaz

Sana ey cimri zekât hiç yaramaz.

⁷⁸ Metinde baskı hatasıyla “ياشترنى” şeklindedir.

⁷⁹ Metinde baskı hatasıyla “الدفن” şeklindedir.

DARGINLIK YİNE KALSIN

Günlerin birinde Hacı Salih ile komşusu Hacı Ali Müderris'in arası açılır. Birbirlerine gel gitten kesilirler. Lakin, temiz kalpli Hacı Salih komşusu Hacı Ali Müderris'in gönlünü yapmak istiyordu. Bunun için bir münasebet lazımdı. O sırada Hacı Salih, Hacı Ali Müderris'in, arkadaşlarına bir ziyafet çektiğini duydu. Onun hizmetçisine birkaç kuruş vererek sofranın hazırlandığını gelip haber vermesini rica etti. Sonra yakın bir kahveye giderek yemek vaktini bekledi. Biraz sonra hizmetçi sofranın hazırlandığını, davetlilerin yemeğe hemen kalkmak üzere olduklarını gelip haber verdi. Hacı da onun ardından sokularak davetli imiş gibi arkadaşlarla birlikte sofraya geçti.

Hacı Ali Müderris⁸⁰ ve davetliler Hacı Salih'in davette hazır bulunmasına şaşakal[dı]lar. O zaman Hacı Salih Hacı Ali Müderris'e dönerek⁸¹, "Ben hakkımdan yazgelecek değilim. Bu nefis yemekleri elden kaçırmam. Ahbaplarla birlikte yiyeceğim. Varsın, dargınlık yine kalsın" dedi.

Gönül yapmak gönül yıkmak elinde

Senin hem ağı hem bal var dilinde

⁸⁰ Metinde baskı hatasıyla "مدرسى" şeklindedir.

⁸¹ Metinde baskı hatasıyla "دونه رڭ" şeklindedir.

KADININ TEKKE TARİKATLARINA GİRMESİ

Bir aralık kadınlar tekkelere giderek tarikata girmek hevesine düşerler. Mevlevi Şeyhi Hacı Salih ise öğütlerinde (vaaz) kadınlar için ev işlerini görmek, çocuklarını iyi terbiye etmek, kocalarına sevgi beslemek, bir ibadettir. Onların tekkelere gitmelerine hiç lüzum yoktur, diyordu. Bununla beraber, günün birinde, çekidüzenli, taze bir kadın dergâha gelir. Nazlı nazlı şeyhe yaklaşarak⁸² tarikata girmeğe geldiğini söyler. Kadının durumundan canı sıkılan Hacı, hizmetçisine, “Bu kadını odaya al da nasibini ver” der.

Bu söze sıkılan kadın ertesi günü valiye giderek şikâyetinde bulunur. Vali, Hacı Salih’ten başka hiçbir tekke şeyhini sevmezdi. Ona göre tekkeler fenalıkların yatağıydı. Hacı makama istenildi. Vali, “Şeyh Efendi, hakkınızda bir şikâyet var. Al şunu oku” der. Hacı dilekçeyi okuduktan sonra gülümseyerek, “Paşa Hazretleri, Kerkük’teki tekkeler bütün serserileri paylaşmışlar. Kadiri Tekkesi şehrin hırsızlarını, Nakşi Tekkesi sarhoşlarını, Rufai Tekkesi kumarcılarını, Mevlevi Tekkesi de çapkınlarını kendilerine ayırmışlardır. Ben de bu paylaşmaya göre kadının nasibini hizmetçiye terk ettim; çünkü evini, yavrusunu, kocasını terk edip nasip almak ardınca tekkelere koşan, çekidüzenli bir kadın nasibini bende değil, ancak hizmetçide bulabilir” der.

Evi düz, yavrunu sen terbiye et

Koru namusunu, düz cennete git

⁸² Metinde baskı hatasıyla “ياقلاشاق” şeklindedir.

CİMRİ VE ÇOCUĞU

Cimrinin biri eve aldığı peynir, bal gibi yiyecekleri dolapta saklardı. Oğlu, bu lezzetli katıkların evde bulunduğunu biliyordu. Bir gün okuldan eve⁸³ acıkmış olarak döndü. Annesinden bir miktar ekmekle peynir, bal istedi. Annesi de yemek dolabının⁸⁴ anahtarı baba yanında bulunduğundan, ancak ekmek verebileceğini bildirdi. Acıkmış olan çocuk, çaresiz olarak⁸⁵ ekmeği, katıksız, annesinden aldı. Salyasını akıta akıta yiyecek dolabının önünde bal, peyniri imgelemekle göz önüne getirerek ekmeği yemeğe başladı. Son lokmada iken baba görüldü. Çocuğunun mutfaktan çıktığını görünce sordu:

- 10
- Mutfakta ne yapıyordun yavrum?
 - Yemek yiyordum babacığım.
 - Ne yedin bakayım?
 - Bal, peynir, ekmek babacığım.

(Baba cebini⁸⁶ araştırdıktan sonra) Dolabın anahtarı bendedir; lakin...

- 15 Evet, babacığım. Ben dolabın içindeki bal ve peyniri göz önüne alarak ekmeği yedim.

(Baba bir nefes aldıktan sonra -şaka⁸⁷ yoluyla-) Gidi seni haylaz!.. Ekmeği katıksız yiyemez miydin?

İçtiğin çorba da israf sence
Harcama oldu isen şirpençe

⁸³ Metinde baskı hatasıyla “وہ” şeklindedir.

⁸⁴ Metinde baskı hatasıyla “دولایتک” şeklindedir.

⁸⁵ Metinde baskı hatasıyla “ولارق” şeklindedir.

⁸⁶ Metinde baskı hatasıyla “جینی” şeklindedir.

⁸⁷ Metinde baskı hatasıyla “شافا” şeklindedir.

CİMRİNİN HESABI

Korya'da⁸⁸ cimriliğiyle tanınmış olan bir zat günün birinde hastalanır⁸⁹. Komşuları tedavisi için bir hekim getirilmesini ileri sürerler⁹⁰. Lakin hasta, doktorun ücretini, vereceği ilaçların şöyle
5 böyle değerlerini, pehriz ettirince⁹¹ yedireceği yemeklerin fiyatlarını⁹² anlar. Onların tutarlarını zihninde hesapladıktan sonra, bir de bir ölünün gassal, kefen, türbe gibi masraflarını hesap eder. Doktorun yaptıracığı masrafların bir ölü için yapılandan⁹³ artık olduğunu görünce, kendi kendine, "Doktorlar da insafsızca hastaları masraflara katlandırıyorlar. Bir ölüye bu kadar harcanmaz ki...". Sonra, komşulara dönerek "Lüzumu yok, istemiyorum, doktor getirmeyiniz", der.

10 Vârisin ölmeni candan diliyor.
Gece gündüz oturup dış biliyor.

⁸⁸ Kerkük'te bir semt. Aynı zamanda, ortasından çay geçen Kerkük şehrinin bir yakasının adı.

⁸⁹ Metinde baskı hatasıyla "حسته له نر" şeklindedir.

⁹⁰ Metinde baskı hatasıyla "سرره رلر" şeklindedir.

⁹¹ Metinde baskı hatasıyla "انديرينجه" şeklindedir.

⁹² Metinde baskı hatasıyla "فياتلريي" şeklindedir.

⁹³ Metinde baskı hatasıyla "ياييلاندن" şeklindedir.

EŞEĞİN ZEKÂSI

Salihî Kadir Bey zeki, nükteci bir adamdı. Bir gün kahveye gitmek isterken abdest ihtiyacı olur. Omzundaki yün dokumalı abayı eşeğin ahır kenarına bırakıp yüznumaraya girer. Ayakyolundan
5 çıkınca eşeğin, abayı çiğnemekte olduğunu görür. Eşek abanın bir karış kadarını yemişti.

Kadir Bey, kahveye gider. Dalgın dalgın bir koltuğa oturur. Etrafına toplanan arkadaşları dalgınlığının sebebini sordular. Kadir Bey onlara, “Beni düşündüren şimdiye kadar takdir etmemiş⁹⁴ olduğumuz eşeğin zekâsıdır” dedi. Bu söze gülen arkadaşları, “Amma⁹⁵ da yaptın ha! Eşekte de zekâ olur mu?” dediler. Bunun üzerine Kadir Bey onlara abasının çiğnenmemiş olan bir kısmını göstererek,
10 “Rica ederim, bu abanın kumaşı neden dokunmuştur?” diye sordu. Onlar da “Yün ipliğinden dokunmuştur” dediler. O zaman Kadir Bey bir kahkaha salıverdi. Ardından da abanın çiğnenip yenmiş olan kısmını göstererek, “Bakınız, bizim eşek bu abanın yünden⁹⁶ değil, ot ipliğinden dokunmuş olduğunu bir görüşte anlayarak arpa, saman yer gibi tutturup yedi. Meğerse⁹⁷ eşek bizden⁹⁸ daha zeki imiş” dedi.

15 Yaratılmakta ne sır var, sorma

Bu eşektir diyerek hor görme

⁹⁴ Metinde baskı hatasıyla “اينتمه مشى” şeklindedir.

⁹⁵ Metinde baskı hatasıyla “ماده” şeklindedir.

⁹⁶ Metinde baskı hatasıyla “يوگدل” şeklindedir.

⁹⁷ Metinde baskı hatasıyla “مگر شه” şeklindedir.

⁹⁸ Metinde baskı hatasıyla “يزدن” şeklindedir.

RAMAZAN CAN SIKICI İMİŞ

Salihî Kadir Bey ikinci idi. Bir komşu bakkal, dükkânı için ondan pirinç, soğan gibi şeyleri alır satardı. Ramazanın sonlarına doğru

- 5 dükkânda pirinç kalmaz. Bakkal Kadir Bey'in evine gidip kapıyı vurur. Biraz sonra Kadir Bey uyku mahmuru olarak kapıya çıkar. Bakkal, "Beyim, bayram yaklaştığından, pirinç isteyenler çok oluyor. Birkaç kese pirinç veriniz de dükkâna götüreyim" der. Canı sıkılan Kadir Bey sigarasının dumanını savurduktan sonra, "Yahu, Ramazan insanda heves⁹⁹ güç bırakmamıştır. Bayramdan sonra istediğin kadar al götür" der. Bakkal hayretler içinde, "Beyim, ramazan size ne yapmıştır? Oruç da değilsiniz" diye mırır[l]danır¹⁰⁰. Kadir Bey de gülümseyerek "Böyle. Lakin, ramazan can sıkıcıdır. Oruç olmayanda da neşe bırakmaz" der.
- 10

Arkadaş gel bu tuhaf nükteyi gör

Dert çeken hasta, keyifsiz doktor

⁹⁹ Metinde baskı hatasıyla "هوسى" şeklindedir.

¹⁰⁰ Metinde baskı hatasıyla "ميريدانر" şeklindedir.

NIKÂH İÇİN İŞ BİRLİĞİ

Naiboğlu Cami[s]inin medresesinde din dersleri almakta olan Fakı (medrese talebesi) Ali'nin gözü yakınlarında bulunan bir kıza düşer. Gitgide daha fazla kapılarak dersten bile kesilir. Onun bu hâli arkadaşlarının, sonra da hocası Molla Mahmut'un dikkatini çeker. Bir gün Molla (imam, cami hocası) ona, "Ali, bugünlerde pek dalgınsın. Bazen derse de gelmiyorsun. Acaba neden?" Genc öğrenci utanıp yere bakınarak, "Evet, böyle hocam" cevabını verir. Fakat Hoca, bunun neden ileri geldiğini anlamakta¹⁰¹ ısrar eder. Fakı Ali de, "Hocam, bir aydan beridir komşumuz Hacı'nın kızı benden bütün gönlümü almış¹⁰². Bundan ötürü dersi alamıyorum" söyler. Hocası, "Lakin Ali, bu, sana göre büyük bir iştir. Seninle bitecek şey değildir" der. Fakı Ali, "Evet, öyle hocam¹⁰³. Ama, siz bana yardım edecek olursanız el birliğiyle hayırlı işi başarabilmiş oluruz" cevabını verir. Bunun üzerine hoca sorar: "Peki, anlat bakayım... Benim yapacağım yardım ve senin göreceğin iş ne olacaktır?" Fakı Ali de "Hocam, bilirsiniz ki nikâh iki tarafın kabulleşmesiyle olur. Benim kabul etmemi bana bırakınız. Onların kabul etmelerini de siz temin ediniz" der.

15 Buna iş birliği söylense uyar
Pişirir ekmeği Mahmut, Ali yer.

¹⁰¹ Metinde baskı hatasıyla "اگلامفده" şeklindedir.

¹⁰² Metinde baskı hatasıyla "آلمشنى" şeklindedir.

¹⁰³ Metinde baskı hatasıyla "خرجام" şeklindedir.

İSTEKLİ TAVLI OYUNU

Kadızzade Salih Efendi bir gün çok konuşmayı âdet edinmiş olan bir arkadaşıyla tavlu (tavla) oynuyordu. Ona, “Oyunumuz istekli olsun. Yani, yenen ne isterse isteyebilsin” dedi. Böylece
5 kararlaştırdıktan sonra oyuna başladılar. Tesadüf, oyunu Salih Efendi¹⁰⁴ aldı. Yenilen arkadaşına, “Sen
yarım saat kadar susup konuşmayacaksın, eğer konuştu isen bir ziyafet yapmak üzere, şu kadar para
vereceksin” dedi. Kurnaz Salih Efendi oturanlardan birisiyle, arkadaşı[n]¹⁰⁵ ilgilendiren¹⁰⁶ meraklı
konuları ortaya attı. Sözün en canlı noktalarında, o, kendini unutarak söze katılmak istiyor ve fakat,
hemen yenilmiş olduğunu ve konuşursa para vermek mecburiyetinde kalacağını hatırlayarak
10 susuyordu. Konuşmalar daha ziyade ilgi çekmeye başladı. Bir dereceye vardı ki arkadaş kendini zapt
edemeyerek para çantası çıkardı: “Alınız, bu istediğiniz para. Yapacağınız ziyafete sarf ettiriniz. Ben
bundan daha fazla susamam” dedi. Saate göre, o ancak on dakika susabilmişti.

Çenebaz kimse için susma ne zor

Bunu sen arkadaşın kendine sor

¹⁰⁴ Metinde baskı hatasıyla “فندی” şeklindedir.

¹⁰⁵ Metinde baskı hatasıyla “ارقداشی” şeklindedir.

¹⁰⁶ Metinde baskı hatasıyla “ایلگیله تدیره ن” şeklindedir.

PAÇA ZİYAFETİ

Kadızzade Molla Abdullah her yıl arkadaşlarına bir paça ziyafeti verirdi. O yıl da vakti gelince hazırlığını gördü. Lakin, muzipliği dolayısıyla arkadaşı Öğretmen Seyit Kadir'i davet etmedi. Bundan
5 içlenen Seyit Kadir davetliler[e]¹⁰⁷, davetin gün ve saatini sorup öğrendi. Paçaya çağırılmamış olan Molla Abdullah'ın bazı dostlarına da kendisi giderek, "Molla Abdullah yarın, falan saatte paça ziyafetine gelmenizi rica ediyor" dedi. Böylece, birkaç kişiyi Molla Abdullah adına davet etmiş oldu. Davetliler mahalle kahvesinde toplanmışlardı. Yemek vakti hep beraber Molla'nın evine gittiler. Molla gelenleri görünce şaşaladı. Çünkü, birçoğunu davet etmemişti. Çaresiz olarak yaptırdığı¹⁰⁸
10 paçanın hepsini gelenlere takdim etti.

Molla yemekten sonra, fuzuli olarak gelenlerin birisine sordu, "Ziyafeti size kim bildirdi?" dedi. O da Seyit Kadir'in haber vermiş olduğunu söyledi. Artık, Molla nükte yaparı anlamış bulundu. Ona, "Lütfen, eve dönerken bu paketi Seyit Kadir'e veriniz" dedi. O da avdette (dönüşte), paketi Seyit Kadir'e verdi. Seyit paketi açınca ne görse!.. Koyunun erkeklik¹⁰⁹ organıyla küçücük bir tezkere.
15 Tezkerede "Seyit Kadir, davetlilerin artması yüzünden, boğazladığımız koyundan payınız olarak yalnız bu kalmıştır" yazılı idi.

Seni kısmet göğе çıksan da arar

Razı ol çünkü nasibinde bu var.

¹⁰⁷ Metinde baskı hatasıyla "دعوتلیلری" şeklindedir.

¹⁰⁸ Metinde baskı hatasıyla "یایدیردیغی" şeklindedir.

¹⁰⁹ Metinde baskı hatasıyla "ارگلک" şeklindedir.

SALİH PEYGAMBERDİR

Kerkük'te "külliye"¹¹⁰ adlı vakıflar okulunda, ondan fazla öğretmen bulunuyordu. Onlardan Kadızade Salih Efendi zeki, şakacı bir insan. Din Hocası Molla Ahmet Efendi de gönlü temiz, dinine bağlı bir zattı. Salih Efendi ara sıra onunla nükteli şakalarda bulunurdu. Haylazlıkla tertiplemediği şakaları gönlü temiz Molla, incelemeyen karşıladı.

Bir gün, öğle molasında, Salih Efendi Molla ile şakaya başladı. Bundan sıkılan Molla, "Yahu, konuştuklarının çoğu günahdır" dedi. Salih Efendi bundan öfkelenmiş¹¹¹ gibi, kendini göstererek, "Hocam, artık sizi doğru yola davet etmek zamanı benim için gelmiştir. Şimdi parmak kaldırıp şahadet getirmelisin ki Salih Peygamberdir. Sözlerim hadistir. İnanmayacak olursan kâfir olursun" dedi. Bu, Molla'nın başında bir bomba gibi patladı. Onları terk ederek gitti.

Bir cuma günü Molla Ahmet Efendi, Hacı Sait Efendi'yi ziyarete gelmişti¹¹². Tesadüf, Salih Efendi de orada idi. Molla, Sait Efendi'ye, "Bu zat, size de tebliğde bulundu mu?" diye sordu. Sait Efendi ne gibi tebliğ, deyince, "Kendisinden sorunuz" cevabını verdi. Sait Efendi de Salih Efendi'ye, "Peki, siz bize anlatınız bakalım" dedi. Salih Efendi de istifini¹¹³ bozmadan, "Ben, Salih peygamberdir, sözlerim hadistir, inanmazsan kâfir olursun, demişim; Molla da darılmıştır" dedi. Sait Efendi gülümseyerek, "Bunda darılacak ne var? Salih'in peygamber olduğunu Kur'ân bize bildirmiştir. Konuşulan söze de hadis derler. Kur'ân'ın bildirdiğine inanmayan, şüphesiz kâfir olur" dedi.

Şimdi İstanbul'a yahut hacca git

Sen hocam gönlünü bir az geniş et

¹¹⁰ Din eğitimi veren okul.

¹¹¹ Metinde baskı hatasıyla "افكه له نمش" şeklindedir.

¹¹² Kanaatimizce, Hacı Sait Efendi Molla Ahmet Efendi'yi ziyarete gelmiş olmalıdır.

¹¹³ Metinde baskı hatasıyla "ایستیغنی" şeklindedir.

SENİN DE BANA İŞİN DÜŞTÜ

5 Kadızade Salih Efendi birçok işe başvurmuş, hiçbirinde muvaffak olamamıştı. Bir gün tamire muhtaç vakıfsız bir mahalle cami[s]ini tamir için ilgililer bir yardım defteri açmışlardı. İmkânı olanlardan yardım istiyorlardı. Bu arada, Salih Efendi'ye de müracaat edildi. Oynamağda olduğu tavlının (tavla) zarlarını masa üzerine bırakarak oturduğu koltuğa yaslandı. Gülümseye gülümseye, başını yukarı kaldırarak, “Gördün mü, nasıl senin de bana işin düştü. Sen benim işlerimi yapmış olsaydın şimdi ben de evinin tamiri için seve seve yardımda bulunurdum” dedi.

Rahmet diye el semaya açtım

10 Taş yağdırıverdi¹¹⁴ ben de kaçtım

¹¹⁴ Metinde baskı hatasıyla “باغدير يوه ردى” şeklindedir.

“SANKİ”Yİ KALDIRINIZ

İçkiye düşkün olan Nahiye Müdürü... evine alıp kapattığı genc bir kadına ev işlerini gördürürdü. Lakin, akşamları içkiye başlayınca öyle aşırı giderdi ki çok geçmeden sızarak bir minder üzerinde horlamaya başlayıp ertesi günün gec saatlerinde ayınırdı (ayılırdı). Elde kalan gündüzün birkaç humarlı (uyku sersemi) saatini de vazifesini görmeğe alıkoyduğundan (ayırıldığından) eve kapattığı genc kadını savsamış bulunuyordu. Bunu fırsat bilen köyün çapkınları abayı yakarak genc kadınla eğlenmeğe başladılar. Gün geçtikçe kadının sürtüklüğü, genclerin de çapkınlıkları azıp artıyordu. Artık köyde bunu bilmeyen kalmamıştı.

Bir gün, müdürün iyi kalpli arkadaşı Talabani Şeyh Kadir yapılmakta olan bütün bu yolsuzlukları olanca açıklığıyla kendisine söyledi. Müdür, evinde yapılmakta olan bu çirkin işlerin yüzüne vurulmasından öfkelenerek, “Rica ederim, sus! Böyle konuşma. Senin bu dediklerine göre, sanki benim evim köy soysuzlarının eğlence yatağı olmuştur”. Arkadaş da istifini bozmadan “Sanki’yi kaldırınız efendim” diyerek karşılık verdi.

Evi sen savsayıverdін avanak
Hadi artık gereken boynuzu tak

RAMAZAN'DA YAPACAKMIŞ

İçkiye fazlaca düşkün olan Hâkim Abdülkerim Bey resmî makamında bile aşikâre olarak rakısını alıp içerdi. Onun bu hâli dedikoduya sebep olduğundan eli altında bulunan memurların canını sıkmakta idi. Bir gün başkâtibi, kimseler yokken¹¹⁵ dedi ki, “Keşke kapıcıya desen de rakı şişesiyle bardağını arkanızdaki pencereye koyup perdesini de indirse... Kimselerin bulunmadığı bir zamanda oradan bardağı alır da içersiniz, kimse de farkına varmamış olur”. Hâkim gülümseyerek başkâtibine, “Teşekkür ederim Başefendi. Ben de bunu düşünmüş idim. Ramazan’da böyle yaparız” dedi.

Olduğun yer yüce dünyada senin

Kalma alçakta cehennemde sakın

¹¹⁵ Metinde baskı hatasıyla “یوفکن” şeklindedir.

BUYURUNUZ ŞEYHİM YEMEĞE

Kerkük'te nefis paça yapılır. O derecede ki güz ve kış mevsimlerinde arkadaşlar birbirlerini paça ziyafetiyle ağırlar ve o, çokluk, kuşluk yemeği olarak yenirdi.

5 Şehrin şeyhinden tarikat alan orta hâlli bir derviş, mevsimi gelince, şeyhine evinde nefis bir paça yaptırdı. Bazı derviş ve arkadaşlarını da davet etti. Yemekler büyük bir dikkat ile yapılmıştı. Hepsi tıka basa yediler ve şeyhin okuduğu bereket duasından sonra dağıldılar.

10 O gün şeyh, akşam yemeğini de başka bir dervişin sofrasında yiyecekti. Vakit olunca, özel dervişlerini beraber alarak davete gitti. Bu da külfetli bir ziyafet idi. Daveti yapan derviş bereket alsınlar diye cana yakın arkadaşlarını da yemeğe çağırmıştı. Akşam namazı gecikmemek¹¹⁶ için gün batmadan sofraya hazırlandı. Şeyh yaklaşmak isterken kurnaz dervişlerden birisi, “Şeyhim, daha gün batmadı. Sizin için biraz beklemek lazım geliyor” dedi. Şeyh dervişinin, hazır olanlara ne anlatmak istediğini bildiğinden günün batmasını beklemek üzere sofradan çekildi. Davetliler de sofraya dizilen hoş kokulu yemeklere hasretle bakakaldılar. Tesadüf, o aralık sabah paçasında hazır bulunan 15 Enfiyeci¹¹⁷ Muhammet bu akşam yemeğine de davetli idi. Artık onun sabrı tükenmişti. Öne atılarak, “Şeyhim, bu güneş sabah paçasında da var idi. Buyurunuz yemeğe” dedi¹¹⁸.

Gizlemez aybını şeyhim bu namaz

Doğru ol, doğruluk elbet şaşamaz

¹¹⁶ Metinde baskı hatasıyla “گيجه مڭ” şeklindedir.

¹¹⁷ Metinde baskı hatasıyla “اتقيه جى” şeklindedir.

¹¹⁸ **Yazarın Notu:** Evelleri, Kerkük'te akşam yemeği gün batışı sıralarında yenirdi.

YAKINLARINI GÖRMEĞE GELMİŞ

Yerlerin kadastroına başlanmıştı. Tesviye yargıcı da yerleri gerçek sahipleri adına kütüğe geçiriyordu¹¹⁹.

- 5 Köyün birisinde tesviye yapılırken ilgili bulunan gevezenin biri can sıkacak kadar fazla konuşuyordu. Yargıç ona, susup bir tarafa çekilmesini emrettikten sonra tesviyesi yapılmakta olan yerin sahiplerini istedi. Yalnız birkaç ay önce ölmüş olan birisinden başka hepsi gelmişlerdi. Eksik olanın da kaç ay önce ölmüş olduğunu söylediler. Tesviye Başkâtibi¹²⁰ gerçeği elde etmek için deneme yoluyla, “Ben onu geçenlerde görmüş idim, zannederim” deyince, artık kendini tutamayan geveze,
- 10 “Efendim, o yakınlarını görmeğe gelmişti” dedi.

Türbedar makberini satmıştı

Nerde kalsın, bize can atmıştı.

¹¹⁹ Metinde baskı hatasıyla “گچیریبوردی” şeklindedir.

¹²⁰ Metinde baskı hatasıyla “باشی کاتبی” şeklindedir.

NAMAZ REKÂTLARI

Bir gün camide ikindi namazını kılıyorlardı. O gün biraz dalgın olan, cemaatten biri, şüphelenerek, cemaate dönüp sordu: “Yahu, biz namazın rekâtlarını noksansız mı kıldık? Yoksa...”. Cemaatten Enfiyeci Muhammet hemen dile geldi: “Merak etme! Namaz rekâtlarını tamam¹²¹ kıldığımızı ben iyi biliyorum. Çünkü, ben birinci rekâta Bağdat’a gitmek için fikrimde hazırlık yapıyordum. İkinci rekâta ise yolda idim. Üçüncü rekâta Bağdat’a varmışım. Dördüncü rekâta da Kerkük’e avdet ediyordum (dönmek)” dedi.

Biricik elde namaz kalmıştı

O da bir akrobatiktir şimdi

¹²¹ Metinde baskı hatasıyla “تمام” şeklindedir.

BEN ÖZÜM BÖYLEYİM

5 Vaktiyle, makineli taşıtlar yokken, Kadir Ağa, Kerkük'ün başta gelen kervancısı idi. O, Bağdat'la Kerkük arasında seferler yaptığı için gelişi günü karısından kaçmazdı. Nasılsa seferlerin birinde, vakitten bir gün evvel Kerkük'e dönmüş bulundu. Gecenin son saatlerinde kapıyı çalarak geldiğini bildirdi. Karısı tuvalet yapma[mı]ştı. Kocasına düzensiz görünmek istemedi. Her şeyden evvel, odaya koşarak zifiri karanlıkta sürmeyle pudra kutularını buldu. Lakin, yanlışlıkla pudrayı gözüne, sürmeyi de yüzüne süründükten sonra güle güle kocasını karşıladı. Günlerden beri sevgili karısına hasretli olan Kadir Ağa, onu böyle görünce şaşaladı: 10 “Kuzum, bu nasıl tuvalet?” deyince kadın, kocasının, beğenip de sorduğunu zannederek, nazlı nazlı, “Ben özüm (kendim) böyleyim” dedi.

Güzelim kibriti¹²² bul da mumu yak

Bu kadar eyleme naz aynaya bak

¹²² Metinde baskı hatasıyla “کیرتی” şeklindedir.

YANLIŞ ŞÖHRET

Eskiden Kerkük'ün Korya semtinde oturanlara “sığır eti yenler” derlerdi. Gitgide bu şöhet almış yürümüş, bazen de gülüş konusu olduğundan, Koryalıların hoşuna gitmez olmuştu. O sırada 5 Erbilli Abdürrezzak Ağa Kerkük'e gelir. Korya'da Sarıkâhyalı İzzet Paşa'ya misafir olur. Bunların ikisi de sohbetleri hoş, nükteci kimselerdi. Ziyarete gelmiş olan, Kerkük'ün o günkü semizce ve kanı ağır (sevimsiz) kadısı gittikten sonra Abdürrezzak Ağa Paşa'ya, “Paşa, Koryalılara ‘sığır eti yenler¹²³’ denilmesi meğerse yanlış bir şöhet ve haksız bir iftira imiş. Eğer doğru olmuş olsaydı bu besili¹²⁴ kadının şimdiye kadar yenmiş olması lazım gelirdi” dedi.

- 10 Bir semiz canbaza kasap gitmiş
Öyle görmüş de sığır zannetmiş

¹²³ Metinde baskı hatasıyla “په نلر” şeklindedir.

¹²⁴ Metinde baskı hatasıyla “بو به بسيلي” şeklindedir.

İKİ YAZICI

Vaktiyle, yazı makineleri yokken, onun bunun mektup, dilekçe gibi yazılarını yazıcılar el ile yazarlardı. Sarayın koridorunda, yerleşen yazıcıdan, Ahmet'in yazısı güzel ve okunaklı, Mustafa'nın ise aksine olarak, yazısı bulaşık (karışık) ve okunaksız idi. Onlar bu duruma göre, yazı yazdıranları aralarında paylaşmışlardı. Her üç yazdıranın ikisi Ahmet'e birisi de Mustafa'ya bırakılmıştı. Lakin işin tuhafı, her akşam gelirlerinin eşit çıkmasıydı. Hâlbuki, paylaştıkları yazı işlerine göre gelirlerinin bire iki olması lazım gelirdi. Nihayet, yazısı güzel olan fazla dayanamadı. Arkadaşından, "Birader! Gelirim gelirinizin ikisi kadar olması icap ederken neden sizin gelirinizle baş başa geliyor?" diye sordu. O da, "Efendim, yazım okunaklı olmadığından memuru[n]¹²⁵ yanında gidip okumak için bir ücret daha alıyorum da, ondan" diye cevap verdi.

Kafa hiç yorma kader olmalı yâr

Yuva, kör kuşlar için Tanrı yapar

¹²⁵ Metinde baskı hatasıyla "مأموری" şeklindedir.

BULUTU NİŞAN KOYMAK

Ocuclular¹²⁶ temiz kalpli insanlardır. Hariçle o kadar temasta bulunmadıklarından görgüsüz olarak kalmışlardı. Onların biricik işleri¹²⁷ ekinciliktir. Din hocalarına da çok bağıdırlar. En müşkül işlerde ona başvururlar ve her dediğini de ısına yaparlar.

Ocuclu'nun biri tohumlarını ektikten sonra onun bunun işlerini ücret ile yaparak şöyle böyle bir miktarda para biriktirir, biçin yaklaşınca parasını kimsenin bilmeyeceği emniyetli bir yere saklamayı düşünür, Köyden epeyi uzaklaşarak münasip bir yeri seçer, parasını oraya gömdükten sonra, baş üstündeki bulut parçasını da nişan bırakır.

Artık adam parasından emin olarak ekine koştı. Biçinden sonr[a]¹²⁸ harmanını bekledi ve elde ettiği zahireyi yerleştirdi. Şimdi gömdüğü paranın çıkarılması zamanı gelmişti. O semte gitti, aradı taradı; lakin bir türlü bulamadı. Çünkü, nişan koyduğu bulut kalmamıştı. Nihayet biricik umudu olan din bilgini Avvad Hoca'ya gitti. Ona, bulut parçasını nişan koyarak parasını gömmüş olduğunu ve bulutların kalmadığından, onun yerini bulamadığını anlattı. Hoca da, "Öyleyse sen gelecek senenin bulutlarını bekleyeceksin" dedi.

Yorma sen fikri araştırma onu

Bulamazsın daha pekmez küpünü

¹²⁶ Irak'taki bir Türkmen aşireti

¹²⁷ Metinde baskı hatasıyla "بريجلك" şeklindedir.

¹²⁸ Metinde baskı hatasıyla "صوگر" şeklindedir.

SIĞIR BAŞI KÜPTE KALMIŞ

- Bir Ocuculu'nun susamış olan öküzü, ağıldan çıkarak ön havlusuna sokulur. Bir köşeye yerleştirilmiş olan su küpüne başını sokarak o güzelim savuk sudan¹²⁹ kana kana içer. Sonra başını
- 5 çıkarmak isterken boynuzları küpün içten kenarına takılarak bir türlü çıkamaz olur. Öküzün sahibi telaşa düşerek bir tedbir için Avvad Hoca'ya koşar: “Aman hocam, sığırımızın başı su küpüne sokulup saplanmış. Onu bir türlü çıkaramıyoruz. Buna siz bir çare düşününüz” der. Hoca da köylüye, “Hadi git, çabuk sığırı boğazla” diyerek onu başından savar¹³⁰. Bunun üzerine adamcağız eve gelir, eline bir pala alarak öküzü boğazlar. Fakat, baş küpten yine çıkamaz olur. Köylü tekrar Avvad Hoca'ya
- 10 giderek, öküzü boğazladığını ve fakat başın küpten yine çıkamaz olduğunu söyler. Bu sefer, Hoca dargınlıkla, “Yahu, siz hiçbir şey[i]¹³¹ kendiliğinizden düşünüp yapamıyorsunuz. Bunda bilinmeyecek ne var; git, küpü kırır, başı da çıkar” der.

Aklı yok kimseye söylense gerek

Kırk kuruş ver de ye hem kırk değenek

¹²⁹ Metinde baskı hatasıyla “ضودن” şeklindedir.

¹³⁰ Metinde baskı hatasıyla “صا وور” şeklindedir.

¹³¹ Metinde baskı hatasıyla “شي” şeklindedir.

ÇABUK İŞ SEVMEYEN MARANGOZ

Adamın biri dünyaya yeni gelen çocuğu için marangoza bir beşik ısmarladı. Parasını da peşin olarak verdi. Lakin, marangoz işi uzattıkça uzattı. Nihayet, çocuk büyüyerek beşiğe lüzum kalmadığından unutuluverdi. Yıllar geçti, çocuk babayiğit bir genç olarak evlendi. Bir yıl sonrası onun da bir yavrusu dünyaya göz açtı. Yine beşiğe lüzum görülünce hatıra, vaktiyle marangoza ısmarlanıp da unutulan beşik geldi. Adam marangoza uğrayarak, “Arkadaş, vaktiyle size ısmarladığım beşik çocuğumuza yetiştirilemedi. O, büyüyünce kendisini evlendirdik. Bugünlerde nur topu gibi bir torunum dünyaya geldi. Artık, yakanızı elden bırakacak değilim. O beşiği şimdi torunum için her hâlde yapacaksınız” dedi. Marangoz, adamın gerçekten beşiği tez [e]lden¹³² istediğini anlayınca, “Birader, bu kadar ivedeliğe lüzum yok. Ben çabucak iş sevmem. Böyle olursa paranızı geri vereceğim” söyledi.

Çabucak Şeytan’a yalnız yaraşır

Tanrı’nın sabrı kuzum kırk senedir

¹³² Metinde baskı hatasıyla “لن” şeklindedir.

HADİ SEN BİZE ANLAT

Hacı Numan latifeci bir insandı. Meclisleri pek neşeli geçer, konuştuklarını herkes seve seve dinlerdi. Küçük kardeşi de dinleyenleri inandırmak için ağabeyisinin dediklerini gerçeklerdi.

- 5 Bir gün Hacı, yanında toplananlara, din kitaplarının verdiği bilgiye göre cehennemden konuşuyordu. O sırada küçük kardeşi geliverdi. Konuyu ayırt etmeden, “Evet, doğru ... Ben de orada idim” dedi. Şakacı Hacı Numan güle güle, “Kardeşim, ben kitaplardan edindiğim bilgiye göre cehennemden konuşuyordum¹³³. Sen madem ki oradan geliyorsun, hadi onu sen bize anlat” dedi.

İşitenlerle gören bir olamaz

- 10 Hadi, artık bize sen söyle biraz

¹³³ Metinde baskı hatasıyla “قونوشو پورده” şeklindedir.

MUZİP İLE KÖR

- Bir gün Nalbant Şeyh Kadir, çarşı hamamında, Kör Molla Rauf'un da yıkanmakta olduğunu görür. Biraz eğlenmek için sessizce yaklaşarak onun mahrem yerine bir çimdik düttürür. Canı yakılan
- 5 Molla Rauf, “Gidi seni Derviş Baba! Rica ederim, böyle yapma ayıptır” dediye de Muzip Şeyh Kadir sesini çıkarmadan bir ikinci çimdik daha kondurur. Bu sefer kör, dargınlıkla, “Ulan yobaz! Bu yaptığın yolsuzluktur. Biraz kendine gel” der. Lakin muzip yine kendini belli etmeden üçüncü çimdigi de körün mahrem yerine düttürür. Artık çileden sinirleri bozulan kör, hiddetle, “Softa herif, bu yaptığın insan olana yakışmaz. Terbiyeni takın, diyorum sana” der. Artık gülmekten katılan muzip
- 10 Nalbant Şeyh Kadir dile gelerek sorar, “Sen muziplik edene neden ‘derviş’, ‘yobaz’, ‘softa’ diyerek söylendin?” Kör Molla Rauf da, “Çünkü, bu yolsuzluklar ancak onlara yakışır da ondan” dedi.

Yaptığın işleri bir bir gördü

Sen gözün vardı o lakin kördü¹³⁴

¹³⁴ Metinde baskı hatasıyla “گوردی” şeklindedir.

BU ATIŞ KÖR ATIŞI DEĞİLDİR

Haylaz çerçinin biri yakın köylerde alışverişini yaptıktan sonra yaya olarak evine dönüyordu. Yolda bir körün de şehre gitmekte¹³⁵ olduğunu gördü. Onunla biraz eğlenmek için elindeki değnekle yeri döve döve, köre, bir körün çarpışı gibi çarptı. Onu söyletmeden, “Kör müsün be herif, İnsan olan yolda ras[t]ladığı bir gözsüze yardım eder” dedi. Kör, yolcunun da kendisi gibi bir kör olduğunu anlayınca af dileyerek, “Arkadaş, ben de senin gibi körüm. Beni affet. Artık gel, kalan yolu beraber paylaşalım” dedi.

Kör: Eh! Bakayım, nereden geliyorsun?

10 **Çerçi:** Tercil¹³⁶’den.

Kör: Tercil’e ne için gitmiştin?

Çerçi: Orada ölen amcam vasiyetinde bana bir yardım edilmesini yazmış. Ben de baş sağlığına gitmiştim.

Kör: Rahmetli amcanızın vasiyetini yaptılar mı?

15 **Çerçi:** Evet, yaptılar... Ama onun zenginliğine göre değildi.

Kör: Ne verdiler?

Çerçi: Elli altun.

Kör: Elli altunı aldın mı?

Çerçi: Evet, aldım.

20 **Kör:** Onu elime ver. Elli altunun ne olduğunu ben de anlamış olayım.

Çerçi, içinde [e]lli¹³⁷ altun bulunan kesesini köre verdi. İşemek¹³⁸ için de biraz kördan ayrıldı. Bunu fırsat bilen kör, keseyi cebine koyup yavaşça uzaklaşarak¹³⁹ biraz ötede yere uzandı. İşemesini bitiren çerçi, “Arkadaş! Nerede kaldın? Keseyi hadi ver” dedi. Lakin kör¹⁴⁰’den bir ses çıkmadı. Bir daha dedi ise de yine kör¹⁴¹’den bir ses çıkmadı. Artık, sinirlenmiş gibi söylenmeğe ve sonra da sövüp saymaya başladı. Yerden aldığı bir taşı atarak tam körün kafasına vurdu. Kör sesini çıkarmadan yavaşça yerini değiştirdi. Çerçi ikinci bir taş daha atarak körün kaburgasına tutturdu. Kör bir daha yerini değiştirdi. Çerçi üçüncü taşı da atarak körün sırtına yerleştirdi. Artık kör daha fazla dayanamayarak seslendi: “Ulan gel paramı al. Bu atış kör atışı değildir” dedi.

Tanrı’nın hikmetidir kış ile yaz

30 Çölde bitmekte diken bağda kiraz

¹³⁵ Metinde baskı hatasıyla “گیتمسکده” şeklindedir.

¹³⁶ Kerkük’ün Merkez ilçesine bağlı Karahasan Bucağı idari sınırları içinde bulunan bir Türkmen köyüdür. Musul ilinin Aynsufna bucağının idari sınırları içindeki bir başka köy de aynı adla anılır (Geniş bilgi için bk. Necat Kevseroğlu, Irak’ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, Kerkük 2012, s. 254, 449).

¹³⁷ Metinde baskı hatasıyla “للی” şeklindedir.

¹³⁸ Metinde baskı hatasıyla “ایشیمک” şeklindedir.

¹³⁹ Metinde baskı hatasıyla “اوز افلاشاق” şeklindedir.

¹⁴⁰ Metinde baskı hatasıyla “گور” şeklindedir.

¹⁴¹ Metinde baskı hatasıyla “گور” şeklindedir.

ALLAH'IN MEKÂNSIZLIĞI

İki Kızılbaş kendilerine bir köyde yer bulmuşlardı. Köyün mollası (imam, cami hocası) akşamları köylülere bilinmesi lazım gelen şeyleri konuşurdu. Bir gün o, Allah'ın sıfatlarını anlatırken
5 “mekânsız” olduğunu da söyledi. Kızılbaşlardan Abbas dayı mekânsızlığı kavrayamamıştı. Bilgisi kendisinden üstün olan arkadaşına, “Kâzım, Allah'ın mekânsızlığını anlayamadım. Bana anlatabilir misin?” dedi. Kâzım da dedi ki, “İmam Ali Hayber Kalesi'nin yüz batmanlık demir kapısını birkaç kere çekti de yerinden çıkaramadı. Düşmanlar gülmeğe başladılar. İmam da kızdı. Bu sefer kapıyı¹⁴² çekip çıkarmakla beraber asmana (gökyüzü) fırlattı. Cebrail kapının, hızla arşa doğru yol aldığını
10 görünce, koşarak, perde arkasından, “Ulu Tanrı, İmam Ali kızmıştır. Hayber kapısını göğe fırlattı. Az sonra arşa yetişecektir” dedi. Allah da kapının çarpmasından kendini korumak için yerini terk ederek bir tarafa savuştu. İşte o günden, Allah'ın yerini kimse bilmez oldu. Kendisine “Lâ-mekân ‘mekânsız’” dediler.

Bakınız şapkalı insan ikidir

15 Acaba söyle kral hangisidir¹⁴³

¹⁴² Metinde baskı hatasıyla “قايوي” şeklindedir.

¹⁴³ **Yazarın Notu:** Av arkasından koşarak otağından uzaklaşan Fransız Kralı Dördüncü Henry yolunu kaybeder. Ras[t]ladığı bir köylüyü, yol göstermek için tergisine alır. Yolda ondan Kral'ı tanıyıp tanımadığını sorar. Köylü de Kral'ı görmemiş olduğundan, tanımadığını söyler. Kral ona, “Kral gelirken oradakilerin hepsi şapka çıkarırlar. Yalnız Kral çıkarmaz” der. Bir müddet sonra otağına varırlar. Oradakilerin hepsi şapka çıkarır. O zaman Kral sorar: “Şimdi söyle kral kimdir?” Köylü de aldığı tarife göre, “Efendim, ikimizden biridir” der.

FIRTINA VE KOYUN SÜRÜSÜ

İhtiyarlamış bir koyun çobanı kışın soğuk günlerinde koyunlarını biricik oğluyla yaylıma gönderirdi. Bir gün hava çok bozulur. Ağaçları söken rüzgârlar, seller yapan sağanak yağmurlar başlar. Çocuk koyunları böyle bir günde ağıla döndürmenin zor ve zararlı olduğunu takdir eder. Çaresiz, sürüyü, köpeği ile birlikte bir dağ oyuğuna yerleştirerek tek başına, güçlüklerle eve döner. Sırsıklam olan oğlunun koyunsuz olarak döndüğünü gören baba, “Oğlum, koyunları ne yaptın?” diye sordu. O, “Babacığım, böyle fırtınalı bir havada sürüyü eve döndürmek olamazdı. Derelerin suları kabarmıştı. Yolda düşenleri [ö]lenleri¹⁴⁴ olacağını bildiğim için sürüyü geniş bir dağ oyuğuna köpeği ile yerleştirdim. İmam Ali’ye de emanet vererek bin bir zorlukla kendimi eve yetiştirebildim” dedi. Ardından da yediler, konuştular ve uyudular. Sabahın erken saatinde çocuk koyunlarına koştu. Onları eksiksiz olarak buldu.

Tesadüf, o yıl içinde fırtınalı bir gün daha oldu. Çocuk evvelkisi gibi sürüyü¹⁴⁵ bir oyuğa yerleştirerek eve döndü. Babasına, koyunları iyi bir oyuğa yerleştirip Allah’a emanet ettiğini söyledi. Baba bunu işitince sinirlendi. Oğluna, “Kalk benimle gel, gidip koyunları bulalım. Bu gece Allah’ın aç kurtları sabaha kadar bizim koyunlardan birbirlerine ziyafet çekerler” dedi. Fırtınayı aldırmayarak sürüye koştur[du]lar¹⁴⁶. Yalnız iki koyunun noksan olduğunu görünce baba, “Şükür olsun, iki koyunla kurtulmuş olduk” dedi.

Kurdu aslan kırıyor kurt koyunu¹⁴⁷

Bunların hepsi de Hakk’ın oyunu

¹⁴⁴ Metinde baskı hatasıyla “ولمئلری” şeklindedir.

¹⁴⁵ Metinde baskı hatasıyla “سوروی” şeklindedir.

¹⁴⁶ Metinde baskı hatasıyla “قوشدیریلر” şeklindedir.

¹⁴⁷ Metinde baskı hatasıyla “قریونی” şeklindedir.

ALLAH'IN BİRE ON İHSANI

Bir cami imamı öğüdünde (vaaz), “Her kim fakirlere ihsan edip yardımında bulunursa Allah karşılık olarak ona bire on verir” der. O gün şehre gelip imamı dinleyen bir köylü bu kârlı ticareti elden kaçırmak istemeyerek bin bir zorlukla toplamış olduğu on altını fakirlere dağıtır. Allah’ın karşılık olarak vereceği yüz altını gözlemeğe başlar. Lakin günler geçiyor, yüz altından bir haber yok. Gittikçe köylünün telaşı artıyordu. İmama koşarak, “Hocam, öğüdünüz üzerine toplamış olduğum¹⁴⁸ on altını fakirlere dağıttım. Günler geçiyor, Allah’tan bir karşılık görünmüyor” der. İmam da, “Merak etme. Allah size bire on verecektir” diyerek onu başından savar.

Artık herif karnını doyurmaktan âcizdi. Şehrin dışında bulduğu bir dut ağacına çıkarak dut taneleriyle açlığını biraz olsun gidermek istedi. O sırada derviş kıyafetli bir adam gelip ağacın altında afyon çekmeğe başladı. Biraz çakırkeyif olunca torbasından bir miktar helva çıkararak küçük bir kukla yaptı. Ona, “Ey Adem Baba’mız, nefsine niçin kapıldın da cennetten kovulmağa sebep oldun. Bizi bu dünyanın dertlerine sokuverdiğin için seni idam etmek lazım” diyerek¹⁴⁹ helva kuklayı parçalayıp ağzına yuvarladı. Ardından bir afyon daha çekti. Helvadan ikinci bir kukla daha yaparak ona da, “Ey Şeytan, Adem Baba’mızı sen aldatıp cennetten kovulmasına sebep oldun. Asıl seni idam etmek lazım” diye onu da parçalayıp ağzına yuvarladı. Bir üçüncü afyon daha çektikten sonra bir kukla daha yaparak ona, “Ey Tanrı! Adem’de de, Şeytan’da da suç yok. İsteseydin Şeytan’ı cennete sokturmaz, Havva ile Adem’i de ona aldattırmazdın. Bütün bu işleri yapan sensin. Asıl intikamı senden almak lazım” diye söylendi. Onu da parçalamak isterken, Allah’ın bire on ihsanını beklemekte olan köylü, “Bu herif Allah’a da sataşıyor. Artık bu kadarı da çekilmez” dedi. Tez elden piştavını¹⁵⁰ dervişin kafasına boşaltarak ağacdaki aşağıya indi. Dervişin torbasını araştırırken, içinde yüz altın bulunmasını mı! Parayı cebine sokarken, “Evet, doğru... İhsanın karşılığını bire on verirsin. Ama iyi zorluklar çektirdikten sonra” dedi.

İhsanın çok kârı var elbette

Her cömerdin yeri var cennette.

¹⁴⁸ Metinde baskı hatasıyla “اولديعم” şeklindedir.

¹⁴⁹ Metinde baskı hatasıyla “ده په رك” şeklindedir.

¹⁵⁰ Piştav: tabanca

KÖYLÜ VE DEĞİRMENCİ

Budala bir köylü birkaç kile buğday yükleyerek yakın bir su değirmenine gider. Zorbalığına güvenerek, sıra beklemeden buğdasının (buğday) hemen ve ince olarak öğütülmesini ister. Şakacı değirmenci, “Peki, böyle olsun. Sen karşiki ağaçların altında biraz¹⁵¹ dinlen. Ben de buğdayı ince öğüteyim” der.

Yorgun köylü ağac altında dinlenirken uyudu. Değirmenci de köylünün eşiğiyle yükünü saklattırdı. Gec saatte uyanan köylü¹⁵² hemen değirmene koşarak buğdasını sordu. Değirmenci dargınlıkla, “Yahu! Sen nerede kaldın? Başımıza bir uğursuzluk gelecekti. Gel hesabını yapalım” dedi. Köylüye, “İsteğin üzere, buğdayı ince öğütmek için değirmenin suyunu çok artırdık. Pek hız alan değirmen buğdayı pek ince öğüttü. Esen hızlı rüzgâr da onu alıp etrafa savurduğundan, bir avuç un elde edilemedi.” söyledi. Köylü alınarak, “Demek, bizim buğdaydan bir şey ele gelmedi. Ya eşiğim nerede?” dedi. Değirmenci de, “Zaten, şaşırtan sizin eşektir. Ona büyü yapılmış olacak; çünkü durup dururken dönüp bir domuz oldu. Az kala bize saldırsın. Bereket versin ki değirmenin köpekleri onu karşiki ormana kaçırabilirdi” dedi. Köylü fazla alınarak, “Ya bizim çuval?” diye sordu. Değirmenci, “O da kocaman bir kaplumbağa olarak şu dereye indi” cevabını verdi. Bu sefer, daha şaşkı[n]laşan¹⁵³ köylü, “ya ipimiz?” dedi. Değirmenci de, “Sakin onu hiç sorma. Asıl o, Allah’ın belası. O da bir yılan oldu. Tetik olmasaydık hepimizi sokacaktı. Sonra şu delikten içeri kayıp gitti” dedi. Artık köylü pek bozulmuştu. Değirmenciye, “Ben eli boş mu eve döneceğim?” diye söylendi. Değirmenci de, “Nasıl, döneceğini kendin düşün. Yalnız bizim değirmen hakkını ver de...” dedi.

Eşiğin gitti başın sağ olsun

Bir avuç unla yüzün ağ olsun

¹⁵¹ Metinde baskı hatasıyla “بر آذ” şeklindedir.

¹⁵² Metinde baskı hatasıyla “كوبلو” şeklindedir.

¹⁵³ Metinde baskı hatasıyla “شاشقیلاشان” şeklindedir.

ÖKÜZDEN KONUŞUN

5 Köyde, yağmurlu gecelerin birinde, karı ile koca, yatağa çekilmiş olan biricik yavrularının uyumuş olduğunu zannederek onu evlendirmeyi, aralarında konuşmaya başlamışlardı. Yalnız, anne ile babayı düğün masrafı düşündürüyordu. Adam karısına, “Bu yıl yağmurlu, bereketli bir yıldır. Ekinler de iyi gelişmiş, biz elimizdeki yaşlı çift öküzlerini satıp da parasıyla çocuğu evlendirsek, sonra arpa buğday satarak genc dinc öküzler satın alıversek¹⁵⁴ daha iyi olmaz mı?” diyerek fikrini sordu. Karı da, “Bu, sizin bileceğiniz bir iştir.” dedi.

10 Meğerse çocuk uyumamış, bütün konuşulanları dinlemiş imiş. Ertesi¹⁵⁵ gece, mangal başında otururlarken çocuk babasına, “Niçin, annemle biraz konuşmuyorsunuz?” söyledi. Baba da “Ne konuşalım? Hatıra bir şey gelmiyor ki” deyince çocuk babasına, “Biraz da öküzlerden konuşunuz” dedi.

Susmayın bir de öküzden konuşun

Gelecek yaz ile güzden konuşun

¹⁵⁴ Metinde baskı hatasıyla “اليويرسه لك” şeklindedir.

¹⁵⁵ Metinde baskı hatasıyla “ايرنه سي” şeklindedir.

BU DA OLUR SUÇ MU?

Hacılar Arefe dağında toplanmışlardı. Tanrı'ya ödevlerini (fariza) yaptıklarından hepsi sevinç içindeydiler. Yalnız, birisinin ağlamakta olduğu dikkati çekiyordu. Bildiklerinden birkaçı ona yaklaşıp ağlamasının sebebini sordular. O, suçunun büyük olduğundan, Tanrı'nın gazabından korkarak ağlayıverdiğini bildirdi. Arkadaşları ona, "Hac farzı yapınca günahlar affedilir¹⁵⁶. Bunun için şimdi burada ağlamanın yeri yok" dediler. Lakin, o, "Benimki affedilecek suçlardan değildir" diye mırıldandı. Arkadaşlardan biri sordu:

- 5 - Katil (cinayet) mi yapmıştın¹⁵⁷?
- 10 - Hayır.
- Yurda hıyanet mi etmişsin?
- Hayır
- Anne babana kötülük mü etmişsin?
- Hayır.
- 15 - Zina mı etmişsin?
- Hayır.
- O hâlde korkma... Bunlardan büyük suç olamaz.
- Hayır efendim! Benim suçum daha büyüktür.
- Peki anlat bakalım, neymiş o?
- 20 - Gençlikte beni şeytan azdırdı da bir köpek ile cinsî münasebette bulundum (Hep gülerler).
- Evet bu, günahıdır. Lakin affedilmez derecede değildir. Peki, seni ısırmadı mı?
- Hayır, o ölü idi de (Hep gülerler).
- Yahu! Nasıl bu pis şeyi gönlün aldı da yaptın?
- Onu bana oruçluk iştahı yaptırmıştı.
- 25 - Vay Allah'ın laneti! Be budala, düşünmedin mi görmüş olsalar utanmışa kalırsın.
- Efendim, herkes cuma namazına gitmiş olduğundan, ortalıkta kimseler yoktu¹⁵⁸.
- Onu sen fazla karıştıрма sakın
- Kokuyor, çirkefe¹⁵⁹ pek gelme yakın

¹⁵⁶ Metinde baskı hatasıyla "عفو ايديلز" şeklindedir.

¹⁵⁷ Metinde baskı hatasıyla "يايمشك" şeklindedir.

¹⁵⁸ Metinde baskı hatasıyla "يوقوي" şeklindedir.

¹⁵⁹ Metinde baskı hatasıyla "جيركغه" şeklindedir.

HÂKİM İLE KAPİÇİNİN MAAŞLARI

Açıkgöz kapıcı Halo Kerim, hâkime girmek isteyen iş sahiplerini içeri sokturmazdı. Onların dilekçe gibi yazılarını kendisi hâkime götürür, ne icap edecekse gelip sahibine bildirirdi. Böylece, hâkimi görebilmenin zorluğu köylülerin üzerinde bir heybet yaratmıştı. Aynı zamanda, kapıcıya karşı ilgi ve saygıları artıyordu. Çünkü, masallara ancak sığabilen bu heybetli hâkime, o, istediği saatte sokuluyor ve onunla senli benli görüşebiliyordu. Artık kapıcı köylülerin gözünde bir şahsiyet olmuştu. Fırsat düşürdükçe ona hediyeler vererek yaltaklanıyorlardı.

Ayın son günü dava sahipleri mahkeme kapısında toplanmışlardı. Fakat kapıcı ortada yoktu. Bazıları işlerini yürütmek için onu dört gözle gözlüyorlardı. Derken, kapıcı görünüverdi. Onunla dostluğu ilerletmiş olan bir köylü, “Hazret, bugün gec kaldınız. Hayırlar ola!” dedi. O da maaşları almağa gitmiş olduğunu ve bu yüzden geciktiğini söyledi. Köylü, fırsat düşürmüşken Halo Kerim’den maaş miktarını sordu. İşte şimdi o, zor durumda kalıyordu. Biraz duraklayıp kekeledikten sonra, “Hâkim ile ben, ikimize, 150 dinar alıyoruz” dedi.

Boy uartsın cücenin öncesine

Hadi bir ökçe daha eklesene

YAĞMUR DUASI VE DELİ MOLLA ZEYNEL

5 Bir yıl kuraklık başlar. Yağmursuzluktan ekinlerin kuruyup elden çıkmasına az kalır. Çaresiz kalan ahali, yağmur namazı ve özel dualar için şehrin dışına çıkarak lazım geleni yaparlar. Fakat bu kadar kâfi değildir. İnanişâ göre, bir uyarlısını da suya atmak gerekirdi ki Allah'ın rahmetini fazla çeksinler. İşte o sırada Deli Molla Zeynel göze çarpar. Hakikaten, suya atılmak için en uygunu o idi.

10 Birkaç kişi Molla'yı konuşтура konuşтура arka (arık) yaklaştırırlar. Sezdirmeden itivererek onu suyun içine yuvarlarlar. Sudan sırsıklam çıkan Molla suya niçin atıldığını bildiğinden, öfkeli öfkeli¹⁶⁰ başını semaya kaldırarak, “Bu rezaletler yetmez mi? Ya insanların kadar ekmek veya ekmeğın kadar insan yarat” der.

Sana ihsan yaraşır kahrına bilmem ne sebep

Yaratılsam diyerek öptü mü el kimse acep

¹⁶⁰ Metinde baskı hatasıyla “اوفكه یی” şeklindedir.

SALİH BEY VE KADI

Kerküklü afacan beyzade Salih Bey nükteci bir zattı. Süleymaniye’de sandık emini¹⁶¹ iken nedense kadı ile araları açılır. Sırası düştükçe birbirlerine sataşırlardı. Bir gün Salih Bey bir arkadaşıta misafirken kadı da gelir. Konuşma arasında ev işleri için aldırılmış olduğu eşeği sattırarak iki altın lira kazanmış olduğunu övünerek söyler. Bunun üzerine, Salih Bey ile kadı arasında böyle konuşma başlar:

Salih Bey: Eşeği sizden alan budala kim idi?

Kadı: Neden budala olsun? Alan falan canbazdı (canlı hayvan satıcısı).

Salih Bey: Siz her hâlde eşeği satacaktınız. Herif anlışı (zeki, ferasetli) olmuş olsaydı onu sizden noksan bir parayla alabilirdi.

Kadı: Neden, her hâlde satacaktım?

Salih Bey: Söylemek istemem. Darılırsınız.

Kadı: Söyle, hiç de darılmam. Eşeğin bir ayıbı yoktu ki...

Arkadaş: Söyle yahu! Kadı Efendi darılmayacağını söylüyor ya!

Salih Bey: Anladığıma göre, dün Kadı Efendi, hanımın misafirlğe gitmiş olduğu bir vakitte eve gelmiş, Aksi tesadüf, erkenden¹⁶² de hanım eve¹⁶³ dönmüş ve kıskanarak ne pahasına olursa olsun eşeğin satılmasını istemiş.

Bu satış doğrusu gayet uygun

Adamın fikrine bin aşk olsun¹⁶⁴

¹⁶¹ Metinde baskı hatasıyla “امين” şeklindedir.

¹⁶² Metinde baskı hatasıyla “اردندن” şeklindedir.

¹⁶³ Metinde baskı hatasıyla “و” şeklindedir.

¹⁶⁴ **Yazarın Notu:** Önceleri evin ağır çarşı işlerini gördürmek, bazen de binek hayvanı olarak kullanmak üzere imkânı olanlar evlerinde eşek bulundururlardı.

İŞTE BÖYLE SÖYLE

Mahkeme Başkâtibi Abdullah Fazıl Efendi ile bazı komşular geceleri toplanarak sohbet ederlerdi. Aralarına sokulan Emine deze (teyze) yaptıkları oyunlar, eğlencelerinin başında gelirdi. 5 Bir yıl, Emine dezenin besili bir kuzusu olur. Komşu arkadaşlar her gece o kuzunun ziyafetini ondan isterlerdi. Bir gün, Emine deze Abdullah Fazıl Efendi'ye, "Yahu, bu kuzuyu size ziyafet çekersem çocuğuma ondan bir şey kalmaz. Çünkü, cemaatiniz maşallah kalabalıktır" der. Fazıl Efendi de ona, "Evet, bunda sen haklısın. Bana kalırsa, yarın gece eve dönerken kuzuyu boğazlar ve icabına bakarsın. Ertesi günü kuzunun çalınmış olduğunu söyleyerek kendini kuzu ziyafetinden kurtarmış olursun" 10 söyler. Emine deze de bu tedbiri muvafık görür.

Lakin, o gece içinde Fazıl Efendi'nin gönderdiği becerikli bir adamın eliyle de kuzu çaldırıldı. Ertesi gece toplantısında Emine deze kuzusunun gerçekten çalındığından pek kaygılı idi. Komşu arkadaşlar yine ondan kuzu ziyafeti isteyinceler (istediklerinde) o, içini çekerek, "Allah aşkına yaramı deşmeyin. O semiz kuzuyu uğursuzlar bir gecenin içinde çalıp götürdüler" diye içli içli söylendi. 15 Abdullah Fazıl Efendi de kulaktan ona, "Aferin! İşte böyle söyle" dedi.

Bıyığı¹⁶⁵ kes aynayı sen ver eline

Aferin böyle tıraş eyleyene

¹⁶⁵ Metinde baskı hatasıyla "بیغی" şeklindedir.

BANA DA MI LOLO

İyi kalpli, şakacı bir ağa tanıdıklarına mümkün olduğu kadar yardım ederdi. Çiftçilikle geçinmekte olan bir komşu da kendisinden bir miktar para ödünç olarak¹⁶⁶ almış idi. Tesadüf, o yıl
5 mevsim kurak geçtiğinden, ekinlerden bir şey elde edilemedi. Komşu, ağaya giderek, “Ağa, bu yıl ekinlerden bir şey elde edemedim. Alacaklıların [e]linden¹⁶⁷ de fena bir durumdayım. Onların biri geliyor, biri gidiyor. Ben ev eşyasını satıp versem bile alacaklıların ağzını kapatmış olamayacağım” der. Adamın durumunu anlayan şakacı ağa ona, “Evet, zor bir durumda olduğunu biliyorum. Çünkü, bu yıl ekin¹⁶⁸ olmadı. Şüphesiz, borçları ödeyemezsin. Ben de sana yardımda bulunamayacak bir
10 durumdayım. Bana kalırsa, bu sırada kendini biraz delirmiş gibi gösterir, alacaklarını isteyenlere ‘lolo’ dersen onlar da seni sapıtmış görünce acıyarak borçlarını şimdilik istemez olurlar” der. Çaresiz kalan adamcağız bu tedbiri kabul eder.

Artık o, her alacaklıya “lolo” diyordu. Böylece ekincinin delirmiş olduğu anlaşılacak ondan bir şey istemez oldular. Lakin, ikinci gizlice yerlerini çocuklarına ettiriyordu. Bir gün ağa, ona ras[t]ladı:
15 “Yahu! Tedbirimle alacaklıların elinden¹⁶⁹ kurtuldun. Durumun düzeliyor. Bu yıl ekinlerin pek iyi. Artık alacağımı ödemen zamanı geliyor” dedi. Lakin, alacaklıların elinden kurtulmanın yolunu öğrenen komşu, ağaya da “lolo” diyerek mırıldandı. Bundan öfkelenen ağa ona, “Ulan! Bana da mı lolo” diye söylendi.

Sana ben gösteriverdim Haleb’i
20 Bana da lolo olur mu çelebi

¹⁶⁶ Metinde baskı hatasıyla “أولارق” şeklindedir.

¹⁶⁷ Metinde baskı hatasıyla “الندن” şeklindedir.

¹⁶⁸ Metinde baskı hatasıyla “الكيني” şeklindedir.

¹⁶⁹ Metinde baskı hatasıyla “الندن” şeklindedir.

BİR SALAVAT OKU

Şeyh İbrahim önceleri hem molla (imam, cami hocası) hem şair bir adammış. Lakin sonraları sapıtarak Naiboğlu Cami[s]inin bir odasına kapanmıştı. Onun bazı özel hâlleri vardı. Mesela, ıslıktan çok öfkelenirdi. Bunu anlamış olan haylaz çocuklar onu nerede görseler ıslık çalarak sinirlenmesine sebep olurlardı¹⁷⁰.

Bir gün, çocuklar onu her taraftan kuşatarak ıslık çalıyorlardı. Şeyh¹⁷¹ İbrahim fena bozulmuştu. Çünkü, yaşlılar da bakıp¹⁷² gülüyorlardı. Kendisine yol açıp ıslık ç[ı]zından¹⁷³ kurtulmak¹⁷⁴ için karşısına çıkana, hiç gözlemeden (dikkate almadan) taşlamaya başladı. Taşların biri bir çocuğun kafasına ras[t]layarak kanı fişkırdı. Çocuklar da çil yavrusu gibi dağıldılar.

Polis Şeyh İbrahim'i mahkemeye verdi. Hâkim ona, "Nasıl kıydın da bu yavruyu böyle kana boyadın?" dedi. Şeyh de hâkime, "Bir salavat oku" diye ricada bulundu. Hâkim salavatı okuduktan sonra yine aynı soruyu yöne[l]tti¹⁷⁵. Şeyh yine bir salavat okumasını hâkimden rica etti. Hâkim yine salavat okudu. Ardından da tekrar evvelki soruyu sordu. Şeyh, üçüncü olarak hâkimden bir salavat okumasını ricada bulundu. Artık Hâkim sinirlenmişti. Şeyh İbrahim'e söylenmeye başladı. Bunun üzerine Şeyh, hâkime, "Ben sizden üç kere iyi, sevaplı bir şey istedim de bana darıldınız. Az kala beni dövecektiniz. Ya bir sürü çocuğun saatlerce yağırdıkları ıslık sağanağına tutulsaydınız ne yapacaktınız?" dedi.

Ya çekersin acı zahmet amuca

Ya bu köyden göçeceksin bu gece

¹⁷⁰ Metinde baskı hatasıyla "لولورلردی" şeklindedir.

¹⁷¹ Metinde baskı hatasıyla "شيخ" şeklindedir.

¹⁷² Metinde baskı hatasıyla "ياقوب" şeklindedir.

¹⁷³ Metinde baskı hatasıyla "چيزندان" şeklindedir.

¹⁷⁴ Metinde baskı hatasıyla "فورتولمق" şeklindedir.

¹⁷⁵ Metinde baskı hatasıyla "يونه ندى" şeklindedir.

KARARI BİR DE (DAHA) OKU

Müftü Abdulgani Efendi o günkü kanunlara göre, İdare Meclisinin tabîi ve kardeşi oğlu Zeynel Efendi de seçme (seçilmiş) üyelerinden idi. İdare Meclisinin toplantılarında verilen kararları Meclis Kâtibi kaleme aldıktan sonra, imzadan evvel, birer birer okurdu. Zeynel Efendi kavrayamadığı bir kararı kâtibe dönerek, “Kâtip Efendi, Kararı bir daha oku. Zannedersem amcam iyice anlayamadı” derdi.

Başka bir kimseyi sen etme siper

Örtemez aybını zira o kadar

BİRLİKTE BAŞLAYALIM

Doktor Nusret Fuat içkiye pek düşküdü. Lakin, latifeci, hoşsohbet olduğundan kanıksanmaz (yadırganmaz), toplantılara davet edilirdi. Bir gece, Vakıflar Okulunda tertiplenen müsamerede hazır
5 bulunuyordu. Okulun müdürünü görünce yaklaşıp ona, “Benim size derin saygılarımdır. Takdire layıksınız; fakat, esefler olsun, bir noksanınız var. Keşke o da olmasaydı.” dedi. Müdür noksanın ne olduğunu sorunca doktor, “Siz içki¹⁷⁶ kullanmıyorsunuz” cevabını verdi. Müdür de, “İçki iyi bir şey değildir. Ben size, onu terk ediniz, diyecektim” demiş oldu. Bu söz üzerine doktor, “Peki, ben sizin sözünüzü tutar, içkiyi şimdiden terk edersem karşılık olarak siz de benim isteyeceğimi yapar mısınız?”
10 diye sordu. Müdür ona, “İsteyeceğiniz nedir?” sorunca doktor oturduğu koltuğa yaslanarak, “Benim sizden karşılık olarak isteyeceğim, yarın akşam ikimiz birlikte içkiye başlayalım” cevabını verdi.

Kuru günlük tasadan sen bana bak

Bade iç, şarkı deyip keyfine bak

¹⁷⁶ Metinde baskı hatasıyla “ایچی” şeklindedir.

BİR DAMDA İKİ HAVA

Dul kalmış olan kadının biri, biricik oğluyla biricik kızını evlilik çağına yetiş[t]irebilmişti¹⁷⁷. Artık bunların evlenmelerini görmek, torunlarıyla eğlenmek onun en önde gelen isteği idi. O yıl iyi bir tesadüf olarak, oğlu için güzel bir kız, kızı için de istenilen bir genc bulundu. Düğünlerin her ikisi birden yapılarak, damat da iç güveyi olarak eve alındı. Günler geçtikçe kadının kaynanalık hâli olarak güveyiye sevgisi, gelinine de içlenmesi artıyordu. Bunu evde herkes biliyor; lakin sezdirmiyorlardı.

Bir yaz gecesi damda açık havada uyurlarken uykusu kaçan kaynana kızıyla damadının oldukları tarafa gitti. Onların birbirine (birbirine) sarmaşmamış olduklarını görünce kızına seslenerek, “Kuzum, hava soğuyor. Biraz kocana sokul ki üşümeysin” dedi. Sonra oğluyla gelinin bulundukları cihete¹⁷⁸ yüzleşti (yönelmek). Onların birbirlerine sarılmış olduklarını görünce oğluna, “Kuzum, hava sıcaktır. Böyle sarmaşmakla terler ve solarsınız. Biraz açılın da hava alın” söyledi. Meğerse, oğlu uyumamış, kız kardeşine dediklerini işitmiş imiş. Sabrı tükenerek, “Rica ederim anne! Bir damda iki türlü hava olur mu?” dedi.

Kaynana buzdolabından sorma

Kaynatır çorba yapar dondurma¹⁷⁹

¹⁷⁷ Metinde baskı hatasıyla “یتیشویره بيلمشدی” şeklindedir.

¹⁷⁸ yöne

¹⁷⁹ **Yazarın Notu:** Sıcak memleketlerde geceleri açık havada, evin dümdüz yapılmış damında uyurlar.

UYDURMA HASTALIK VE DUA OYUNU

İyi kalpli bir insan olan Talabani Tekkesi Şeyhi Şeyh Muhammet Ali sıra yapmasını sever, fırsat düşürdükçe şehrin dışında bulunan akrabalarını gidip ziyaret ederdi. Onun özelliklerinden biri de bulaşık ve salgın hastalıklardan çok kıskanmasıydı (iğrenmek, çekinmek).

Bir bahar günü Leylan köyünde oturan küçük kardeşi Şeyh Hasip'i ziyarete gider. Tesadüf, o gün Şeyh Hasip Kerkük'teki arkadaşlarını içkili çalgılı kuzu ziyafetine davet etmişti. Hâlbuki, Şeyh Muhammet Ali'nin gelişi eğlencelerine mâni olacaktı. Çünkü o, yaşını bulmuş bir din adamıydı. Misafirler bu aksi tesadüfe yüz ekşiterek somurtup kaldılar.

Şeyh Hasip istifini bozmadan içeri, hareme daldı. Karısıyla hizmetçi kadını ayrı ayrı odalarda yatağa sokturarak bir hasta gibi gösteri yapmalarını kendilerinden istedi. Sonra da ağabeyisini içeri alarak karısıyla hizmetçi kadının odalarına götürdü. Şifa bulmaları için üzerlerine dualar okuyup üfürük yapmasını rica etti. Sonra beşigde ağlamakta olan körpe (bebeklik çağındaki çocuk) çocuğun da aynı hastalığa tutulmuş olduğunu söyleyerek onun için de bir muska istedi ve tifo hastalığının¹⁸⁰ köyde, günden güne artmakta olduğunu da ilave etti. Şeyh Muhammet Ali böyle bulaşıcı, salgın hastalıkların kaplamış bulunduğu bir [e]vde¹⁸¹ kalamazdı. Uzaktan duaları yazıp üfürükleri yaptıktan sonra atına binerek evine döndü. Misafirler de serbest serbest eğlencelerine başladılar.

Bade iç eğleniver¹⁸² gamsız yat

Yürü aldanma kuzum sen aldat

¹⁸⁰ Metinde baskı hatasıyla “خسته لفناڭ” şeklindedir.

¹⁸¹ Metinde baskı hatasıyla “وده” şeklindedir.

¹⁸² Metinde baskı hatasıyla “اكني وه ر” şeklindedir.

İKİ KARILI KOCA-SABAH NAMAZI

5 Eskiden Kerkük'te birden artık karı ile evlenenler çoktu. Ama mahalle bakkalı Derviş Mustafa tek karılı idi. O her ne kadar sabah namazı için cami[y]e erken gitmek istiyor idiyse de komşuların kendisinden erken gelip namaza başlamış olduklarını görürdü. Kendisinin de onlar gibi, sabahın böyle kutsal saatlerinde uyanık bulunmasını, arkadaş ve komşularıyla birlikte namaz kılmasını gerçekten arzu ediyordu. Bu arzusunu birkaç kere açıklamıştı. Haylaz komşulardan biri ona, kendilerinin iki üç karıları bulunduklarından, gusül, abdest gibi işlerinin çabuk görüldüğünü ve bu yüzden camide erkenden bulunabildiklerini ve iki karılı olmanın birçok faydalarını allandıra ballandıra anlattı. Gün 10 geçtikçe Derviş'te de ikinci bir karıyla evlenmek arzusu başladı. Daha (artık) kendini zapt edemeyerek ikinci bir karıyla evlendi.

Bir süre sonra evde, karılar arasında uygunsuzluklar başladı. Gürültüleri, kavgaları arttıkça arttı. Öyle oldu ki Derviş Mustafa sabah namazından önce kafasını dindirmek için evi terk ederek cami[y]e koşuyordu. Onun erkenden cami[y]e geldiğini gören haylaz komşu, “Gördün mü, nasıl iki 15 karılı olunca erkenden cami[y]e gelebiliyorsun” dedi.

İki avratl[a]¹⁸³ sabah farzı bulur

Daha hem olsa teheccüt¹⁸⁴ de olur

¹⁸³ Metinde baskı hatasıyla “أورادلى” şeklindedir.

¹⁸⁴ **Yazarın Notu:** Teheccüt: Gece yarısında kılınan namazdır. Onu, Tanrı'ya pek kulluk yapanlar yapar.

BERBERİN TATİL GÜNÜ

Vaktiyle Belediye her sınıf iş adamları (esnaf) için haftanın bir gününü tatil günü olarak ayırır ve berberler için de salı gününü bırakır. Şehir işlerinin düzeni için verilen bu gibi kararları yürürlüğe koymak için de murakıplara (zabıta) emir verir.

Berberin biri dükkânını Çarşamba günü için salı gününden temizliyordu. O sırada köylünün biri gelerek tıraş edilmesini istedi. Usta her ne kadar tıraşın salı günü yasak edilmiş olduğunu bildirdi ise de köylü, her gün şehre gelemeyeceğinden, tıraş edilmesini ısrarla ricada bulundu. Köylüye acıyan berber dükkân kapısının perdesini indirerek tıraş için köylünün sakalını sabunladı. O sırada belediye murakıplarından birinin dükkâna doğru geldiğini görünce köylüyü dolabın arkasına sakladı. Murakıp dükkâna girince,

- Nasıl oluyor da emre aykırı olarak dükkânı açıp da çalışıyorsun?
- Dükkânı bugünden yarın için temizliyorum.
- Ya masa üzerindeki şu çakı makas nedir?
- Onları yağladım da yarın için.
- Ya şu hazırlanmış su, sabun, havlu nedir?

Onları da hazırladım yarın için.

- (Dolabın arkasını yoklayarak) Ya bu sakalı sabunlanmış adam nedir?
- Onu da bugünden sabunladım yarın için¹⁸⁵ der.

Maksadın söyle de gel anlaşalım

Aldığım neyse onu paylaşalım

¹⁸⁵ Metinde baskı hatasıyla “ایچفی” şeklindedir.

KÖY MOLLASI-1

Açıkgöz adamın biri cahil olduğu hâlde molla kıyafeti takınarak kendini Caf aşireti reislerinden birisine köy mollası yaptırmıştı. Caflıların hoşuna gitmek için namazda “Tetecaf” ayetini okur, akşam öğütlerinde de uydurma ayetler, hadisler savururdu. Mesela, “Ey Caf aşireti! Allah sizin yardımcınızdır. Dünyada sizi kuvvetli ve düşmanınızı zayıf edeceği gibi, ahirette de sizi cennete ve onları cehenneme bırakacaktır” veya “Ey Caf aşireti! Tarlaları ekin, hayvanları besleyin, Allah ekincileri ve çobanları sever” veyahut “Ey Caf aşireti! Mollalara yardımda bulununuz. Allah size bire on verecektir” gibi.

10 Günün birinde, bir gerçek¹⁸⁶ mollanın yolu o köye uğrar. Namazda, öğütte köy mollasının uydurma ayetlerini, hadislerini duyunca şaşalar. Aşiret reisine açığa vurunca uydurma molla bu gelen mollanın Caf aşireti düşmanları tarafından Caflıları düşkün¹⁸⁷ göstermek için gönderilmiş olduğunu ve bunu ispat için de onunla imtihana hazır bulunduğunu ileri sürer. Reis de her iki mollayı toplayarak aşiret önünde üzleşmelerini (yüzleşmek, karşı karşıya gelmek) ister. Uydurma molla gerçek mollaya sorar:

- Kur’ân’da peygamberler gibi kutsal kimselerin adları geçmiş midir?
- Evet, geçmiştir (Birkaç ayet okur).
- Kur’ân’da Firavun, Nemrut gibi büyük adamlar hakkında ayetler var mıdır?
- Evet, vardır (Birkaç ayet okur).
- 20 - Kur’ân’da köpek, eşek gibi düşkünler hakkında ayetler bulunur mu?
- Evet, bulunuyor (Birkaç ayet okur).
- Kur’ân’da Caf aşireti hakkında ayet gelmiş midir?
- Hayır, böyle bir şey Kur’ân’da yoktur.

25 Bu cevap üzerine toplananlar vurulmuşa döndüler. Nasıl oluyor da en kutsal, en büyük kimselerden en düşkün hayvanlara kadar yaratıklar için Kur’ân’da ayetler bulunsun da on binden artık tüfekçisi bulunan Caf aşireti için¹⁸⁸ bir ayet bulunmasın... Bunun üzerine, Caflılar heyecanlı bir hâle geldiler. Gelen mollanın haddini bildirmek istiyorlardı. O da durumun kötülüğünü anlayarak firar yoluyla kendini kurtarabildi.

Anlamaz kimseye bildirme ne güç

30 Kavramaz fikrini ister göğe uç

¹⁸⁶ Metinde baskı hatasıyla “گرجچك” şeklindedir.

¹⁸⁷ Metinde baskı hatasıyla “دوشگون” şeklindedir.

¹⁸⁸ Metinde baskı hatasıyla “ايچفي” şeklindedir.

KÖY MOLLASI-2

Bilgisiz adamın biri giyindiği lata sarık ile kendine molla süsü vererek bir köye yerleşmişti. Aldığı ihsanlara karşı köylülere namaz vakitleri imamlık ederdi. Bu arada, okuduğu ayetlerin yanlış olduğunu kendisi gibi bilgisiz olan köylüler anlayamazlardı. Günün birinde gerçek bir mollanın yolu o köye uğrar. Namazda imam olan mollanın okuduğu derme çatmayı, yaptığı yanlışlıkları görünce 5 üzüldür. Köyün kâhyasına, mollalarının bilgisiz olduğunu, gerçek bir molla buluncaya kadar kendisinin bu ödevi (görev) yapmağa hazır bulunduğunu söyler. Bunun zerine, köyün kâhya ve yaşlıları mollalarına giderek misafir mollanın dediklerini söylerler. İşin kötülüğünü kavrayan uydurma molla 10 okur yazar olmayan, bilgisiz kâhya ile köylülere¹⁸⁹ misafirin bir şey bilmediğini, yerine göz koyduğu için bunu uydurduğunu söyler. Üstelik olarak da onunla imtihana hazır olduğunu ileri sürer.

Toplanan köylülerin önünde uydurma molla gerçek mollaya, “Hadi bakayım, kalemi al. Şu kâğıt üzerine yılan, tırpan, soğan yaz” der. O da her üçünü yanlışsız olarak yazıp kâhyaya verir. Uydurma molla da kâğıt üzerine yılan, tırpan soğanın oldukça benzerli resimlerini çekerek kâhyaya 15 verir. Kâhya ile köylüler her iki imtihan kâğıdını gözden geçirdikten sonra, kendi mollalarının yapmış olduğu, “yılan, tırpan, soğan” a benzediğinden gerçek mollaya izin verirler.

Bilgisiz kimseye anlatmak zor

Sen onun aklına uygun söz sor

¹⁸⁹ Metinde baskı hatasıyla “کویاولره” şeklindedir.

MİSKİN KOCA VE ŞİRRET KARI

Kılıbık¹⁹⁰ adamın biri şirret karısından korkardı. Elde ettiği paraların hepsini ona verir, ev işlerini de bir uşak gibi görürdü. Yakınları; adamı miskinliğinden, karıyı da şirretliğinden sevmezlerdi.

5 Adam günün birinde karısının kendisine aldığı yeni bir çift kundurayı giyerek yakınlarını ziyarete gider. Yeni¹⁹¹ kundurasını görüp beğenenlere övünerek karısının kendisi için aldığını söyler. Lakin kadını sevmeyen hısımlar ona, “Yahu, karın böylelikle¹⁹² seni aldatıp bir uşak gibi ev işlerinde kullanıyor. Hâlbuki kundura da senin kendi paranla alınmıştır. Bu kadar miskinlik ne için? Fazla konuşursa kundurayı çıkar başına vur. Kadın erkekten korkmalıdır, erkek kadından değil ya” dediler.

10 Bu sözler kocaya biraz cesaret vermişti. Eve dönerken ağırbaşlı, onurlu görünüyordu. Sözleri her günkü kadar uysal değildi. Karı, kocasının bu durumuna şaşıyordu. Ona, “Hadi, mutfakta bulunan kapları da sen yıka” dedi. Lakin koca ona aldırış vermedi. Biraz da söylendi. Karı karşı koyunca, “Fazla konuşma diyorum! Sonra kunduramı çıkarırım ha” demiş oldu. Artık şirret kadın çileden, kükremiş bir kaplana dönmüştü. Keskin bakışlarıyla, “Ulan sen ne dedin?” deyince korkudan sinirleri
15 boşalan koca, “Hiç... Yani, yalın ayak giderim” dedi.

Sen ne sözlere kandın böyle

Bir suçun var ki ne'ûzu billah

¹⁹⁰ Metinde baskı hatasıyla “قبليق” şeklindedir.

¹⁹¹ Metinde baskı hatasıyla “بكي” şeklindedir.

¹⁹² Metinde baskı hatasıyla “يويه لكه” şeklindedir.

TERS PLAN

Müftügillerden Cemil Bey kudretli bir polis müdürü idi. Maiyetinde olanları şiddetle murakabe eder¹⁹³, rüşvet almalarına mümkün olduğu kadar meydan vermezdi. Bu yüzden edilecek ricalara çokluk aykırı davranırdı. Onun bu hâlini bilenler çoktu. Bu yüzden tanıdıklarının çoğu kendisine bir polisi tavsiye etmekten çekinirlerdi. Çünkü ısmarlamak bazen zarar getirirdi.

Bir gün Erbil mebusu Yahya Bey'e, emektarlarından (kıdemli) bir polis gelir. Uzun müddetten beri hudut karakollarında bulunduğunu, bu yüzden de çocuklarının doktordan, okuldan mahrum kaldıklarını anlatır. Eğer mümkün olur ise polis müdüründen bir kasaba karakoluna alınmasının rica edilmesini ister. Polis müdürünün gidişini bilen Yahya Bey müşkül bir durumda kalır. Bununla beraber polisin ricasını da reddetmek istemez.

Yahya Bey ters bir plan kullanmaya karar verdi. Polis müdürü Cemil Bey'e giderek, "Müdür Bey, emektarlarımızdan hudut karakolunda bulunan falan polis dün vazifeyle vilayet merkezine gelmişken bize uğradı. Bulunduğu köyde kendisine bir ev tedarik ederek çoluk çocuğunu barındırmış olduğunu ve kış için de odun yapacak gibi zaruri ev eşyasını aldırılmış olduğunu, eğer bu sırada bir kasabaya aldırılacak olursa zararlı çıkmış bulunacağını anlattı. Ben de onun bu yıl bir kasabaya alınmaması için ricaya geldim" dedi. Polis Müdürü de, "Bakalım, uygun bir şey yaparız" diye mukabelede bulundu. Aradan bir ay kadar geçmişti. Emektar polis¹⁹⁴ Yahya Bey'e merkez karakollarından¹⁹⁵ birisine aldırıldığını minnettarlıkla haber verdi.

Ne güzel oldu bu tedbirli plan

Gemiye kurtarıverdin kaptan

¹⁹³ gözler

¹⁹⁴ Metinde baskı hatasıyla "پوليسى" şeklindedir.

¹⁹⁵ Metinde baskı hatasıyla "قده غوللرندن" şeklindedir.

KABADAYILIK GÖSTERİŞİ

5 Ahmet dayı fakir hâlli (sakin, uysal, kendi hâlinde) olmakla beraber kendini kabadayı göstermek isterdi. Pala biğlerine (bıyık) yağ sürer, kalabalık yerlere sokulur, olup bitenlerle ilgili görünürdü. Her nerede bir sarkıntılık, bir cesaretli iş yapılmış oldu ise kendisinin onda eli olduğunu andıran gösterişler yaparak sözler konuşarak kendi üzerine şüphe çekmek isterdi. Onun bu hâlini bilenler az değildi.

10 Bir gün o semtte bulunan bir evden bazı ev eşyasının aşırılmış olduğunu haber alır. Kimseye belli etmeden kundurasının tekini ön geçitlerden birisine bırakır. Bir ayağı yalın olarak zabıta memurlarına, ev sahibine görünür. Lakin, Ahmet dayıyı bilen ev sahibi kendisine yaklaşıp¹⁹⁶, “Ahmet dayı, rica ederim, kunduranızın tekini alınız, bizi şaşır[t]madan gidiniz, belki asıl hırsızı bulabiliriz” der.

Herkesin gözleri bakmakta sana

Sokma sen kendini dev aynasına

¹⁹⁶ Metinde baskı hatasıyla “یاقلاشاداق” şeklindedir.

SESİNİ BİZ DE DUYDUK

Bir kış gecesi toplantısında arkadaşlardan biri gündüzün yorgunluklarından müteessir olarak bir köşeye büzülüp uyumuştı. O gün, midede gaz yapan yemekler yemiş bulunduğundan, nasılsa kendisinden sesli bir gaz çık[m]ış¹⁹⁷ oldu. Ardından da tiksinierek (irkilmek) kalkıp oturuverdi. Arkadaşlardan biri, “Ha, neden böyle hemen kalkıp oturdunuz” diye sordu. Adamcağız da, “Bilmem nasıl oldu da uyudu idim. Rüyada babam bana ‘Oğlum, toplantılarda sakın uyuma, söyledi’” dedi. Nükteci arkadaşlardan biri, “Evet, rahmetlinin sesini biz de duyduk” dedi.

Haydi kaç geldi hücum emri sesi

10 Kırkılık (kırk ikilik) almış idi Anveres’i¹⁹⁸

¹⁹⁷ Metinde baskı hatasıyla “چیش” şeklindedir.

¹⁹⁸ **Yazarın Notu:** Anvers: Belçika’nın sınır kalelerinden biridir. Birinci Dünya Savaşı’nda Almanlar tarafından 42 cm çapındaki toplar ile düşürülmüştü.

HACE NENE'NİN¹⁹⁹ NAMAZI

5 Ahi Hüseyin Mahallesi'nde Hace Nene, yaşını bulmuş olduğu hâlde namaz kılmasını öğrenmemiş bir kadındı. Komşularından dindarlığıyla tanınmış olan Fatma Bacı birkaç gün Hace Nene'yle uğraşarak namaz için lazım gelen ayetleri, duaları ona ezberletir. Son olarak da namazın tatbikine başlamak isterler.

10 Fatma Bacı Hace Nene'ye der ki, “Şimdi ikimiz de namaza duracağız. Ben her ne okudumsa sen de onu oku. Her ne de yaptımsa sen de onu yap”. Artık, namazda Fatma Bacı ne okuyorsa ve ne yapıyorsa Hace Nene de onu okuyor, onu yapıyordu. Bacı o gün biraz²⁰⁰ soğuk almış olduğundan namazda ara sıra öksürüyordu. Ardından hemen Hace Nene de bir öksürük yakıştırmak Bacı'ya uymuş oluyordu. Son rekâta Bacı aksırdı. İşte Hace Nene şimdi müşkül bir durum karşısında kaldı. Çünkü, her ne yapıyorsa aksıramıyordu. Çaresiz, seslenerek, “Bacı ne yapıyorsam aksıramıyorum. Acaba namazım bozulmaz mı?” diye sordu.

15 Elliden sonrası saz öğrenenin
Pek düzensiz olur akordu onun

¹⁹⁹ Metinde baskı hatasıyla “تنه” şeklindedir.

²⁰⁰ Metinde baskı hatasıyla “ز از” şeklindedir.

HELEGEZİ VE İHTİYAR ADAM

5 Bir gün ihtiyarlamış adamın biri camide namazdan sonra ellerini kaldırarak, “Allah’ım, dermansız bacaklarıma, güçsüz ellerime, fersiz gözlerime, tıkanmış kulaklarıma kuvvet ve duygu ihsan eyle” diye yalvarıyordu. İhtiyar adam bu yalvarışı birkaç kere tekrarladı. Namazda hazır bulunan ve bu yana yakıla sırnaşık yalvarışları dinleyen Helegezi daha dayanamadı. Ona, “Babalık, Allah senin bütün bu istediklerini birer birer yapacağına yeni bir insan yapar” dedi.

Yoldaşın kaldı mı dünyada hani

Haydi artık yolunu sen de tanı

YALNIZ EKMEK DEĞİL PEYNİR²⁰¹ DE İSTERİM

5 Mevlüt Helegezi titiz karısını mümkün olduğu²⁰² kadar gücendirmek istemezdi. Lakin, bir gün fazla acıkmış olduğundan vakitsiz olarak ondan ekmek istedi. Ev işleriyle uğraşmakta olan yorgun karı
10 ona biraz beklemesini söyledi; fakat koca acıkmış olduğundan daha fazla beklemeyeceği üzerinde ısrarda bulundu. Yorgunluktan sinirleri pek bozulmuş olan titiz karı bu ısrara dayanamayarak dövüşmek üzere kocasının üzerine atıldı. Karısının titiz ve sinirli olduğunu bilip de tetik olan Mevlüt Helegezi çarpışmaya meydan vermeden dışarı fırladı. Karısından uzak, emniyetli bir yere varmış olunca durup cephe alarak bağırdı: “Bana bak bana!.. Ben acım... Yalnız ekmek değil peynir de
10 isterim” dedi.

Korku yok iste beyim âmir ederek

Korku yok iste beyim emrederek

²⁰¹ Metinde baskı hatasıyla “پیز” şeklindedir.

²⁰² Metinde baskı hatasıyla “ولديعی” şeklindedir.

YORGAN BİLE TİTREMEZ

5 Vaktiyle kervan seferleri günlerce uzardı. Bir sefer herifin biri kendine molla süsü vererek namaz vakitlerinde yolculara imam olurdu. Namazdan sonra da öğüt (vaaz) vererek kendisini yolculara sevdirdiyordu. Bir gün öğüdünde, “Zina çok büyük bir günahdır. O yapılırken Allah’ın gazabından arş titrer” dedi.

10 Kervanda bulunan genc bir kadın bunu işitince heriften emin²⁰³ olarak akşam, yatağını ona yakın bir yerde yaptı. Lakin sabahtan, güzel kadına göz koymuş olan imam gecenin gec saatlerinde herkes derin uykuda iken sessizce kadının yorganı altına kayd. Kadın uyanıp imamı yatağında görünce ona, “Sen akşam öğüdünde, zina yapılırken Allah’ın gazabından arş titrer dedin. Nasıl oluyor da böyle yolsuz bir cesaretle bulunuyorsun?” dedi. Herif, “Evet, o doğru. Lakin, ustası elinde²⁰⁴ yorgan bile titremez” dedi.

Kalbi Şeytan’da fakat secdede baş

Müslümanlık²⁰⁵ bu mudur söyle dadaş

²⁰³ Metinde baskı hatasıyla “أمين” şeklindedir.

²⁰⁴ Metinde baskı hatasıyla “الندة” şeklindedir.

²⁰⁵ Metinde baskı hatasıyla “مسلماق” şeklindedir.

YANLIŞLIK

İki komşu çocuğu olan Şevket ile Suphi okula birlikte girmişlerdi. Gençliğin²⁰⁶ etkisi altında oynak, güzel bir kızla da göz aşinalıkları olmuştu. Lakin, bir süre sonra kız kendilerine görünmez
5 oldu. Sonra anlaşıldı ki o, Bağdatlı bir ticarethane kâtibiyile evlenerek Kerkük'ü terk etmiştir. Fakat Şevket ile Suphi onu unutmadılar. Her münasebette hatırlarından geçirirlerdi. Okulu bitirince durumlarının icabı olarak Şevket bir ilkokula öğretmen oldu. Suphi ise Bağdat'a giderek bir fakülteye²⁰⁷ yerleşti.

Günün birinde, Suphi Bağdat çarşısında gezinirken, vaktiyle, Şevket ile birlikte sevip göz
10 aşinalığı yaptıkları kıza ras[t]ladı. Bu iki sevdazede sevgilerini yeniden canlandırdılar. Görüşmeleri bu sefer sık sık ve verimli olarak başladı. Bir cuma günü Suphi odasında yalnız kalınca biri babasına biri de Şevket'e olmak üzere iki mektup yazdı. Babasına yazdığı mektupta, derslerine çalışmakta olduğunu yazıyor, pahalık dolayısıyla kendisine biraz fazla para gönderilmesini de ricada bulunuyordu. Şevket'e yazdığı mektupta ise vaktiyle seviştikleri kıza ras[t]ladığını ve sevgilerine hız vererek gönül isteğini
15 elde ettiğini, bütün açıklığıyla²⁰⁸ yazıyordu. Mektupları zarflara bırakarak, üzerlerine adresleri yazıp pulları yapıştırdıktan sonra posta kutusuna bıraktı.

Aradan bir hafta geçmişti. Fakülteden dönüp odasına girince masa üzerinde postayla gelmiş iki mektup gördü. Yazılardan, birisinin Şevket'ten, öbürünün ise babasından olduğu belli idi. Suphi hemen Şevket'in mektubunu açtı, yazıyordu: "Azizim Suphi, babanıza yazmış olduğunuz mektubu
20 yanlışıyla bana göndermişsiniz. İşte onu size iade ediyorum. Asıl bana olan mektubunuzu beklemekteyim²⁰⁹". Suphi²¹⁰ yapmış olduğu bu müthiş falsodan vurulmuşa döndü. Artık babanın mektubunu açmağa cesaret edemiyordu. Titrek elleriyle mektubu masa üzerinden aldı. Ne hâl ise açtı. Babası yazıyordu: "Oğlum Suphi! Bana gelen mektubunuz elime varmadan hizmetçi kızın elinden ocaklığa düşmüş ve her ne kadar uğraşılmış ise de ondan anlaşılabilecek miktarda bir şey
25 kurtarılamamıştır. Bunun için yeniden bir mektup yazıp yetiştirmenizi beklemekteyim"

Suçumu ben bilirim pek çoktur

Tevbeden başka silahım yoktur

²⁰⁶ Metinde baskı hatasıyla "گنجلكلک" şeklindedir.

²⁰⁷ Metinde baskı hatasıyla "فاكون ته به" şeklindedir.

²⁰⁸ Metinde baskı hatasıyla "اجيقلقيله" şeklindedir.

²⁰⁹ Metinde baskı hatasıyla "بكله مكنويم" şeklindedir.

²¹⁰ Metinde baskı hatasıyla "صيحى" şeklindedir.

DİN PERDESİ ALTINDA BİR OYUN

Dinine bağlı bir köylünün güzel bir karısı vardı. Köyün softa mollası bir yolunu bulup da kadını köylüden ayırmağı ve el koyarak üzerine çullanmağı düşünüyordu. Bir gün, köylünün kibleye karşı işemekte olduğunu gördü. Onun cahilliğinden faydalanarak, “Ulan, karın senden boştur” dedi ve 5 karıya da boşanmış olduğunu bildirtti. Bunun üzerine, güzel karı köylüden ayrıldı. Bir müddet sonra da softa herifin nikâhı altına girdi. Bir gün, zavallı köylü softanın da kibleye karşı işediğini gördü. Sevinerek, “Molla! Kibleye karşı işeyenin karısı kendisinden boş olur, demiştin. Şimdi karı senden de boş oldu. Çünkü, kibleye karşı işiyorsun” dedi. Lakin, güzel kadına el koymuş olan kurnaz softa, 10 “Karı benden boş olmaz; çünkü ben başını sola vererek işiyordum” dedi.

Derler bunu, gerçi pek vebaldir

“Domuz eti, sindirene helaldir”

BAĞVAN (BAHÇEVAN) SONA ALİ

Tazehurmatlı²¹¹ Sona Ali görgüsü az, basit bir insan olduğu hâlde pala biği (bıyık) ve uzun sakalı ile vakarlı bir adam şekli alabilmişti.

5 Bir gün bağın sahibi kâğıt üzerine Ali dayının oldukça benzerli bir resmini yaptı. O kâğıtta birkaç ağac resmi de vardı. Ona, “Ali dayı, bu resmi biliyor musun?” dedi. Ali Dayı resimli kâğıdı birkaç kere evirip²¹² çevirdikten sonra başını kaldırarak, bir müşkülü çözmüş gibi gülümseyerek, “Bu, Halep’tir” dedi. Bağ sahibi güle güle ona, “Nasıl anladın dayı?” diye sorunca o, hemen, “Efendim, ben askerlik yapmışım” cevabını verdi.

10 Parlar ocağı seninle belki
Annen seni çift²¹³ doğaydı keşki

²¹¹ Tazehurmatı: Kerkük’e bağlı bir ilçe.

²¹² Metinde baskı hatasıyla “اويروب” şeklindedir.

²¹³ **Yazarın Notu:** Çift: ikiz

HER TOKADI BİR ALTINA

Mirasyedinin biri genel hamamda yıkanırken sevmediği birisinin de orada yıkanmakta olduğunu gördü. Acgözlü serserinin biri de hamamda idi. Mirasyedinin acgözlüye, “Sana bir altın verirsem sevmediğim o adama bir tokat vurabilir misin?” dedi. Acgözlü, evet, diyerek altını alıp zavallı adama bir tokat aşk etti. Adamcağız ona, “Ulan edepsiz! Bu ne cesaret!” deyince, acgözlü, “Aman beyim affedersiniz, sizi kendisiyle şakalaştığım birisine benzettim” diyerek adamı susturdu. Lakin mirasyedi acgözlüye, “Bir altın daha verirsem ona bir tokat daha vurabilir misin?” diye sordu. Serseri, evet, diyerek ikinci altını alıp zavallı adama ikinci bir tokat da indirdi. Bu sefer adam fazla bir dargınlıkla, “Ulan! Yaptığın fazla oluyor. Terbiyeni vermek lazım” dedi. Savaşmak üzere kalkarken gözü aç serseri hemen yalvararak, “Efendim, bende bir sinir bozukluğu vardır. Bazı kere yaptığının farkına varmam. Şimdi bana o nöbet gelmişti de bu yolsuzluğu yaptım. Bu defa da beni affediniz” dedi. Her nasıl oldu ise adamı susturdu. Fakat, mirasyedi, acgözlü herife, “Ulan! Bir altın daha verirsem ona üçüncü tokadı da tutturabilir misin?” diye sordu. Acgözlü, evet²¹⁴, diyerek üçüncü altını da aldı. Zavallı adama yaklaşarak üçüncü tokadı da tutturdu ve hemen zavallı adamı konuşturmadan, “Lütfen, bir dakika beni dinle sonra da bana layık olduğum cezayı ver. Beyefendi, o mirasyedide altın yüzlük, bende bu acgöz[lü]lük, sende de bu uysal özellik bulundukça tokatların sonu gelmez. En iyisi, buradan savuşup gitmektir” dedi.

Gözü ac kimseye ver kış ile yaz

20 O cehennem gibidir hiç doymaz

²¹⁴ Metinde baskı hatasıyla “اوت” şeklindedir.

RAMAZAN İFTARI

Bir ramazan günü, iftara yarım saat kalmışken, Hacı Derviş Efendi, hoşsohbet Kûha Abdullah'a ras[t]lar ve kendisinde[n] iftara kalmasını rica eder. Kûha bir başka arkadaşa da iftar için söz vermişti; ancak Hacı Derviş Efendi'nin iftar sofrası daha çeşitli ve zevkli olacağından ricasını kabul etti.

İftar topu atılınca sofraya gittiler. Sofrada yalnız büyük bir karavana dolusu²¹⁵ suda haşlanmış şalgam vardı. Kûha şalgamın ardı geleceği ümidiyle tabağına ondan azar azar alıyordu. Lakin vakit geçiyor, sofraya da başka bir şey gelmiyordu. Kûha Abdullah arkadaşının ziyafetini kaçırdığını, Hacı Derviş Efendi sofrasında da haşlanmış şalgamdan başka bir şey elde²¹⁶ edemeyeceğini zihninden geçirerek içleniyordu. Bunun farkına varan Derviş Efendi şalgamın faydalarını, birçok hastalıklara deva olduğunu söylemeğe başladı. Artık sabrı tükenen Kûha Abdullah fazla dayanamadı: “Efendi, rica ederim, ben size orucum dedim, hastayım demedim ki” dedi.

Ne için tatlı ararsın Şam'da

Vitamin var ise var şalgamda

Sonra ikinci odada hazırlanmış olan çeşitli sofraya giderek yemeğe başlarlar.

²¹⁵ Metinde baskı hatasıyla “دولوس” şeklindedir.

²¹⁶ Metinde baskı hatasıyla “الدده” şeklindedir.

MUHABBET NÜSHASI²¹⁷

- Seyit Said Efendi mahallede tutulur bir zattı. Konum komşu[nu]n ona iyi inanları vardı. Çünkü o, peygamberin torunu olduğu gibi, din bilgisi de üstün olan bir mollaydı. Bir gün komşularından bir
- 5 kadın gelerek Seyit’e yana yakıla, bir müddetten beri kocasının evde olur olmaz şeyleri bahane ederek gürültü çıkarmakta olduğunu, bu, böyle gidecek olursa aile yuvasının²¹⁸ er gec yıkılacağını söyler. Bu kötü sonuca mâni olabilmek için de bir muhabbet muskasının kendileri için yazıvermesini ricada bulunur. Seyit, kadına, muhabbet duasının değil, iyi ve güzel huyların muhabbet kazandıracağını söyler ise de onu bir türlü kandıramaz. Çaresiz, duayı yazarak kadını savar²¹⁹. Ertesi günü, çarşıdan
- 10 eve fazla sinirli olarak gelen koca, her gün olduğu gibi, yine gürültü çıkarmağa başlar. Lakin bu sefer muhabbet muskasına dayanarak cesaretlenmiş olan kadın ona karşı koyar. Bu cesaret de kocasının daha fazla sinirlenmesine sebep olduğundan kadını boşayıverir. Ertesi günü kadın Seyit’e gelerek, “Aman Seyit! İş gürültüde kalmadı. Boşandım da. Rica ederim yine, ikinci muska yazınız ki kocam yaptığına pişman olup beni bir daha nikâhı altına alsın” dedi. Seyit de, “Yahu! Daha cesaret edemem.
- 15 Anlaşılan benim yazdığım muskalar bazen de aykırı tesirler yapıyor. Olabilir ki ikincisi silahlı savaşa sebep olur” dedi.

Yazdığın olmadı bir derde deva

Yıkıverdi yapacak yerde yuva

²¹⁷ **Yazarın Notu:** Nüsha ve dua “muska” anlamındadırlar.

²¹⁸ Metinde baskı hatasıyla “يوداسنك” şeklindedir.

²¹⁹ Metinde baskı hatasıyla “صاور” şeklindedir.

KERVAN HIRSIZLARI

Makineli ulaştırma araçları yokken Bağdat’la Kerkük arasında ticaret mallarının ulaştırılması kervanlarla yapılır; çokluk, malın sahibi de beraber bulunurdu. Kervan bu mesafeyi sekiz günde keserek, geceleri ıssız çöllerde konaklardı. Gece hırsızları da kervanı gizlice takip ederler²²⁰, fırsat buldularsa özel usulleriyle hırsızlıklarını yaparlardı. Mesela, gece yarısından sonra, zifiri karanlıkta, hırsızlardan biri yere sürünerek kervana yaklaşır, uzun bir halata baēlı olan kancasını bir yüke takarak sessizce uzaklaşıverirdi. Kendisini beklemekte olan arkadaşlarıyla birlikte halatı çekerek yükü kervandan aşırmış olurlardı.

Bir gece kervandakiler açık havada uyuyorlarken hırsızların biri kervana yaklaşarak kancasını bir yüke takar. Meēerse yükün sahibi uyumamış imiş. Sesini çıkarmadan kancayı yükünden çıkararak yanı başında uyumakta olan bir Yahudi’nin bel kuřaēına takar. Birkaç dakika sonra, hırsızlar halatı çekerek Yahudi’yi yataēından sürükleyiverirler. Bundan salaklaşan Yahudi baēırarak, “Allah aşkına! Ben ne oluyorum! Nereye gidiyorum!” diye diye gecenin sessizliēi içinde çölün iēerilerine sürüklenir.

Uērařıp kendini ispata kadar

Tilkinin kürk yapana postu gider

²²⁰ Metinde baskı hatasıyla “أدرلر” şeklinde dir.

ALLAH'ı GÖRMEK

Abdullah Kutsi Efendi²²¹ dindar bir adamdı. Namaz kılmayan bir arkadaşını namaza alıştırmak için onunla böyle bir konuşma yapar:

5 **Kutsi:** Bir hadise göre, altı ay namazlarını cemaatle, eksiksiz olarak her kim kılsa Allah'ı görür.

Arkadaş: Siz bunu yaptınız mı?

Kutsi: Evet, yaptım.

Arkadaş: Allah'ı görebildiniz mi?

10 **Kutsi:** Evet, görebildim.

Arkadaş: Allah nasıldır?

Kutsi: Allah görülür. Lakin tarif edilemez.

Arkadaş: Ben de bu hadise göre namazları kılacak olursam Allah'ı görebilir miyim?

15 **Kutsi:** Evet, siz altı ayın namazlarını eksiksiz olarak cemaatle kılınız, ben size Allah'ı göstereyim.

20 Kutsi Efendi'nin doğruluğunda şüphesi olmayan arkadaş, Hâlik'i görmek aşkıyla namaza sarıldı. Altı ay namazlarını camide, eksiksiz olarak cemaatle kıldı. Artık namaz onun için kutsal bir alışkı olmuştu. Nihayet beklediği altı ayın sonu geldi. Beraberce Kutsi Efendi'nin evine gidip edepli bir tavırla misafir odasına girdiler. Karşı duvarda asılı levhada Kutsi Efendi'nin güzel yazısıyla "Allah" yazılmıştı. Arkadaşa, "Karşiki levhada ne yazılıdır?" diye sordu; o da "Allah yazılıdır" dedi. Bunun üzerine, Kutsi Efendi, "Çok şükür, Allah'ı gözünle gördün" dedi.

Bulayım Hakk'ı deyip çıkma Tûr'a (Tur dağı)

Bulacaksan onu kalbinde ara

²²¹ Metinde baskı hatasıyla "أفندی" şeklindedir.

İSTİHARE: FALLI DÜŞ

Talabani Tekkesinin Şeyhi, Şeyh Ali Efendi dindar, bilgili bir insandı. Meclisine her sınıf insanlar gelerek hoş sohbetler ederlerdi²²². Bir cuma günü, İdare Meclisi üyelerinden Hristiyan Andriya Efendi Şeyh'in ziyaretine gider. Tesadüf, orada riyakâr adamın biri de hazırmış. Oturanlara karşı riya ederek Andriya'ya, "Sen Şeyh'in meclisine geliyorsun da neden İslam²²³ olmuyorsun?" der. Andriya da ona, "Bırak bu gece istihare edeyim. Ona göre yapacağımı bildiririm" söyler.

Gelecek cuma günü toplantısında herif Andriya Efendi'den, "Ha, nasıl? İstihare ettin mi?" sorar. O da, "Evet, rüyama İsa Hazretleri geldi. Bana, Andriya, dinini değiştirme. Çünkü Şeyh Ali Efendi gibi bir İslam olmak kolaylıkla ele geçmez. -Onu göstererek- böyle riyakâr bir İslam olmaktan ise kendi dinin daha iyidir, dedi" söyledi.

Önce sen kendini ıslaha çalış

Sonra dön gayre öğüt verme alış

²²² Metinde baskı hatasıyla "آلردی" şeklindedir.

²²³ Müslüman

ANDRİYA EFENDİ'NİN ZORAKİ ORUCU

İdare üyelerinden Andriya Efendi bir ramazan akşamı Vali Avnullah EL-Kâzımı (Muhammet Selim Bey)'in iftar ziyafetinde bulunur. Sofrada çeşitli, nefis, lezzetli yemekleri tadınca, “Böyle iftar için herkes oruç olabilir” der. Bunun üzerine Vali de geceleyin Andriya'yı sahura çağırır. Ona, “Ramazanımızın iftarını gördünüz, şimdi sahurunu, sonra da orucunu görünüz” der.

O lezzetli, yağlı, tatlı yemeklerden ona tıka²²⁴ basa yedirerek kuvvetli bir sahur yaptırır. Ardından da, “Size şu odada yatak yapılmıştır. Burada kalacaksınız. Evinize haber verilmiş. Yarın bizim gibi oruç olacaksınız. Haydi yatağa” der.

10 Mevsim yazın en sıcak temmuz ayıydı. Andriya odaya girince kapı, üzerine kapatıldı. Zavallı, temmuzun o cehennemî gününü sıcak odada geçirdi. Susuzluğdan az kala ölsün. Akşam iftarına çıkarılınca bitkin bir hâlde, “Paşa! Orucun²²⁵ her gününe cennette insana hurili gılmanlı bir kasır verirse²²⁶ yine Allah borçlu kalır” der.

Can alıp cenneti ihsan ediyor

15 Böyle cennet ne'deyim can gidiyor

²²⁴ Metinde baskı hatasıyla “طبقة” şeklindedir.

²²⁵ Metinde baskı hatasıyla “اوروچاق” şeklindedir.

²²⁶ Metinde baskı hatasıyla “ویرسه” şeklindedir.

KIZARTILMIŞ KAZ DAVASI

Bir gün şehrin kadısı bir fırıncının, bir kazı fırında kızartmakta olduğunu görür. Ona, “Bu kızarttığın kazı bize gönder, fiyatı neyse sana vereceğim” der. Fırıncı kazın bir başkasına ait olduğunu
5 söylerse de nefesine mağlup olan kadı, kazın her hâlde kendisi için gönderilmesi üzerinde ısrar eder. Fırıncıya da, “Kazı almağa gelen sahibine onun, kanatlanarak fırından uçup gittiğini söyle. Kabul etmediyse şikâyet yolunu kendisine göster” dedi.

Çaresiz kalan fırıncı, kızartılmış kazı bir tepsiye bırakarak kadının evine gönderdi. Bir saat sonra gelen kaz sahibine, kazın kanatlanarak fırından uçup gittiğini söyledi. Bu saçma sözden
10 [ö]fke[le]nen²²⁷ adam fırıncının üzerine saldırınca o, kendini, sinirlenmiş adamdan kurtarmak için karşıda bulunan bir cami[y]e koştu. Lakin, adam tarafından takip edildiğini görünce cami[n]in damına atlayarak oradan kendini arka caddeye sarkıttı. Meğerse, adamın biri cami duvarının kölgesinde²²⁸ uyuyormuş. Gözetlemeden zavallı adamın üzerine düşünce onun bir bacağı kırılmasına sebep oldu. Artık bu kötü olaylardan fırıncının da sınırları bozulmuştu. O sırada alacağını istemeye gelen bir
15 Yahudi’ye öyle bir tokat aşk etti ki gözünün bozulmasına sebep oldu. Polis de fırıncıyı, ayağı kırılan adamı, gözü bozulan Yahudi’yi mahkemeye verdi.

Kadı: (Kazın sahibine) İddianız nedir?

O (Kazın Sahibi): Efendim, elimle kesip boğazladığım bir kazı kızartmak için bu fırıncıya verdim. Şimdi bana, kazın kanatlanarak fırından uçup gittiğini söylüyor. Şüphesiz, böyle bir şey
20 olmaz. Ben ondan kazı istiyorum.

Kadı: (Fırıncıyı da dinledikten sonra, kazın sahibine) Kaz senin malındır. Onun değerini bir dinar olarak fırıncıdan alacaksın. Lakin kazın diriltilmesi hususunda Allah’ın kudretini kabul etmediğinizden de iki dinar ceza vereceksiniz.

Kadı (Ayağı kırılan adama): Sen ne iddia ediyorsun²²⁹?

O (Ayağı kırılan adam): Efendim, ben cami duvarının kölgesinde uyuyorken bu fırıncı kendisini cami[n]in damından üzerime sarkıtarak bir bacağı kırıldı.

Kadı: (Fırıncıyı da dinledikten sonra ayağı kırılana) Bu sefer fırıncı duvarın kölgesinde uyusun, sen kendini cami[n]in damından üzerine sarkıtarak bir bacağı kır.

O (Ayağı kırılan adam): Efendim, ben buna cesaret edemem. Böyle²³⁰ olunca iddiamdan
30 vazgeçerim.

Kadı: Öyleyse, mahkemeyi lüzumsuz yere işgal ettiğinizden, iki dinar ceza vereceksiniz.

Kadı: (Yahudi’ye) Senin iddian nedir?

Yahudi: (Yapılan muhakemeleri görünce) Efendim, benim bir iddiam yoktur. Ben şahidim.

Kadı: Söyle bakayım, şehadetin nedir?

Yahudi: Efendim, fırının önünden geçiyordum, kızartılmış bir kazın fırından kanatlanarak uçup gittiğini gördüm.

Kadı var ortada gel sulh edelim

Bunu bil kaz ne senindir ne benim

²²⁷ Metinde baskı hatasıyla “افكه نن” şeklindedir.

²²⁸ Metinde baskı hatasıyla “كوله سنده” şeklindedir.

²²⁹ Metinde baskı hatasıyla “ديور سلف” şeklindedir.

²³⁰ Metinde baskı hatasıyla “يويه” şeklindedir.

KOCA EVLENDİRME²³¹

Kaleli vaiz Molla Mahmut'un evi gelenli gidenli olduğundan, işleri pek çok yorucu idi. Yorgun karısı, "Evin işlerini tek başıma yapamıyorum. Ya bana bir işleyen hizmetçi bul ya da ikinci
5 bir karıyla da evlen ki bu yorucu işleri paylaşmış olalım" diyordu. Vaiz Molla da, "Eve alınan hizmetçilere emniyet edilemiyor. İkinci bir karıyla da evlensem sen sıkılacaksın. Bunun için işlerini biraz hafif tut. Körpemiz büyüyünce o sana yardım edecektir" diye karşılık veriyordu. Karısı ise, "Evet, ben de hizmetçiye emniyet edemem. Körpemizin büyümesine kadar da ben elden giderim. Biricik yapılacak iş sizin evlenmenizdir" diyordu. Vaiz Molla kadınlığa aykırı olan bu önermeğe
10 şaşmıştı. Bir gün karısına, "Sana yardımcı olsun diye, emrinde olacak, saygı gösterecek biriyle evleneceğim" söyledi. Artık evin eskimiş şeylerini yenilemeğe başlayarak, "İşte bunlar ikinci karımın çeyizleridir" diyor. Onlarla da odayı tertipleyip beziyordu. Sonra ona, "Uygun bir kadınla nikâhlандık. Bu gece gerdeğe gireceğiz. Sen bir günlük için annene git. Sonra iki bacı gibi evde çalışsınız" dedi. Kadın evi terk ederken yüreğinden bir telin koptuğunu sezdi. Yaptığından pişmandı; fakat olup bittiği
15 geri alamazdı. Gönlü kırık, yüzü solgundu. Annesiyle birlikte sabaha kadar ağlaştılar. Gün doğunca, fazla dayanamayarak evine döndü. Perişan hâlini, yaşaran gözlerini gören Vaiz Molla acıdı. Ona, "Hadi, ev şerikin (ortak) olacak yeni karıma bir hoş geldin söyle" dedi. Kadın şaşkın bir hâlde gerdek odasına doğru yürüdü. Kapıyı itince allı pullu gelini gördü. Artık kabına sığmayarak taşı. Karşılık verir gibi onu sövüp saymağa başladı. Geri dönerek kocasına, "Hani sen, bana saygı gösterecek,
20 emrimde bulunacak²³² bir kadınla evleneceğini demiştin. Daha dün bu eve ayak basan, soysuz karın utanmadan bana, anneme, babama küfürler etmeğe başladı. Bu sözünü bilmez çalçeneyi nereden buldun? Böyle yüz­süz birisiyle bir evde nasıl yaşayacağım?" söyledi.

Molla da, "Buna hiç de aklım ermiyor. Nasıl olur da gelinliğinin ilk günü böyle çirkin sözler savurursun? Hadi, yürü, ben de arkandan geliyorum. Eğer yolsuz konuşup küfür ettiyse istediğin gibi
25 terbiyesini ver" dedi. Kadın yüreğindeki ateşin etkisiyle gelinin odasına tekrar saldırdı. Odaya girince, "Köpeğin kızı! Utanmadan beni sövüp sayıyorsun. Dur, şimdi sana terbiyeni vereyim" diyerek kükre­miş bir kaplan gibi gelinin üzerine yürüdü. Lakin, ilk vuruşta²³³ onun yapma bir manken olduğunu anlayınca utanmışa kalarak, ağlaya ağlaya kocasından af diledi.

Fazla işten yorulup olsa kemik
30 Bir kadın isteyemez evde şerik

²³¹ Metinde baskı hatasıyla "أوله نديرمه" şeklindedir.

²³² Metinde baskı hatasıyla "بولوناچق" şeklindedir.

²³³ Metinde baskı hatasıyla "وودوشده" şeklindedir.

FİTNE

Abdullah dayı iki karılı bir kocaydı. Tedbirli bir adam olduğundan geçimsizlik olmamak için her karısına bir ev kurmuştu. Onları bir gözde görerek can sıkıcı hâllerin olmasına meydan vermezdi.

- 5 Bir gün bir toplantıda kendisinin başarılı bir aile erkeği²³⁴ olduğunu, bunun için de evlerinde geçimsizlik olmadığını kuruntu (gurur) ile söyler. Onun fazlaca övünmesinden canı sıkılan kurnaz bir arkadaş bir oyun oynamak ister. Ertesi günü, çarşıdan, büyük bir tepsi baklava aldırarak, kurduğu plana göre, bildik bir hamal ile Abdullah dayının evlerine gönderir. Hamal aldığı emir üzere, baklavayı birinci karıya götürerek Abdullah dayı tarafından ikinci karısı ... Hanım için gönderilmiş olduğunu
- 10 söyler. O, kendisi olmayınca, baklavayı ikinci karıya götürü[r]²³⁵. Ona da Abdullah dayı tarafından birinci karısı ... Hanım için gönderilmiş olduğunu söyler. O da, kendisi²³⁶ olmayınca baklavayı kurnaz adama iade eder.

- Bundan karıların ikisi de içlenirler. Dayı, gece toplantısından sonra ilk karısının evine gider. Kapıya gelen karı, “O tepsi baklavayı kime gönderdin ise hadi git onda kal” diye söylenir. Kapıyı²³⁷
- 15 açmadan odasına çekilir. Dayı bundan bir şey anlayamaz. Çaresiz, dönüp ikinci karısının evine gider. O da kapıyı açmadan, “O tepsi baklavayı kime gönderdin ise hadi onun yanına git” diyerek içeri çekilir. Dayı da geceyi bir cami hasırı üzerinde dalgın dalgın sabahlar.

Bir kuruntuyla belalar buldun

İki bayram pilavından oldun

²³⁴ Metinde baskı hatasıyla “أرككى” şeklindedir.

²³⁵ Metinde baskı hatasıyla “كوتورو” şeklindedir.

²³⁶ Metinde baskı hatasıyla “كنديس” şeklindedir.

²³⁷ Metinde baskı hatasıyla “قايى” şeklindedir.

PEKÂLÂ

5 Kerküklü Şükrü Efendi Kadisiye vilayetine öğretmen tayin edilecekti. Arapça ile vereceği derslerde gösterebileceği başarıyı anlamak için kendisine Numune Okulunda Arapça olarak bir ders vermesi teklif edildi. O da istenen dersi başarıyla verirken Arapça olarak sorduğu soruların doğru cevaplarını öğrencilerden aldıkta (aldığında) takdir için, “pekâlâ”²³⁸ diyordu.

Ders sona erdi. Eğitim Müfettişi Arapça olarak verilen dersi beğendiği; ancak Arapça olmayan “pek âla”²³⁹’nın Arapça konuşmasında daha kullanmamasını öğretmene tavsiye etti. O da müfettişin istediğini yapacağını bildirmek üzere “pekâlâ”²⁴⁰ dedi.

10 Denilen her söze bir pekâlâ

Deme pek fazla gelir

- pekâlâ

²³⁸ Metinde baskı hatasıyla “پڪاڻا اعلیٰ” şeklindedir.

²³⁹ Metinde baskı hatasıyla “پڪاڻا اعلیٰ” şeklindedir.

²⁴⁰ Metinde baskı hatasıyla “پڪاڻا اعلیٰ” şeklindedir.

UĞURLU MEZAR

Derviş Ahmet, şeyhinin tekkesinde gündüzleri bir uşak gibi çalışır, geceleri de sabahlara kadar ibadet ederdi. Onun bu hizmeti, ibadeti yıllarca sürdü. Bütün bunlara karşı beklediği şey elde edebileceği keramet idi. Fakat o da yoktu. Artık Derviş usanç getirdi. Bir gün şeyhin elini öperek memleketine döneceğini söyledi. Şeyh her ne kadar bu doğru, çalışkan dervişi alıkoymak istediye de yapamadı. Derviş'in bu uzun hizmetine karşılık olarak tekke işini gören eşeklerden belli ettiği birisini kendisi için alıp götürmesini söyledi. Derviş de yolda bir binek, yük hayvanına lüzumu olduğundan şeyhin dediği eşiği alıp yola koyuldu. Eşek yaşlı ve dermansızdı. Yolun iniş çıkışlarına, yükün ağırlığına dayanamayarak bir dere kenarına çömeldi. Derviş ne yaptıysa onu ölümden kurtaramadı. Şeyhin bu kıymetli yadigarını kurtlara çakallara yedirmemek için bir çukura yuvarladı. Üstünü de toprakla örterek bir türbe şekline koydu.

O sırada gelen yolculardan birisinin başı ağrıyordu. Yolun kenarında bir türbenin bulunduğunu görünce yaklaşıp şifasını bulmak için bir Fatiha okudu. Tesadüf, baş ağrısı hafıflemeğe başladı. Adam sevincinden türbenin başucunda oturan dervişe birkaç kuruş verdi. Daha bunlar ayrılmamışlarken, başka yolcular da gelmiş oldular. Türbenin bereket ve kerametini işitince dervişe adaklarını vererek Fatihalar okudular. Akşama kadar epeyi para biriktirmişti. Derviş bu geliri benimseyerek türbenin etrafına taşlar dizdi. Ona bir kutsal yer şekli verdi. İkinci gün toplanan paralar daha ziyade idi. Böylelikle, gün geçtikçe geliri arttı. Artık Derviş orada kendisine bir kulübe, eşiğe de bir süslü türbe yaptırdı. Günden güne ziyaretçiler ve takdim edilen adaklar artıyordu. Birkaç yıl içinde Derviş zengin oldu. Büyük bir tekke yaptırarak dervişler toplamağa başladı. Az zaman içinde orası kalabalık bir köy hâlini aldı.

Derviş Ahmet'in şeyhi kendisine denk bir şeyhin meydan aldığını işitti. Gidip onu ziyaret etmek icap ediyordu. Beraberinde bazı armağanlar alarak gidip Derviş Ahmet'e misafir oldu. Bu tekke kendi tekkesinden daha işlekti. Şeyh sakal uzatan, güzel elbiseler giyen Derviş Ahmet'i tanımamıştı. Geceleyin ondan ziyaret edilmekte olan kutsal türbenin kim olduğunu sordu. Derviş Ahmet, "Şeyhim, ben sizin dervişiniz, Derviş Ahmet'im. Bu türbe bana verdiğiniz eşiğin türbesidir. O burada öldü. Kurtlar yemesin diye kendisini gömdüm. Sonra gelenler oldu. Bana paralar verdiler. Gün geçtikçe gelirim arttı. Ben de bu tekkeyi yaptırıp dervişler topladım. İşte, bütün bunlar sizden gelen keramettendir" dedi. Şeyh başını sallayarak, "Doğrusu bu eşiğin²⁴¹ soyu uğurludur. Bizim tekkedeki mezar da bunun annesidir" dedi.

Herkesin aslını çok sorma yobaz

Çıkmasın sonra sizin molla papaz

²⁴¹ Metinde baskı hatasıyla "أشكك" şeklindedir.

AV MERAKLISI VE HİZMETÇİSİ

Zengin bir av meraklısının iyi cinsten bir av köpeği varmış. Ava çıkarken, fazla yorulmasın diye, ardı sıra gelen hizmetçisinin önüne bindirtirmiş. Bir gün, av araştırması uzar. Git gide hizmetçi köpeğe sulanmağa başlar. Nefsini tutamayarak onunla cinsî münasebete koyulur. O sırada beyin önünden semizce bir tavşan sıçrayıvermesi²⁴² mi? Hizmetçiye seslenerek, “Tavşan kaçıyor, çabuk köpeği koyuver” der. Lakin, köpek kendini hizmetçiye terk edip takılmıştı. Her ne kadar itildiyse de bir türlü ayrılamadı. Zengin av meraklısı tavşanı elden²⁴³ kaçıracaklarından öfkelenerek, “Ulan, çabuk köpeği koyuver. Tavşan elden²⁴⁴ gidiyor” dedi. Artık çaresiz kalan hizmetçi, “Beyim, ben onu koyuveriyorum, o beni koyuvermiyor” dedi.

Koyuversen bile dünyayı²⁴⁵ eğer²⁴⁶

O seni kendine her hâlde çeker

²⁴² Metinde baskı hatasıyla “صچرایى وه رمه سیمى” şeklindedir.

²⁴³ Metinde baskı hatasıyla “الدين” şeklindedir.

²⁴⁴ Metinde baskı hatasıyla “الدين” şeklindedir.

²⁴⁵ Metinde baskı hatasıyla “دینایی” şeklindedir.

²⁴⁶ Metinde baskı hatasıyla “اگر” şeklindedir.

NAMAZA ALIŞTIRMAK

5 Kerkük’e bağlı köylerin birisinde bir zamanlar namaz kılmazlarmış. Vali o köyün insanlarını namaza alıştırmak için, “Her kim muharrem ayının iptidasından başlayarak ramazanın sonuna kadar vakit namazını tayin edilen imam ile kılacak olu[r]²⁴⁷ ise bayramda kendisine bayramlık verilecek” diye köye haber salmış. Valiye göre, köylüler dokuz ay eksiksiz olarak namaz kılacak olurlarsa alışkın²⁴⁸ olacaklarından bir daha onu terk etmeyeceklerdir.

10 Bunun üzerine köylüler valinin sevgi ve armağanını kazanmak için beş vakit cami[y]e giderek tayin edilen imamın arkasında namaz kılıyorlardı. Nihayet ramazan bitti. Bayram²⁴⁹ sabahı armağanlarını almak için köylüler Saray’a (hükûmet konağı) geldiler. Bunların ne için geldikleri bildirilince vali muhasebeciyi istedi. Ona, “Git bunlara söyle Allah için kılınan namaza karşılık para vermek ve para almak günahdır. Onlar asıl armağanlarını cennette Allah’tan alacaklardır” dedi. Muhasebeci de valinin dediklerini köylülere bildirdi. Onlar hayal kırıklığıyla geri dönerlerken içlerinden birisi muhasebeciye, “Beyefendi, Vali Paşa da bir şey kazandım diye övünmesin. Biz de 15 namazı abdestsiz kılmıştık” dedi.

Bitemez gül ekiverdinse diken

Neyi ektinse biçersin onu sen

²⁴⁷ Metinde baskı hatasıyla “اولو” şeklindedir.

²⁴⁸ Metinde baskı hatasıyla “اليشغين” şeklindedir.

²⁴⁹ Metinde baskı hatasıyla “يايرام” şeklindedir.

KADI'NIN KANUNİ ALIŞVERİŞİ²⁵⁰

Bir yıl memlekette kuraklık yüzünden şiddetli bir pahalılık olur. Bir derecede ki sabit gelirliiler sıkıntıya düşerler. O sırada iyi kalabalığı olan şehrin kadısı, dostu zengin bir ağayı ziyarete gider.

5 Sırası düşünce günün pahalılığından, geçinmenin zorluklarından şikâyetlenmeğe başlar. Ağa bu konuşmaları kadının yardım istediğine yorarak münasip bir yardımda bulunmayı dostluğlarına uygun bular. Kasadan yüz altın alıp, “Kadı Efendi, bu yüz altın. Ödünç diye değil, ahbaplık diye size sunuyorum. Şimdilik bununla pahalığı bir dereceye kadar karşılayabileceksiniz” dedi. Lakin kadı biraz ağır basarak, vazifesi dolayısıyla, bir kimseden armağan kabul edemeyeceğini, kanuni bir şekilde

10 olmadıkça da yüz altını alamayacağını ağaya söyledi. Ağa da onun kanuni bir şekle bırakılmasını kadıya bıraktı.

Mevsim kıştı. Fazla miktarda kar düşmüştü. Kadı, ağaya, “Ağa, sen evimin damını, havlusunu (avlu) kapsayan karları benden yüz altına satın al ki ona mukabil bu yüz altını sizden alayım” dedi. Ağa da bunu uygun gördü. Çünkü, istenilen, kadıya bir yardımda bulunmaktı. Alışveriş senetlerini

15 yazıp imza ettikten sonra kadı altınları²⁵¹ çantasına bıraktı. Ardından kalkıp evine döndü.

Ertesi günü, ağanın kapısı vuruldu. Kendisine bir tebliğ vardı. Tebliğde, ağanın kadıdan satın almış olduğu karların kırk sekiz saat içinde kaldırılması lüzumu emrediliyordu.

Şekle alda[n]ma²⁵² çalış aslını bil

Her çeşit meyve yenen meyve değil

²⁵⁰ Metinde baskı hatasıyla “وہ ریش” şeklindedir.

²⁵¹ Metinde baskı hatasıyla “الیتلری” şeklindedir.

²⁵² Metinde baskı hatasıyla “الاداتما” şeklindedir.

KÜFÜR AHMED

Ahmet adlı adamın biri uygunsuz gördüğü olaylara karşı aykırı konuştuğundan, kendisine “Küfür Ahmet” diyorlardı. Onun küfrettiğini işitip esef eden eski dostlarından bir molla, öğütlerle (nasihat, tavsiye) onu küfürden kurtarmağı bir din, bir ahbaplık ödevi bildi. Neredeyse evini bularak gidip misafiri oldu. Lazım gelen öğüt ve nasihatleri yaptıktan sonra, münasebet düşmüşken, bir de onun geçinme durumunu sordu. Küfür Ahmet de yalnız bir inekle bir eşeğı²⁵³ bulunduğunu, ineğin süt yoğurduyla geçinmekte olduğundan, onu alıkoyarak bir işine yaramayan eşeğı satmak istediğini söyledi.

Gece sohbetlerini bitirdikten sonra yataklarına çekilip uyudular. Sabahleyin Küfür Ahmet ineğin sütünü almak için ağıla indi. Zavallı ne görsün, o gece inek ölmüştü. Küfür Ahmet kimseye bir şey konuşmadan kapıya çıktı. Değneğinin yardımıyla yolunu bulan bir körü rica ile içeri aldı. Misafirle beraber her üçü ağıla girdiler. Küfür Ahmet köre, “Lütfen, yerde düşüp uzananı ve ayakta durup otlayanı ellerinle yokla. Ne olduklarını bize söyle” dedi. Kör de her ikisini yokladıktan sonra ölenin inek, otlayanın eşek olduğunu söyledi. O zaman Küfür Ahmet başını yukarı kaldırarak, “Ya Semî, ya Basîr, bu, kör olduğu hâlde inek ile eşeğı ayırt edebildi”. Misafire dönerek, “Hocam, şimdi anladın mı neden küfredermişim?” dedi.

Bulamaz kimse bütün isteğini

Kaderin hükmüne ver her işini

²⁵³ Metinde baskı hatasıyla “اشكى” şeklindedir.

AZAN DAVASI (EZAN KAVGASI)

5 Müsellim Cami[s]inin azan okuyanı (müezzin) Fakı Muhammet, namaza gelen komşulardan Şerif dayıyı hiç sevmezdi. Çünkü Dayı, Fakı'nın biraz gecikmesini fırsat bilerek cami[n]in damına atlayıp ezanı okumağa başlardı. Bu yüzden çok kere aralarında gürültü, dövüş olmuştu. Namaza gelenler de onların bu sürekli dövüşmelerinden bıktıkları için onlarla ilgilenmezlerdi.

10 Bir gün Şerif dayı Fakı Muhammet'in hazır bulunduğu bir vakitte, ne yaptıysa yaparak, daha önceden cami[n]in damına atlayıp azanı kendisi tutturdu. Lakin, bu sefer Fakı Muhammet'i çok gücendirmiş oldu. Çünkü, şimdiki azan okuması doğrudan doğruya bir tecavüzdü. Bundan içlenen Fakı namazı bitirir bitirmez Şerif dayıyı yakaladı. Her ikisi var kuvvetleriyle birbirlerini dövmeye başladılar. Onların bu hâllerinden usanmış olan cemaat daha (bir kere daha) aracılık yapmadan birer ikişer dağıldılar. Dövüşmeleri, takatleri kaldığı müddetçe devam etti. Fakat, Fakı Muhammet daha güçlü olacak ki Şerif dayı dile gelerek, "Ulan! Fakı Muhammet, dinle. Sokaktan geçenler salavat verip savaşı bırakınız diyorlar" dedi.

15 Göz diken²⁵⁴ varsa eğer²⁵⁵ tahtına ez

Bir vatan bir nece (birkaç, birden fazla) önder alamaz

²⁵⁴ Metinde baskı hatasıyla "دیگن" şeklindedir.

²⁵⁵ Metinde baskı hatasıyla "آکر" şeklindedir.

VAKTİM OLSUN DA BOŞAYAYIM

Dul bir kadının biricik oğlu soysuzlara uyup gecenin gec saatlerinde sarhoş olarak eve dönüyordu. Çocuğun bu can sıkıcı durumundan şikâyetlenen anneye²⁵⁶ açık göz kızın biri, “Beni oğluna al, kendisini senin için istediğin bir duruma sokayım” dedi. Anne zaten oğlunu evlendirmek istiyordu. Kızı da münasip bulduğundan hemen işe başladı. Bir haftada lazım gelen şeyleri yaparak oğlunu evlendirdi. Ertesi günü gelin kocasına, “Artık evli olduk. Başiboş kalmak doğru değildir. Sana bir iş bulmalı” dedi. Tanıdığı başkâtibin hanımına giderek kocasının bir kapıcılığa alınmasını rica etti. Nasıl olduysa başkâtibin ertesi günü kapıcılık emrini çıkardı.

Artık adamcağız, sabahtan ikindi sularına kadar başkâtibin yanında kapıcılık yapmağa mecbur olmuştu. Daireden eve dönünce karısı ona bir sepet dolusu ekmek vererek, “Bunları evin tandırında yaptım. Kapı önünde, akşamleyin işten dönen işçilere satarsın” dedi. Adam, yapılmış olan ekmek zayi olmasın diye kapı önünde onları akşama kadar satıp bitirdi. Akşam yemeğinden sonra dışarı çıkmak isterken karısı ona, “Kuzum, bir tarafa gitme. Komşumuz Ahmet Ağa sizi gazinosunun (kahvehane) gece garsonluğuna kabul etti. Aylığınızı kendisiyle kesiştik (anlaşmak). Peşin olarak da bir aylığınızı ödedi. Her gece saat altıdan saat on ikiye kadar garsonluk edeceksin” dedi. Aylığı peşin alınmış olan koca, ister istemez komşunun gazinosuna gitti. Oradaki ödevi (görev) de yaptıktan sonra yorgun argın evine döndü. Artık o, makine gibi durmadan işliyor, keyfine bakmak için vakit bulamıyordu.

Her gün sabah yemeğinden sonra başkâtibin dairesine gidiyor, ikindi vakti eve gelince satılacak ekmekleri hazır buluyordu. Ardından da gazinoya gidip garsonluğunu yaparak gecenin gec saatlerinde eve dönüyordu. Günler haftalar böyle geçti. Bütün bu müddette arkadaşlarını göremez oldu.

Bir gün, arkadaşlarından biri kendisine ras[t]ladı. Görünmemesinin sebebini sordu. O da evlendiğini, Allah’ın belası bir karıya ras[t]ladığını, kendisini bir makine gibi işletmekte olduğunu söyledi. Arkadaş, “Öyleyse onu boşa da kurtul” dedi. Adamcağız, Evet, dediklerinizi ben de düşündüm. Lakin, vaktim olsun da boşayayım“ dedi.

Yaparım koy hele imkân olsun

Atı oynatmağa meydan olsun

²⁵⁶ Metinde baskı hatasıyla “النه به” şeklindedir.

MAHALLE İMAMI VE OYNANAN OYUN

Hacca gitmek isteyen hanımın biri kıymetli altın ve mücevherlerini emniyet ettiği mahalle imamının yanına, emanete bıraktı. Avdetinde gidip onları isterken vicdansız imam inkârdan gelerek zavallı kadını ağlaya ağlaya yola saldı. Bunu işiten açıkgöz hanımın biri ona acıyarak, “Hanım, sen yarın tamam saat onda imama gel. Beni orada bulacaksın. Bana bir tanışlık göstermeden emanetlerini ondan bir de (daha) iste” dedi.

Ertesi günü açıkgöz hanım fazla miktarda kıymetli altınlar, mücevherler beraber alarak saat ondan çeyrek noksanda imamın evine gitti. El öptükten sonra ona, bugünlerde nezir²⁵⁷ ziyaretleri için Bağdat’a gideceğini, kocasının seferde bulunması dolayısıyla da altın ve mücevherlerini evde terk edemeyeceğinden, kendisine emanet bırakacağını uysal bir dille anlattı. İmam da tespih tanelerini çektikten ve birkaç dua okuduktan sonra altın, mücevherleri eline alıp yokladı. Bunların pek fazla miktarda olduklarını anlayınca, “Peki hanım, bunları komşuluk hakkı olarak sizin için emanet diye saklayacağım” dedi. Tam o sırada hacdan dönen hanım içeri girdi. İmam emin bir adam olduğunu, altın, mücevherleri çok olan hanıma anlatmak için, “İşte, bu hanımın da bizde emaneti vardır, iyi oldu da geldi. Onları getirip kendisine teslim edeyim” dedi. İçeri dalarak evvelki emanetleri getirip hacdan dönen hanıma teslim etti. Yeni emanetleri gözden geçirirlerken hizmetçi kız içeri girerek, “Hanımefendi Bey kocanız geldi, sizi istiyor²⁵⁸” söyledi. Hanım saymakta olduğu altın, mücevherleri hemen çantasına bıraktı. Sanki sevincinden kollarını kaldırarak oynamaya başladı. Hacdan dönen hanım da altın, mücevherlerini almış olduğundan sevinci taşarak oyuna katıldı. Bunları böyle gören hizmetçi kız da oyuna girdi. Artık kendini zapt edemeyen imam da kalkıp onlarla göbek atmaya koyuldu. O zaman açıkgöz hanım imama, “İmam Efendi, biz sevincimizden oynuyoruz, sen ne diye kalkıp bizimle göbek atıyorsun?” dedi. İmam da, “Ben de sizin oynadığınız oyuna oynuyorum” diye cevap verdi.

Kişi aşikâr canavardan sakınır

Kuzu postundaki kurt tehlikedir

²⁵⁷ adak

²⁵⁸ Metinde baskı hatasıyla “ایسته ور” şeklindedir.

YALANI UYDUR SÖYLE

İki kardeşin büyüğü öyle uygun konuşurdu ki sözlerinin uydurma²⁵⁹ olduğuna kimsenin aklı ermezdi. Onun allandıra ballandıra dediklerini herkes seve seve dinlerdi. Küçük kardeş bunların uydurma olduklarını biliyordu. O da ağabeyi gibi, uydurma sözlerle göze girmek istedi. Kardeşinin hazır bulunmadığı bir sırada, tasarlamış olduğu bir uydurmayı ortaya atarak dedi ki, “Dün gece, gec vakit abdest için dışarı çıkmıştım, başım üstünden bir köpek yavrusunun havlaya havlaya uçarak geçtiğini gördüm” dedi. Oturanlar buna hayretle söylenmeğe başladılar. Birisi,

- Sus be, böyle yalanlar rahmet kapısını yüzümüze²⁶⁰ bağlar.

Diğeri,

- Yahu! Yalan ayıptır, sus rica ederim.

Başkası,

- Sen bu yalanla bize hap yutturacağını²⁶¹ mı zannettin ve daha neler!

Küçük kardeş bu sözler karşısında kendisini şaşırmıştı. Bereket versin büyük kardeş göründü. Sözlerden durumu kavrayınca oturanlara, “Rica ederim, beni dinleyiniz. Kardeşimin dediği doğrudur. Onu ben de gördüm. Gecenin son saatlerinde idi. Bir kartal bir köpek yavrusunu avlayarak pençesine takıvermiş uçuyor, zavallı köpek yavrusu da canı yakıldığından havlayıp bağıırıyordu” söyledi. Oturanlar, “İşte şimdi anlaşıldı” dediler ve ettikleri kabalığa af dileyerek küçük kardeşin gönlünü yapmağa çalıştılar. Evlerine dönerlerken büyük kardeş ona, “Kuzum, yalanı uydur da söyle” dedi.

Sen düzen ver söze uymaz şeş[t]en²⁶² penç (beş ile altı)

Gösterir yaşlıyı makyac bize genc

²⁵⁹ Uydurma: Kerkük folklorunda “palavra” anlamındaki “forta” terimi yerine kullanılmıştır.

²⁶⁰ Metinde baskı hatasıyla “یوزد مزه” şeklindedir.

²⁶¹ Metinde baskı hatasıyla “بوتدوراجعنى” şeklindedir.

²⁶² Metinde baskı hatasıyla “ئەسن” şeklindedir.

SAĞIRIN HASTA ZİYARETİ

Sağırın biri bir arkadaşının hasta olduğunu haber alır ve onun gidip de keyfini sorması lazım geliyordu; ancak zavallıyı düşündüren, hastayla konuşup anlaşma meselesiydi. Çünkü hastanın konuşacağı yavaş sözleri mümkün değil işitemezdi. Adamcağız düşündü taşındı, son olarak edeceği ziyareti böyle tertipledi: “Ben hastaya ‘Nasılsınız’ diyeceğim, o da ‘İyiyim yahut da inşallah iyi olurum’ diyecektir. Ben de ‘Hamd olsun, şükür olsun’ derim. İkinci olarak ‘Doktorunuz kimdir?’ soracağım, o da şüphesiz doktorlardan birisini diyecektir’. Ben de ‘Çok güzel, onun elinden hiçbir hastalık kurtulmaz’ derim. Son olarak da hangi devayı verdiğini sorarım, aldığı devanın tesirli olduğunu dedikten sonra, hasta yanında fazla oturulamayacağından, kalkar eve dönerim” dedi.

Buna göre, ertesi günü hastayı ziyarete gitti. Tesadüf, o gün hasta fazla rahatsız idi. Sağırın sorduğu birinci soruya, “Bugün her günden fazla hastayım” dedi. Sağır hemen yapmış olduğu tedbire göre “Hamd olsun, çok şükür” dedi. Bununla sinirleri bozulan hasta, “Doktorunuz kimdir?” sorusuna, “Doktorum kim olacak! Azrail’den²⁶³ başkası var mı?” diye cevap verdi. Sağır da, “Hakikaten bu da yerinde. Onun elinden²⁶⁴ hiçbir hastalık kurtulmaz” dedikten sonra almağda olduğu devaları sordu. Artık gerçekten bozulmuş olan hasta dargınlıkla, “Aldığım deva ağıdır” dedi. Sağır da, “Evet, büyük tesirlidir. Devam ediniz” deyiverdi. Fakat sağır evine dönerken²⁶⁵ hasta da fazla sinirlendiğinden bunalmıştı.

Meclisin neş’esi elbette gider

20 Rast için zurna neva çalsa eğer²⁶⁶

²⁶³ Metinde baskı hatasıyla “عزرائيلان” şeklindedir.

²⁶⁴ Metinde baskı hatasıyla “الننن” şeklindedir.

²⁶⁵ Metinde baskı hatasıyla “دونرگن” şeklindedir.

²⁶⁶ Metinde baskı hatasıyla “آکر” şeklindedir.

TELEFON OYUNU

Şakacı, taklitçi, zeki bir genc olan ve nükte yapmayı seven Behcet, İngilizceyi pek güzel konuşur. Günün birinde Irak Petrol Şirketinin telefon santralinde ödev (görev) alarak yerleşmişti. 5 İngilizceyi güzel konuşur ve İngiliz lehçe ve şivesini güzelce taklit ederdi. Telefonda geçen konuşmalardan bir İngiliz madamıyla bir İngiliz gencinin birbirlerine abayı yaktıklarını anlar ve onlara bir oyun oynamayı tasarlar.

Kadının evde yalnız bulunduğu bir saatte telefon çalar. Kadın mikrofonu (ahize) alınca sevgilisinin telefon başında olduğunu anlar. Behcet geçen konuşmalarda kullanmış oldukları sevgi, 10 sevda sözlerini öğrenmiş olduğundan falso yapmadan konuşur. Yarım saate kadar golf kulübü bahçesinde hazır bulunmasını rica eder. Ardından da İngiliz gencine telefon açar. Kadının gevrek sesini taklit ederek konuşmaya başlar. Evvelce aralarında geçmiş olan aşk ve muhabbet sözlerini tekrarladıktan sonra yüzme havuzu parkında bulunmasını ister. Bu konuşmalar üzerine genc adamla 15 genc kadın öğle sıcaklarına kadar, biri golf kulübü bahçesinde, öbürü yüzme havuzu parkında birbirlerini heyecanlı heyecanlı beklerler. Lakin, ne gelen var ne giden. Artık, birbirlerine içlenerek günün geç saatlerinde evlerine dönerler.

Gece dans salonunun barında karşı karşıya gelirlerken, birbirlerine surat asarlar. Bu ona dargın, o buna küskün.

Sızıyor kan yaralanmış iki kalp

20 Gözü çıksın buna her kimse sebep

Bu telefon oyunu anlaşılnca Behcet'in eli işten çektirildi.

KURA OYUNU

Nuri pek uysal bir arkadaşımızdı. Onun fazla uysallığından istifade etmek isteyen arkadaşlardan bazıları arada sırada bir ziyafet oyunu kurarak kurayla aramızdan birisine yaptırmak isterlerdi. Lakin kura kâğıtlarına hep “Nuri” yazarak masara (dürülmüş kâğıt) ederler. İşin içinde bir oyun olmadığını göstermek için de onu Nuri’nin akrabasından bir çocuğa çektirerek kendisine okutturulurdu. Şüphesiz kura Nuri’nin adına çıkıyor, ziyafet de kendisine yaptırılıyordu. Bir sefer ziyafet külfetli olacaktı. Nuri kendisini ondan kurtarmak için meğerse gizlice çocuğa, “Kuzum, bu kere torbadan iki masara al. Kimseye belli etmeden bana ver” demiş.

Kura torbası hazırlanınca çocuk da çağırıldı. O, aldığı emir üzerine torbadan iki masara alarak kimseye sezdirmeden Nuri’ye verdi. Nuri arkasını dönerek kâğıtların birisini açtı. Tabî, onda kendi adı yazılı idi. Ardından kâğıtların ikincisini açtı, onda da kendi adını görünce oynanan oyunu anladı. Arkadaşlara her iki kura kâğıdını göstererek, “Rica ederim, hangi Nuri ziyafeti yapacaktır, söyleyiniz?” dedi.

Toplanıp cümle musibet bende

Ben mi yalnızca varım dünyada

TABUR AĞASI AHMET AĞA

5 Adamın biri ticaret için uzun bir sefere çıkacaktı. Karısına ait altınları, mücevherleri hırsızlardan korumak için güvendiği bir komşusuna emanet bıraktı. Emanet bir beyaz ipek mendile sarılı idi. Komşu, anahtarı karısına²⁶⁷ vererek onu olduğu gibi kasaya bırakmasını söyledi.

10 Aradan bir müddet geçtikten sonra adam seferinden döndü. Birkaç gün sonra emanetleri geri almak üzere komşusuna uğradı. Lakin vicdansız herif emaneti inkâr etti. Çaresiz kalan adam tabur ağası Ahmet Ağa'ya giderek meseleyi olduğu gibi anlattı. Ağa, biraz düşündükten sonra komşuyu getirtti. Fakat o, Ahmet Ağa'nın önünde de inkârda bulundu. Bunun üzerine Ahmet Ağa ona, “Öyleyse şu kâğıt kalemi al ve diyeceklerimi yaz” dedi.

“Aziz Eşim... Hanım, Kasanın anahtarını komşumuz... Efendi ile gönderiyorum. Bir ay evvelisi beyaz ipek mendile sarılı olarak bize emanet bıraktığı altınlarını, mücevherlerini olduğu gibi kendisine teslim ediniz. Kocanız”. Komşu utanmışa kalacağını bildiğinden Ahmet Ağa'nın ellerine kapanarak emaneti getirip teslim edeceğine söz verdi.

15 Herkesin hakkını bul kendine ver
Böyle yapmakla yürü cennete er

²⁶⁷ Metinde baskı hatasıyla “قاريسنه” şeklindedir.

YARAMAZ OĞUL

5 Kerkük'ün ünlü şairi Muhyiddin Kabil'in oğlu Takıyyuddin kimya yoluyla altın yapmağa çalışmış. Şair, "Artık yaşlandın, emekliye ayrıl da istirahat et" diyenlere o, alay ederek, "Doğru, zaten oğlum Takıyyuddin de altın yapabilmek üzeredir. Daha darlık da görmeyeceğiz" dermiş.

Takıyyuddin ele geçirdiği paraları kimyacılığı sarf eder, noksanı kalınca evden eşya aşırıp satardı. Bir gün babası ona, "Oğlum, evden aşırдың eşyayı başkalarına ucuz ucuz satacağına bana sat" der. O da babasına, "Peki, şu üzerinde oturduğın halıyı benden kaç a alırsın?" diye soruverir.

Görse hırsız evi yalnızca eğer²⁶⁸

10 Güpegündüz ne ki gördüyse çalar

²⁶⁸ Metinde baskı hatasıyla "آكر" şeklindedir.

DELİNİN MANTIĞI

Delirmiş herifin biri, bir gün, bir adamın kafasına arkadan büyücek bir kaya tutturarak zavallının ölümüne sebep olur. İlgili olanlar üç gün fatihaya (taziye) oturduktan sonra geleneğe göre, perşembe günü akşamleyin fakirlere helva dağıtmağa başlarlar. Deli herif de fakirler ile beraber helvadan payını almak için sıraya geçer. Lakin, ölü sahibi kaygısı icabı²⁶⁹ olarak ona helva[da]n²⁷⁰ pay ayırmaz. Paysız kaldığını gören deli daha fazla dayanamayarak, orada bulunanlara, “Yahu! Buy nasıl vicdan? Adamı öldüren ben olduğum hâlde helvasından bana pay ayırmıyorlar” der.

Avcı avlar avı bir başkası yer

10 Kim bilir kim kazanır hangisi yer

²⁶⁹ Metinde baskı hatasıyla “ایجان” şeklindedir.

²⁷⁰ Metinde baskı hatasıyla “حلوان” şeklindedir.

HIRSIZ TERZİ VE EL²⁷¹ EMEĞİ

Kerkük'ün dil özelliklerinden biri de sözcüğü üstelemek için ilk harfini “m” harfiyle değiştirdikten sonra elde edilen sözcüğü asıl sözcüğe ek yap[ar]ak²⁷² konuşmaktır: şükür mükür, kalem malem gibi.

Adamın biri ele geçirdiği bir parça kumaş[ı]²⁷³ bir terziye götürere[re]k²⁷⁴ kendisiyle oğluna iki ceket yapmasını ister. Her ceketin el emeğini²⁷⁵ de pazarlaşır. Lakin, kumaşa imrenen hırsız terzi kumaşın iki ceket çıkaramayacağını, şüphe götürmemek için de bıçkiyi²⁷⁶ önünde yapacağını söyler.

Artık terzi her ölçüde kumaştan iki parça kesiyor, kestikçe de, “Bunlar arkalık markalık, şunlar da kollar mollar, ötekiler de cepler mepler ve geriye kalan da yakalar makalardır” diyordu. Nihayet, bir ceket olmak üzere ölçü de kumaş da bitti. Adam üç gün sonra gelip ceketini alacaktı. Vakti²⁷⁷ gelince terziye uğradı. Latifeci adam masanın üzerine ayrı ayrı iki ceketin el emeğini²⁷⁸ bırakarak ustaya, Bunların biri ceketin öbürü de meketin el emeğidir. Hadi, her ikisini ver de gideyim” dedi.

Sokulup çarşıya dikkat ediniz

Ne kadar var ise hırsız mırsız

²⁷¹ Metinde baskı hatasıyla “آل” şeklindedir.

²⁷² Metinde baskı hatasıyla “یایاق” şeklindedir.

²⁷³ Metinde baskı hatasıyla “قماش” şeklindedir.

²⁷⁴ Metinde baskı hatasıyla “گۆتوره ك” şeklindedir.

²⁷⁵ Metinde baskı hatasıyla “امگنی” şeklindedir.

²⁷⁶ Metinde baskı hatasıyla “بیچی یی” şeklindedir.

²⁷⁷ Metinde baskı hatasıyla “وقتی” şeklindedir.

²⁷⁸ Metinde baskı hatasıyla “امگنی” şeklindedir.

HIZIR PEYGAMBER’İ BULMAK

Adamın biri softalardan işitti ki her kim kırk gün sabah namazını Ulucami’de kılacak olursa camiden çıkarken ilk olarak Hızır Peygamber’e ras[t]layacaktır. Böyle ilahî bir yardımcıdan, başka zorluklarını yenebilecek bir kuvvet düşünemeyen adamcağız, kırk gün sabah namazını Ulucami’de kıldıktan sonra, günün doğuşuyla cami[n]in baş kapısından caddeye çıktı. Umutlu yüreği hızla çarpıyor, ilk ras[t]layacağı insanı gözlüyordu. Dönekten (dönemeç) bir ayak sesi duyunca saygılı bir tavır aldı. Gelen, Kale (Tarihî Kerkük Kalesi) Hristiyanlarından Toma’ya benziyordu. Hızır Peygamber’in kendini belirtmemek için başka şekillere gireceğini duymuş olan adam kılığı²⁷⁹ aldırınmayarak onun ellerine sarıldı. Yalvararak, “Aman Hızır Peygamber! Kırk gündür size varabilmek için bu camide sabah namazını kılıyorum. Allah’ıma şükür ki şimdi size kavuştum. İçinde yuvarlandığım zorluklardan beni kurtar. Yardıma muhtacım” dedi. Toma, adamın delirmiş olduğunu zannetti. Kendisini onun elinden kolayca kurtaramayacaktı. Biraz düşündükten sonra adama söyledi: “Benimle gel”. Birlikte tüccarların toplandıkları Çiftkahveye²⁸⁰ gittiler. Toma oturanlara, “Rica ederim, söyleyiniz, ben kimim?” dedi. Oturanlar, “Kim olacaksınız? Bildiğimiz Toma’sınız” cevabını verdiler. Toma, “Peki²⁸¹, bir de bu adama benim kim olduğumu sorunuz” dedi. Onlar da adamcağıza, “Siz Toma’nın kim olduğunu zannettiniz?” diye soruncalar (sorduklarında), Adamcağız, kızara kızara “Hızır Peygamber” diye mırıldandı.

Koşma hülyaya hakikat ne de hoş
Anka’nın avcıları torbası boş

²⁷⁹ Metinde baskı hatasıyla “قفی” şeklindedir.

²⁸⁰ Çiftkahve: Kerkük ağzında “Cütkeḥve” diye anılan, şehir merkezinde, Eski Yaka’sında bulunan, yan yana iki kahvehanedir. Birinde memurlar, diğerinde esnaf ve zanaatkarlar toplanırdı.

²⁸¹ Metinde baskı hatasıyla “پکن” şeklindedir.

SEN DE YARIN GÜLERSİN

- Birkaç arkadaş öğle yemeğinden sonra çaylarını içerlerken nükteler, fıkralarla gülüşüp eğlenirlerdi. İçenlerden birisi bir dergide okuduğu bir fıkrayı böylece anlattı: “Hayvanlar bahçesinden geçen adamın biri bütün hayvanların gülmekte, yalnız eşek gülmeyip düşünmekte olduğunu, ertesi günü yine oradan geçerken bu sefer bütün hayvanların normal hâlde olup otlamakta, yalnız eşeğin otlamayıp boyuna gülmekte olduğunu görür. Adam bundan meraklanarak bu tuhafılığı hayvanlar eğitimcisine sorar. O da, “Dün maymun gülünç bir fıkra konuştu, hayvanların hepsi gülmekten katıldılar, yalnız eşek nükteyi daha kavrayamamış olduğundan, gülmüyor, düşünüyordu. Meğerse bütün gece düşündükten sonra nükteyi anlayabilmiş, artık o da bugün gülmeğe koyulmuştur” dedi. Arkadaşlardan biri, “Buna da nükte denemez. İnsanı güldürecek bir şey yok ki” dedi. Oturanlardan Hüseyin Müftüoğlu, “Sen de yarın güleceksin” söyledi.

Yazlığın gelmeme kışta ele

Şimdi yat eyleme artık acele

BEN BUNDAN VAZGEÇECEK DEĞİLİM

- Helvacılar Çarşısı'ndaki²⁸² kahvede otuyordum. Komşum ve arkadaşım olan Öğretmen Tahir Efendi Demirci'lerden²⁸³ kahveye doğru gelmekte idi. Yaklaşınca, teklifim²⁸⁴ üzerine oturdu.
- 5 Biraz çakırkeyif olduğunu gördüm. Geçinme durumu darlık içinde olduğundan, öğüt yoluyla kendisine dedim²⁸⁵: “Her şeyin bir zamanı vardır. İçki de gençlikte yapılan şeylerdendir. Bizim yaşta olanlar için onun vakti geçmiştir. Keşke sen de buna son verseydin. Çünkü o insanın yalnız tipine değil, cebine de zarar verir”. Bu söz üzerine, Tahir Efendi yaslanmış olduğu koltukta doğrularak, müstehzi bir tebessümle bana, “Bunda yanılıyorsunuz. Süslü giyimler, lezzetli yemekler, neşeli içkiler gençlerden
- 10 ziyade yaşlılara uygun gelir. Çünkü genc tazeliğiyle güzelleşmiş olduğundan, güzel giyimler ona değil, tazeliğini kaybetmekte olanlara yaraşır ki onunla kendilerine biraz düzen verebilmiş olsunlar. Yemeklerin iyileri, yaşlılar için gerekir ki zayıflayan sindirimi ondan enerji payını çıkarabilsin. İçki de bunlar gibi, gençlerden ziyade yaşlılara elverişlidir²⁸⁶. Çünkü, gencin neşesi kendiliğinden taşmaktadır. Hâlbuki, gençliğin neşesini kaybeden yaşlılar içkinin tesiriyle kendilerine biraz olsun
- 15 neşe sağlayabilirler. Bunun için, ben bundan vazgeçecek değilim” dedi.

Meyle canan eyleyim mahşere dek

Rind olan kimse için böyle gerek

²⁸² Kerkük ağzında “Helveçiler Bazarı” şeklinde söylenir. Kerkük merkezindeki bir çarşıdır (Geniş bilgi için bk. Necat Kevseroğlu, Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, Kerkük 2012, s. 207).

²⁸³ Kerkük ağzında “Demirçiler Bazarı” şeklinde söylenir. Kerkük merkezindeki bir çarşıdır (Geniş bilgi için bk. Necat Kevseroğlu, age, s. 131).

²⁸⁴ Metinde baskı hatasıyla “تکلیفم” şeklindedir.

²⁸⁵ Metinde baskı hatasıyla “ده ده م” şeklindedir.

²⁸⁶ Metinde baskı hatasıyla “الوه ريشلیدر” şeklindedir.

GEL SEN ONU TUTUVER DE BAKAYIM

İmam namazda Fatiha suresinden sonra Musa Peygamber'in değneğine mahsus ayetleri okuyordu: "Elķāhā fehiye heyyetun tes'e" (Değneği attı. O hemen bir yılan olup sürünmeğe başladı) 5 ayetini okuyunca mihrabın duvar yarığında bir yılanın çıkmakta olduğunu gördü. Korkudan dili tutularak okumadan kesildi. Cemaatten biri, imamın ayeti unutmuş olduğunu sanarak yavaş sesle ayetin geriye kalan kısmını, "Huđhā velā tehef" (Onu tut, korkma) okudu. Korkudan, onun ayetten olduğunu hatırlayamayan imam heyecanla, "Ulan be herif! Gel, sen onu tutuver bakayım" dedi.

Koruver nefsinı sıhhatle yaşa

10 Sokma sen el, maşa varken ateşe

BU AĞILDA YALNIZ BEN Mİ GEÇİYİM?

Köyde soysuzun biri, dolaylarında bulunan güzel bir kadına göz koymuştu. Nerede ras[t]lasa sataşarak ondan bir randevu isterdi. Açık göz kadın çaresiz kalarak ona bir oyun oynamak istedi.

5 Soysuz genc bir gün ondan bir randevu isterken kadın utana utana, “Aman ne kadar da sırnaşık bir erkek. Elinden kurtarılamaz ki... Bu gece kocam evde değildir” dedi.

Gece, karanlık basınca herif, izbe yollardan giderek kadının evine sokuldu. Kadın onu yatak odasına alarak elbise ve donunu çıkarttırdı. O sırada kapı çalındı. Kadın, kapı çalanın, kocası olduğunu anlayınca, çabucak, herifi ağılda bulunan geçilerin arasına soktu. Gecenin karanlığından, o, geçilerin

10 arasında kaybolabiliyordu.

Adam, karısına seferin yarına kaldığını söyledi. Ardından da yatağa gitmek isteğinde bulundu. Kadın özür göstererek kocasının isteğini reddetti. Fakat koca haşarılık yaparak karısına, “Yatağa gelmeyecek olursan gidip ağılda bir geçi ile kendimi rahat edeceğim” dedi. Ardından da ağıla inerek soysuz genci geçi diye kullandı. Herif rezaletin büyümemesi için sesini²⁸⁷ çıkaramadı. Adam bir saat

15 sonra yine karısının yatağa gelmesini istedi. Kadın yine özür gösterince kocası bir daha ağıla gitti. Önce yaptığını²⁸⁸ tekrarlamak isterken sabrı tükenen soysuz, ona, “Be insafsız! Bu ağılda yalnız ben mi geçiyim?” dedi.

Geçi büryanına lütfen buyurun

Razı olmak gerekir yoksa koyun

²⁸⁷ Metinde baskı hatasıyla “سسی” şeklindedir.

²⁸⁸ Metinde baskı hatasıyla “یایدیغنی” şeklindedir.

ALTIN YAPTIRMAK

Hemereş²⁸⁹ Helvacılar Çarşısı'nda tütün, sigara satardı. O sırada garip adamın biri her gün ondan sigara, tütün alır[dı]²⁹⁰. Gün geçtikçe tanışlıkları artarak arkadaşlık derecesini buldu. Bazen birlikte²⁹¹ çay kahve içerek sohbet ederlerdi. Bir gün Hemereş ondan kim olduğunu sordu. O da eğer²⁹² sır saklayacak olursa dostlukları icabı ne olduğunu kendisine diyeceğini söyledi. Hemereş de ağır yeminlerle onu inandırdı. Adam da dedi ki, “Ben bir seyyahım. Öğrendiğim özel bir usulle bir miktar altına on katı bakır katarak onu halis altın yapar, onun parasıyla da geçinirim. İstersen bana yarım miskal altın getir, dostluğumuza²⁹³ karşılık onu senin için beş miskal halis altın yapayım”.
10 Bunun üzerine, Hemereş, adama yarım miskal²⁹⁴ altın verdi. O da iki gün sonra gelerek Hemereş'e beş miskallık bir altın parçası getirdi. Altın da kuyumcuya satılarak halis altın olduğu anlaşıldı. Bundan sonra dostlukları çok daha ilerledi. Birbirlerine inanışları daha da arttı.

Bir gün, adam Hemereş'e, artık Kerkük'ten usandığını, ay sonunda başka tarafa gideceğini bildirdi. Hemereş ona, “O hâlde, dostluk hakkı olarak, benim için büyük bir miktar altın yap ki onunla
15 sonuna kadar hayatımı kazanmış olayım” dedi. Adam bu teklifi kabul edince Hemereş, nasıl olursa, büyük bir miktar altın getirip on katı altın yapmak üzere adama verdi. O da bu kadar altının ancak on günde biteceğini bildirdi. On gün sona erdi. Adam görünmedi. Hemereş birkaç gün daha bekledi, adam yine yok. Artık zavallı Heme her kimden sorduysa ne onu bulabildi ne de izini.

Uçtu kuş sen onu artık arama
20 Fazla yorgunluk olur çok arama²⁹⁵

²⁸⁹ Kerkük folklorunda “Muhammet” ismi genellikle “Heme”, şeklinde kısaltılır. “Reş” ise “Reşit / Reşat” isimlerinin kısaltılması olabilir.

²⁹⁰ Metinde baskı hatasıyla “الیری” şeklindedir.

²⁹¹ Metinde baskı hatasıyla “برلگده” şeklindedir.

²⁹² Metinde baskı hatasıyla “اکر” şeklindedir.

²⁹³ Metinde baskı hatasıyla “دوشتلغمزه” şeklindedir.

²⁹⁴ Metinde baskı hatasıyla “مقتل” şeklindedir.

²⁹⁵ **Yazarın Notu:** Bu ikinci “arama” aramak anlamındadır.

BÜYÜLÜ SÜRME OYUNU

Küçük akıllının biri mahalle bakkallığı yapıyordu. Oranın üç açığöz, haylaz çocuğu dükkândaki reçe le imrenerek bakkala bir oyun oynamak istediler. Onların ikisi bakkal ile senli benli idi. Üçüncüleriyle tanışlık yoktu. Bir gün, tanışlardan biri bakkalın dükkânında oturarak geleni gideni, alınanı satılanı gözden geçirdikten sonra gidip gördüklerini, duyduklarını arkadaşların ikincisine²⁹⁶ konuştu. O da bakkala gelerek, “Bugün dükkânın önünde durmuştum. Sen bunu sattın, böyle konuştun, böyle yaptın değil mi?” dedi. Bakkal da ona, “Dediklerin doğrudur. Lakin ben seni dükkânımın önünde hiç de görmedim. Sen bunları nasıl bildin” diye sorunca o, “Bende büyü lü bir sürme vardır. İnsan onu göze sürünüp özel duasını okuyunca gözden kaybolur. Ben de onu kullanmış tım” dedi. Buna kanan adam ondan bir miktar istedi. Ne pahasına olursa sürmeden biraz alabildi.

Haftanın tatil günü bakkal sürmeyi kullanarak dükkânı açıp oturdu. Bu sırada tanışlıkları olmayan üçüncü haylaz gelerek bakkalın sürmelenmiş gözlerini görünce yalandan, kendi kendine, “İyi bir fırsat. Bakkal da dükkânda yok. Bu kavanozu reçeliyle alıp götürsem...” dedi ve kavanozu alıp götürdü. Bakkal ise sevincinden sesini çıkarmıyordu ve biraz sonra dükkânın önünden geçen bir tanıdık, bakkalı dükkânda görünce , “Merhaba komşu, nasıl oluyor da böyle tatil günü dükkânı açıp oturuyorsun?” dedi. Utanmış a kalan bakkal ona, “Bugün bir şey satmıyor, akıl alıyorum” cevabını verdi.

20 Ne yazık maskara oldun avanak
Afacanlar gülüyor aklına bak

²⁹⁶ Metinde baskı hatasıyla “ایکجیسنه” şeklindedir.

ABDESHANE TEMZİLEMEK²⁹⁷

5 Soysuzun biri göz koyduğu taze bir kadına fırsat düşürdükçe, “Ne zaman görüşebiliriz” diyerek sataşıyordu. Bir gün kadın, bir oyun oynamak maksadıyla ona, kocasının dükkânda bulunduğu bir saatte ancak görüşmek mümkün olacağını bildirdi.

10 Adam yarın kadının dediği saatte giderek eve sokuldu. Kadının isteği üzerine üst giyimlerini çıkararak yanı başındaki iskemle üzerine koydu. Sarılıp kucaklamak isterken kapı çalındı. Kapıyı çalan, kadının kocasıydı. O, kapıdan bağırarak, “Abdesthane²⁹⁸ temizleyen²⁹⁹ getirmişim. Gel kapıyı aç da adam işini görsün” dedi. Fakat, açığöz kadın hemen, “Efendim, sen ona izin ver, ben birisini bu iş için bulup getirmişim. İşte adamcağız elbisesini çıkarmış, kova da yanı başında. O hemen işine başlayacak” söyledi. Koca içeri girince genc dinc bir a[da]mın³⁰⁰ soyunup hazırlanmış olduğunu gördü.

15 Artık soysuz, kendisini kocanın şüphesinden korumak için abdesthane kuyusunu açarak gerçekten pisliği kova ile evden uzaklara taşımaya başladı. Birkaç saatte abdesthane temizlenmiş oldu. Aradan bir ay kadar geçmişti. Bir gün caddede karşılaştılar. Bu sefer kadın erkeğe, “Ne zaman görüşebiliriz?” diye sordu. Adam, “Abdeshtanenin temizlenmesi zamanı gelince” cevabını verdi.

Aferin doğrusu uygundu ceza

Keşke şair bunu divanda yaza

²⁹⁷ **Yazarın Notu:** Küçük şehirlerde ev abdeshtanelerinin pislik, çirkef akıntısı kazma kuyularda biriktiri[li]p üzerleri taş kapaklarla kapatılır, kuyu doluverince ücretle temizlettirilerek pislikleri uzaklara taşıttırılır.

²⁹⁸ Metinde baskı hatasıyla “البدسحانه” şeklindedir.

²⁹⁹ Kerkük ağzında bu işi yapanlara “poğçı” denir. Bu mesleği yapanlar önceleri kovalarla tuvalet çukurlarındaki pislikleri temizlerken sonraları, bilhassa 70’li yıllarda bu iş için vidanjörler kullanırlardı. Kerkük’te bu hizmet daha ziyade Musul iline bağlı bir ilçe olan “Tel Kehf” ahalisi tarafından ücretle yapılırdı. Bunlar Hristiyan Arap olup Kerkük ağzında bu etnik unsura mensup olanlara “Tirkefi” denirdi.

³⁰⁰ Metinde baskı hatasıyla “امك” şeklindedir.

VAKİT ÇALMAK

- Birkaç arkadaş birlik olarak Musul'a gitmişlerdi. İçlerinden Abdülvahap Efendi gecenin gec saatlerine kadar mütalaa ettiğinden (kitap okumak) gündüzleri ancak öğle yakınlarına doğru uyanırdı.
- 5 O sırada kendilerini tanıdık bir Musullu yarının öğle yemeğine davet etti. Üstelik olarak, evinin şadırvanlı bahçesinde zevkli saatler geçirmek için yemekten birkaç saat önce gelmelerini de ricada bulundu. Fakat, onları gec uyuyup gec uyanan arkadaşları düşündürüyordu. Çünkü o, günün erken saatlerinde kalkamazdı. Nihayet, aralarında bir tedbir kurdular. Abdülvahap Efendi gece yatağa girerken cep saatini karyolası yanındaki masanın üzerine bıraktı. Sabahleyin arkadaşlardan biri hiç
- 10 ses çıkarmadan onun saatini üç saat miktarı ileri sürdü. Ardından da kendisini dürterek uyandırdı. O, daha uykuya doymamıştı. Gecikmiş olduğunu söyleyince o, saatine bakındı. Evet, saat vaktin öğleye yaklaştığını gösteriyordu. İster istemez hemen kalkıp giyindi. Hep birlikte davete gittiler. Mevki çok güzeldi. Herkes yerini aldı. Uyku mahmuru olan arkadaş da bir namazlık istedi ki yemekten evvel öğle namazını kılsın. Ev sahibi, hayretler içinde, namaza daha birkaç saat kalmış olduğunu söyleyince
- 15 arkadaşlar gülüşerek oynamış oldukları oyunu açığa vurmuş oldular.

Tuzağın doğrusu pek uygundu

Ona kuş bilmeyerekten kondu

TESVİYE MAHKEMELERİ

Yerlerin tesviyesine başlanınca ahali arasında gürültüler, çekişmeler olmağa başladı. Bir derecede ki toprak elde edebilmek için dostlar, yakınlar birbirlerine düşman kesildiler. Aralarında³⁰¹ yaralananlar, öldürülenler bile oluyordu. O yıllarda Alman Führer'i³⁰² Hitler de Avrupa'da boyuna uygunsuzluklar çıkarıyor, memleketler işgal ediyordu. Bir gün, Tesviye Reisi Mister Line hazır bulunanlara, Avrupa'nın kötü bir durumda olduğunu, Almanların günün birinde ezici savaflara sebep olacaklarını, esefle söyledi. Orada bulunanlardan Şeyh Kadir Talabani, "Reis Bey, Almanya'da da birkaç tesviye mahkemesi açtırabilseniz korkulacak bir şey kalmaz. Çünkü, onlar da kendi kendileriyle savaşarak dünyayı unutuverirler" dedi.

Sen uzak dur oradan yak fitili

Gör nasıl hız ile sarsar temeli

³⁰¹ Metinde baskı hatasıyla "أزالزنده" şeklindedir.

³⁰² Metinde baskı hatasıyla "قوهرى" şeklindedir.

HER GÜZELİN AYIBI OLUR

Annenin, biri, biricik oğluna, “Oğlum, yaşılandım. Yavrularını da görmek arzu ediyorum. Bulacağım uygun bir kızla sizi evlendirmek istiyorum” dedi. O kadar geçmeden kız bulundu. Uysal, genc de işi annesine terk etmiş olduğundan, vaktin geleneğine göre, kızı görmeden nikâhladı. Lakin, zavallı genc daha ilk gece hayal kırıklığına uğramıştı. Bir gün annesine itap (sitem) yoluyla,

- Anne! Ben size inandım da kızı görmeden nikâhladım. Lakin yazıklar olsun.

- Oğlum, ne demek istiyorsunuz? Karınızın bir ayıbı mı³⁰³ var?

- Anne, o topaldır da...

10 - Oğlum sen namuslu bir insansın. Bilirsin ki kadını topallık; çarşıları, sinemaları gezmekten alıkoyar.

- Lakin onun gözleri bile iyi görmüyor anne!

- Daha iyi ya oğlum. Ayıbımızı noksanlarımızı görmez olur.

- Anne rica ederim, bu, olur şey değildir. O hem de keldir.

15 - Amma da yaptın ha! Her güzelin bir ayıbı olur ya oğlum...

Çarşı gezmez o topaldır, göremez aybı o kör

Kaldı kelmiş yeme gam, her güzelin ayıbı olur

³⁰³ Metinde baskı hatasıyla “عیمی” şeklindedir.

KORKAĞIN KORKAĞI

5 Kevser Leylan köyünün en miskin bir yerlisi idi. Korkaklığından kimseye sataşmaz, mümkün olduğu kadar da uysal görünmek isterdi. Onun korkaklığını haylaz çocuklar bile bilirler. Nerede görü[r]lirse³⁰⁴ kendisine takınırlardı. Zavallı adam bütün bu hakaretleri kabul eder, kimsenin sataşmaması için de kuytu yerlerde vakit geçirirdi.

10 Günün birinde köye pek miskin fakirin biri gelir. Ondan bundan dilenirken izbe bir yerde oturmakta olan Kevser'den bir yardım ister. Kevser, "Allah versin" deyince dilenci, tabiatı icabı olarak daha fazla düşkünlük³⁰⁵ gösterip yalvarmağa başlar. Bundan cesaret alan Kevser fakiri söver. Köyün yerlisi olmayan korkak dilenci sesini çıkarmadan dönüp gitmek ister. Lakin Kevser kendisinden daha korkağını bulmuş olduğundan fırsatı kaçırmayarak herifi yakalar. Sanki, yapmış olduğu yolsuzluktan ötürü onu var kuvvetiyle dövmeye koyulur. Fakirin yalvarıp sızlamasına toplanan köylüler şaşalarlar. Nasıl oluyor³⁰⁶ da pek korkak olan Kevser, kendisi gibi bir adamı altına alarak cesaretle dövebiliyor... Aracılık yapmak isteyenlere o, "Allah aşkına beni bırakınız. Bütün ömrümde ilk olarak bir kişiyi 15 altıma alıp dövebildiğimi görüyorum. Her vakit böyle birisi elime düşmez" der.

Dinleyin siz dedelerden bu sözleri

Köstebek göz çıkarır olsa gözü

³⁰⁴ Metinde baskı hatasıyla "گورولرسه" şeklindedir.

³⁰⁵ Metinde baskı hatasıyla "دوشگونلك" şeklindedir.

³⁰⁶ Metinde baskı hatasıyla "اويويور" şeklindedir.

BUNU ŞİMDİYE KADAR BİLMEMİŞTİM

Adamın biri Kemal Bey adlı birisiyle arkadaşlık yapıyordu; fakat nasılsa onun adını “Muhammet Bey” olarak bellemiş olduğundan, konuşmalarında kendisine “Muhammet Bey”, diye sesleniyordu. İlk günlerde Kemal Bey arkadaşının kendiliğinden kendi yanlısını doğrulayacağı umuduyla susuyor, bazen de adının “Kemal” olduğunu andıran sözler söylüyordu. Lakin arkadaş bir türlü kendine gelmiyor, boyuna Muhammet Bey, demekte devam ediyordu.

Nihayet, Kemal Bey istedi ki arkadaşına doğru adını kesin olarak bildirsin. Bunun için de bir konuşma tertipledi: “Arkadaş! Ben dünyaya göz açınca babam adımı Muhammet koymak istemiş; fakat annem düşte adımın Kemal olduğunu görmüş olduğundan, Kemal olmasını ısrarla istemiş. En sonu imamı çağırarak kulağıma adımı ‘Kemal’ olarak okutturmuş. Artık, bütün ev halkı beni ‘Kemal’ diye anmışlar ve her sorana da adımın Kemal olduğu söylenmiştir. Bir gün, dindar büyük amcam bize gözaydınlığa gelmiş. Annemle babamın adım üzerinde birleşmemiş olduklarını anlayınca, bu düğümü ben sizin için çözeceğim, demiştir. Masadan iki küçük parça kâğıt alarak birisine ‘Muhammet’, ötekisine de ‘Kemal’ yazmış ve onları masara (dürülmüş kâğıt) yaparak bir keseye bırakmış. Özel duaları okuduktan sonra üç yaşında olan kız kardeşime onların birisini çekirmiş, iyi tesadüf olarak ‘Kemal’ yazılı kâğıt çıkmış. Başta, annem olarak bütün ev halkı sevinmişler. Hemen, bir kurbanlık aldırarak yeniden adımı ‘Kemal’ olarak okuyup onu kesmişlerdir³⁰⁷. Aradan bir ay geçtikten sonra Mahalle Muhtarı ‘Kemal’ adlı nüfus defterimi getirip anneme vermiş. Bunun üzerine, bütün yakınlar ve bildikler davet edilerek, adımın ‘Kemal’ olarak nüfusa geçtiğine bir şenlik yapılmış. Artık, o günden adım ‘Kemal’ olarak kalmış ve herkes benim ‘Kemal’ olduğu[mu]³⁰⁸ bilmiş ve bellemiştir”.

Arkadaş bütün bunları dinledikten sonra, “Doğrusu Muhammet Bey, ben bunları şimdiye kadar bilmemişim” dedi.

Her ne ister ise yapmakta felek

Fazladır bir şey ondan istemek

³⁰⁷ Metinde baskı hatasıyla “كشمشلرد و” şeklindedir.

³⁰⁸ Metinde baskı hatasıyla “اولديغى” şeklindedir.

ÇOCUK TERBİYESİ

Çocuğun biri fazla yüz görerek şımarıp huysuzlaşıyordu. Komşuların çoğu ondan şikâyetlenmekteydiler. En sonu anne baba kendilerine gelerek çocuğun terbiyesine koyuldular. Okulun öğretmenleri de yardım ediyorlardı.

5 Bir gün baba çocuğa dedi ki, “Yavrum, yapacağın her huysuzluk için karşıkı tahtaya bir çivi çakacak. Her yapacağın iyiliğe karşı da çivilerden birisini çıkaracağım”. Artık baba çocuğunun her can sıkıcı yaptığına karşı tahtaya bir çivi çakıyordu. Git gide tahtadaki çiviler göze batacak kadar çoğaldı. Çocuk böyle görünce yavaş yavaş utanmaya başladı. Öğretmenin de, “Sen böyle huysuz kalacak olur isen gelecekte kötü bir insan olursun” sözünü hatırladı. Gün geçtikçe yaptığı yolsuzluklara pişman oluyordu. Nihayet, kötülük ve huysuzluklardan sakınmaya başladı. Gittikçe şikâyetler azalıyordu. Bir gün geldi ki uysal bir çocuk oldu. Artık tahtada çivi artışı durmuştu. Fakat, uslanmaya başlayan çocuk tahtada mevcut çivileri de yerinden söktürüp attırmak istiyordu. Mümkün olduğu kadar iyiliklere başladı. Her yaptığı iyilik haberi gelince baba, “Yavrum, bu yaptığın iyiliğe karşı işte, tahtadan bir çivi alıyorum” diyordu. Böylelikle tahtadaki çivilerin hepsi çıkarılmış oldu.

10 Bir gün çocuk övünerek babasına, “Babacığım! Tahtada çivi kalmadı” söyledi. Baba da, “Evet yavrum, çiviler kalmadı; ama yerleri (iz) kalmıştır” dedi.

Kırılan kâse doğurlansa (tamir edilmek) eğer

Gene bir iz bırakıp kadri düşer

BİR MEKTUP OYUNU

Şüphelenen babanın biri postaçının getirdiği mektupları okuduktan sonra kızına verirdi. Bunun üzerine kızla sevgilisi babanın anlayamayacağı bir mektup oyunuyla sözleşmeğe (mektuplaşmak) başladılar.

Mektubun Sureti:

Sevgili Ayla,

Hastalığım dolayısıyla kaç gündür okula gelemiyorum. Artık,

size karşı duyduğum hasret, iştihak beni pek çok üzmektedir.

Çünkü, uzun yılları sıralar üzerinde hep beraber geçirdik. Bu sebeple

sizden ayrı yaşamak benim için doğrusu, dayanılmaz bir azaptır.

Bana ancak o gönül okşayan sohbetleriniz şifa vermiş olacağından,

yarın için sizi, uygun görmüş olduğunuz³⁰⁹ saatte bekleyeceğim.

Ta ki, aynı zamanda kaybolduğum o birkaç günün derslerini

ağaçların kuytu kölgelerinde ruhumun bütün³¹⁰ isteğiyle seni

dinleyerek öğrenmek ve şefkatli bir kalp taşıyan Aylacığımı da

göğsüme basarak hasretli gönlümü dindirmek isterim sevgilim.

Gülşel

Seni candan seven

Mektup Oyununun Çözümü:

Baştan sona kadar mektubun bir satırı okunur, bir satırı terk edilir. Böylece, bir sevgilinin sevdiğine yazdığı sözleşme mektubu meydana çıkar.

Kötülük yapmağa pek çok yol var

Koru Rabb'im diye her gün yalvar

³⁰⁹ Metinde baskı hatasıyla “اولديغز” şeklindedir.

³¹⁰ Metinde baskı hatasıyla “بونون” şeklindedir.

ESAD NAİB

KERKÜK NÜKTELERİ

Hazırlayan
Dr. Önder SAATÇI

İKİNCİ CİLT

Isparta 2024

AÇIKLAMA

Kitap insanlığın belleğidir. Zaman içinde her şey unutulabilir; ama yazıya geçmiş her şey bir belge niteliği taşır. Geçmişten geleceğe doğru gelişen düşünsel ürünleri saptayıp topluma ulaştırmak çalışma alanımızı genişletir. Aynı zamanda klasik ve çağdaş yapıtlarla kültür alanımızı canlı tutmak gerekir.

Kültür alışverişinin artması insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına ve ortak yanlarını bulmalarına katkıda³¹¹ bulunur. Bu nedenle kitap, iletişimi kuran araçlardan biri olduğu gibi kültürün de yüksek boyutlara varması önemli bir etkidir. Daha doğrusu, insan kendi çevresinin bilgilerini sindirdiği bir ürün olmalıdır. İnsan yaşadığı çağın gereklerine uygun ama kendi benliğinden, geçmişinden ve toplumunun öz kaynaklarından kopmamış biri olmalı. Çünkü, insan ancak ulusal özelliklerini koruduğu oranda çağdaş uygarlığa evrensel kültür değerinin ulaşmasına ve zenginleşmesine katkıda bulunabilir.

Elimizde bulunan “Kerkük Nüktesi” adlı yapıtın birinci cildi 1973 yılında Türkmen Edebiyatçıları Birliği³¹² tarafından basılmış bulunmaktadır. Büyük Türkmen şairi, yarlıganmış Esad Naib Bey tarafından kaleme alınan bu yapıt, zengin bir kültür ve folklor kaynağıdır. Yapıtında yer³¹³ alan ve yaşanan olayların tümü Kerkük ve dolaylarında geçmiş ve yaşanmıştır.

İşin en güzel yanı ve orijinalliyi her nüktenin sonuna birer beyit şiir eklemiş nüktelele bir canlılık ve ahenk kazandırmıştır. Bu, şairdeki üstün bilgi ve dil zenginliğini bizlere yansıtmaktadır. Nüktele çoğu kez toplum bireylerine güzel sözlerle öğüt verici durumda olur. Kimileri de güldürücü durumunda görülür. Öyle nüktelele vardır ki hâlâ da toplum arasında kendini koruyup yaşatmaktadır.

Radyo ve televizyon programlarında bile günün konusu olup spikerlerin ve program sunucuların ağızlarından düşmez nüktelele çok rastlanabilir. Şairimiz Esad Naib “Kerkük Nüktesi” yapıtının ikinci cildinde ancak 28 (yirmi sekiz) nükteyi işleyebilmiş, yapıtı tamamlamadan yaşama gözlerini kapamıştır. İkinci cilt de birinci cildin tamamlamasıdır. Güzel bir yöntem ve orijinal bir biçimde işlenen bu yapıt folklor kültürümüze eklenebilen önemli bir kültür ırmağıdır.

Şairimizin bizlere armağan ettiğı bu değerli yapıtı kor[u]mak³¹⁴, kitaplıklarımızda bulundurmak, onu kuşaktan kuşağı aktarmak ile şairimizin bu yüksek, yorucu çaba ve hünerini değerlendirmiş oluruz ve Irak kültürüne kazandırılan önemli bir yapıt olarak kalacaktır. Tanrı’nın rahmeti üzerine olsun, nur içinde uyusun.

Kasım Sarıkâhya

Bağdat, Haziran 2000

³¹¹ Yazmada yanlışlıkla “قاصدیه” şeklindedir.

³¹² Söz konusu kurumun adı “Türkmen Edebiyatçıları Birliği”dir.

³¹³ Yazmada yanlışlıkla “بیر” şeklindedir.

³¹⁴ Yazmada yanlışlıkla “قورماق” şeklindedir.

UŞAK (HİZMETÇİ)

İki arkadaş hizmetçilerinden söz açmışlardı. Onlardan biri hizmetçisinin pek avanak olduğunu ileri sürüyordu. Son olarak denemek için onu çağırdılar:

5 **Bey:** Senin kaç kardeşin daha vardır?

Uşak: Efendim, üç kardeşim daha vardır.

Bey³¹⁵: Yaşlarınız nedir?

Uşak: Efendim, büyük ağabeyimin yaşı 35'tir. Kendisinden sonraki 32'dir. Üçüncüsünün 28'dir. Benim de yaşı 17'dir.

10 **Bey:** Annenin, 21 yaşından itibaren bunları doğurduğuna göre, şimdi yaşının kaç olması lazım gelir?

Uşak: (Hizmetçi annesinin yaşıyla doğurduğu her çocuklarının yaşlarını topladıktan sonra) Efendim, annem şimdi 133 yaşındadır, dedi.

Uşak dışarı çıkınca hizmetçi arkadaşına, “Benim beyim ağır hesapları hep bana yaptırır” dedi.

15 Herkes öz aklını üstün buluyor

Aklı noksan acaba kim oluyor

³¹⁵ Bu ve bundan sonraki konuşmalar yazmada konuşma çizgisiyle verilmiştir. Biz, konuşma çizgilerinin yerine konuşanların fıkradaki rollerini yazarak fıkranın anlatımında süreklilik sağlamaya çalıştık.

NAR SATAN İLE MÜŞTERİ

Satıcı sepete doldurduğu narları sırada, isteyenlere tane tane satıyor. Sonra dönüp alanlardan paralarını alıyordu. Onlardan biri verecek param yoktur, dedi ve konuşmaya başladılar:

- 5 - Paran yoksa narı geri ver.
 - İştahlandım da narı yedim.
 - Madem ki narı yedin, çıkar parasını ver.
 - Anlamıyor musun! Verecek param yoktur, vereyim.
 - Paran yoktu, narı niçin yedin?
- 10 - İştah beni zorladı da...
- Ben paramı isterim.
 - Tekrar ediyorum, verecek param yoktur.
 - Şimdi benim param gidecek midir?
- 15 - Bekle, bir piyango biletim vardır. Bana bir şey çıkarsa paranızı veririm.
- Eliniz³¹⁶ temiz midir?

Satıcı sıktı seni

Kısıltmasın sesini

Söyle eğer bilersen

Tırnay nay bestesini

³¹⁶ Yazmada yanlışlıkla “الکز” şeklindedir.

BİR MUZİPLİK DAHA

- Kadıızade Molla Abdullah, yazın şehrin yanı başında bulunan üstü açık, duvarla çevrilmiş, pınara giderek gusül yapardı. Bunu anlamış olan muzip Seyit Kadir, Molla'nın pınara doğru gittiğini
- 5 görüncə sezdirmeıerek, arkadan takip etti ve Molla'nın suya dalmış olduğunu hesaplayarak kapıdan içeri dalar. "Merhaba" dedikten sonra da Molla'nın soyunduğı çamaşırları toplayıp koltuklar ve Allah'a ısmarladık, diyerek dışarı çıkmak ister. Zavallı Molla bakıp yalvararak çamaşırının iadesini ricada bulunur. Nihayet, Seyit der ki, "Madem bu kadar yalvarıyorsun, sudan çıkıp çırılçıplak olarak pınarın etrafında beş kere devredip dönersen ben de çamaşırları iade edip giderim. Molla bu tekliften
- 10 Seyit'i caydıramayınca, çaresiz olarak devreleri yapar. Geri aldığı çamaşırları giyindikten sonra Seyit'e, "Budala! Ben beş değil, dört devre yaptım" der.

Başa gelmiş kabul et çaresi yok

Ayıpsa yapmak yapmasan ayıp daha çok

KERİM DAYI'NIN KUR'ÂN'I

5 Bakkal Kerim dayı, vaktinde bir okula girmemiş, yalnız mahalle mollalarında derme çatma bir elifba ile Kur'ân'ı okumuştı. Yaşını bulunca biricik işi namazları kılmak ve aralıklarda da Kur'ân okumaktı. Lakin, kelimelerin çapraşık imlasından dolayı herhangi kelimeyi okuyamayınca, onu tırnağıyla kazır ve “Bu olmasın” derdi. Dayı, Kur'ân'ın manasını bilmiyordu. Ona göre, elde edeceği sevap kelimelerin ve satırların miktarı oranındaydı.

10 Bir gün, bir Yasin-i Şerif okumak lazım geliyordu. O arada yalnız Kerim dayının Kur'ân'ı mevcut idi. Okuyan adam Kur'ân'ı açınca birçok kelimelerinin kazınmış olduğunu gördü. Adam, “Dayı! Kur'ân'ın yarısı kadar kelimeleri kazınıp gitmiştir. Bu, bu hâlde okunamaz” dedi. Buna cevap olarak Dayı adama, “Sen mevcut kelime ve satırları iki kez oku. Onların toplamı bir Yasin-i Şerif olur. Belki de fazla” der.

Ele al metreyi ölç bez topunu

Eni azsa iki kez ölç boyunu

DAHA BELLİ DEĞİL

5 Osman[lı]ların³¹⁷ son devirlerinde siyasi partiler boyuna birbirleriyle tartışıp mebus adayları meydanlıklarda toplanan halka, millet ve vatan çıkarına hazırladıkları projeleri açıklıyorlar ve sözün en canlı noktalarında da taraftarları sürekli alkışlarla yaygara koparıyorlardı.

Kurnaz bir seçmen her iki parti liderini alkışlıyordu. Yanı başında durmakta olan oğlu, “Babacığım, alkışlarınızdan bir şey anlayamıyorum. Acaba siz hangi lideri destekliyorsunuz?” diye sordu. Baba ona, “Oğlum, daha belli değil” diye cevap verdi.

Ne Ömer koy adını sen ne Ali

10 Deme sünniyle şîî olma deli

³¹⁷ Yazmada yanlışlıkla “عثمانلرڤ” şeklindedir.

YOKSUL VE KÜFÜR AHMET

5 Bir gün köşkünün balkonunda oturan bey kavun yiyordu. Kabuklarını, gözetlemeden aşağıya atıyordu. Balkonun altında kölgelenen yoksulun biri de o kabukları yerden alarak eliyle temizledikten sonra yiyordu. Nihayet bay (zengin) ile fakirin yemeleri sona erdi. Anlaşılan, bay, kavunu beğenmemiştir ki alan hizmetçisin azarlıyordu. Fakat, kabuklarla boş karnını dolduran yoksul elini sakalına getirerek hamd ve şükürler savurmağa başladı. Bunu gören Küfür Ahmet artık dayanamadı. 10 Yoksulu tokatlayarak, “Be herif! Balkondaki bay, kavunun özünü beğenmezken, sen onun kabuklarına ne hamd ve şükürler savuruyorsun. İşte, senin gibi miskinlerin budalalığı onlara meydan verdirerek dünyanın nizamını böylece bozuverdi³¹⁸” dedi.

Nimet artırmak için kılma namaz

Tanrı hiç yaptığı işten şaşamaz (şaşırmaz)

³¹⁸ Yazmada yanlışlıkla “بورو وه ردی” şeklindedir.

ÖZRÜ SUÇUNDAN BÜYÜK

5 Bir yıl ramazan, güzün serin günlerine rastlamıştı. Ağa işlettiği işçilerin yaptıklarını görmek için bağı ugradı. Onlar bağı belliyorlardı. En işlekleri olan Veli dayı toprağı belledikçe ağzında tutturduğu sigarayı da tellendiriyordu. Ağa biraz şakalaşmak istedi. Ona, “Veli dayı, bugün ramazanın en kutsal günlerindendir. Bugün Kadir Gecesi’nin gündüzüdür. Üstelik olarak da günler kısa ve havalar serindir. Böyle bir günde nasıl oluyor da oruç olmuyorsun?” dedi. Dayı elindeki bele dayanarak, “Efendim, biz çoluk çocuğumuzu beslemek için sabahtan akşama değin durmadan çalışıyoruz. Oruç olursak bunu yapamayız. Ben değil ramazan, aziz aşure günü bile oruç olamıyorum”
10 diye cevap verdi.

Özrüm var diyerek kılma namaz

Suçunuz fazla özürden yaramaz

DOKTORUN KAPICISI

5 Doktorun biri yeni buldurduğu köylü kapıcısına direktif olarak dedi ki, “Sen gelenleri salonda sırayla oturtup üst giysilerini³¹⁹ soydurduktan sonra, sıraya göre bana yolla”. Buna göre, kapıcı salondakilerin üst giyimlerini çıkartıp sıraya bıraktı.

10 O sırada postaçı doktora müseccel paketler getirmişti. Kapıcı ona da üst giyimlerini çıkarmak teklifinde bulundu. Postacı, ben hasta değilim, dedi ise de kabul ettiremedi. Nihayet, üst giyimi çıkarıp sıra bekledi. Biraz sonra gözü bağlı birisi de geldi. Ona da aynı teklif yapıldı. Hasta, “Doktor benim yalnız gözüme bakacak. Elbise çıkarmağa lüzum yoktur” dediyse de kabul ettiremedi. Bunu gören postacı hastaya, “Kuzum, giysini çıkar, çare yoktur. Ben hasta değil, mektup getirmiş bir postacı iken üst giysileri çıkartmağa mecbur edildim” dedi.

Amirin emrini yap başka değil

Ücretin artırılır kârını bil

³¹⁹ Yazmada yanlışlıkla “گیسنلرینی” şeklindedir.

O DA BÖYLE KALMAZ

Komşunun biri bayram sabahı Salihî Kadir Bey’i tebrike gider ve görür, o, sabahtan oturup rakı içiyor. O sırada Kadir Bey’in büyük oğlu Hamdi Bey de namazlığı koltuğunda bayram namazından dönüyordu. Komşu kendini zapt edemeyerek, “Yahu! Bu ne aykırı durum. Sen sabahtan oturup rakı içerken, Allah’a emanet oğlunuz Hamdi Bey de namazlığı koltuğunda bayram namazından dönüyor” dedi. Kadir Bey gülerek, “O, daha çocuktur. Bir şey bilmiyor. Şimdilik derdi yoktur. Fakat, akli başına gelince o da böyle kalmaz, içer” dedi.

Dehrin gamı çünkü çok beşerde

Yok çare içer sonunda bade

UĞURSUZ TAVŞAN

5 Hamza dayı herhangi gece düşte tilki görür oldu ise ertesi günü uzaklardan misafirleri gelerek onu masrafa katlatırlardı. Artık bu, öyle tecrübeli olmuştu ki hangi gece düşte tilki görürse sabahleyin erkenden çoluk çocuğu alarak misafirden kurtulmak için bir tarafa savuşur ve akşamleyin eve dönerdi.

Bir gece dayı düşte tavşan görür. Karısına anlatınca o, “Bize misafir getiren, tavşan değil, tilkidir” dediyse de Dayı, ne olur ne olmaz diye, yine bir tarafa savuşup giderler ve akşamın gec saatlerinde eve dönünce kapılarının önünde kalabalık bir familyanın birkaç gün kalmak üzere gelip beklediklerini görür. O vakit Dayı, karısına, “Meğerse Allah’ın belası tavşanmış” der.

10 Adamın sofrasına saldı talan
Olmasın böyle uğursuz tavşan

YABAYLA BAMYA YEMEK

Tisinli Rauf Efendi zeki ve edip bir zattı. Az zamanda Bağdat İdare Başkâtipliğini ve mütemayiz rütbesini elde etmişti. Güzel bir evde oturuyor ve zamana göre mobilya ve sofrası kullanıyordu.

Köylü akrabalar Rauf Efendi'yi ziyaret için Bağdat'a gittiler. Tabii, hepsi onda misafir olmuşlar ve parlak durumunu görmekle memnun kalmışlardı. Köye dönüşlerinde köylülere Rauf Efendi'nin durumunu anlatıyorlardı. Birisi, "İrif'in (Rauf) Bağdat'taki durumu pek yüksek ve memnun edicidir. Herkesten saygı görüyor. Bununla beraber köylülüğüne de bağlı kalmıştır. Görseniz, yaptırmış olduğu gümüşten, küçük yaba³²⁰yla bamya yiyordu" dedi.

Çok güvenme taçlı sultanlar hani

Her kim insandır unutmaz aslını

Aşağıdaki beytin Rauf Efendiye ait olduğu[nu] söyleyenler vardır:

Vaiz deli, din olmuş bir keyif yağması

Kes pendini sor Türkçe mescitlere ben girmem

³²⁰ **Yazarın Notu:** Köylünün, "gümüşten, küçük yaba" dediği, yemek sofrasının çatallarıdır.

HACDAN KONUŞMA

5 Babam dindar bir zattı. İhtiyarlık çağında³²¹ hacca gitti. Gerek havaların sıcak ve fena geçmesinden ve gerekse hac kurallarının yapılmasındaki zorluklarla beraber ihtiyarlığın vücuda verdiği dermansızlıktan çok yorulmuş ve müteessir olmuştu. Avdetinde (dönüş), yanına gelenlere gördüğü zorlukları anlatıyor ve mümkün oldukça genclikte yapılmasını tavsiye ediyordu.

Birlikte, hacca gitmiş olduğu zevattan biri buna karşı çıkarak “Efendi, rica ederim böyle söylemeyiniz. Allah insana zorluklar oranında sevap verir, değil mi?” dedi. Babam gülümseyerek, “O, böyle. Lakin, ben bir daha hacca gidersem iki olsun³²²” cevabını verdi ve karşı gelen de darılıp gitti.

10 Sen darılma sözüme bir kerem et
İstiyorsan hacca birkaç kerre git

³²¹ Yazmada yanlışlıkla “جاغنده” şeklindedir.

³²² **Yazarın Notu:** Kerkük’te “İki olsun” sözü olumsuz (nefi) olarak kullanılır. Mesela, darılmış kimsenin, “Bir daha size geldimse iki olsun” demesi, “Bir daha size gelmeyeceğim” demek olur ve aynı zamanda, “İki olsun” sözü, “İki kez olsun” manasını dahi taşımakta olduğundan güzel bir tevriye sanatı yapılmış oluyor.

MİLONER ZANGOÇ

Terbiyeli bir kilise zangocu okuryazar olmamakla beraber, İncil, Zebur gibi kutsi kitaplardan bazı ayetler ezber etmiş olduğundan her yıl papazlık imtihanına girer ve fakat kazanamazdı.

- 5 Bir gün kilisenin başrahibi ona, “Sen okuryazar olmadığından papaz olamazsın. Bana kalırsa bu yakınlarda bir dükkân bulup hafif bir bakkallık yapar ve zangoçluğuyla beraber idareni temin etmiş olursun” dedi. Zangoç başrahibin sözü üzere, arayıp o yakınlarda bir dükkân buldu. Dürüst muamelesi yüzünden ticaretinde muvaffak olarak gün be gün gelirini artırdı. Artık dükkân tevsi’ edilerek (genişletmek) başka yerlerde de far’ler (şube) açmağa başladı ve az bir zamanda zenginler sırasına
- 10 geçmiş oldu.

Bir gün, bir bankadan para çekerken yeni bir memur parmak basmasının yanı başına bir imza bırakmasını adama teklif etti. Zengin, okuryazar olmadığından daima parmak basmasıyla para çektiğini memura söyledi. Memur hayretler içinde, “Ya eğer okuryazar olsaydın ne olurdu” deyince zangoç bütün saflığıyla, “Papaz olurdum” dedi.

- 15 Cahil olmakta gani bilgili olmakta fakir
Tanrı’nın işleri bu her kime isterse verir

NAMAZ VE ABDEST

İyi yürekli zengin bir yerlerini eken köylülerin namaz kılmadıklarını esefle anladı. Onları namaza alıştırmak için her namaz kılan köylüye ayda yarım mecidiye hediye edeceğini muhtar
5 vasıtasıyla bildirtti. Ardından bir odayı mescit diye hasırlarla döşetti. Namazda okunan âyât (ayetler) ve duaları da namaz kılanlara ezber ettirdi. Artık, ay başından itibaren köylüler namazlarını gidip mescitte kılıyor ve ay sonunda da zenginden aylık alıyorlardı.

Zengin, bir kere köye uğramışken köylülerin namazını görmek istedi. Gördü ki onlar namaz vakti olunca işlerini terk edip mescide gelerek namazlarını kılıyor ve ardından gidip işlerine
10 başlıyorlardı. Zengin, namaz kılanların abdest aldıklarını hiç de görmedi. Ertesi günü onların abdestlerini sordu. Muhtar, “Efendim, köylü namazın hediyesini yarım mecidiyeye pazarlarken abdestten konuşulmamıştı. Onlar yalnız namazın hediyesini yarım mecidiyeye uyuşmuşlardı. Buyurduğunuz abdestli namazı ayda bir mecidiyeden noksana kılmazlar” dedi.

Doğru sözdür bereket Allah’tan

15 Buğdayı al da kurak yerden sen

EŞEK KONUSU

- Gündüzün yorucu işlerinden dönen köylüler akşam yemeğinden sonra köy muhtarının yanında toplanırlardı. Konuşmaları en ziyade ekin ve hayvanlardandı. Gecenin biri, eşeklerden konuşuluyordu.
- 5 Çoklarının eşekleri bahsedildi. Yalnız Pehlivan Hüseyin’in eşeği söz konusu edilmiyordu. Hüseyin arada bir boylanıp kendini göze sokuyor, bazen söze katılıyordu. Lakin, bir türlü onun eşeğini söz konusu eden bulunmuyordu. Artık Hüseyin bozulmuştu. Çünkü, toplantı dağılmak üzereydi. Kendini zapt edemeyerek heyecanlı bir sesle, “Be vicdansızlar! Benim eşeğim sizinkilerden geri mi kalır? Olur olmaz eşekleri birer birer vasıflandırdınız, biriniz olsun benim eşeğimi söz konusu etmedi” dedi.
- 10 Muhtar, Hüseyin’in, fena bozulmuş olduğunu gördü. Bir uygunsuzluk çıkarması da uzak değildi. Onu teskin için, “Hüseyin, senin eşeğin bunlarla adı geçmez. Allah’a emanet, o, katırlarla bahsedilir” dedi.

Korusun Hak eşeğin sanki katır

Anırırken sesi kâşâne (saray) varır.

İMTİHAN ELDEN KAÇMIŞ MI?³²³

Öğretmen Hasan izzet Efendi lisede öğrenci iken komşusu ...'i her sabah evinden alıp imtihan için okula beraber giderdi. Yolda komşu, boyuna güvercinlerden söz ederdi.

- 5 Okula varınca imtihan salonuna girdiler. İmtihan yerleri birbirinden uzaktı. Komşunun sandalyesi caddeye açılmış pencerenin yanındaydı. İmtihan saati çaldı. Heyet salona girerek kapalı zarflardaki imtihan suallerini açıkladılar. Sualler oldukça ağırdı. Öğrenciler cevapları yazmağa koyuldular. İlk olarak komşu imtihan defterini³²⁴ vererek çıktı. Hasan Efendi onun derslerini iyi hazırlamış olduğunu zannederek dönüşte, kendisini tebrik etti. Lakin, o, “Yanıyorsunuz, ben az bir şey yazdım. Yanıtları tamamlamadan defteri teslim edip çıktım” dedi. Hasan Efendi hayretle, neden böyle yaptığını sorunca o, “Güvercinlerimin havada uçtuklarını gördüm. Korktum ki onlara göz koymuş ...'nın eline düşsünler. Çabuk eve gelerek onları yuvalarına soktum” dedi. Hasan Efendi ona, “Yahu! Öyle bir şey için imtihan terk edilir mi?” deyince komşu, “İmtihan elden kaçmış mı? Bu yıl olmasın da gelecek yıl olsun” dedi.

- 15 Kaçamaz yerde kalan bil işini
Kaçırırsın çabuk ol tut gideni

³²³ **Yazarın Notu:** Nasıriye şehrinde yazıldı.

³²⁴ Irak'ta yıl sonu sınavlarında her öğrenciye 10-12 sayfalık özel bir sınav defteri verilir. Cevaplar bu deftere yazılarak gözetmene teslim edilir.

CABA DA SIRASIYLA

İki arkadaş bir yaz akşamı kırdaki gezinirlerken modern bir barın önünde durakladılar. Kendilerini zapt edemeyerek içeri dalıp bir masanın iskemlelerine oturdular. İstedikleri içki ve yemekleri yedikten sonra garsondan hesaplarını sordular. Getirilen pusulaya göre, verecekleri para on dinara yaklaştı. Büyük arkadaş küçük arkadaştan bir hareket göremeyince lazım gelen parayı kendisi verdi. Hava pek güzeldi. Biraz daha gezinmek istediler. Bir köşe başında bir çaycı bulunuyordu. Ondan ayak üstünde birer çay içtiler. Büyük arkadaş çayların da parasını vermek istedi. Lakin küçük arkadaş pek ciddi bir tavırla, “Vallahi bırakmam para veresiniz. Caba da sırasıyla” dedi.

- 5
- 10 Deferin yanlış var zannediyorsam bakkal
Yağ pirinç almamışsınız tuzla mumun hakkını al

KİMSENİN HÜRRİYETİNE DOKUNMAYIN³²⁵

Afacan beyzade Salih Bey şakacı ve sevilir bir zattı. Bazı komşu ve dostlarının esefini çeken, onun içki kullanıp namaz kılmamasıydı.

- 5 Bir gün, komşusu Hacı Derviş Efendi Salih Bey'in çakırkeyif olduğunu görür ve komşuluk hakkı olarak ona nasihatte bulunmak ister: "Yahu! Sen sevilir bir insansın; fakat yazıklar... Rica ederim, artık içkiyi terk et ve namaz kılmaya da başla. Zaten yaşını da bulmaktasın" der. Salih Bey de Derviş Efendi'ye, "Efendi, rica ederim, siz de benim, kimsenin hürriyetine dokunmayın. Bakınız, ben size 'Artık vakti geldi, içki içiniz ve namaz da kılmayınız' diyor³²⁶ muyum hiç?" diye mukabelede
10 bulundu.

Meyle canan ile haşre gideriz

Biz bu dünyayı da cennet ederiz

³²⁵ **Yazarın Notu:** Nasıriye şehrinde yazıldı.

³²⁶ Yazmada yanlışlıkla "ديويور" şeklindedir.

İKİ SAĞIR ARKADAŞ ARASINDA

Sağırın biri hamama gitmek üzere lüzumlu şeyleri bir havluya sararak koltuğuna almıştı. Yolda başka bir sağır arkadaşına rastladı. İkisi de bağırılmadan duymazlardı. Selamlaştıktan sonra böylece konuşmaya başladılar:

İkincisi: Nereye böyle? Hamama mı?

Birincisi: (İyice duymayıp tahminle) Hayır efendim, fikrim hamama gitmektir.

İkincisi: (İyice duymadığından tahminle) Eh, o da lazım. Ben hamama zannetmişim. O hâlde benden de selam söyle.

Kürtçe bir darbimesel olsa gerek

Ki diyer (söyler) nerde palan nerde eşek

ÜÇ ZÜĞÜRT

5 Üç züğürt arkadaş bir gün öğle yemeklerini temin için aralarında bir oyun tertitlediler. Ona göre, bir kebabçı dükkânına sokularak istedikleri kadar yediler. Onlardan birisi yemekten sonra kollarını sallayarak dışarı çıkmak istedi.

Kebabçı: Efendi, yemek parasını unut[t]unuz galiba.

Züğürt: Paramı verdim de çıkıyorum.

Kebabçı: Allah Allah! Ben tezgâh başındayım. Para verseydiniz bilmez miyidim?

Züğürt: Yemek parasını verdim. Yalan söylemiyorum.

10 **Kebabçı:** Ben para alıyorum. Hesap benden kaçmaz ki.

İkinci Züğürt: Usta, ben kendi paramı verirken o da kendi parasını veriyordu.

Kebabçı: (dargınlıkla) Siz de mi yemek parasını verdim, diyeceksiniz, öyle mi?

İkinci Züğürt: Tabîî ya!

Kebabçı: (Asabi, üçüncünün ağladığını gördü) Siz niye ağlıyorsunuz? diye sordu.

15 **Üçüncü:** Nasıl ağlamayayım. Bana da para vermediniz diyeceksiniz.

Kebabçı: Siz ağlamayın. Bırakın ben ağlayayım.

Doymak ister aç olan mide tamam

Ona bakmaz ki helaldir ya haram

YAHUDİ VE GECE HIRSIZI

Bir gece Yahudi Hayim, evine hırsız girmiş olduğunu hissetmiş ve fakat korkusundan kendisini uyumuş gibi yaparak ses çıkarmamış. Hırsız evin her tarafını dolaşıp istediklerini aldıktan sonra bir de yatak odasına uğramış. Görmüş ki Yahudi daha uyumamış, uyanıktır. Çaresiz onunla böyle bir konuşmaya başlamış:

Hırsız: Bu ne, daha uyanık mısın?

Yahudi: Hayır efendim, uyumaktayım. Görmüyor musun?

Hırsız: Ya neden gözlerin bakınıyor?

10 **Yahudi:** Biz hep böyleyiz. Uyurken gözlerimiz açık kalır.

Hırsız: O hâlde, sizi rahatsız etmeyeyim.

Yahudi: Teşekkür ederim. Baş kapıyı açık bırakma yoksa, bir hırsız fırsat bulup da içeri sokulur.

Sen çekingen o da sizden geçti

15 Fidyeye ver kendini kurtar şimdi

CEHENNEME GİT³²⁷

Askeriye neferi amirinin pek sıkıntılı olduğu bir sırada gelerek aldığı emre göre ödevini (görev) yapmış olduğunu söyledi. Subay ona, “Hadi artık git” deyince o, “Efendim, nereye gideyim?”
5 diye sorar. Canı sıkıntılı subay da, “Cehenneme git” der.

Nefer askeriye birliğinden ayrılarak köyüne döner. Bir müddet sonra şehre aktarır. Bilahare, oradan da ayrılarak uzak bir köye gidip yerleşir. Askerlik müddeti bitmiş olunca kendi birliğine dönerek askerlik tezkeresi talebinde bulunur. Lakin, firari diye neferi askerî mahkemeye verirler. Mahkemede yargıç ona niçin firar ettiğini sordukta o, “Affedersiniz Hâkim Bey, ben firar etmiş
10 değilim. Subayın verdiği emri yaptıktan [sonra] gelip haber verdim. Subay bana ‘Peki git’ dedi. Ben, ‘Efendim, nereye gideyim?’ sorunca bana, ‘Cehenneme git’ dedi. Ben de iki yıldır her yeri aradım, cehennemi bulamadım. Şimdi askerlik müddetini bitirmiş olduğumdan tezkere almak üzere birliğime döndüm” dedi.

Tozla koz birbirine (birbirine) benzer gibi söz
15 Ne kulak bunda sorumlu ne de göz

³²⁷ **Yazarın Notu:** Nasıriye şehrinde yazıldı.

YELLENMEK

Anne, baba ve biricik yavruları gelen misafir ile evin salonunda oturup sohbete başladılar. Tesadüf o gün midede fazla gaz yapan yemekler yemişlerdi. Onun etkisiyle baba, istemeden yellenip
5 sesli bir gaz kaçırmış oldu. Onu yavrucuğa mal etmek için zavallıyı biraz azarlayıp dövdü. Sonra, yine sohbetlerine devamla başladılar. Bunun ardından, anne yellenerek sesli bir gaz kaçırdı. O da babanın yaptığı gibi yellenmeği kendisine mal etmemek için yavruyu dövmeğe başlayıp biraz da söylendi ve yine sohbetlerine koyuldular. Garip bir tesadüf olarak bu sefer misafir yellenerek bir kaza kaçırdı. O da anne ve babanın yaptıkları gibi yavrucuğu dövmeğe başladı. Anne baba misafirden, niçin yavruyu
10 dövdüğünü soruncalar misafir, “Affedersiniz, ben zannettim ki bu evde kim yellenirse çocuğu döver. Ben de sizin gibi yapmak istedim” dedi.

Kendini kurtarıver olma sanık

Başkası yerse dayak söyle yazık

HÜRRİYET³²⁸

Demokrat bir Amerikalı ile komünist bir Rusyalı yolculukta konuşuyorlar ve her biri kendi memleket rejimini medihle ileri sürüyordu. Amerikalı dedi ki, “Bizde hürriyet o derecedir ki Washington’da, Beyaz Saray’ın kalabalık alanında Başkan Truman’ı ağır ağır eleştirirsem kimse beni dediğimden menedemez. Komünist Rusyalı da, “Bizde bundan da fazla hürriyet vardır. Ben Moskova’da, Kremlin Sarayı’nın o kalabalık alanında Başkan Truman’ı eleştiriverip saysam hiçbir kimse dediğimden beni menedemediği gibi alkışlanırım da” dedi.

Şaşma yığidim bu doğru sözdür

10 Her yol Roma’ya gider, sen at sür

³²⁸ **Yazarın Notu:** Nasıriye şehrinde yazıldı.

HIRSIZLIĞI BULMAK

5 Zengin bir ekincinin evinden bir miktar para çalınır. Köyün kâhyası şüphe ettiği kimseleri ister. Onlara, “Parayı aşırı kim ise belli etmeden götürüp yerine bıraksın” der. Lakin hepsi inkârdan gelerek hırsızlığı itiraf etmezler. Bunun üzerine, kâhya ağıla bıraktığı buzağının sırtına gizlice bir miktar isli yağ sürütür (sürdürür). Akşam karanlığında şüphe ettiklerine, “Haydi birer birer ağıla girip elinizi orada bağlı buzağı[nı]n sırtına sürünüz. Ben hırsızlık yapanı elinden okuyup bulacağım” dedi. Hırsızlığı yapmış olmayanlar buzağının sırtına ellerini sürüterek çıkıp ellerini kâhyaya gösterirler. Lakin, hırsızlığı yapan, hırsızlığının, elinden okunup anlaşılacağından korkarak buzağının sırtına el sürütmeden (sürmeden) çıkıp ıssız elini kâhyaya gösterir ve hırsızlığı anlaşılmış olur.

Hakkı elden kaçırır mahkemeler

Onu köy kâhyası da böyle arar

NAHİYE MÜDÜRÜ VE MÜSTEŞAR

Sömürgecilik devrinde sömürgeci bir devlet sömürge yerliden bir kral intihap ettirmek (seçtirmek) istiyordu. İntihap (seçim) günü yaklaşınca merkeze bağlı bir nahiye müdürü intihap hakkında hükûmetin fikrini anlamak üzere merkeze gelerek valiye uğradı. Vali de müdürü müsteşara gönderdi. Müsteşar pek asabi, titiz bir ecnebi idi. Müdür müsteşara kral intihabı için hükûmetin fikrini almak üzere geldiğini bildirdi:

Müsteşar: Ahali kimi istiyor?

Müdür: Ahalice ... gözdedir.

10 **Müsteşar:** (Dargın) ... 'ı mı intihap edeceksiniz?

Müdür: (Sanki müsteşarın fikrini anladı) Hayır efendim, onu istemeyenler de çok.

Müsteşar: (Daha dargın) ... 'ı intihap etmeyeceksiniz, öyle mi?

Müdür: Emrinizi almak istiyorum.

Müsteşar: Peki, git bakalım ne yapacaksınız...

15 Müdür müsteşardan bir şey anlayamadı. İntihap günü birbirine aykırı iki mazbata yaparak müntehiplerle muhtarlara imza ettirdi ve hemen merkeze sürerek müsteşara sokuldu. Masanın üzerine iki mazbata bırakarak, “Efendim, bunların biri ... 'ı intihap ediyor. İkincisi ise onu reddediyor. Hangisi uygun geliyorsa onu yürürlüğe bırakınız” dedi.

Biri ıssız³²⁹ yere düşmüş olsa

20 Aferin kendisine yol bulsa

³²⁹ Yazmada yanlışlıkla “ایزسر” şeklindedir.

MİSYONER VE ÖĞRENCİLERİ

Misyonerin biri açtığı okula fakir, öksüz İslam çocuklarını da alıyor ve hediyeler vererek de gönülllerini elde ediyordu. Vakti gelince onlara dedi ki Hristiyanlığı kabul edenler[e] cemiyetimizden büyük ikramiyeler gelir. Buna kanan öksüzler Hristiyan olarak büyük ikramiyeler aldılar. Lakin öksüzlerin gidişi yine İslam gidişi idi. Misyoner onları Hristiyan tarzına sokmak için çok uğraştıysa da muvaffak olamıyordu. Artık onları tehdide başlayarak, “Hristiyan usullerini göze almayanlardan yardımlarımızı keseriz” dedi.

Bir gün misyoner vaazda dedi ki, “İsa karanlık gecelerde etrafına nur saçardı. Öyle ki yanındakiler her şeyi gündüz gibi görürlerdi”. Bu mucizeden coşan öksüzler³³⁰ bir ağızdan, “Allahumme salli ‘alâ Muhammed” dediler. Misyoner kendilerini hemen susturup azarladı. Gelecek haftanın vaazında dedi ki, “Kör bir kadın İsa’ya yalvararak kendisine göz ve ölen biricik oğluna ruh ihsan buyurmasını rica etti. İsa elini kadının gözüne ve ölen çocuğun başına sürüttü (sürdü). Çocuk hemen dirilip gözü açılan annesinin kucağına atladı”. Öksüzler tansıkın (mucize) büyüklüğünden öyle coştular ki her şeyi unutarak hep bir ağızdan, “Allahumme salli ‘alâ Muhammed” dediler. Misyoner de daha fazla, dayanamayarak öksüz yavruları kapı dışarı etti.

Sıpa kırk günde eşek olmayacak

Saydığın ev de pazar bulmayacak

³³⁰ Yazmada yanlışlıkla “اوگسوزلر” şeklindedir.

GÖRMEMİŞ

5 Görgüsüz bir savaş zengini yaz aylarını geçinmek üzere Paris'e³³¹ gidip yüksek bir otelde inmişti. Çatma bildiği kelimelerle anlaşmak istiyordu. Gecenin gec saatlerinde midenin tazyikiyle uyandı. Otelde çıt yoktu. Herkes uyumuştı. Abdesthanenin nerede olduğunu bilmiyordu. Çaresiz, midesini bir mendile boşaltıverdi. Pis bir koku odayı doldurdu. Şimdi o pisliği ne yapacaktı... Bunu düşünürken tavana yakın bir hava penceresi gözüne çarptı. Pisliği oradan dışarıya atmak istedi. Mendili pencereden geçirmek için elinde sallarken mendilin bir ucu açılarak içindeki pislik sallanmaktan aldığı hızla fırlayarak tavana saplanmış oldu. Bununla mesele daha da çetin ve uygunsuz
10 bir hâl aldı.

Sabahleyin garson odaya girince pis bir koku aldı. Onu ararken bir şeyin tavana saplanmış olduğunu gördü. Araştırmalar sonunda onun bir insan pisliği olduğu anlaşıldı. Zengin adam patrona, “Beni kırmayın. Ne isterseniz size verecek ve otelinizi de terk edeceğim” dedi. Lakin, patron zengine, “Efendim siz ne isterseniz biz verelim. Yalnız tavana nasıl sıçabildiğinizi bize bildiriniz” dedi.

15 Gösteren süslü seni servetti
Yaptığın Paris'i³³² teşviş etti.

³³¹ Yazmada yanlışlıkla “پارسه” şeklindedir.

³³² Yazmada yanlışlıkla “پارسی” şeklindedir.

TIPKIBASIM
(1. CİLT)

برنجى جلد

يازان : أسعد النائب

كركوك نكته لرى

تورکمان ادبیاتچلر برلیگی طرفندن یایىلمىش

يازان : أستاذ النائب

كرکوک نکتہ لری

برنجی جلد

يازان : عطا ترزى باشي

نكته ياخود فقره ، فولكلور ، ودهرله مەلرېنڭ باشلىجه بولوملرندىن صاييلان اوزەل ادبيات قولونڭ شعر ، ماصال گبى چشىدىلى داللىرىندىن برىنى تشكىل ايدەر . بو اوڭەملى قونونڭ مادەلرى بوگونه قادار عراق توركلرى آراسىندە هيچ دەرلەنمەمش صاييلا بيلر . دەرمة ، چاتما بعض فقرەلر ، غزەتە ويا دەرگى ستونارىنە ، آنجق مەملەكتەمزدە بر فولكلور دەرلەمە حرەكتى ميدانە كىرىلدەن صوڭرە ۱۹۵۰ يىلدىن بويانە اوفق اولچودە گىچەمشسەدە بونلر اوڭەمسز وداغىنق بر حالەدە بولوندىغىندىن بويوك بر قىمەت افادە ايتەنلر .

عراق توركلرى آراسىندە ، شعر وادبيات چەورەسىندە طائىمىش ممتاز سىمالردىن صايىن ھەمشەرىمىز اسعد نائىب بكاڭ بو دفعە حاضىرلامىش اولدىغى « كركوك نكتەلرى » ادلى دەگرلى اثرى فولكلور ساحەمىزڭ چشىدىلى قوللرىندىن آدى گىچەن دالڭ گنىش بوشلىغى دولدوراجق دورومدەدر .

اولايلرى اڭ چوق كركركدە گىچەمش اولان ووياخود كركوكە مال ايدىلەمش بر شەكلدە ، بو دولايلردە آڭلاتىلان فقرەلردىن بىلدەللىرىنى برەكتاب حالندە دەرلەين صاين يازار بونلرڭ يوز طانەسىيلە كىتابنىڭ ايلك جالدىنى سوسلەمش بولونويور . مسودەلرىنى بزە گوستردىگى ، بوايلك جلدك محتوياتى حەقندە بايرتدىگەز بعض گوروش وملاحظەلرى صايىن يازار بويوك بر آڭلايش وخوشكۆرورلكلە دقتە آلارق گرەكنى ياپمىق لطفندە بولونۇشمىشلردىر .

برشاعر اولاراق طائىلان نائىب اوغلنڭ پك داتلى بر قونوشما

طرزى وادى . حتى شفاهى آڭلاتش طرزينى ، نثر يازماسىدىن داھا اوستون وقوتلى سايا بىلرز ، بونگله برائىر صايىن يازار ، ائرنده باشارى صاغلایارق تورکچه نڭ گوزهل بر نثر اورنه گنى وهرمش بولونويور . ده ييشلرى ساده و ذوقلیدر . صیق ، صیق قوللاندىغى يڭى تورکچه سوزجکلرله مىل روحى تطمین ایتمکده ، يرينه گوره بیلرکدن وياگلیشى گوزهل اولارق قوللاندىغى يرلى شیوه ، سوزجک و تعبیرلری ایلده مىل ذوقى اوقشامقدهدر .

فقره لرك صوڭنه يازار طرفندهن اكله ن مینى ، مینى بیتلر ، ساده جه فقریي سوسله مکله قالمايوب عینی زمانده مجازی اولارق گنیش آڭلاملر طاشیان قیمتلى وجیزه لر اولارق ياشاياجقدر . سوزگلیشى « فرطنه وقويون سوروسى » باشلقلى فقره خصوصنده گيچن :

قوردی اصلان قیریور ، قورت قویونی
بونلرک هپسى ده حقك اویونی

بیتى قانلى حیاتك مجادلەسنى معین بر آچیدن جانلانديریور .
کتابك علمى فولکلور باقمندان بعض اکسیك طرفلری بولونا بیلر . نته کیم يازار فقره لری دەرله دیگی شخصلرک هویتلرینی ، دەرله مه یرینی ، تاریخنى تثبیت ایتمه مشدر . آنجق فولکلور دەرله مه لرینك بزده داھا يڭى اولارق باشلاماسى و دەرله ن فقره لرك اك چوق ، اسیکیدن ، اجتماعى ، سیاسى . ادبى طوپلاننى یرلری ماهیتنده اولان خلق دیوانسانه لرندە ، گيچن قونوشمالردن طوپلاندىغى قولايجه دوشوئوله بیلدیگی اچین بوتثبیت اديلمه مه ایشینك ، اوگه مىل بر قوصور صایيلمایاجقنى سويله مک گرەکر .

ايكنجىسى ، دىدەلرمزدن بزه گىللىردىكە : بولدىكە ايكنىيە
آپرىلا بىلرلر .

۱ - گرچك اولانلر . . (كاروان خرسزلىرى) گىبى

ب - ايمگەلەمە يوليله گىلمىش اولانلردىر . قىزارتىلمىش
قاز دىعواسى) گىبى نكتەلىرى بولمىگەلەكە آيرىد ايتدىكىن سولگىرە ،
بەنى سويلەمەك ىرنەدە اولوركە : ايكىنجى بولمىدە اولان فقەرەلر
بعضىلارى باشقە ىرلردە سويلەتمەكە اولمىسە بىلە ، اولانلرى
كر كوك قوشاغنەن چىقارمىق دىغىرى اولاماز . اولابىلر كە : اولانلر
بورادان دىشارىيە سىزمىشلىرىدە .

ايشتە بو گوروش و آچىقلامالره داياناق دەرلەنەن بو فقەرەلره
(كر كوك نكتەلىرى) آدى وەرلىدى . بوللر كر كوك و دولايلىرىندەكى
خلىمىز ك اگىلىجە قونولرىنى بزهىن بىلر اىنجىدىلر . بوللرى بىر
آرايە گىتىروب دىزىيە قولىارق يوردداشارە ارمىغان ايتىمەك ياپلىمىش
بىر گورەو اولابىلر صانرم .

بردە گورولىدىكى اوزرە ھى نكتەنەك سولگىنە اوىفون اولارق
بىر بىت سويلەيىوب اكلەمىش . بوللر فقەرەنەك اوزونى طاشىمىمقە
بولمىدىلرندەن (كر كوك نكتەلىرى) چرچىوەسىنىك اىچنىدە كىندىلرىنە
ىر بولاجقلىرىنە قانىورم

أسعد النائب

صونوش

بو كتابى حاضر لامقده اوڭمهلى ياردملرى دوقونان يوكسك
يازار وئله شدير يجميز استاد باي عطا قرزى باشى يه بورجلو
اولديقم صايفيلرى ايچدن گلەن بر ايسته كله صونارم
صوتويور صايفى سكا ايلك ائرم
دائما يارديمى سندن ديلهرم

یا پما جق اولسده گول ، کیم نه بیار ؟
آغلایشن قلبده ، گولوشن چهره ده در

ایشته شمدی الله اکبر

کرکوگڭ مولوی درگاهی شیخی حاجی صالح ، نکته جی خوش صبحت بر ذاتدی . یاقینلرنده بولونان وقفسز بر جامعه قومشولره نمازلرده امامت ایلودی . قیش یاقلاشنجه جامهک حصارلرینی ، کلیملرینی یگیله تمک ایسته دی . بو خصوص ایچین بر قاچ کره جماعتدن یاردم ایسته دیسه ده هیچ بریسندن بر شی چیقما دی آرتق گون گیچدی کجه صاووقلر آرتیور ، جامعه پیرانمش حصارلردن باشقه بر شی بولونما یوردی .

حاجی آنسزین جامعدن کییلدی . امامسز قالان جماعت حاجی یه گیده رهک کییلمه سنک سبینی صوردیلر . حاجی اونلره « بن رکوعدن ، سجده دن باش قالدیر مامشکن ، سسز بلشگری قالدیریورسگز ، بونک کراحتی اولدیغنی بر قاچ کره سویله دی ایدم . لکن سوزمک هیچ بر تأثیری اولما دی . بن ده سوزمی دیگله مه یین بر جماعته امام اولماق ایسته مه م » ده دی جماعت ده ، بر ذاهال امامدن اول باش قالدیر مایاجق لرینی سویله دیلر . حاجی ده اونلره امامک الله اکبرندن اول باش قالدیر ماملری ایچین کفاره سی آغر یمینلر اتدیردی .

نماز وقتی گلینجه حاجی جماعته امام اولدی . سجده یه واریلنجه نمازی ترک ایدهرک یاقین بر قهویه گیتدی . نمازده اولانلر امامک صاووشدیغنی اگلادیلر . لکن آغر کفاره قارشیسنده قالا جق لردن یاشلرینی سجده ن قالدیر مایورلردی . نهایت جامع ه گانلره یالواردیلرگه ، بریسی گیدوب حاجی پی گتیرسین . انصافلینک بری گیدوب اون قهوه دن گتیردی . حاجی جماعته « ها ! ناصل ؟ جامع ایچین حصار کلیم

الاجقميسگر ، يوقسه . . . » دەيە سوردى . اونلار بىر آغزىدىن
« اوت ، آلاچىز » دەدىلار . حاجى دە ھەر بىرىدىن اقتدارنە گۈرە
سوز آلدۇدىن سۈگرە « ايشتە شەمدى اللە اكبر » دەدى .

پارەسىزدر قىلويار ، ايشتە نماز
سكا اي جەمى زكات ھىچ ياراماز

2

دارغىناق يە قالسىن

گۈنلەك بىرندە حاجى صالح ايله قومشوسى حاجى ەلى
مدرسك آراسى آچىلار . بىرلەرىنە گل گىتەن كىيىلار . لىكىن
تەمىز قىلار حاجى صالح قومشوسى حاجى ەلى مدرسك گۈگنى
ياپىمىق ايشتە يوردى . بونك ايچىن بىر مەنسەب لازىمى . او سەردە
حاجى صالح ، حاجى ەلى مدرسك ، آرقداشلارنى بىر ضىيافەت
چەكەيگنى دويىدى . بونك خەمتەجىسىنە بىر قاچ غروش ۋە رەرك :

سەفرەك حاضەرلەندىغنى گلوب خەبەر ۋىرمەسنى رجا ايتىدى .
سوگرە ياقىن بىر قەۋەيە گىدەرك يىمەك ۋەقتى بىكلەدى . بىر آز
سوگرە خەمتەچى ، سەفرەك حاضەرلەندىغىنى ، دىۋەتلىلەر كىيىمگە
ھەمان قالقەق اوزەرە اولدۇقلىرىنى ، گلوب خەبەر ۋىردى . حاجى دە
بونك اردىن سۈقۇلار قەدەتلى ايمەش گىبى آرقداشلارلە بىرلەكە
سەفرەيە گىچەدى .

حاجى ەلى مدرسى ۋە دىۋەتلىلەر ، حاجى صالح دىۋەتە
حاضەر بولۇنماسىنە شاشاقالايلار . اوزمان حاجى صالح ، حاجى
ەلى مدرسە دىۋەرك « بىن حەمەلەن ۋاز گەلەك دىگەم . بو نفىس

يېمىكلىرى الدن قاچىرمام . احبابلارلە بىرلىكتە يېھجىم وارسىن
دارغىنلىق يەنە قالسىن » دەدى .

گوڭل ياپىق ، گوڭل يېقىق اندە
سەنك ھەم آغۇھەم بىال وار دىلىگدە

قادىنك تكيە طريقىلرئىنە گىرمەسى

برآراق قادىنلار تكيەلرە گىدەرك طريقىتە گىرمەك ھوسىنە
دوشرلار . مولوى شىخى حاجى صالح ايسە اوگوتلرئىندە «قادىنلار
ايچىن او ايشلرئىنى گورمەك ، چوققلىرىنى ايى تربيە ايتمەك ،
قوجالرىنە سەۋگى بىسلەمەك بىر عبادتدۇر . اوللار تكيەلرە
گىتمەلرئىنە ھىچ لزوم يوقدۇر » دەيوردى . بونىكلە بىرابر گوڭل
بىرىندە ، چىكى دوزىلى ، ئازە بىرقادىن درگاھە گلر . نازلى . نازلى
شىخە ياقلاشقاق طريقىتە گىرمەكە گىلدېگىنى سويلەر . قادىنك
دورومىدىن جانى صىقىلان حاجى خىدمەتچىسىنە . بوقادىنى اودايە
آلدە نصىبىنى ۋەر » دەر بو سوزە صىقىلان قادىن ، اىرتەسى
گونى والىيە گىدەرك شكائىتدە بولونۇر .

والى حاجى صالحدىن باشقىچە ھىچ بىر تكيە شىخىنى
سەۋمزدى . اوكا گورە تكيەلر ، قىناقلار تىناغىدى . حاجى
مقامە اىستەنلدى . والى « شىخ افندى حقۇزدە بىر شكائىت
وار . آل شونى اوقۇ » دەر . حاجى دىلەكچەنى اوقۇدۇدىن
صوتۇرە كۆلۈمسەيەرك « پاشا حضرتلى ! كىركۈكدەكى تكيەلر
بوتون سىرىلرئى پايلاشمىشلر . . قادىرى تكيەسى : شىھىرك
خىرىلرئىنى ، نىقىسى تكيەسى ، سىرخوشلرئىنى ، رىفاعى

تکەسى ، قەارجىلارنى ، مولوى تەكەسى دە ، جايغىزارنى
 كەندىلەرنە ئېرىمىلەردە ، بىن دە بو پايلاشمەيە كۆرە قادىنىڭ
 نەسىنى خەمتىگى بە تەك ايتىم . چۈنكى : ئۆيى ، ياوروسىنى ،
 قوجانى تەك ئادەپ نەسىب ئالغى اردىچە تەكەلەرە قوشان ، چكى
 دوزىلى بىر قادىن نەسىبى بىلە دىگىل ئىچى خەمتىگىدە بولما
 بىلەر . دە .

اوى دور ، ياوروسىنى سىن تويىپە ات
 قورو ناموسىنى دور جىنە گىت

3 جەمىرى وچۇجوشى

جەمىرىنىڭ بىرى اوه آلدېنى پېشىر ، بال گېنى پېشەجىلارى دولابىدە
 ساقلايدى . اوغلى بولدىلى قاتقار ك اوده بولۇلدىغىنى بىلىوردى .
 بىر كۈن اوقۇلدىن ئوۋە آچىقىمىش اولارق دولدى . ئىشەندى بىر
 مىقدار (اكەلە پىشەر ، بال) اېشەندى . ئىشەندە پەمەك دولابىنىڭ
 ئاخشارى بابا يانەدە بولۇندىغىنى ئىچى اكەك وەرەبىلەجىنى
 بىلەيدى .

آچىقىمىش اولار جوجوق ، چارەسىر ولارق اكەكى قاتقىر
 ئىشەندى . سالىپىنى آقپىنا ، آقپىنا ، پېشەك دولابىنىڭ
 اوكىدە (بال پىشەر) : اېكەلەمەكە گىز اوكىدە گىرەك : اكەكى
 پەمەك باشلايدى . سون لوقمەدە اېكەن بابا كورۇندى . جوجۇغىنىڭ
 مېخىدىن جېقىدىغىنى كورۇنچە : سوردى .

– مېخىدە نە پاپىوردەك ياوروم ؟

– پەمەك يوردىم بابا جىم !

– نە پەمەك باقايىم ؟

– بال ، پىشەر ، اكەك باباجىم !

— (بابا ، جینی آراشیدردقدن صوگره) دولابك آناختاری
بندەدر لکن

— اوت باجاجفم ! بن دولابك ایچندەکی بال وپینری گوز
اوکنە آلاق اکمگی یەدم .

— (بابا بر نفس آلدقدن صوگره — شافایولیلە — کیدی
سنی حایلار ! . اکمگی قاتقسز ییەزمیدک ؟
ایچدیگك چوریادە اسراف سنجە
خارجاما اولدی ایسك شیرینجە

جهرینك حسابی

قوریەدە جهریلگیلە طاننمش اولان بر ذات گونك برندە
خستەلەر . قومشولری تداویسی ایچین بر حکیم گتیریلمەسنی
ایلری سررەرلر . لکن خستە دوقتورك اجرتنی وەرەجگی
علاجلارك شویلە ، بویلە دەگرلرینی ، پهریز آندیرینجە یەدیرەجگی
یەمکلرک فیاتلرییی آکلار . اولرک دوتارلرینی ذهنندە حسابلادقدن
صوگره برده بر اولونك (غسال ، کفن ، تربە) گبی مصرفلرینی
حساب ادەر . دوقتورك یاپدیدارجفی مصرفلرک بر اولو ایچین
یاییلاننن آرتق اولدیغنی گورونجە کندی کندینە «دوقتورلردە
انصافسنزجە خستەلری مصرفلرە قاتلانديریورلر . بر اولویە ،
بو قدر خارجانمازکە . . . » صوگره قومشولرە دوتەرک «لزومی
یوق . . ایستەمە یورم دوقتور گترتمە یگز » دەر .

وآرثك اولەکی جانن دیلە یور

گیجە ، گوندوز اوتوروب دیش بیانە یور

صالحى قادر بىك زكى ، نكتەجى بىر آدمى . بىر گۈن قەۋەيە
كىتمەك ئىستىركىن . ئاپتۇس ئىحتىياجى ئولۇر . ئومۇزىدەكى بىك
دوقۇمالى عىبابى اشكڭ ئاخىرى كىنارىنە بۇراقوب يۈز نۇمرەيە
گىر . آياق يولنىدىن چىقىنچە ، اشكڭ عىبابى چىنەمكىدە ئولدىقنى
گۈرۈر . اشك عىبانىڭ بىر قارىش قىزىنى يەمشىدى .

قادر بىك ، قەۋەيە گىر . دالغىن دالغىن بىر قولىتوغە
ئولۇر . ئۇرۇنە ئولۇر . ئۇرۇنە ئولۇر . دالغىنلىقنىڭ سىبىنى
سۈرۈپ . قادر بىك ئولۇر ، بىر دوشۇندىرەن شىمىدى يە قىز
تقىر . ئىتەمەشى ئولدىقنىڭ زكاسىدىر دەدى . بۇ سۈزە
گۈل ئارقىداشلىرى ئۇمادە ياپىڭ ھا ! . اشكە دە زكا ئولۇرمى ؟ . «
دەدىلەر . بۇنىڭ ئوزىنە ، قادر بىك ئولۇر . عىبابىنىڭ چىنەنەمەش
ئولۇر . بىر قىسمىنى گۈستىرەك : « رجا ادەرم ! بۇ عىبانىڭ قىماشى
نەدەن دوقۇنمىشى ؟ » دەيە سۈردى . ئولۇردە « بۇنىڭ ئولۇر .
دوقۇنمىشى . دەدىلەر . ئولۇر . قادر بىك بىر قەقەھە سالىوردى .
ئولۇر . عىبانىڭ چىنەنەمەش ئولۇر . قىسمىنى گۈستىرەك
« باقىز ، بىز اشك بۇ عىبانىڭ يۈكلى دىگەل ، ئولۇر .
دوقۇنمىشى ئولدىقنى بىر گۈرۈشكە ئولۇر . قىسمىنى گۈستىرەك
دوقۇنمىشى . دەدى مەگرشە اشك بىزدا زكى ئولۇر . دەدى .

ياردەملىككە نە سىر وار سۈرما

بۇ اشكە دەيەك خور گۈرمە

7 رمضان جان صيقيجى ايش

صالحى قادىر بك اكنجى ايدى . بر قومشور بقال ، دكانى
ايچين اوندى پرنج ، صوغان گبى شىيلرى آلير ، ساتاردى .
رمضانك صوگلرينه دوغرى دكانده پرنج قالماز . بقال قادىر بكك
اوينه گيدوب قاپويى وورور . بر آز صوگره ، قادىر بك اويقور
مخمورى اولارق قاپويه چيقار . بقال « بگم ! بايرام ياقلاشديغىدىن
پرنج ايسته يه نلر چوق اولويور . بر قاچ كيسه پرنج وه ريگزده
دكانه گوتوره يم » دهر . جانى صيقيلان قادىر بك سيفاره سىنىك
دوماننى صاووردقدىن صوگره « ياهو ! رمضان انساتده هوسى
گوج بوراقما مشدر . بايرامدىن صوگره ايسته ديگك قدر آل ،
گوتوز » دهر . بقال حيرتلىر ايچينده « بگم ! رمضان سىزه نه
ياپمشدر . اوروج ده دگلسىز » ده يه ميريدانر . قادىر بك ده
گراومس يهرهك « بويلله . لکن رمضان جان صيقيجيدر .
اوروج اولماياندە دە نشئە بوراقماز » دهر .

آرقداش گل بو تو حافى نكتە يى گور
درد چكەن خستە ، كيفىز دو قتور

8 نكاح ايچين ايش برلگى

نائب اوغلى جامىنىك مىرسە سىندە دىن درسلىرى آلمقده اولان
فقيه علىك گوزى ياقىنلارندە بو اونان بر قزه دوشەر . گيت
گيدە داها فضلە قاپىلاراق درسدىن بىلە كسىلر . اونك بو حالى
آرقداشلىرىنىك ، صوگرە دە خوجاسى ملا محمودك دقتنى چكر .
برگون ملا اوگا ، « على ! بوگونلردە يك دالفىنىسك بعضا درسە دە
گامە يورسك . عجباً نە دەن ؟ » دهر . كنج او گرنجى اوتانوب يره

باقينارق « اوت بويله خوجام » جوابنى وەرىپ فقط خوجا ،
 بونك نەدەن ايلرى گلدیگنى آكلامفده اصرار ادەر . فقیه علی دە
 « خوجام ! بر آیدنبریدر ، قومشومز حاجینك قزی بندن بوتون
 گوگلمی آلمشی . بوندن اوتورو درسی آلامپورم » سویلەر .
 خوجاسی « لکن علی ! بو سکا گورە بویوك بر ایشدر . سنگله .
 پیتهجك شی دگندر » دەر . فقه علی اوت اویله خرجام ! اما
 سز بکا یاردم ادهجك اولورسه كز آل برلگیله خیرلی ایشی باشارا
 بیلمش اولورز » جوابنى وەریر . بونك اوزرینه خوجا صورار
 « پکی ، آكلات باقایم . . بنم یاپانجقم یاردم وسنك گورەجكك
 ایش نه اولاجقدر » فقیه علی دە « خوجام ! بیلرسكز كه ،
 نکاح ایکی طرفك قبوللاشماسیله اولور . بنم قبول ایتەمی بگا
 بوراقتز . اولرك قبول ایتەلرینی دە سز تأمین ایدیگن » دەر .

بوگا ایش برلگی سویلەنسە اویار

پیشیریر اكمگی محمود ، علی یەر

9

ایسته کلی طاولی اویونی

قاضی زاده صالح افندی ، برگون ، چوق قونوشمایى عادت
 ایدینمش اولان بر آرقداشیله طاولی اویناپوردی . اوگا
 اویونمز ایسته کلی اولسون . یعنی یەنەن نه ایستره ایسته یه
 بیلسین » دەدی . بویلهجه قارارلاشدیردقدن سوگره اویونه
 باشلادیلر . تصادف اویونی صالح افندی آلدی . یەنیلن
 ارقداشنه « سن یارم ساعت قدر صوصوب قونوشمایاجقسك . .
 اگر قونوشدی ایسهك بر ضیافت یاپمق اوزره (. . . .) شو قدر
 یاره ویرهجكسك » دەدی .

قورناز صالح افندى اوطور نلردن بريسيله ، ارقداشى ايلگيله تدبيره ن مراقلى قونولرى اورتايه آتدى . سوزك اڭ جانلى نقطه لرندە ، او كندىنى اونوتارق سوزە قاتلمق ايسته يور فقط همان ، يەنلەش اولديغنى وقونوشورسە پارە وەرمك مجبوريتندە قالاچغنى خاطرلا يارق صوصيوردى . قونوشمالر داها زياده ايلگى چكەگە باشلادى . بر درجه يە والردى كه : ارقداشى كندىنى ضبط ادمە يەرك پارە چنطەسى چيقاردى . « آلكز ! بو ايسته ديگكز پارە . ياپاجغكز ضيافته صرف ايتديريگز . بن بوندن داها فضلە صوصامام » دەدى . ساعته گورە او آنجق اون دقيقە صوصا بيلمشدى .

چنە باز كەيسە ايچين صوصما نەزور

بونى سن ارقداشك كندينه صور

10 پاچا ضيافتى

قاضى زاده موللا عبداللە هر يىل ارقداشلرينە بر پاچا ضيافتى وەريردى . او يىل دە ، وقتى گلەنجە حاضرلغنى گوردى . لکن موزىلكى دولاييسيله ارقداشى اوگرتمەن سید قادرى دعوت ایتەدى . بوندن ايچلەنن سید قادر ، دعوتلىلرى ، دعوتك گون وساعتنى صوروپ اوگرەندى . پاچايە چاغريلمامش اولان موللا عبداللەك بعض دوستلرينە دە كنديسى گیدەرەك « موللا عبداللە يارين فلان ساعته پاچا ضيافتە گلەگزی رجا ادييور » دەدى . بويلەجە بر قاچ كيشى يى موللا عبداللە آدينە دعوت ایتەش اولدى .

دعوتلىلار محله قهۋە سەندە توپلانمىشلاردى . يەمەك ۋەقتى
 ھېچ بىر ئادەم موللاننىڭ ئوينىسىنى كىيىدىلەر . موللا گىلەنلىرى گۈرۈنچە
 سىناشالايدى . چۈنكى بىر چوڭنى دعوت ئايتىمەشنى چارەسىز اولارق
 يالدىرىدىغى پاچاننىڭ ھېسسىنى گىلەنلەر تەقدىم ئىتتى .

موللا يەمەككەن سۈڭرە فۇسۇلى اولارق گىلەنلارنىڭ بىرىسىنى سۈردى
 « ضىياقتى سىزە كىم بىلدۈردى ؟ » دەدى ئودە سىيد قادىرنىڭ خەبەر
 ۋەرمىش اولدىغىنى سۈيلىدى .

ئارتۇق موللا نەكتە ياپانى اڭلامىش بولۇندى . اوڭا « لۇفا ئوۋە
 دۈنرەن بۇپاكتى سىيد قادىرە ۋىرىڭىز » دەدى . ئودە ئودەتتە
 پاكىتى سىيد قادىرە ۋەردى سىيد پاكىتى ئاچىنچە نەگۈرسە ؟ . قۇيۇننىڭ
 ارگىلەك اورغانىلە كۈچۈجۈك بىر تەڭرە . . تەڭرەدە « سىيد قادىر ! .
 دعوتلىلارنىڭ ارتماسى يۈزىدىن بۇغازلايدىغىز قۇيۇندىن پايىڭىز اولارق
 يالڭىز بۇ قالمىشدر » يازىپلاي ئايدى .

سېنى قىسمەت گۈگە چىقىسىنەڭ دە ئارار

ئارامىنى ئول چۈنكى نەسىبىڭدە بۇ ۋار

11 صالح پيغمبردر

کر کوکده (کلیه) آدلی وقفلر او قولنده اوندن فضلہ او گرتمن بولونئوردی . اونلاردن ، قاضی زاده صالح افندی زکی ، شاقاجی بر انسان ، دین خوجاسی موللا احمد افندی ده کوکلی تمیز دیننه باغلی بر ذاتدی . صالح افندی ارا صیرا اونگله نکته لی شاقالرده بولونئوردی . حایلزلقله ترتبله دیگی شاقالری گوکلی تمیز موللا اینجه له مه دن . قارشیلاردی .

برگون اوکله مولاسنده صالح افندی موللا ایله شاقایه باشلادی . بوندن صیقیلان موللا ، « یا هو ! قونوشدقلرینک جوغی کناهدر » ددی . صالح افندی بوندن افکه له نمش گبی کندینی گوستره رک « خوجام ! آرتق سزی دوغری یوله دعوت ایتمک زمانی بنم ایچین گلمشدر . شمدی پارمق قالدیروب شهادت گتیرمه لیسک که : صالح پيغمبردر ، سوزلرم حدیثدر ، اینانما یاجق اولورسه ک کافر اولورسنک » ددی . بو موللانک باشنده بر بومبا گبی پا تلادی . اونلری ترک اده رک گیتدی .

بر جمعه گونی موللا احمد افندی ، حاجی سعید افندی بی زیاراته گلمشدی . تصادف صالح افندی ده اوراده ایدی . موللا ، سعید افندی یه « بو ذات سزه ده تبلیغه بولوندیمی ؟ » ده یه سوردی . سعید افندی نه گبی تبلیغ ده ینجه « کندیسندن صوریگز » جوابنی وهردی . سعید افندی ده صالح افندی یه « یگی ! سز بزه آکلاتگز باقالم » ددی . صالح افندی ده ایستیفنی بوزمادن « بن ، صالح پيغمبردر ، سوزلرم حدیثدر ، اینانما زسه ک کافر اولورسنک . ده مشتم . موللا ده داریلمشدر » ددی . سعید افندی گولومسه یه رک « بونده داریللاجق نه وار .

صالحك پيغمبر اولديغنى قرآن بيزه بيلدير مشدر . قونوشولان
سوزه ده حديث دهرلر قرآنك بيلدير ديگنه اينانمايان شېبه سز
كافر اولور » دهدى .

شملى استانبوله ، ياخود حجه گيت
سن خوجام گوگلگى بر آز گنيش ات

12 سنگ ده بكا ايشك دوشدى

قاضى زاده صالح افندى بر چوق ايشه باش وورمش ،
هيچ بر نده موفق اولاماشدى برگون تعميره محتاج وقفسز بر
محلّه جامعنى تعمير ايچين ايلكيليلر بر ياردم دفتري آچمشلردى
امكانى اولاناردن ياردم ايسته يورلردى . بوآراده صالح افندى يه
ده مراجعت اديلدى . اوينا مفده اولديغى طاولونك زارلرينى
ماصه اوزرينه بوراقارق اوطوردىغى قولتوغه ياصلاندى .
گولومسه يه ، گولومسه يه باشنى يوقارى قالديرارق « گوردگمى
ناصل سنگ ده بكا ايشك دوشدى ؟ سن بنم ايشلريمى ياپمش
اولسه يدك ، شمدى بن ده اوينك تعميرى ايچين سه وه ، سه وه
باردمده بولونوردم » دهدى .

رحمت ديه آل سمايه آچدم
طاش باغدير يوهردى بن ده قاچدم

13 صانكى بى قالدير يگز

ايچكى يه دوشكون اولان ناحيه مدررى (. . .) اوينه
آلوب قاپاتديغى گنج بر قادينّه او ايشلرينى گوردوروردى . لکن
آقشاملرى ايچكى يه باشلاينجه اوليله آشيري گيدهردى كه :

چوق گىچمەدن سىزارق بىر مىندىر اوزىرنىدە خورلامايە باشلايۇب،
ايرتەسى گۈننىڭ گىچ ساعىتلىرىنىدە آيىنىردى. الدە قالان گۈندۈزنىڭ بىر
قاچ خومارلى ساعىتى دە وظيفەسىنى كۈرمىگە آلىقويىدىغىنىدەن اۋە
قاپاندىقى گىچ قادىنى ساۋسامىش بولۇنىوردى . بونى فرست
بىلەن كۈيىك چاپقىنلىرى عابايى ياقارق گىچ قادىنلە اگىنىمگە
باشلايدىار . گۈن گىچىدە كىچە قادىننىڭ سۈپىتى كىلى ، گىچىلەردە
چاپقىنلىقلارنى آتۇردى . آرتىق كۈيدە بونى بىلەن
قالماشدى .

بىر كۈن ، مىدىر كىلى قىلىنى ارقداشى ، طالبانى شىخ قادىر ،
ياپلىمىدە اولان بۈتۈن بۈيۈكلىقلەرى اولانچە آچىقلىقىلە كىنىسىنە
سۈيىلەدى . . . مىدىر : اۋىدە ياپلىمىدە اولان بۈيۈكلىكىنى ايشىلارنىڭ
يۈزىدە وورۇلماشنىدىن اۋىكەلەنەرك : « رجا ، اۋەرم صوص ! بۈيە
قونۇشما ! سىنىڭ بۈيۈكلىكىنىدە گۈرە ، سانىكە : بىنم اۋىم كۈي
صويسىزلىرىنىڭ اگىلىچە ياتاغى اولمشىدۇر » دەدى . ارقداش دە
استىغىنى بۈزۈمدەن « سانىكىلى قالدۇرىڭىز اۋىم ! » دەيەرك
قارشىلىق وەردى .

اۋى سىن ساۋسامى بۈيۈكلىكى آۋاناق

ھادى آرتىق گىرەكن بۈيۈكلىكى طاق

14

رىمىنىدە ياپلىمىش

ايچىكىيە فۇلىجە دۈشكۈن اولان حاكىم عبدالكريم بىك
رىمى مىقامىدە بىلە اشكارە اولارق راقىسىنى آلوب ايچىردى .
اونىڭ بۈيۈكلىكى ، دەدى قودۇيە سىبب اولدىغىنىدىن اۋى آلتىندە بولۇنغان
مۇمۇرلىرى جەننىتى سىقىمىدە ايدى . بىر گۈن باش كاتىبى كىمەسلەر

يوسفكە دەدى كە : « كاشكە قاپۇجى يە دەسەك دە راقى شىيشەسىلە بارداغنى آرقاگزەكى پنجرە يە قويۇپ پردەسنى دە ايندىرسە . . كىمىسەلەرڭ بولۇنمادىغى بىر زماندە اورادىن بارداغى آلىردە ايچرسىڭز . . كىمىسە دە فرىقنە وارمامش اولور » . حاكىم گولۇمىسە يەرك ، باش كاتىبە ، « تشىكر ادەرم باش افندى . بىن دە بونى دوشونمىش ايدىم . رمضاندا بويىلە ياپارز » دەدى .

اولدىنىڭ بىر يۈجە دىيادە سىنىڭ

قالما آلچىقدە جەننەدە ساقىن

15

بويۇرىڭىز شىيخىم يەمگە

كەركۈك دە نەفىس پاچە ياپپار . اودرجەدەكە : گوز بوقىش مۇسىملارندە آرقداشلار بىر بىرلىرىنى پاچە ضىياقتىلە آغزلارلار . واۋ ، چوقلىق قوشلوق يەمگى اولارق يەنردى . شەرڭ شىيخىندىن طرىقت آلان اورتا حاللى بىر درویش مۇسۇمنى گلنچە شىيخە اوندا نەفىس بىر پاچە ياپپىردى . بعض درویش وارقداشلىرىنى دە دعوت اتدى يەمىكلەر ، بويۇك بىر دقت ايلە ياپلمىشىدى . ھېسى طىقا ، باصا يەدىلەر وشىيخڭ اوقۇدىغى بىر كىت دعاسىندىن سوڭرە داغلدىر .

اۋگۈن شىيخ ، آقشام يەمگىنى دە باشقە بىر درویشنىڭ سىفرەسىندە يەيەجىكىدى . وقت اولونچە اوزەل درویشلىرىنى بىر بىر آلارق دعوتە گىتتى . بۇدە كىلىقتى بىر ضىياقت ايدى . دعواتى ياپان درویش بىر كىت آلسىنلار دەيە جانە ياقىن آرقداشلىرىنى دە يەمگە چاغرىمىشىدى . آقشام نامازى گىچكىمەڭ ايچىن ، گۈن باطمادىن سىفرە حاضرلاندى . شىيخ (يەقلاشمىق) اىستىركىن : قوزناز درویشلىرىدىن بىرىسى « شىيخىم ! داھا گۈن

باطمادی : سزك ايچين بر آز بكله مك لازم گلييور . « دەدى شىخ
 درويشنىك حاضر اولانلار تە آكلاتمق ايستەدىگنى بىلدىگندىن گونك
 باطماسنى بكله مك اوزره سفرە دن چكلىدى . دعوتلىلار سفرە يە
 ديزيلن خوش قوقولو يەمكارە حىسرتلە باقا قالدیلر تصادف اوآراق
 صباح پاچەسندە حاضر بولونان اتقىيەجى محمد بو ، اقشام يەمگنە
 دە دعوتلى ايدى . آرتق اونك صبرى اتوكە نىمشىدى اوڭە آتيلار
 « شىخىم بو گونش صباح پاچەسندە دە وار ايدى . بوپوريگىز
 يەمگە » دەدى .

گىزلەمز عىبگى شىخىم بو نماز
 دوغرى اول ، دوغرى اولق البت شاشامز

آچىقلاما : (آوللارى) كر كوكە اقشام يەمگى گون باطيشى
 صرەلەندە يەلەردى

16

ياقىنلارنى گورمگە كلىشى

يرلر ك قاديستروسنە باشلانمىشى . تسويه يارغىچى دە
 يرلرى گرچك صاحبارى آذنە كوتوگە گىچىرىيوردى .
 كويك بريسندە تسويه ياپىلر كن ايلگىلى بولونان گەوزەنىك
 برى جان صىقاجق قدر فضلە قونوشىيوردى يارغىچ اوڭا ،
 صوصوب بر طرفە چكلمەسنى امن اتدكدن صوگرە تسويهسى
 ياپامقە اولان ير ك صاحبارىنى ايستەدى . يالگىز بر قاچ آى
 اوڭجە اولمش اولان بريسندن باشقە ھىچسى كلىشىاردى . اكسىك
 اولانك دە قاچ آى اوڭجە اولمش اولدىفنى سويلەدىلر . تسويه
 باشى كاتىبى گرچكى الدە اتمك ايچين دەنەمە يوللىلە « بن اوائى
 گىچىلار دە گورمش ايدىم ظن ادھرم » دەينجە آرتق كلىشى

دوتامايان گەۋزە «ئەندىم! ئاۋ، ياقىنلىرىنى گورمگە گەلمىشىدى»
دەدى .

تربەدار مقبرىنى ساتمىشىدى
نەردە قالسىن ؟ بىزە جان آتمىشىدى

17 نماز رەكەتلىرى

برگون ، جامعدە ايكىندى نمازىنى قاچورلردى . اوگون براز
دالغىن اولان جماعتدن برى شېھەلەنەرك جماعتتە دونوپ صوردى .
«ياھو ! بىز نمازك رەكەتلىرىنى نقصاتسىز مى قىلدق ؟ . يوقسە . . .»
جماعتدن انفيەجى محمد ھەمان دىلە گەلدى : «مراق اتمە ! نماز
رەكەتلىرىنى ھەممە قىلدىغىمىز بىن اىي بىلەيورم . چونكە بىن برنجى
رەكەتتە بىفدادە گىتمەك ايچىن (فكرمەدە) حاضرىق ياپيوردم .
ايكنجى رەكەتتە ايسە يولە ايدىم . اوچونجى رەكەتتە بىفدادە
وارمىشىم دوردنجى رەكەتتە دە كر كوكە عودت ادييوردم »
دەدى .

برىجك آلەدە نماز قالمىشىدى
(اودە بر اوكر پاتىكدر شىمدى)

18 بىن اوزوم بويلايم

وقتياھە ، (ماكىنەلى طاشتار يوقىن) قادر آغا كر كوك
باشدە گلەن كاروانجىسى ايدى . او ، بىفدادە كر كوك آراسىندە
سفرلر ياپدىغى ايچىن گىلىشى گونى قارىسىندىن قاچمازدى .
ناصلەسە سفرلر كىرگەن بىر بىر بولۇپ اول كر كوكە دونمىش
بولۇندى . گىجەنك صوك ساعەتلىرىدە قاچۇپ چالارق گەلدىگىنى

بلدیردی . قاریسی توالت، یاپماشیدی . قوجاسنه دوزه نسز
گورونمك ایسته مەدی . هر شیدن اول اودایه قوشارق زفیری
فرانلقده سورمه یاه پودره قوطولرینی بولدی . لکن یاگلشلفله
پودره بی گوژنه ، سورمه یی ده یوزنه سوروندکدن صوگره گوله
گوله قوجاسنی قارشیلادی . گونلردنیری سه وگیلی قاریسینه
حسرتلی اولان قادر آغا ، اوننی بویله گوروتجه شاشالادی .
« قوزوم : بو ناصل توالت » ده ینجه : قادین قوجاسنك بگه نوب
ده سوردیغنی ظن ادهرەك نازلی نازلی « بن اوزوم بویله میم »
دهدی .

گوزلم کیریتی بول ده مو می یاق
بو قدر ایله مه ناز آینایه باق

19

یاگلش شهرت

أسکیدن کرکوک قوریه سمتنده اوطور اناره (صغیر اتی
یهنار) دەرلردی . گیت ، گیده بو شهرت آلمش یورومش ،
بعضا ده گولوش قوتوسی اولدیغندن قوریه لیلرک خوشنه گیتمز
اولمشدی . او صر هده اربیللی عبدالرزاق آغا کرکوگه گلیر . قوریه ده
صاری کهیه لی عزت پاشایه مسافر اولور .

بونلرک ایکیسی ده صحبتلری خوش ، نکته جی کیمسه اوردی .
زیارته گامش اولان ، کرکوگک اوگونکی سیمیزجه وقانی آغر
قاضیسی ، گیتدکدن صوگره عبدالرزاق آغا ، پاشایه : « پاشا ،
قوریه لیلره صغیر اتی یهنار دهنلمه سی مگر سه یاگلش بر شهرت
وحقسنز بر افترا ایمش . . اگر دوغری اولمش اولسه یدی ، بوبه

بىلى قاضىتەك شەمدى بە قدر يەنەمەش اولماسى لازم گىلەردى ،
دەدى .

بىر سىمىز جانبازە قىصاب كىنەمەش
اولە گورمەش دە صغىر ظن ایتەمەش

20

ايكى يازىچى

وقتىلە يازى ماكنەلرى يوقىكن ، اولنك ، بونك مەكتوب ، دىلەكچە
تېى يازىلرىنى يازىچىلار ال ايلە بازارلردى . سىرايك قوریدورندە
رەلەشەن يازىچىدن احمدك يازىسى گوزل ووقوناقلى
مصطفىك ابە عەكسە اولارق : يازىسى بولاشق ووقوناقسىز
ايدى . اولر ، بو دورومە گورە يازى يازدىرانلارى آراالرىندە
پايلاشمىلردى . ھىر اوج يازدىرانك ايكىسى احمدە بىرىسى دە
مصطفىكە بوراقلەشدى لکن ايشك توحافى ھىر اقشام گلرلرىنك
اشت چىقماسىدى . حالبوکہ : پايلاشدقلىرى يازى ايشلرىنە گورە
گلرلرىنك برە ايكى اولماسى لازم گىلەردى . نھايت يازىسى گوزل
اولان فضلە دايانامادى . ارقداشتىن « برادر ! گلریم ، گلریمگوزك
ايكىسى قدر اولماسى ايجاب ادەرکن نەدن سوزك گلریمگوزلە باش
باشە گلرور ؟ » دەپە سوردى . اودە « افندەم ! يازم ووقوناقلى
اولماويفتىن مامورى بانندە گىدوب اوقومق ايچىن بر اجرت داھا
آلورمەدە ، اولدىن » دەپە جواب وەردى .

قافا ھىچ يورما قدر اولمالى يار

بووا ، كىر قوشلار ايچىن تاگىرى ياپار

بولۇپى نشان قويۇق

اوجو جلولر تىمىز قىلبى ، انسانلردى . خارجلە او قدر تىماسدە
بولۇنمادىلار ئىدىن كور كوسىز اولارق قالمىشاردى . ائونلر كى بىرىجىك
ايشىلارنى اكينجىلار . دىن خوجالرىنە دە چوق باغلىدرلر . ائى
مشىكل ايشىلردە او كا باش وورورلر . وەر دەدىگىنى دە طبقيسنە
ياپارلر .

اوجو جلولر كى بىرى ، توخىملرىنى اكدىكىنە صوگرە ، اونى
بونى ايشىلرىنى اجرت ايلە ياپاراق : شويىلە ، بويىلە بىر مقدار دە
پارە بىرىكتىر . بىچىن ياقلاشنىچە پارەسىنى كىمىسەنىڭ بىلمەيەجىكى
امنىتىلى بىر يەرە صاقلامايى دوشونور . كويدىن ائىنى اوزاقلاشارق
مناسب بىرىرى سەچەر . پارەسىنى اورايە گومدىكىنە صوگرە
باش اوستىندەكى بولۇپ پارچەسىنى دە نشان بوراقر .

آرتىق آدم پارەسىدىن امىن اولارق اكينە قوشىدى . بىچىندىن
صوگر خرمىنى بىكلەدى . والدى ائىدىكى ذخيرەنى يىرلەشىدىرىدى .
شىمدى : كومدىكى پارەنى چىقارمىسى ازمانى گىلمىشىدى . او
سىمتە گىتىدى . . ارادى ، طارادى ، لىكن بردورلو بولامادى .
چونكى نشان قويدىغى بولۇپ قالمىشىدى . نهايت بىرىجىك اومودى
اولان دىن بىلگىنى عواد خوجايە گىتىدى . او كا : بولۇپ
پارچەسىنى نشان قوياق پارەسىنى گوممىش اولدىغىنى وبولۇپلار كى
قالمادىغىدىن اونىڭ يىرىنى بولامادىغىنى ائىلاتىدى . خوجادە
«اويلەيسە ، سىن گىلەجىك سىنەنىڭ بولۇپلارنى بىكلەيەجىكىنىڭ»
دەدى .

يورما سىن فكىرى ، اراشتىرما ائىنى
بولامازسىڭ داھا پىكىمىز كوپونى

صغير باشى كوپدە قالاشى

بر اوجوجاۋونڭ صوصامش اولان اوكوزى ، آغلىندىن چىقاراق
 اوك حاولوسىنە صوقولور . بر كوشەيە يرلەشىدىر يامش اولان
 صو كوپنە باشنى صوقارق اوكوزلم صاوق صودن قانا ، قانا
 ايچر . صوگرە باشنى چىقارمق اىستركن بويىنوزلرى كوپىڭ
 ايچدىن كىلارينە طاقىلارق بر دورلو چىقاماز اولور . اوكوزڭ
 صاحى تلاشە دوشەرك بر تدبير ايچىن عواد خوجايە قوشار .
 « امان خوجام ! صغيرمىڭ باشى صو كوپنە صوقولوپ
 صاپلانمشىدر . اونى بر دورلو چىقارامايورز . بوكا ، سز برچارە
 دوشەنكز » دەر خوجا دە كويلاويە « هادى گيت ، چابوق صغيرى
 بوغازلا » دەرەرك اونى باشىدىن صاور . بونڭ اوزىرىنە آدمجىز
 اۋە گلير . ائنە بر پالا آلارق اوكوزى بوغازلر . فقط باش كوپدىن
 ينە چىقاماز اولور . كويلو تكرار عواد خوجايە گيدەرك : اوكوزى
 بوغازلادىغىنى فقط باشىڭ كوپدىن ينە چىقاماز اولدىغىنى
 سويلەر . بوسفر خوجا دانىنلىقلە « ياهو سز هيچ بر شى
 كندىككزدن دوشونوپ ياپامايورسكز . بوندە بىلنمەيەك نەوار ؟
 گيت كوپى قريوەر باشى دە چىقار » دەر .

عقلى يوق كىمسەيە سويلەنسە گرە

« قرق غروش وەردە ، يە ھم قرق دەگەنەك »

چابوق ايشى سەمەھەين مرانقوز

آدمڭ برى ، دۇنيە يڭى گلن چوجوغى ايچىن مرانقوزە بر
 بشىك اصمازلادى . پارەسىنى دە پشېن اولارق وەردى . لکن
 مرانقوز ايشى اوزاتدقچە اوزاتدى . نہایت چوجوق بويويەرك

بشيگە لزوم قالمايدىغىندىن اونوتولىۋىرىدى . يىللار گىچىدى چوجوق بابا يىگىت، بىر گىچىچ اولارق اولەندى . بىرىل سوگرەسى اونىڭ دە بىر ياۋروسى دىنيايە گوز آچدى . يىنە بشيگە لزوم گورولونجە ، خاطرە ، وقتىلە مرانقوزە اصمارلانوب دە اونوتولان بشيىك گلدى آدم مرانقوزە اوغرايارق « ارقداش وقتىايە سزە اصمارلادىغىم بشيىك چوجوغمىزە يتىشىدىرىلەمەدى . او ، بويويونجە كىندىسىنى اولەندىردىك . بوگونلەردە نور طوپو بىر طورونىم دىنيايە گلدى . ارتق ياقاڭزى الدىن بوراقاجىق دىگىم . او بشيىگى شىمدى طورونىم ايچىن ھەر حالدە ياپاجىقسىز » دەدى .

مارانقوزە آدمىڭ گرچكىدىن بشيىگى تەزىلدن ايستەدىگىنى اڭلاينجە « برادر ! بو قدر ايۋە دەلىكە لزوم يوق . بىن چابوجىق ايش سەۋمەم . بويە اولورسە پارەڭزى گىرى ۋەرەجىم » سويلەدى .

چابوجىق شىيطانە يالڭىز پاراشىر

تاڭرىنىڭ صبىرى قوزوم قىرق سەنەدر

24

ھادى سىن بېزە اڭلات

حاجى نىعمان ، لطيفەجى بىر انساندى . مىجالىسارى پىك نىشەلى گىچىر قونۇشدىقلىرىنى ھەركىس سەۋە ، سەۋە دىگەلەردى . كوچوك قار دەشى دە دىگەلەيەنلرى ايناندىرىمىق ايچىن ، آغابەيىنىڭ دەدەكلىرىنى كرچىكلەردى .

برگون حاجى يانندە توپلانانارە ، دىن كىتابلىرىنىڭ ۋەردىگى بىلگىيە گورە جەننەمدىن قونۇشۇۋىوردى . اۋسە دە كوچوك قار دەشى گىلۋەردى . قونۇيى آيرىد ايتىمەدىن « اۋت ، دوغرى . .

بن ده اوراده ايدم » دەدى . شاقاجى حاجى نىعمان گۈلە ، گۈلە :
 « قاردهشم ! بن كتابلردن ادينديگم بىلگىيە گۈرە جەنمەن
 قونوشوپورده سن مادامكە : اورادن گليورسك هادى اونى سن
 بزە آڭلات » دەدى

ايشىيدنلرلە ، گۈرەن بىر اولاماز
 هادى آرتق بزە سن سويلە بىر آاز

25

موزب ايله كور

بىرگون نالبند شىخ قادر چارشى حمانمەندە ، كور موللا رۇفك
 دە يىقانىمقەدە اولديغنى گورور . بىر آاز آڭلەنمك ايچىن ،
 سىسزجە ياقلاشارق اونك محرم يرينە بىر چىمدىك دوتدورور .
 جانى ياقىلان موللا رۇف « اگىدى سنى درويش بابا ! رجا ادەرم
 بويلە ياپما عىبدر . » دەدىسە دە موزب شىخ قادر ، سىنى
 چىقارمادىن بىر ايكنجى چىمدىك داھا قوندىرور بو سفر كور
 دارغىنلىقلە « اولان يوباز ! بو ياپديغك يولسىزلقدر . بىر آاز كندىنە
 گل دەر . لىكن موزب : ينە كندىنى بەللى اىتمەدن اوچونجى
 چىمدىگى دە كورك محرم يرينە دوتدورور . آرتق چلەدن
 سىنىرلىرى بوزوالان كور خدتلە « صوفتا ھرىف ، بو ياپديغك
 انسان اولانە ياقشماز . . تربىەكى طاقىن دىيورم سگا . » دەر .
 آرتق گولمكدن قاتىلان موزب نالبند شىخ قادر ، دىلە گالەرك
 صورار . « سن موزبلك ادەنە ، نەدن (درويش ، يوباز ، صوفتا)
 دەيەرك سويلەنلك » ؟ كور ملارۇف دە « چونكە بو يولسىزلىقلار ،
 آنجق اولرە ياقىشر دە اوندىن » دەدى .

ياپديغك ايشىلىرى بىر ، بىر گوردى
 سن گوزك واردى ، اولكن گوردى

بو آتش كور آتشي دگلدر

حايلاز چرچينىڭ برى ياقين كويلردە آلىش ، وەريشنى
ياپىدقن صوگرە ، يايا اولارق اوينە دونيوردى . يولده ، بر
كورىك دە شەرە گىتمىسكە اولديغنى گوردى . اونگاە برآز
اگنەمك ايچين الەندەكى دەگەنەكلە برى دوگە ، دوگە ، كورە ،
بركورىك چارپىشى گبى چارپىدى . اونى سويلەتمەدن «كورمىسىڭ
بەھرىف ؟ انسان اولان ، يولده راسلادىغى بر گوزسزە ياردەم
ادەر » دەدى . كور ، يولچينىڭ دە كندىسى گبى بر كور اولديغنى
اگلاينجە عفو دىلەيەرك « ارقداش بن دە سنىڭ گبى كورم . . . بنى
عفو آت . آرتق گل ، قالان يولى برابر پايلاشالم » دەدى .

كور - ايه ! باقايم ؟ نەردن گليورسنىڭ ؟

چرچى - تارجىلدن

كور - تارجىلە نەايچين گىتمىشىڭ ؟

چرچى - اورادە اولەن عموجەم ، وصيتندە بگا بر ياردەم

ايدىلمەسنى يازمىش . بن دە باش صاغالغە گىتمىشىم

كور - رحمتلى عموجەگىزنى وصيتنى ياپدىلرمى ؟

چرچى - اوت ياپدىلر . . اما اونىڭ زنگىنلگنە كورە دگلدى .

كور - نەوەردىلر

چرچى - اللى آلتون

كور - اللى التونى آلدگمى ؟

چرچى - اوت آلدەم

كور - اونى المە وەر . اللى التونىڭ نەاولديغنى بن دە

اگلامىش اولايىم . چرچى ايچىندە للى آلتون بولونان كىسە سنى

كوره ووردى . ايشيماڭ ايچين ده برآز كوردن آيريلدى . بونى
فرست بيلەن كور، كيسەيى جيبينە قويوب يواشجە اوزاقلاشاق
بر آز اوتەدە يره اوزاندى . ايشيما سنى بتيرەن چرچى
« ارقداش ! نەرەدە قالدڭ ؟ كيسەيى ھادى ۋەر » دەدى .

لكن گوردن بر سس چىقمادى بر داھا دەدى ايسە دە ينە گوردن
بر سس چىقمادى . ارتق سينرلەنمىش گبى سويلەنمەكە وصوگرە
دە سووب صايمايە باشلادى . يردن آلديفى بر طاشى آطارق تام
كورڭ قافاسنە ووردى . كور سسنى چىقارمادن يواشجە يرينى
دەگىشىدىردى . چرچى ، ايكنجى بر طاش داھا آطارق كورڭ
قابورغاسنە دوتىدىردى . كور بر داھا يرينى دەگىشىدىردى .
چرچى اوچونجى طاشى دە آطارق كورڭ صرتنە يرلەشىدىردى .
آراتق كور داھا فضلە داينا ميارق سسلەندى . « اولان ! گل
پارەڭى آل بو آتیش كور آتشى دگلەر » دەدى .

تاگرينڭ حكمتيدر قيش ايلە يانز

چولده بيتمكده دىكن باغده كيراز

27 الھاك مكانسزلفى

ايكى قزلباش كندىلار ينە بر كويده ير بولمىشلىردى . كويڭ
موللاسى آقشاملرى كويلولرە بىلنمەسى لازم گلن شىيارى
قونوشوردى . برگون او ، الھاك صفتلرينى آڭلاتركن (مكانسز)
اولديغنى دە سويلەدى . قزلباشلار دن عباس داڭى مكانسزلفى
فاورايامامشىدى . بىلگىسى كندىسەندن اوستون اولان ارقداشنە
« كاظم ! الھاك مكانسزلفى اڭلايامام ، بگا اڭلاتايلىرمىسڭ ؟ »
دەدى . كاظم دە دەدى كە « امام على ، خيبر قلەسىنىڭ يوز

باطماتاق دمر قاپوسنى بر قاچ كره چكى ده ، يرنىن
 چيقارامادى . دوشمنلر گولمكه باشلاديلر . امام ده قزدى . بو
 سفر قاپوپى چكوب چيقارمقله برابر آسمانه فرلاتدى . جبرائيل
 قاپونك ، خزله عرشه دوغرى يول آلدیغنى گورونجه ، قوشارق
 پرده آرقاسىندن «اولو تاغرى امام على قزمشدر . خيبر قاپوسنى
 گوگه فرلاتدى . آرزوگره عرشه يه تيشه جكدر » دى . الله
 ده قاپونك چارپماسىندن كندىنى قورومق ايچين يرنى ترك ادهرك
 بر طرفه صاووشدى . ايشته اوگوندىن اللهك يرنى كيمسه
 بيلمز اولدى . كندىسنه (لامكان - مكانىز) دىديلر .

باقىز شاپقالى انسان ايكيذر

عجبا سويله قرال هايگىسىذر ؟★

★ آو آرقاسىندن قوشارق اوطاغىدىن اوزاقلان فرانسىز
 قرالى دوردونجى هانرى (يولنى غايىب ايدى . راسلادىغنى بر
 كويلويى ، يول گوسترمك ايچين تركىسنه آلىر . يولده اوندىن
 قرالى طانيوپ ، طانيامادىغنى صورار . كويانو ده قرالى گورمهش
 اولدىغىدىن طانيامادىغنى سويله . قرال اوگا « قرال گلركن
 اوراده كيلرك هپسى شاپقا چيقاريلر . يالگىز قرال چيقارماز »
 دى . برمدت سوگره اوطاغه وارلر اوراده كيلرك هپسى شاپقا
 چيقار . اوزمان قرال صورار « شمدى سويله ! قرال كيمدر ؟ »
 كويانو ده آلدىغى تعريفه گوره « افندىم ايكمزدن بريدىر » دى .

28

فرطنه وقويون سوروسى

اختيارلامش بر قويون چوبانى قيشك صوق گونارنده
 قويونلرىنى بريجك اوغلىله يايلمه گونده يردى . برگون هوا چوق
 بوزولور . آغاجلرى سوكه ن روزگارلر ، سهلر ياپان صاغناق

باغچىلار باشلار . چوجوق قويونلرى بويىلە بر گونده آغلە
 دوندرمه نىك زور و ضررلى اولديغنى اتقىدىر ايدر . چاره سىز
 سورويى كويگى ايله برلكده بر داغ اويوغنه يرلەشديرەرك تەك
 باشنە گوجلوكلرلە اوه دونر صير صيقلام اولان اوغلىنىك قويونسز
 اولارق دونديگنى گورەن بابا « اوغام قويونلرى نە ياپىدك ؟ » دەيە
 صوردو . او ، « باباجىم ! بويىلە فرطنەلى بر هوادە سورويى اوه
 دوندرمك اولامازدى . دەرەلر ك صولرى قابارمشىدى . يولده
 دوشەنلرى ، بولەنلرى اولاجىنى بيلديلم ايچين سورويى گنیش
 بر داغ اويوغنه كويگى ايله يرلەشديرەم . امام عالىيە دە امانت
 وەرەرك بىك بر زورلقلە كندىمى اوه يتشديرە بيلدىم » دەدى .
 اردنن دە يەدىلر ، قونوشىدىلر و او يودىلر . صباحك
 ايركن ساعتنده چوجوق قويونلرينە قوشىدى . اوللرى اكسيكسز
 اولارق بولدى .

تصادف اويىل ايچىندە فرطنەلى برگون داها اولدى .
 چوجوق اولكيسى گبى سورويى بر اويوغنه
 يرلەشديرەرك اوه دوندى . باباسنە ، قويونلرى ايبى بر اويوغنه
 يرلەشديرەرب « الله مانت ايتديگنى سويلەدى . بابا بونى
 ايشيدىنجه سىنيرلەندى اوغلنە : « قالىق بنملە گل ، گيدوب
 قويونلارى بولالم بو گيجە اللهك آج قورتللى صباحە قدر بزم
 قويونلاردن بربرلرينە ضياقت چكرلر » دەدى . فرطنەلى
 آلدىرمايارق سورويە قوشدىرلر . يالگىز ايكى قويونك نقصان
 اولديغنى گورونجه : بابا « اشكر اولسون ايكى قويونانە قورتولمش
 اولدق » دەدى .

قورتو آسلان قرييور ، قورت قريپونى
 بونلر ك هپسى دە حقك اويونى

اللهك بره اُون احسانى

بر جامع امامى اوگوتنده « هرکیم فقیرلره احسان ایدوب
باردمده بولونورسه الله قارشیلیق اولارق اوڭا بره اُون وهریر »
دەر . اوگون شهره گلوب امامی دیکلهین بر کویلو ، بو کارلی
تجارتی آلدن قاچرمق ایسته مه یه رک ، بیڭ بر زورلقله طوپلامش
اولدیغی ، اُون آلتینی فقیرلره داغیتیر ، اللهك قارشیلیق اولارق
وهره جگی یوز آلتینی گوزله مگه باشلار . لکن گونلر گچیور ،
یوز آلتیندن بر خبر یوق کیتدکجه کویلونڭ تلاشی آرتیوردی .
امامه قوشارق : « خوجام ! اوگوتکز . اوزرینه طوپلامش اولدیعم
اُون آلتینی فقیرلره داغتدم . لگوتلر گچیور آلهدن بر قارشیلیق
گورونمهیور » دەر . امام ده « مراق ایتمه . الله سزه بره اُون
وهرجکدر » ده یه رک اونى باشندن صاور .

آرتق هریف ، قارننى دویورمقدن عاجزدی . شهرک دیشنده
بولدیغی بر دوت آغاجنه چیقارق : دوت دانه لرله آجلفنى بر آز
اولسون گیدرمک ایسته دی . او صرده درویش قیافتلی بر آدم
گنوب آغاجك آلتنده آفیون چکمه گه باشلادی بر آز چاقرکیف
اولونجه طورباشندن بر مقدار حلوا چیقارارق کوچوک بر قوقلا
یاپدی . اوڭا « ای ادم بابامز نفسنه نیچین قاپلدڭده جنتدن
قوولماغه سبب اولدڭ . بزى بو دنیانڭ دردلرینه صوقو
ویردیڭک ایچین سنى اعدام ایتمک لازم . » ده یه رک حلوا قوقلائی
، پارچالایوب آغزینه یووارلادی . آردندان بر آفیون داهها
چکدی . حوادن ایکنجی بر قوقلا داهها یاپارق اوڭا ده « ای
شیطان آدم بابامزى سن آلداتوب جنتدن قوولماسنه سبب
اولدڭ . اصل سنى اعدام ایتمک لازم » ده یه اونى ده پارچالایوب
آغزینه یووارلادی . بر اوچونجی آفیون داهها چکدکن

صوڭره بر قوقلا داها ياپارق اوڭا « اي تاڭرى ! آدم ده ده ،
 شيطان ده ده صوچ يوق ايستەسەيدىڭ شىطانى جنتە صوقتەرمەز ،
 حوا ايله آدمى ده اوڭا الداتىرمازدىڭ . بوتون بو ايشارى ياپان
 سىنىڭ . اصل انتقامى سىندىن ئالماق لازم » دەيە سويلەندى .
 اونى دە پارچالامق اىستىرگىن : اللەڭ برە اون احسانى بىكلەمىدە
 اولان كويلو « بو ھەرىف اللەھە دە ساتاشيور . آرتق بو قدرى دە
 چىكەنەز » دەدى . تىز ئالدىن پىشتاوينى درويىشنىڭ قافاسىنە
 بوشالتىرىڭ ئاغاجدىن ئاشاغىيە ايندى . درويىشنىڭ تورباسىنى
 ئراشدىرگىن اىچىندە بوز ئالتىن بولونماستىنمى ؟ پارەيى جىيىنە
 صوقارىڭ « اوت دوغرى . . احسانىڭ قارشىيلىقىنى — ىرە اون
 ھەرىسنىڭ . اما اىي زورلىقلار چىكىرىدىكەن صوڭره » دەدى .

احساننىڭ چوق كارى وار البتە

ھەر جومردىڭ ىرى وار جىنتە

30 كويلو دەگرمىنجى

بودالا بىز كويلو بىر قاچ كىلە بوغداي يوكلەيەرك ياقىن بىر
 دەگرمىنە گىدر . زوربالغىنە گوۋەنەرك صرە بىكلەمەدن ، بوغداستىڭ
 ھەمان واينىچە اولارق اوكتولەستى اىستىر . شاقاجى دەگرمىنجى
 « پىكى بويالە اولسىمۇن . سىن قارشىيىكى ئاغاجلىرىڭ ئالتىندە بىر آذ
 دىڭلەڭ بىن دە بوغدايى اينىچە ائوكتەيم » دەر .

يورغون كويلو ، ئاغاج ئالتىندە دىكلەنرگىن اويۇدى . دەگرمىنجى
 دە كويلونىڭ اشكىلە يوكنى ساقلايدىردى . گەج ساعىتە اويانان
 كويلو ، ھەمان دەگرمىنە قوشبارق بوغداستىنى سوردى . دەگرمىنجى
 دەرغىنلىقلە « ياهو سىن نەردە قالدىڭ . باشمىزە بىر اوغورسىزلىق

گۈلجەكدى . گل حسابى ياپالام « دەدى . كويلاويە : « ايستەگك
اوزرە ، بوغدايى اينجە اوكتەك ايچىن دەگىرمنك صوينى چوق
آرتردق . پەك خىز آلان دەگىرمن بوغدايى بك اينجە اوكتوى .
اسەن خزلى روزگاردە اونى آلوب اطرافە صاووردىفندىن بىر
آووج اون آلدە ادیلەمەدى « سويلەدى . كويلاو آلىنارق : « دەمەك
بىز بوغدايدىن بىر شى الە گامەدى . يا آشگم نەرەدە ؟ » دەدى .
دەگىرمنجى دە « ذالاتا بىزى شاشتەرتان سىزك اشگىر . اوگا بويى
ياپالمش اولاجق ، چونكە دوروپ دوروركن دونوب بىر دوموز اولدى .
آز قاللا بىزە صالدىرسىن . بىرەكت وەرسىن كە : دگىرمنك كوپكارى
اونى قارشىكى اورمانە قاچرا بىلدى . » دەدى . كويلاو فضلە
آلىنارق « يابىز چوال ؟ » دەيە سوزدى . دەگىرمنجى « اوده
قوجامان بىر قابلومباغا اولارق شو دەرەيە ايندى » جوابنى وەردى .
بوسفر داها شاشتقىلاشان كويلاو « يا ايىمز ؟ » دەدى . دەگىرمنجى
دە « صاقىن اونى ھىچ سورما . اصل او اللھك بلاسى . اوده
بىر يىلان اولدى . تەتك اولماسەيدىق ھىمىزى سوقاجقدى . سوگرە
شو دەلەكەن ايچىرى قايوپ گىتدى » دەدى . آرتق كويلاو پەك
بىرۈزۈلشەدى دەگىرمنجىيە « بىن الى بواشمى اۋە دۈنەجگم ؟ » دەيە
سويلەندى . دەگىرمنجى دە « ئاۋىل دۈنەجكنى كىدك دوشون .
ئالگىز بىز دەگىرمن حقنى وەردە ... » دەدى .

أشكك گىتدى باشك صاغ اولسون
بىر آووج اونلە يوزك آغ اولسون

31 اوگوزدىن قونۇشك

كويىدە ياغمورلو گىجەلرەك بىرئىدە قارى ايلە قوجا ، ياتاغە
چكەلمش اولان بىرىچك ياورلرىنك اويومش اولدىغنى ظن ادەرك :

اۋونى اولەندىرمەگى ارالرنى قونۇشمايە باشلامىشلىرىدى .
 چۈنكى : چوقۇق اولەنمەك چاغنى بولمىدى . يالغۇز ئانىنى ئايلىنىپ
 بابايى دۈگۈن مىڭدىن دۈشۈندۈرۈپتۇر . ئادەم قارىسىنى « بو
 يىل ، ياغمۇرلو ، بىر كىلى بىر يىلدا . ئاينىلار دە ئاي گىلىشمىش
 ... بىز ئۆزىمىزكى ياشلىق چىت ئۆزلىرىنى ساتىپ دە ، پارەسىلە
 چوقۇق ئۆلەندىرسەك ، سۈڭرە ئاردا ، بولغۇداي ساتارۇق :
 كىچىك ، دىنىچ ئۆزلىرى ساتىن ئۆزىمىزگە داھا ئايى ئۆزىمىز ؟ »
 دەيدىكەن فەكرىنى سۈرگەن . قارى دە « بو سىزگە بىلەن جەڭگىز بىر
 ئىشدا » دەيدى .

مىڭسىز ، چوقۇق ئۆزىمىز . . بۈتۈن قونۇشۇشلارنى دىگەنمىش
 ئىشدا ئۆزىمىزگە گىچە مانقالا بولمىشدا ئۆزۈرلەرنى ، چوقۇق ،
 باباسىنى « نىچىن ، ئۆزىمىز بىر ئۆز قونۇشمايۇرسىڭىز ؟ » سۈيلىدى .
 بابادەنە قونۇشالمى ؟ خاپىرە بىر شى گەلمەيۇر كە « دەينىچە : چوقۇق
 باباسىنى « بىر ئۆز ئۆزلىرى قونۇشسىڭىز » دەيدى

سۈيلىمەك بىر ئۆزلىرى قونۇشسىڭىز

گەلەڭ ، ياز ئايلى گۈزى قونۇشسىڭىز

32 بولمىشدا ئۆزىمىز ؟

ھاجىلەر ئۆزى داغىنىدا ئۆزلىرىمىز . ئاڭرىيە ئۆزلىرىنى
 ياپىدەلەرنى ھەسەسە ئۆزىمىز ئۆزلىرىمىز . يالغۇز بىزنىڭ ئۆزلىرىمىز
 ئۆزلىرىمىز دىگەن چىقىرىدى . بىلەنلەرنى بىر قانچە ئۆزلىرىمىز
 ئۆزلىرىمىز سىبىنى سۈرگەن . ئۆزلىرىمىز بۈيۈك ئۆزلىرىمىز ،
 ئۆزلىرىمىز غەزەپتىن قورقارۇق ئۆزلىرىمىز ۋە دىگەننى بىلدىرىدى .
 ئۆزلىرىمىز ئۆزلىرىمىز . . « ھەج فەزىي ياپىلىنىچە گەلەر غەزەپ ئۆزلىرىمىز .

بوتك ايچين شىمدى بورادە آغلامانك يىزى يوق » دەدىلار . لىكن او
» بىنمكى عفو ايدىلەجك صوچلاردىن دىگىلەر » دەپ مەزىلەرنىدى .
ارقداشلاردىن بىرى سوردى .

— قىلمى يايىمشىك ؟

— خاير

— يورده خىيانتىمى اتمىشىك ؟

— خاير .

— اننە ، باباگە كوتولكىمى اتمىشىك ؟

— خاير

— زىنالىمى اتمىشىك ؟

— خاير

— او حالده قورقما . . بولاردىن بويوك صوچ اولاماز .

— خاير افندىم ! بىنم صوچم داھا بويوكدر .

— پكى اگلات باقالم ! . . نەيمىش او ؟

— گىجلىككە بىنى شىيطان آزدىردى دە بىر كوپكىلە جىسى
مناسبىتدە بولوندىم (ھې گولەلەر)

— اوت ، بو كىناھىر لىكن عفو ايدىلەمز درجە دە دىگىلەر . پكى

مىنى اصىرمادىمى ؟

— خاير . . او اولو ايدى دە . . (ھې گولەلەر)

— ياھو ! ناصىل بو پىس شىء گوڭلىك آلدى دە ياپىدك ؟

— اونى بكا اوروجلىق اشتاھى ياپىدىرمىشى

— واى اللھك لعنتى ! . . بە بودالا ! . . دوشونمەدىمى گورمىش

اولسەلەر اوطانمىشە قالىرسىك ؟

— «فندم هر كس جمعه نماز نه گيتمش اولديغندن اورتالقدە
كىمسەلر يوقوى

اونى سن فضلە قارىشىدىر ما صاقين

قو قويور چيركفە پك گلەمە ياقين

33

حاكم ايله قاپوچينىڭ معاشارى

آچىق گوز ، قاپوچى (خالو كريم) حاكمە گيرمك ايستەين
ايش صاحبلىرىنى ايچرى سوقتىرمازدى . اونلارڭ دىلەكچە گبى
يازىلرىنى كىندىسى حاكمە گوتورور ، نه ايجاب آدەجكسە گلوب
صاحبنە بىلدىردى . بويلەجە حاكمى گورە بىلمەنڭ زورلفى
كويلولرڭ اوزرنده بر هيبت ياراتمشدى . عىنى زمانىدە
قاپوچى يە قارشى ايلگى وصايفىلارى ارتىوردى . چونكە
مصاللرە آنجق صيفا بىلن بو هيبتلى حاكمە ، او ، ايسستەديگى
ساعتدە سوقولويور . و اونكلە ، سنلى ، بنلى گوروشسە
بىليوردى . آرتق قاپوچى ، كويلولرڭ گوزندە بر شخصيت
اولاشدى . فرصت دوشوردكچە : اوڭا ھىدەلەر وەرەرك
بالتاقلانورلردى .

آيڭ صون گوئى دعوى صاحبلىرى محكمە قاپوسندە
طويلانمشلردى . فقط قاپوچى اورتادە يوقىدى . بعضىلرى ،
ايشلىرىنى يوروتمك ايچين اونى دورت گوزلە گوزلە يورلردى .
دەرکن قاپوچى گورونو وەردى . اونكلە دوستلفى ايلەريلەتمش
اولان بر كويلو « حضرت ! بوگون گىچ قالديگىز خىرلر اولال ! »
دەدى . « اودە معاشلىرى آلفە گيتمش اولديغنى وبويوزدن
گىچكدىگنى سويلەدى . كويلو ، فرصت دوشورمشكن خالو كريمدن

معاش مقدارىنى سوردى . ايشته شمدى او ، نور دورومده
قالىوردى . بر آاز دوراقلایوب ، كه كه له دكدن سوگره « حاكم
ايله بن - ايكيمزه - (۱۵۰) دینار آلیورز » دهدى .

بویى آرتسین ، جوجه نك او گجه سنه

هادى بر او كچه داها اكله سنه

ياغمور دعاسى ودهلى ³⁴ موللا زینل

بر ييل قوراقلق باشلار . ياغمور سزلقدن اكينلر ك قورايوب
الدىن چيقماسينه آز قالير . چاره سز قالان اهانلى ، ياغمور نمازى
واوزل دعالر ايچين شهر ك ديشنه چيقارق لازم گلنى ياپارلر .
فقط بو قدر كافى دگلدى . اينا ناسه گوره بر اويارليسنى ده
صويه آتمق گره كردى كه : اللهك رحمتنى فضله چكسينلر .
ايشته . او سرده دهلى موللا زینل ؟ گوزه چارپار . حقيقه
صويه آتامق ايچين اڭ اويغونى او ايدى .

بر قاچ كيشى ، موللايى قونوشديرا قونوشديرا آرقه
ياقلاشديرلر . سه زديرمه دن ايتيوهره رك ، اونى صويك ايچنه
يووالرلارلر . صودن صير صيقلام چيقان موللا ، صويه نه ايچين
آتلديغنى بيلديكندن اوفكه لى اوفكه يى باشنى سمايه قالديرارق
« بو رذالتلر يتمز مى ؟ يا انسانلر ك قدر اكمك ويا اكمك قدر
انسان يارات » دهر .

سكا احسان ياراشر ، قهر كه بيلمه نه سبب ؟

يارادلسه م ده يه رك : اوپديمى آل كيمسه عجب ؟

صالح بك و قاضي

کر کو کلی آفاجان بك زاده صالح بك نكته جي بر ذاتدی
 سلیمانیه ده صندوق امین ایکن نه دنسه قاضی ایله آرالری آچیلر.
 صره سی دوشدکجه بر برلرینه صاتاشرلردی برگون ، صالح بك
 بر آرقداشده مسافرکن قاضی ده گلیر . قونوشما آراسنده ،
 او ایشلری ایچین آلدیرمش اولدیغی اشگی صاتدیرارق ایکی
 آلیتن لیرا قازانمش اولدیغنی اوپونه رك سویلهر . بونك اوزرینه

صالح بك ایله قاضی آراسنده بویله قونوشما باشلار

صالح بك - اشگی سزدن آلان بودالا کیم ایدی ؟

قاضی - نه دن بودالا اولسون ؟ آلان فلان جانبازدی .

صالح بك - سز هر حالده اشگی صاتا جقدیگز . هریف

آگلشای اولش اولسهیدی اونی . سزدن نقصان بر پاره یله
 آلابیلردی .

قاضی - نه دن هر حالده صاتا جقدم ؟

صالح بك - سویله مک ایسته مه م . داریلر سکر .

قاضی - سویله هیچ ده دارلما . . اشکک بر عیبی یوقدی که :

ارقداش - سویله یا هو ! قاضی افندی دارلما یا جفنی سویله یوریا !

صالح بك - اگلادیغمه گوره دون قاضی افندی ، خانمک

مسافرلکه گیتمش اولدیغی

بر وقتده اوه گلمش . . عکس تصادف اردندن ده

خانم "وه دونمش . .

وقیصقانارق ، نه بهاسنه اولورسه اشکک صاتلما سنی

ایسته مش . .

بو ساتيش دوغرىسى غايت اويغون ★

آدمڭ فلكرىنه بىك عشق اولسون

★ اوكجهلى اوك آغر چارشى ايشلىرىنى گوردىرمك ، بعضا ده
بنهك حيوانى اولارق قوللانمق اوزه ره ، امكانى اولانلر ئولرندە
اشك بولوندىرلردى .

36

ايشته بويله سويله

محكمه باش كاتىبى عبدالله فاضل افندى ايلە بغض قومشولر
گىجەلىر طوپلاتارق صحبت ادلردى . آرالىنه صوقولان امينه
دزه يە ياپدقلىر اويونلر اگلنجهلرىنك باشنده گلردى . برييل
امينه دزه نك بسىلى بر قوزوسى اولور . قومشو ارقداشلر
هرگىجە اوقوزونك ضيافتنى اوندىن ايسترلردى . برگون امينه
دزه عبدالله فاضل افندى يە « ياهو ! بو قوزويى سزه ضيافت
چكرسەم ، چوجوغمە اوندىن برشى قالماز چونكه جماعتگىز
- ماشالله - قالابالقدر » دەر . فاضل افندى ده اوكا « اوت ،
بوئە سن حقليسك . بكا قاليرسە يارين گىجە اوه دونركن
قوزويى بوغازلر وايجابنه باقارسك . ايرتەسى گونى قوزونك
جالنمش اولديغنى سويلە يەرك كندىنى قوزو ضيافتندىن
قورتارمش اولورسك » سويلەر . امينه دزه ده بوتدبىرى موافق
گورور .

لكن اوكىجە ايچينده فاضل افندىنك گوندرديكى بجهركالى
بر آدمك ايلە دە قوزو چالديريلدى . ايرتەسى گىجە طوپلانتيىسندە
امينه دزه قوزوسنك گرچكدن چالينديغندىن پك قايقولو ايدى .
قومشو ارقداشلر ، ينه اوندىن قوزو ضيافتنى ايستەينجهلر ،
اوايچنى چكەرك « الله عشقنه يارەمى دشمەيك . . اوسمىز

قوزوي ، اوغورسزلر بر گيجه نك ايچينده چالوب گوتورديار . «
دهيه ايچلى ، ايچلى سويله ندى . عبدالله فاضل افندى ده قولاقدن
اوڭا « آفرين ! ايشتە بويلە سويلە » دەدى .

يىقى كس ، آيناهە يى سن وەر آلىنە

آفرين بويلە تراش ايله ينە

37 بئادەمى لولو ؟

ايى قلبلى ، شاقاجى بر آغا ، طانيدقلىرىنە ممكەن اولديفى قدر
ياردەم ادهردى . جيفتەجىلەكلە گيچەنمكەدە اولان بىر قومشودە
كنديسندن بر مقدار پارە اودونج اولارق آلمش ايدى . تصادف
اويىل موسم قوراق گيچەنمكەن اكينلەردن برشى ائىدە
ايدىلەمەدى . قومشودە ، آغايە گيدەرك « آغا ، بويىل اكينلەردن
برشى ائىدە ائىدەمەدم . آلاچقلىلار كندەن دە فنا بر دورومدەيم .
اونلار كىرى گليور ، برى گيديور . بن اوشىياسىنى صاتوب
وەر سەم بيلە آلاچقلىلار كىزىنى قاپاتمش اولامايانچەم » دەر .
آدمك دورومنى ائىلايان شاقاجى آغا اوڭا « اوت ، زور بر دورومدە
اولديغنى بيليورم چوئكە بويىل اكينى اولمادى . شىبەسز بورجلىرى
اودەيەمەسك . بن دە سكا ياردەمە بولونامايانچە بر دورومدەيم .
بئقا قالرسە بو صەردە كندىنى برآز دەليرمىش گبى گوسىتر ،
آلاچقلىلارنى ائىستەپەنەرە لولو دەرسك . اونلردە سنى صاپتمش
گورونجە آجىلاراق بورجلىرىنى شەيدىلك ائىستەمەز اولورلر » دەر .
چارەسەز قالان آدمجەز بو تدبىرى قبول ايدىر . آرتق او هر
آلاچقلى يە (لولو) دەيوردى . بويلەجە اكينجىنك دەليرمىش اولديفى
اڭلاشيلاراق اوندن بر شى ائىستەمەز اولديار . لكن اكينجى ،

گیزلیجه یرلرینی چوجوقلرینه اکدیپیوردی . برگون ، آغا اوکا
راسلادی . «یاھو ! تدبیرملہ آلا جقیلیرک آلندن قورتولدک دورومک
دوزہ لیور . بوییل اکینلرک پک ایی . . آرتق آلا جقمی اودہمہک
زمانی گلیور » دەدی . لکن آلا جقیلیرک آلندن قورتولماک یولونی
اوگرہن قومشو آغایہ دە (اولو) دەیہرک میریلداندی . بوندن
اوفکەلەنن : آغا اوکا « اولان ! بکا دەمی لولو » دەیہ سویلەندی .
سکا بن گوستری وەردم حلبی

بگا ده (لولو) او اؤرمی چلبی ؟

شیخ ابراهیم ، اوڭجه‌لری هم موللا ، هم شاعر بر آدممش . .
لکن صوڭره‌لری صاپتارق تائب اوغلی جامع‌نک بر اوداسنه
قاپانمشدی . اونڭ بعض اوزهل حاللری واردی . مثلاً اصلقن
چوق اوفکه‌له‌نردی . بونی اڭلامش اولان حایلاز چوجوقلر ، اونى
نه‌رده کورسه‌لر ، اصلق چالارق : سینیرله‌نمه‌سنه سبب
اولورلردی .

پولیس، شیخ ابراہیمی محکمہ بہ و ہدی . حاکم اوٹا «ناصل
قیدک دہ پو باوروی بویله قانہ بویادک» دہدی . شیخ دہ

حاكمه «بر صلوات اوقو» دەيە رجا دە بولوندى . حاكم صلواتى اوقودقون سوگرە يەنە عىنى سورويى يۈنەتدى . شىخ ، يەنە بر صلوات اوقوماسنى حاكمدن رجا اتدى حاكم يەنە صلوات اوقودى اردندن دە تىكرار اولكى سورويى سوردى . شىخ اوچونجى اولارق حاكمدن بر صلوات اوقوماسنى رجا دە بولوندى . آرتق حاكم سىنيرلەنمىشدى شىخ ابراھىمە سويلەنمگە باشلادى . بونىڭ اوزرىنە شىخ حاكمە « بىن سزدن اوچ كرە اىي ، ثوابلى بر شى استەدم دە بىجا دارياندىگىز . آز قالا بىنى دوگە جكدىگىز . . . يابر سورو چو جوغىڭ ساعىتلر جە ياغدىردقلى اصلىق صاغاناغىنە دوتولسە يديگىز نە ياپا جقدىگىز » دەدى .

ياچكر سىڭ آجى ، زحمت عمو جە

ياپو كويىدن كو جە جكسك بوگىجە

39

قرارى بر دە اوقو

مفتى عبدالغنى افندى اوگونكى قانونلرە گۈرە اداره مجلسىنىڭ طبعىي وقار دە شىي اوغلى زينل افندى دە سەچمە اويەلرندن ايدى . اداره مجلسىنىڭ طويلانتىلرندە ويرىلن قرارلى مجلس كاتىبى قلمە آلدقن سوگرە ، امضادن اول برر ، برر اوقوردى . زينل افندى قاورا يامادىغى بر قرارى ، كاتىبە دونەرك - « كاتىب افندى ! قرارى بر دايها اوقو . ظن ادەرسەم عمو جەم ايجە افندى . » دەردى

باشقە بر كىمسەيى سن ايتمە سپر

اورتەمز عىبىگى نىرا اوقىدر

برلکده باشلايالم

دقتور نصرت فؤاد ايچكى يه پك دوشگوندى . لکن لطيفه جى خوش صحبت اولديغندن قانقصانماز ، طويلانتيلره دعوت اديلردى . برگيجه وقفلر اوقولنده ترتيبلەنن مسامره ده حاضر بولونويوردى . اوقولك مديرينى گورونجه ، ياقلاشارق : اوکا « بنم سزه درين صايغيلارم واردر . تقديره لايقسىگز . فقط اُسفلر اولسون . . بر نقصانگزار وار . . كاشكه اوده اولماسه يدى » دهدى . مدير ، نقصانك نه اولديغنى سورونجه : دوقتور « سز ايچكى قوللانمايورسىگز » جوابنى وهردى . مدير ده « ايچكى ايبى بر شى دگلدر . بن سزه اُونى ترك ايدىگز ده يه جكدم » ديمش اولدى . بوسوز اوزرينه دوقتور « پكى ! بن سزك سوزيگزي دوتار ، ايچكى يى شمديدن ترك ادهرسەم ، قارشىلىق اولارق سزده بنم ايسته يه جمگى ياپارميسىگز ؟ » ده يه سوردى . مدير اوکا « ايستيه جگگز نه در ؟ » سورونجه : دوقتور اوطوردىغى قولتوغه ياصلانارق « بنم سزدن قارشىلىق اولارق ايسته يه جگم ، يارين آقشام ايكيمز برلکده ايچكى يه باشلايالم » جوابنى وهردى .

قورو كوكلك تاسادن ، سن بگا باق !

باده ايچ ، شىرقى ده يوب كيفگه باق

بر دامده ايكى هوا

دول قالمش اولان قادينك برى ، بريچك اوغليله ، بريچك قزىنى اوليلك چاغنه يتيشويره بيلمشدى . آرتق بونلرك اوله نمه لرىنى گورمك ، طورونلريله اگلنمك اونك اڭ اوگده گلن ايسته گى ايدى . اوويل ايبى بر تصادف اولارق اوغلى ايچين گوزل بر قيز ،

قىزى ايچىن دە ايستەيلىن بىر گىنج بولوندى . دوگونلرڭ ھەر
ايكىسى بىردىن ياپىلارڭ : داماد دە ايچ گۈۋەكى اولارڭ اۋە
آلندى . گۈنلر گىچدىكجە ، قادىنڭ - قاينانالڭ ھالى اولارڭ -
گۈۋەكى بە سۈگىسى ، گلىننە دە ايچلەنمىسى آرتىوردى بۈي
ئۈدە ھەركىس بىلىور ، لىكن سەزدىرمە يۈرلردى .

بىر ياز گىجەسى دامدە آچىق ھۈادە اويۇرلرڭن اويۇسى قاچان
قاينانا ، قزىلە دامادىنڭ اولدقلىرى طرفە گىتدى . اولرڭ بىرەر
صارماشىماش اولدقلىرىنى گۈرۈنچە ، قزىنە سىسەلەنەرك
« قوزوم ! ھۈا سۈۋىور . بىر آز قىچاڭ ھە سۈقۇل كە :
اوشوياماياسڭ » دەدى . سۈگرە اوغلىلە گلىنڭ بولوندىقلىرى جەتە
يۈزلەشدى . اولرڭ بىرلرلىنە سارماش اولدقلىرىنى گۈرۈنچە :
اوغلنە « قوزوم ! ھۈا سىچاقدىر بۈيلە سارماشىماشقا ترلەر
وصولارسڭز . بىر آز آچىلڭ دە ھۈا آلڭ » سۈيلەدى مگرسە
اوغلى اويوماش . قىز قاردهشەنە دەدىكلىرىنى ايشتمش ايمش
سىبرى تۈكەنەرك « رجا ادەرم آئە ! بىر دامدە ايكى تورلو ھۈا
اولورمى ؟ » دەدى ★

قاينانا بوز دولابىندىن سورما
قايناتىر چۈربا ياپار دۈندۈرما

★ سىچاق مەلىكتلردە ، گىجەلرى آچىق ھۈادە ، اۋڭ دوم دوز
ياپلمش دامىندە اويۇرلر .

42 اويۇرما خىتالىق ودىا اويۇنى

ايبى قىلبى بىر انسان اولان طالبانى تكيەسى شىخى ، شىخ
مىھمد على ، سەلە ياپماسنى سەۋەر قىست دۈشۈردىكجە شەرك

دېشئده يولونان اقربالرنى گېدوب زيارت ادردى . اونىڭ
اوزەلكرئدن برى دە بولاشىق وصالغىن خستەلقلردن چوق
قصقانماسىدى .

بر بهار گونى ، لىلان كوينده اوطوران كوچوك قاردهشى شيخ
حسيبى زيارته گيدر . تصادف اوگون ، شيخ حسيب كر كوكدهكى
ارقداشلىرىنى ايچكىلى ، چالغىلى ، قوزو ضيافتنه دعوت اتمىشدى .
حالبوكە : شيخ محمدعلىنىڭ گلىشى اگلنجهلرینه مانع اولاجقدى
چونكه او ، ياشىنى بولش بر دىن آدمىدى . مسافرلر بوعكسى
تصادفه روز اكشيتەرك سومورتوب قالدائلر .

شيخ حسيب ايستيفىنى بوزمادان ايچرى (حرم) دالدى .
قارىسىلە خدمتجى قادىنى آيرى ، آيرى اودالرده ياتاغه صوقتيرارق
، بر خستە گبى گوسترى ياپمالرىنى كندىلرئدن ايستەدى .
صوگرە دە ، آغا بگىسنى ايچرىم آلارق قارىسىلە خدمتجى قادىنىڭ
اودالرىنە كوتوردى . شفا بولما . لرى ايچىن اوزرلرىنە دعالر
اوقويوب اوفروك ياپماسنى رجا اتدى . صوگرە بشىگدە آغلامقده
اولان كورپە چوجوغىڭ دە عىنى خستەلفە دوتولمش اولدىغىنى
سويلەپەرك اونىڭ ايچىن دە بر موسكا ايستەدى . وتيفوخستەلفنىڭ
كويده ، گوندىن گونە آرتىمقده اولدىغىنى دە علاوه اتدى . شيخ
محمدعلى ، بويلە بولاشىجى ، صالغىن خستەلقلرك قاپلامش
بولوندىغى بر ئودە قالامازدى . اوزاقدن دعالرى يازوب
اوفروكلرى ياپىدقن صوگرە آتنە بينەرك ، اوينە دونىدى .
مسافرلرده سربست ، سربست اگلنجهلرىنە باشلاديلر .

بادە ايچ ، اكلىنۋەر ، غمىز يات
يورۇ ، آلدانما قوزوم ! سن آلدات

43
ایکی قاریلی قوجا - صباح نمازی

آسکیدن ، کرکوکده بردن آرتق قاری ایله اوله نلار جوقدی .
اما ، محله بقالی درویش مصطفی تهك قاریلی ایدی . او ، هر
نقدر صباح نمازی ایچین جامعہ ایرکن گیتیمک ایستیهور
ایدیسهده قومشولرک کندیسندن ایرکن گلوب نمازه باشلامش
اولدقارینی گوروردی . کندیسنک ده اولر گبی صباحک بویله
فوتسال ساعتلرنده اویانق بولونماسنی ارقداش وقومشولریله
برلکده نماز قلماسنی گرچکدن آرزو ادیوردی . بو آرزوسنی بر
قاچ کره آچیقلامشدی . حایلار قومشولردن بری اوکا ، کندیلرینک
اینی ، اوچ قاریلری بولوندقارندن غسل ، آبدست گبی ایشلرینک
چابوق کورولدیگنی وبو یوزدن جامعده ایرکندن بولونا بیلدکلرینی
ایکی قاریلی اولمانک برچوق فایدالرنی اللانديرا ، باللانديرا
اگلاتدی . گون گيچديکجه درويشدهده ايکنجی بر قاریله اوله شمک
آرزوسی باشلادی . داها کندینی ضبط ادهمیهرک ايکنجی بر
قاریله اوله ندی .

بر سوره صوگره اوده ، قاریلر آراسنده ویفونسزلقلر باشلادی .
گورولتولری قاوغالاری آرتدقجه آرتدی . اویله اولدی که :
درویش مصطفی صباح نمازیدن اوکجه قافاسنی دیندیرمک
ایچین اوی ترک ادهرک جامعہ قوشیوردی . اونک ، ایرکندن
جامعه گادیگنی گورهن ، حایلار قومشو « گوردگمی ناصل ایکی
قاریلی اولونجه ایرکندن جامعہ گله بیلیورسک ؟ » ددی .

ایکی آورادلی صباح فرضی ولور

داها هم اولسه تهجد ده اولور *

* تهجد : گيجه ياريسنده قلنان نمازدر . اونی ، تاگری یه پک

قوللق یاپانلر یاپار

بربرك تعطيل گونى

وقتيله بلديه : هر صنف ايش آدملىرى ايچين هفتته نك برگونى تعطيل گونى اولارق آيىرر وبربرلر ايچين ده صالى گونى بوراقر . شهر ايشلىرىنىڭ دوزهنى ايچين وهريلن بو گبى قرارلى يوررولگه فويىمق ايچين ده مراقبلره امر وهرير .

بربرك برى ، دكاننى چارشانبا گونى ايچين صالى گونىلارنىڭ تميزلەيوردى . او صرەدە كويلونىڭ برى گلەرك تراش اديلمەسنى ايستەدى . اوسطه هر نەقدر تراشك صالى گونى ياساق اديلمش اولديفنى بيلديردى ايسەدە كويلو ، هر گون شېھرە گلەمەيەجگندىن تراش اديلمەسنى اصرارلە رجادە بولونىدى كويلويە آجيان بربر ، دكان قاپوسنىڭ پردەسنى اينديرەرك ، تراش ايچين كويلونىڭ صقالنى صابونلادى . اوصرەدە بلديه مراقبلاردىن برينىڭ دكانە دوغرى گلديكنى گورونجە ، كويلويى دولابك آرقاسنە صاقلادى مراقب دكانە گيرنجە :

– ناصل اولويوردە ، امرە آيقرى اولارق ، دكانى آچوپ دە چاليشيورسك ؟

– دكانى بوگوندىن يارين ايچين تميزلەيورم .

– يا ماصە اوزرندهكى شو چاقى ، مقص نەدر ؟

– اونلرى ياغلادم دە يارين ايچين

– يا شو حاضرلانمش صو ، صابون ، خاولو نەدر ؟

– اونلرى دە حاضرلادم يارين ايچين

— (دولابك ارقاسنى يوقلايارق) يا بو صاقالى صابونلانمش
آدم نەدر ؟

— اونى دە بوگوندىن صابونلادم يارين ايچى دەر .

مقصدك سويلەدە گل آڭلاشالم
آلديغم نەيسە اونى پايلاشالم

45

كۆي موللاسى — ۱

آچىق كۆز آدمك بىر جاھل اولديغى حالده موللا قيافتى
طاقشارق كىدىنى جاف عشىرتى رئيسلرندىن بىرىنە كۆي موللاسى
بايدىر مشىدى . جافلىلارڭ خوشنە گىتمەك ايچىن نماز دە (تتجاف ،)
آيتنى اوقور . آقشام اوگوتلرندە دە اويدورما آيتلار ، حدىثلار
ساوورودى . مثلاً : (اى جاف عشىرتى ! الله سزك ياردمچىكزدر
دنياده سزى قوتلى ، ودشمانكزى ضعيف ادهجگى گبى ، آخرتده
دە سزى جنتە وانلرى جهنمە بورا قاجقدر .) ويا (اى جاف
عشىرتى ! تارلارى اكىن ، حيوانلرى بىلەيك ، الله اكىنجىلرى
وچربازلرى سەوەر) وياخود (اى جاف عشىرتى ! موللارە ياردمە
بولونكز . الله سزە برە اون ورەجكدر .) گبى .

گونك برندە ، بر گرچك موللانك يولى او كويە اوغراز .
نماز دە ، اوگوتدە كۆي موللاسك اويدورما آيتلرىنى ، حدىثلرىنى
دويونجە شاشالار . عشىرت رئيسنە آچىفە وورونجە ،
اويدورما موللا ، بوكلن موللانك جاف عشىرتى دوشمانلرى
طرفندىن جافلىلرى دوشگون گوسترمەك ايچىن گوندرلش اولديغى
وبونى اثبات ايچىن دە اونكلە امتحانە حاضر بولونديغى ايلرى
سورەر ، رئيس دە هر ايكى موللايى طوپلايارق عشىرت اوكنەدە

اوزلەشمەلرىنى اىستر . اويدورما موللا ، گرچك موللايه
صورار .

— قرآندە پيغمبرلر گبى قوتسال كيمسەلرڭ آدلرى
گيچشميدر ؟

— اوت گيچمشدر . (بر قاچ آيت اوقور) .

— قرآندە فرعون ، نمرود گبى بويوك ، آدمير حقندە آيتلر
وارميدر ؟

— اوت وارددر (بر قاچ آيت اوقور) .

— قرآندە ، كوپك ، اشك گبى دوشكونلر حقندە آيتلر
بولونورمى ؟

— اوت بولونيور (بر قاچ آيت اوقور)

— قرآندە جاف عشيرتى حقندە آيت گلمشميدر ؟

— خاير ، بويلە برشى قرآندە يوقدر .

بو جواب اوزدينه طولانانلر وورولمىشە دوندىلر . ناصل
اولويورده : اڭ قوتسال ، اڭ بويوك كيمسەلردن ، اڭ دوشگون
حيوانلرە قدر ياراتقلر ايچين ، قرآندە آيتلر بولونسون دە ،
اون بىگدن ارتق توفكجيسى بولونان جاف عشيرتى ايچي بر آيت
بولونماسين . . . بونڭ اوزرينە جافيلر هيچانلى بر حالە گلديلر .
گلن موللانك حدىنى بيلديرمك اىستەيورلردى . اوده دورومڭ
كوتولگنى اڭلاياراق فرار يويلە كندىنى قورتارايلى .

اڭلاماز كيمسەيە ، بيلديرمە نەگوج

قاوراماز فكرىنى ، اىستر گوگە اوچ

كۈي موللاسى - ۲

بىلگىسىز آدمىڭ پىرى گىيىندىكى لاتا ، صارىق ايله كىندىنە موللا
سوسى وەرەرك بركۈيە يىرلەشمىشىدى . آلدىقى احسانلارە
قارشى كۈيلۈلرە نمازوقتلىرى اماملىق ادەردى . بوآرادە اوقۇدىقى
آيتلار كى ياڭلىش اولدىقى كىندىسى گىيى بىلگىسىز اولان كۈيلۈلر
اڭلايامازلردى كۈنڭ بىرندە گرچك بىر موللانڭ يولى اوكۈيە اوغرار
نمازدە امام اولان موللانڭ اوقۇدىقى درمە ، چاتمايى ياپدىقى
ياڭلىقلىرى گۈرۈنچە اوزولور كۈيڭ كاهياسىنە ، موللالرىنىڭ
بىلگىسىز اولدىقى ، گرچك بىر موللا بولونچە قىر كىندىسىنىڭ
بۇ اودەوى ياپمىغە حاضر بولوندىقى سويلەر . بونڭ اوزىرىنە
كۈيڭ كاهىيە وياشلىلىرى موللالرىنە گىدەرك ، مسافىر موللانڭ
دەدكلىرىنى سويلەرلر . ايشىڭ كۈتۈلگىنى قاورايدان اويدورما موللا ،
اوقور يازار اولمايدان بىلگىسىز كاهىيە ايله كۈياولرە ، مسافىرڭ بىر
شى بىلمەدىگىنى ، يىرنە گۈز قويدىقى اىچىن بونى اويدوردىقى
سويلەر اوسىتەك اولارق دە اونكلە امتحانە حاضر اولدىقى
ايلەرى سورەر .

طوپلانان كۈيلۈلرڭ اوكىندە اويدورما موللا ، گرچك موللايە
« ھادى باقايىم ! قىلمى آل ، شو كاغد اوزىرنە يىلان ، طرپان ،
موغان ياز » دەر . اودە ھەر اوچنى ياڭلىشىز اولارق يازوب
كاهىيە وەرىر . اويدورما موللادە كاغد اوزىرنە : يىلان ، طرپان ،
موغانڭ اولدۇقچە بىگىزلى رىسملرىنى چكەرڭ كاهىيە وەرىر .
كاهىيە ايله كۈيلۈلر ھەر ايكى امتحان كاغدىنى گۈزدن گىچىردىكەن

صوگرە كندى موللارنىڭ ياپمىش اولدىقى (يىلان ، طرپان ،
صوغان) ە بگزه دىكىدىن گرچك موللايه اذن وەريرلر .

بىلگىسىز كىمسەيە آڭلاتمق زور

سن اونڭ عقلنە اويغون سوز صور

47

مىسكىن قوجا وشىرت قارى

فيللىق آدمك بىرى ، شىرت قارىسىدىن قورقاردى . آلدە
ابتدىگى پارەلرەك ھېسنى اوڭا وەرير ، او ايشلىرىنى دە بر اوشاق
گبى گوروردى . ياقىنلرى آدمى مىسكىنلىگىدىن قارى بى دە
شىرتلىگىدىن سەومىزلىرى . آدم گونڭ بىرىدە ، قارىسىنىڭ كىندىسىنە
آلدىقى يىڭى بر چىفت قوندىرايى گىيەرك ياقىنلىرىنى زىارتە گىدر .
بكى قوندىراسىنى گوروب بىگەنەلرە ، اوونەرەك قارىسىنىڭ كىندىسى
ايچىن آلدىقىنى سويلر . لىكن قادىنى سەومەين خىمىلر اوڭا
« ياهو ! قارڭ يويلەلكلە سنى آلداتوب بر اوشاق گبى او ايشلىرىدە
قوللانىور . حالبوكة : قوندىورا دە سنىڭ كىندى پارەڭلە آلمىشىر
بو قدر مىسكىنلىك نە ايچىن ؟ فضلە قونوشورسە قوندىورا بى چىقار
باشنە يور . قادىن ار ككەدىن قورقمالىدر . ار كك قادىندىن دىگلىيا »
دەدىلر .

بوسوزلر ، قوجايە بر آز جىسارت وەرمىشىدى . اوە دونر كىن
آغرىباشلى ، اونورلو گورونىوردى سوزلىرى ھەر گونكى قدر اويسال
دىگلىدى . قارى ، قوجاسىنىڭ بو دورومىنە شاشىيوردى . اوڭا
« ھادى مېتىخدە بولونان قاپلىرى دە سنى يىقا » دەدى . لىكن قوجا
اوڭا آلدىرىش وەرمەدى . بر آز دە سويلەندى . قارى قارشى
قويونچە « فضلە قونوشما دە يورم ! صوگرە قوندىورامى چىقار يورم »

ھا . « دەمش اولدى . آرتق شىرت قادىن چلەدن كوكرەمش بر
قاپلانە دونمشدى كىكىن باقىشلىرىلە » اولان سن نەدەدك ؟ »
دەىنچە : قورقودن سىنىرلىرى بوشالان قوجا « ھىچ . . ىنى .
يالىن اياق گىدەرم » دەدى

سن نەدن سوزلرە قاندك بويلە
بر صوچك واركة : نعوذ بالله

48

ترس پىلان

مفتى گىللردن جمىل بك قدرتلى بر پوليس مديرى ايدى .
معيتىندە اولانلرى شدتله مراقبه ادەر . رشوت المالرىنه ممكن
اولديقى قدر ميدان وەرمزدى . بويوزدن اديله جك رجالرە چوقلق
ايقرى داورانردى . اونك بو حالنى بىلنلر چوقدى . بويوزدن
طانيدقلىرىنك چوغى كندىسىنە بر پوليسى توصيه اتمكدن
چكىنلردى . چونكه اصمارلامق بعضا ضرر گترردى .
برگون ، اربىل مبعوثى يحيى بگە امكدارلرندىن بر پوليس گلىر .
اوزون مدتدنبىرى حدود قرەغوللرندە بولونديغنى ، بويوزدن دە
چوققلىرىنك دوكتوردن ، اوقولدن مجروم قالدقلىرىنى آگلاتر . اگر
ممكن اولور ايسە ، پوليس مديرندىن بر قصبه قرەغولنە آلماسىنك
رجا اديلمەسنى اىستىر . پوليس مديرىنك گيدىشنى بىلەن يحيى
بك مشكل بر دورومدە قالىر بونكلە برابر پوليسىنك رجاسنى
دە رد ايتىمك اىستەمز .

يحيى بك ترس بر پىلان قوللانمايه قرار وەردى . پوليس
مديرى جمىل بگە گيدەرك « مديرك ! امكدارلرمزدىن ، حدود
قرەغولندە بولونان فلان پوليس دون وظيفەيلە ولايت مركزىنە
گلمشكن بزه اوغرادى . بولونديغى كويدە كندىسىنە بر اوتدارك

ادەرك چولوق چوجوغنى بارىندىرمىش اولدىغنى وقىش ايچىن دە
اودون، يېھجك گىبى ضرورى او اشىياسنى آلدىرمىش اولدىغنى، اگر
بوصرەدە بر قصبەيە آلدىرىلاجق اولورسە ضررلى چىقمىش
بولوناجغنى اگلاتدى . بن دە اونك بويىل برقصەيە آلنمامسى
ايچىن رجايە گلدم . « دەدى .

پولس مديرى دە « باقالم ! اويغون بر شى ياپارز » دەيە
مقابله دە بولوندى . ارادن بر آى قدر گىچمىشىدى . امكدار
پوليسى يحيى بگە ، مركز قدهغوللرندن برىسنە آلدىرىلدىغنى
منتدارلقە خبر وەردى .

نە گوزل اولدى بو تدبيرلى پىلان
گمى يى قورتارى وەردك قاپودان

49

(قابادايلىق گوستريشى)

احمد دايى فقير حاللى اولقلە برابر ، كندىنى قابا دايى
گوسترمك ايستردى . پالا بىغلرینه ياغ سورەر ، قالابالق يرلرە
صوقولور ، اولوب يىتەنلرە ايلگىلى گوروتوردى . هر نەرەدە بر
صارقىنتلق ، بر جسارتلى ايش ياپلمىش اولدى ايسە كندىسنك
اوندە الى اولدىغنى اگديران گوستريشلىر ياپاراق سوزلر
قونوشاراق ، كندى اوزرينە شېهە چكمك ايستردى . اونك بو
حالى بىلنلر آز دگلىدى .

بر گون : اوسمتدە بولونان بر اودن بعض او اشىياسنك
اشيريلمىش اولدىغنى خبر آلىر . كىمسەيە بەللى ايتمەدن
قوندوراسنك تەكنى اوڭ كىچىدلرندن برىسنە بوراقر . بر آياغى
يالىن اولارق ضابطە مامورلرينە ، او صاحبنە گوروتور . لکن

احمد داينى بىلەن ئۇ صاحىبى كىدىسەنە ياقلاشاداق « احمد داينى ، رجا ادهرم ، قوندوره كزك تەكنى الكز ، بىزى شاشىرمادىن كىدىگىز ، بلكە اصل خرسىزى بولا بىلارز » دەرى .

هر كسك گوزلىرى باقمقده سكا
صوقماسىن كىدىگى دەو آينه سىنە

50

(مىسىمنى بىزدە دويىق)

بىر قىش گىجەسى طوپلانتىسىندە ، ارقداشلاردىن بىرى ، گوندوزك يورغونلقلارنىڭ مەتئىر اولارق بىر كوشەيە بوۋىرلۇب اويومشىدى . ئۇ گون مەدەدە غاز ياپان پەمكار يەمش بولوندىغىنى ، ناصلىسە كىدىسىدىن سىسلى بىر غاز چقىش اولدى . آردىندە تىكىسىنەرك قالقوب اوطوربۇدەردى . ارقداشلاردىن بىرى « ھا ، نەدى بويلە ، ھمان قالقوب اوطوردىگىز » دەيە سوردى . آدمجىزدە « بىلمەم ناصل اولدى دە اويۇدو ايدىم ، رۇيادە ، بابام بىكا اوغلىم : « طوپلانتىياردە صاقىن اويوما سويلەدى » دەدى . نكتەجى ارقداشلاردىن بىرى : « ئوت ، رحمتلىنك سىسنى بىزدە دويىق » دەدى .

ھايدى قاچ كلىدى ھجوم آمرى سىسى
قرقكىلك آلىشىدى (ئۇدەرەسى) ي *

☆ ئۇدەرەس : بلچىقانك سىنير قالاڭلاردىن بىرىدۇر . بىرنجى دنيا صاواشىندە آلمانلار طرفىدىن (۴۲) سانتىمترە چاپىندەكى طوپلار ايلە دوشۇرۇلشدى .

(خجەننەنك نمازى)

اخى حسين محله سنده ، خجەننە ، ياشنى بولاش اولدىقى
 حالده نماز قىلماسنى اوگرەنمەش پىر قاديندى .
 قومشولرئىدن ، دىندارلىقلىق طانمىش اولان فاطمە باجى ، بر قاچ
 گون خجەننە يە اوغراشارق نماز ايچىن لازىمگن آيتلىرى ، دعا لىرى
 اوڭا اۇبرلەتر . صوڭ اولارق دە نمازك تطبقنە باشلامق
 استرلر .

فاطمە باجى ، خجەننە يە دەرگە : « شىمدى ايكىمزدە نمازە
 دوراجىز . بن هر نه اوقودمىسە ، سن دە اونى اوقو . . هر ئەدە
 بايدىمىسە ، سىن دە اونى ياپ » . آرتق نماز دە فاطمە باجى نە
 اوقويورسە ونە ياپيورسە ، خجەننە دە اونى اوقويور ، اونى
 ياپيوردى . باجى او گون بر آز صووق آلمىش اولدىغىننە نماز دە
 آرا صىرا اوكسورويوردى ، آردىننە همان خجەننە دە بر
 اوكسوروك ياقىشىدىراق باجى يە اويىمىش اوايوردى . صوڭ
 رىكەت دە باجى اقصردى - ايشتە خجەننە شىمدى مشكل بر
 دوروم قارشىسىندە قالدى . چونكى هر ئە ياپيورسە
 اقصرامايوردى ، چارەسىز سىسلەنەرك « باجى ، نە ياپيورسەم
 اقصرامايورم ، عجباً نمازىم بوزولمازمى ؟ » دەيە صوردى .

الىدن صوگرەسى ساز اوگرەنەنك

پك دوزەنسز اولور آكوردى اونك

(خەلەكەزى واختيار آدم)

بر گون ، اختيارلامىش آدمك پىرى جامعدە نمازدن صوگرە
 اللرىنى قالدىراق « اللهم ، درمانىمىز باجاقلىرمە ، كوجىمىز

آلر مه ، فرسز گوزلر مه، طيقانمش قولاقلر مه قوت وديغو احسان
ايلا « ديه يالواريوردى . اختيار آدام بو يالواريشى بر قاج
كره تكرارلادى . نمازده حاضر بولونان وبو، يانا ، ياقيلا صرناشييق
يالواريشلىرى ديتكله ين خله كهزى داها دايانامادى . اوڭا «بابالق !
الله سنڭ بوتون بو ايسته دكلرينى برر ، برر ياپاجفنه يڭى بر
انسان ياپار » دى .

يولداشڭ قالديمى دنياده ؟ . هانى ؟
هايدى آرتق يولڭى سنده طانى

53

(يالڭز اكك دكل پيزده ايستهرم)

(مولود خله كهزى) تيتز قارىسنى ممكن اولديغنى قدر
گوجنديرمك ايسته مزدي لکن بر كون، فاضلا آجيقمش اولديغندن
وقتسز اولارق اوندن آكمك ايسته دى . او ايشاريله اوغراشمقده
اولان يورغون قارى ، اوڭا بر آز بكله مهسنى سويله دى فقط
قوجا ، آجيقمش اولديغندن داها فضله بكله مهسنى جڭى اوزرنده
اصرارده بولوندى . يورغونلقدن سينيرلى پك بوزولمش اولان
تيتز قارى بو اصراره دايانامايارق دوگوشمك اوزره قوجاسنڭ
اوزرينه اتلدى ، قارىسنىڭ تيتز و سينيرلى اولديغنى بيلوب ده
تهك، اولان مولود خله كهزى چارپشمايه ميدان ويرمه دن ديشارى
فرلادى . قارىسندان اوزاق ، آمينتلى بر يره وارمش اولونجه
دوروب جبهه آلارق باغردى « بكا باق ، بكا ! . بن آجم .. يالڭزا
آكمك دكل پيزده ايستهرم » دى .

قورقو يوق ، ايسته بكم ! . آمر ادهرك
قورقو يوق ، ايسته بكم ! . آمر ادهرك

(يورغان بىلە دىترەمز)

وقتيله كاروان سفرلىرى گونلرجه اوزاردى . بر سفر
هرىفك برى كندينه موللا سوسى وەرەرك نماز وقتلرنده يولجولرە
امام اولوردى . نمازدن سوڭرەدە اوڭوت وەرەرك كندىسنى
يولجولرە سەودىريوردى . بر گون اوڭوتندە : « زنا ، چوق
بويوك بر كناهدر . او ، ياپىلركن اللهك غضبندن عرش دىترر »
دەدى .

كارواندە بولونان گنج بر قادين بونى ايشيدنجه هر يقدن
آمين اولارق آقشام ياتاڭنى اوڭا ياقين بر يردە ياپدى . لكن
صباحدن گوزەل قادينە گوز قويمش اولان امام ، گيجەنك
گيج ساعتلرنده هر كس درين اويقودە ايكن سىزجه قادينك
يورغانى آلتنە قايدى ، قادين اويانوب امامى ياتاڭندە گورونجه
اوڭا « سىن آقشام اوڭوتندە زنا ياپىلركن اللهك غضبندن عرش
دىترر دەدك ، ناصل اولويور دە بويلە يولسىز بر جسارتدە
بولونيورسك ؟ » دەدى .

هرىف « آوت ، او دوغرى ! ، لكن اوسطەسى آلتدە يورغان
بيلە دىترەمز » دەدى .

قلبي شيطانده فقط سجدهده باش
مسلماق بو ميدر ؟ سويلە داداش

ياكلشلاق

ايكى قومشو چوجوغى اولان شوكت ايله صبحى اوقولسە
برلكدە گيرمشلردى . گنجلكك آتكىسى آلتندە اويناق ، گوزل
بر قزلەدە گوز اشنالقلرى اولمشدى . لكن بر سورە سوڭرە قز

كندىلرېنە گورونماز اولدى . صوڭرە اڭلاشلىدى كە : او ، بغدادلى
 بر تجارتخاڭە كاتىپىلە اولەنەرك كركوكى ترك ايتمشدر .
 فقط شوكت ايله صېحى اونى اونوتمادىلر . هر مناسبتدە
 خاطرلرندىن گىچرلردى . اوقولاي بىترنچە دوروملرېنڭ ايجابى
 اولارق شوكت بر ايلك اوقولە اوكرتمى اولدى . صېحى ايسە
 بغدادە گىدەرك بر فاكونتەيە يرلەشدى .

گونڭ برندە ، صېحى بغداد چارشىسندە گزىنركن : - وقتىلە
 شوكت ايله برلكدە سەووب گوز آشنالغى ياپدقلىرى قىزە
 راسلادى . بو ايكى سودازدە سەوكىلرېنى يگىدن جانلاندىردىلر .
 گوروشمەلرى بو سفر ، صىق صىق ووهرىملى اولارق باشلادى .
 بر جمعه گونى ، صېحى اوطەسندە يالڭز قالنچە ، برى باباسنە
 برىدە شوكتە اولوق اوزرە ايكى مکتوب يازدى . باباسنە
 يازدىقى مکتوبدە ، درسلىرىنە چالشمقده اولدىغىنى يازيور ،
 پاھالق دولايىسىلە كندىسېنە بر آز فضلە پارە كوندرىلمەسنى دە
 رجادە بولونيوردى . شوكتە يازدىقى مکتوبدە ايسە وقتىلە
 سەوېشەكلىرى قىزە راسلادىغىنى وسەوكىلرېنە خىز وەرەرك :
 كوڭل اېستەكنى آلدە اتدىكنى بوتون آچىقلىقلە يازيوردى .
 مکتوبارى ظرقلرە بوراقاراق اوزرلىرىنە آدرسلىرى يازوب ، پوللىرى
 ياپشدىردىقن صوڭرە بوسطە قوطوسنە بوراقدى .

ارادن بر هفته گىچمىشىدى . فاكولتەدن دونوب اوطەسەنە گىرنچە
 ماصە اوزراندە بوسطەيلە گلەش ايكى مکتوب گوردى . يازىلردن ،
 برىسنىڭ شوكتدن اوېرىنڭ ايسە باباسندەن اولدىغىنى بەللى
 ايدى . صېحى همان شوكتڭ مکتوبىنى آچدى . . يازيوردى :
 « عزيزم صېحى ! باباڭزە يازمش اولدىڭىز مکتوبى ياڭلشلىقلە
 بىڭا گوندرمىشىڭىز . ايشتە اونى سزە اعادە ادىيورم . اصل

بئىلا اولان مکتوبىڭىزى بىكلەمكدويىم . « صىحى ياپىمىش اولدىغى بو
 مدهش فالصودن وورولاشە دوندى . آرتق بابانڭ مکتوبىنى
 آچمغه جسارت ادهمه يوردى . ديترهك اللريله مکتوبى ماصه
 اوزرندن آلدى ، نه حال ايسه آچدى . باباسى يازيوردى :
 « اوغلام صبحى ! بئىلا گلن مکتوبىڭىز الله وارمادىن خدمتىڭى قىزڭ الندى
 اوجاقلغه دوشمىش وهر نه قدر اوغراشلمىش ايسهده اوندى ،
 اڭلاشالا بيلهك مقدارده بر شى قورتاريلامامشىدر ، بونڭ
 ارچين يڭيدىن بر مکتوب يازوب يتيشىدىرمه كىزى بىكلەمكدويىم »

صوچومى بن بىلارم پىڭ چوقدر

توبەدن باشقه سالاخم يوقدر

56

دين پردهسى آلتىده بر اويون

دينه باغلى بر كويلونڭ كوزل بر قارىسى واردى ، كويك صوفتا
 موللاسى ، بر يولونى بولوب ده ، قادىنى كويلودن آيرمىق وال
 قويلارق اوزرينه چوللانماغى دوشونيوردى . بر گون كويلونڭ
 قبله يە قارشى ايشىمىكده اولدىغى كوردى ، اونڭ جاھانكىدىن
 فايدالانارق « اولان قارڭ سىندىن بوشىدر . » دەدى . وقارى يەده
 بوشانمىش اولدىغى بىلدىرتدى ، بونڭ اوزرينه گوزل قارى
 كويلودن آيرىلدى . بر مدت صوگرەده صوفتا ھريفڭ نكاحى
 التە كىردى . بر گون ، زواللى كويلو صوفتائىك دە قبله يە قارشى
 ايشىدىكنى كوردى ، سەوينەرک : « موللا ! قبله يە قارشى
 ايشىيەنڭ قارىسى كىلىپىنىدىن بوش اولور دىمىشك . شىمدى
 قارى سىندىن دە بوش اولدى . چونكە : قبله يە قارشى ايشىيورسڭ »
 دەدى . لکن گوزل قادىنە آل قويىمىش اولان قورنىاز صوفتا

« قارى بىدىن بوش اولماز . چۈنكى بىن باشتى سولە وەرەرك
ايشىيوردم » دەدى .

دەرلەر بونى ، كرچه پك وبالدەر

« دۈموزاتى سىندىرنە حلالدر »

57

باغوان صونا على

تازە خورماتولى (صونا على) گورگوسى آز ، بسىط بر انسان
اولدىغى خالده پالايىغى واوزون صاقالى ايله وقارلى بر آدم
شكلى آلا بيلمىشى .

بر گون ، باغك صاحى كاغد اوزرىنه على دايىنك اولدقجه
بگرزلى بر رسمنى ياپدى . اوكا غلده بر قاچ آغاچ رسمى ده
واردى : اوكا ، « على دايى ! بورسمى بىليورمىسك ؟ » دەدى .
على دايى رسملى كاغدى بر قاچ كرە آويروب ، چهوپردكن
صوگرە باشتى قالدىرارق بر مشكى چوزمش كى ، گولومسە يەرك
« بو خابىر » دەدى ، باغ صاحى گولە ، گولە اوخا « ناصل
اگلادك دايى ؟ » دەيه سورونجه : او همان « افندىم بىن عسكر لك
ياپمشم » جوابنى وەردى .

پارلار اوجاغى سنگله بلکہ

آنهك سنى چيفت دوغایدی کاشکه *

* - چيفت : ايکيز

هر طوقاتی بر آلتینه

میراث یه دینک بری گهنهل حمامده ییقانرکن ، سهومه دیکى بریسنگ ده اوراده ییقانمقده اولدیغنى گوردی . آج گوزلو سرسرىنگ بری ده حمامده ایدی ، میراث یه دی آج گوزلویه « سگا بر آلتین وهریرسه م ، سهومه دیکم او آدمه بر طوقات وورا بیلر میسک ؟ » ده دی . آج گوزلو « اوت » ده یهرك آلتینی آلوب زواللی آدمه بر طوقات عشق اتدی . آدمجفر اوگا : « اولان ، آدبىز ! بو نه جسارت » ده یینجه : آج گوزلو « امان یکم ! عفو ادهرسکیز . سزی کنديسیله شاقالاشدیغم برسنه بگزه تدم » ده یهرك آدمی صوصدوردی . لکن میراث یه دی ، آج گوزلویه « بر آلتین داها وهریرسه م ، اوگا بر طوقات داها وورایلر میسک ؟ » ده یه صورتی . سرسرى « اوت » ده یهرك ایکنجی آلتینی آلوب زواللی آدمه ایکنجی بر طوقات ده ایندیردی . بو سفر آدم فضلہ بر دار غینقله « اولان ! یاپدیغک فضلہ اولویور ، تربیه کی وهرمک لازم » ده دی . صاواشمق اوزره قالقارکن گوزی آج سرسرى ، همان یالوارارق : « افندم ! بنده بر سینیر بوزوقلغی واردر ، بعض کره یاپدیغمک فرقنه وارمام . شمدی بگا او نوبت گلیمشدی ده بو یولسزلغی یاپدم . بودفعه ده بنی عفو ادیگز » ده دی . هر ناصل اولدی ایسه آدمی صوصدیردی . فقط میراث یه دی آج گوزلو هر یفه « اولان ! بر آلتین داها وهریرسه م ، اوگا اوچونجی طوقاتی ده دوتدیرا بیلر میسک ؟ » ده یه صورتی . آج گوزلو « اوت » ده یهرك : اوچونجی آلتینی ده آلدی . زواللی آدمه یاقلاشاراق اوچونجی طوقاتی ده دوتدیردی . وهمان زواللی آدمی قونوشدیرمادن « لطفا بر دقیقہ بنی دیگلہ ،

صوگرده بگا لایق اولدیغم جزایی وەر . « بک افندی ! اومیراث
یهدی ده آلتین یوزلک ، بنده بو آج گوزلک ، سنده ده بو اویصال
اوزه لک بو اوندقجه طوقاتارک صوکی گلمز . آک اییسی بورادن
صاووشوب گیتمکدر » دهدی .

گوزی آج کیمسه یه وهر قیش ایله یاز

اوجهنم گبیدر هیچ دویاماز

59

رمضان افطاری

بر رمضان گونی افطاره یارم ساعت قامشکن ، حاجی درویش
افندی ، خوش صحبت کوخه عبداللهه راسلار ، وکندیسنده
افطاره قاماسنی رجا ادهر . کوخه بر باشقه ارقده شده افطار
ایچین سوز وهرمشدی . آنجق ، حاجی درویش افندینک افطار
سفره سی داها چشیدلی و ذوقای اولاجفندن رجاسنی قبول
آتدی .

افطار طوی آتلنجه سفره یه کیتدیلر . سفره ده یالگز بویوک بر
قاروانه دولوس صوده خاشلانمش شالفام واردی . کوخه
شالفامک آردی گاهجکی امیدیه طبقنه اوندن آزار، آزار، لیوردی .
لکن وقت گیچیور ، سفره یه ده باشقه بر شی گلمه یوردی ، کوخه
عبداله ، ارقداشنک ضیافتنی قاچردیفنی ، حاجی درویش
افندی سفره سنده ده خاشلانمش شالفامدن باشقه بر شی آله
اده مه یه جکنی ذهنندن گچره رک ایچله نیوردی ، بونک فرقته وارن
درویش افندی ، شالفامک فایده لرینی ، بر چوق خسته لقاره دوا
اولدیغنی سویله مکه باشلادی . آرتق صبری توکه نن کوخه

عبدالله فضلە دايانامادى : « افندى رجا آدەرم ! بن سزە اوروجىم
دەدم ، خستەيم دەمەدم كە » دەدى *

نە ايچىن داتلى آراسىنىڭ شامدە

فيتامين وار ايسە ، وار شالقامدە

☆ سوڭرە ، ايكنجى اودادە حاضرىلانمىش اولان چشىدىلى سفريە
گىدەرك يەمكە باشلارلر .

60 محبت نىسخەسى *

سید سعید افندی محله ده دوتولور بر ذاتدی . قونوم
قومشوك ، اوڭا اپى اينانلرى واردى . چونكه ، او پىغمبرك
طورونى اولدىفى گبى ، دىن بىلگىسى ده اوستون اولان بر موللايدى
برگون قومشولرندن بر قادين كلەرك ، سىدە يانا ، ياقىلا ، بر
مدتد نبرى قوجاسنىڭ اوده اولور اولماز شىلىرى بهانه ادهرك
كورولتو چىقارمقده اولدىفى ، بو بويلە كىدەجك اولورسە عائله
يوداسنىڭ اير گىچ يىقىلاجفى ، سويلەر . بوكوتو صونوجه مانع
اولايلمك ايچىن ده بر محبت نىسخەسىنىڭ گنديارى ايچىن ياز
يۈرمەسنى رجاده بولونور . سىد ، قادينە محبت دعاسنىڭ دگل ،
اىي وگوزل خويلرك محبت قازانديراجفى سويلەر ايسەدە اونى
بر دورلو قانديراماز . چارەسز دعاىي يازارق قادينى صاوور .
ايرتەسى گونى ، چارشىدن اۈه فضلە سىنىرلى اولارق گلەن
قوجه ، هر گون اولدىفى گبى ينە كورولتو چىقارمقە باشلار .
لكن بو سفر محبت موسكاسنە دايانارق جسارتلەنمىش اولان
قادين اوڭا قارشى قويار . بو جسارت دە قوجهسىنىڭ داها فضلە
سىنىرلەنمەسنى سبب اولدىغندن قادينى بو شايىوهرىر ايرتەسى

گونى، قادىن سىدە كلەرك « آمان سىد ! ايش كورولتوده قالمادى .
 بوشادمدە . رجا اذەرم يەنە ايكنجى نىسخە يازىڭز كە ، قوجام
 ياپدىڭنە پشمان اولوب بنى بزدىھا نكاحى آلتىنە آلسىن » دەدى .
 سىدە « يوو ! داھا جىسارت اذەمەم ، اڭلاشىلان بىم يازدىڭم
 موسكالىر بعضا دە آيقرى تائىرلر ياپيور . اول يىلر كە ، ايكنجىس
 سلاھى صاوشە سىب اولور . » دەدى .

يازديڭ اولمادى بر درده دوا

يىقى وەردى ، ياپاچق ىردە يووا

* نىسخە ودعا ، موسكا اڭلامىندە درار

61 كاروان خرسىزلىرى

ماكنەلى اولاشىدىرما آراجلىرى يوقكن بىفدادلە كر كوك
 آراسىندە تجارت ماللىرىنىڭ اولاشىدىرماسى كاروانلرلە ياپيار
 - چوقلق - مالڭ صاحىبى دە برابر بولونوردى . كاروان بو
 مسافەيى سىز گونە كىسەرەك ، گىجەلىرى اىمىسز چوللردە
 قوناقلرلردى . گىجە خرسىزلىرى دە كاروانى گىزلىجە تىقىب
 آدەرلر ، فرصت بولدىلرسە اوزەل اوصولارىلە خرسىزلىرىنى
 ياپياردى . مثلاً ، گىجە يارىسندن سوڭرە ، زفىرى قارانلقىدە
 خرسىزلردن برى ىرە سورونەرك كاروانە ياقلاشىر . اوزون بر
 خلاطە باغلى اولان قانجەسىنى بر يوكە طاقارق سىسزجە
 اوزاقلاشىويىردى .

كىدىسىنى بىكەمكە-اولان ارقداشلىرىلە برلكە خلاطى چكەرەك

يوكى كارواندن اشىرمش اولورلردى .

بر گيجه كاروانداكيار آچيق هواده اويويورلر كن ، خرسزلار ك
 برى كاروانه ياقلاشارق قانجه سنى بر يوكه طاقار . مگرسه
 يوكك صاحبى اويومامش ايمش . . سسنى چيقارمادن قانجه يى
 يوكندن چيقارارق يانى باشنده اويومقده اولان بر يهودينك بهل
 قوشاغنه طاقار ، بر قاچ دقيقه صوگره خرسزلر خلاطى چكهرك
 يهودى يى ياتاغندن سوروكله ييويرلر بوندن صالاقلاشان يهودى
 باغراق « الله عشقنه بن نه اولويورم ؟ نهره يه گيديورم ؟ »
 دهيه ، دهيه گيجه نك سسزلكى ايچنده چولك ايچريلرينه
 سوروكله نيوير .

اوغراشوب كندىنى اثباته قدر
 تيلكىنك كورك ياپانه پوستى گيدر

62 الهى گورمك

عبدالله قدسى آفندى ديندار بر آدمى . نماز قلمايان بر
 اراقداشنى نمازه اليشديرمق ايچين اونكله بويله بر قونوشما ياپار
 قدسى : - بر حديثه گوره آلتى آي نمازلرينى جماعتاه اكسيكسز
 اولارق هر كيم قيلارسه الهى گورور .
 ارقداش : - سز بونى ياپديگزمى ؟
 قدسى : - آوت ياپدم .
 ارقداش : الهى گوره بيلديگزمى ؟
 قدسى : اوت گوره بيلدم .
 ارقداش : الله ناصلدر ؟
 قدسى : الله گورولور . لكن تعريف ايديلهمز .

ارقداش : بىن دە بو خدېشە گورە نمازلىرى قىلاجق اولورسەم
اللہى گورە بىلەرمىم ؟

قدسى : اوت ، سىز آلتى آيك نمازلىرىنى اكسىكسىز اولارق
جماعتلە قلگىز . بىن سىزە اللہى گوستىرەم .

قدسى افندىنىڭ دوغرولفىندە شېھەسى اولمايان ارقداش ،
خالقى گورمك عشقىلە نمازە صارىلدى . آلتى آى نمازلىرىنى
جامعەدە اكسىكسىز اولارق جماعتلە قىلدى . آرتق نماز ، اونىڭ
ايچىن قوتسال بر آلىشقى اولمشدى . نہایت، بىكلەدىكى آلتى آيك
صوڭى گلدى . برابر جە قدسى افندىنىڭ اوينە گىدوب ادىلى
بر طورلە مسافر اوداسنە گىردىلر . قارشى دىواردە آصىلى
لوحةدە قدسى افندىنىڭ گوزل يازىسىلە (اللہ) يازىلمىشىدى .
ارقداشە « قارشى كى لوحەدە نہ يازىلىدر » دەيە صوردى .

اودە « اللہ يازىلىدر » دەدى . بونىڭ اوزرىنە قدسى افندى
« چوق شىكر ، اللہى گوزگە گوردىك » دەدى .
بولايىم حقى دەيوب چىقما طورە
بولاجقىسىڭ اونى ، قلىڭدە آرا

63 استخاره = فاللى دوشى

طالالبانى تكيەسلىك شىخى (شىخ علي افندى) دىندار ،
بىلگىلى بر انساندى . مجلسنە ھىر صنف انسانلر گلەرك خوش
صحبىتلر آدرلردى . بر جمعە گونى ، ادارە مجلسى اويەلرندىن
خرستيان اندريا افندى شىخنىڭ زيارتنە گىدر . تصادف اورادە
ريكار آدمىڭ برىدە حاضرمش . اوطورانلرە قارشى رىا ادەرك
اندريايە « سىن شىخنىڭ مجلسنە گليورسنىڭ دە نەدىن اسلام

اولمايورسك ؟ » دەر . اندريا ده اوڭا « بوراق بوگيجه استخاره
ايدەيم دە اوڭا گورە ياپاجقمى بيلديرەيم » سويلەر .

گله جك جمعه گونى طويلانتيسنده هريف اندريا افنديدن « ها !
ناصل ؟ استخاره ايتدگمى » صورال . اوده « اوت ، رؤيامه
عيسى خضر تلى گلدى ، بگا ، اندريا ! دينگى ده كيشديرمه .
چونكه شيخ على افندى گبى بر اسلام اولق قولايقله آله گچمز .
— اونى گوسترهرك — بويله ريكار بر اسلام اولمقدن ايسه كندى
دينك داه ايدر ، دەدى » سويلەدى .

اوڭجه سن كندىگى اصلاحه چاليش
صوگره دون غيره اوگوت وەرمە اليش

اندريا افندينىڭ زوراكى اوروجى⁶⁴

اداره اويەلرندن اندريا افندى بر رمضان آقشامى والى « عون
الله الكاظمى » = (محمد سليم يك) ك افطار ضيافتىندە
بولونور . سفرەدە چشيدلى نفيس ، لذتلى يەمكارى طادنجە
» بويلە افطار ايچين هر كس اوروج اولاييلر » دەر .

بونك اوزرينه والى دە گيجەلین اندريايى سحوره چاغرتەر . اوڭا
» رمضانمىزك افطارىنى گوردىڭىز ، شەملى سحورىنى ، صوگرەدە
اوروجنى گورىڭىز » دەر .

او ، لذتلى ، ياغلى ، داتلى يەمكاردن اوڭا طبقا . باصا
يەديرەرك قوتلى بر سحور ياپديرر . آردندن دە « سزە ، شو
اودادە ياتاق ياپلمشلىر بورادە قالاچقسىڭىز . اوڭرە خبر
ويريلمىش . . يارن بزم گبى اوروج اولاجقسىڭىز . هايدى ياتاڭە »
دەر .

موسم يازڭ اڭ صىجاق تموز آيىدى . اندريا اودايە گىرنجە
 قاپو اوزرىنە قاپاتلدى . زواللى تموزڭ اوجهنمى گوننى صىجاق
 اوداده گىچردى . صوسزلغدن آز قالا اولسون ۱۰. آقشام
 افطارىنە چىقاريلىنچە ، بىتكىن بر حالده « پاشا ! اوروچڭ ھىر
 گوننە جىتدە انسانە حورىلى ، غلمانلى بر قصر ويررسە ينە الله
 بورجلو قالير » دەر .

جان آلوب جىتى احسان ادييور
 بويلە جىت نەدەيم ؟ جان گىدييور .

65 قزارتلمش قاز دعواسى

بر گون شھرڭ قاضىسى ، بر فرونجىنڭ بر قازى فروندە
 قزارتمقده اولديغنى گورور ، «اوكا» بو قزارتديغڭ قازى بىزە گوندر ،
 فياتى نەيسە سكا ھەرەجكم » دەر . فرونجى قازڭ بر باشقە
 سنە عائد اولديغنى سويلەرسەدە ، نفسنە مغلوب اولان قاضى ،
 قازڭ ھىر حالده كندىسى ايچىن گوندرىلمەسى اوزرىندە اصرار
 ادەر . فرونجى يەدە « قازى آلمغە گلن صاحبنە ، اونڭ قانادلانارق
 فروندن اوچوب گىتديكىنى سويلە . قبول اىتمەدىسە شكائىت
 يولنى كندىسنە گوستر » دەدى .

چارەسز قالان فرونجى ، قزارتلمش قازى بر تىسىيە بوراقارق
 قاضىنڭ ئەوينە گوندەردى . بر ساعت صوگرە گلن قاز صاحبنە ،
 قازڭ قاناتلانارق فروندن اوچوب كىتديكىنى سويلەدى . بو
 صاچمە سوزدن افكەنن آدم فرونجىنڭ اوزرىنە سالدىرنجە :
 او ، كندىنى سىنرلەنمىش آدمدن قورتارمق ايچىن قارشىدە بولونان
 بر جامعە قوشدى . لکن آدم طرفىدن تعقيب ايدىلدىكىنى

كورونجه جامعك دامنه اتلايارق اورادن كندىنى آرقه جاده يه
سارقىتىدى . مگرسه آدمك برى جامع ديوارىنىڭ كولكەسىندە
اويويورمىش . گوزەتلەمەدن زواللى آدمك اوزرىنە دوشونجه ،
اونڭ بر باجاغنىڭ قىرىلماسىنە سىبب اولدى . آرتق بو كوتو
اولايلردن فرونجىنىڭ دە سىنىرلىرى بوزولمىشى . اوصرەدە
آلاجىنى ايسىتمەكە كلن بر يهودى يە ، اويلە بر طوقات عشق اتدى كە :
گوزىنىڭ بوزولماسىنە سىبب اولدى . پوليس دە فرونجى يى ، اياغى
قىرىلان آدمى ، گوزى بوزولان يهودى يى محكمە يە وەردى .

قاضى - (قازك صاحبنە) ادعاڭز نەدر ؟

او - افندم المله كسوب بوغازلادىغم بر قازى قزارتمق ايچىن
بو فرونجى يە وەردم . شىمدى بگا قازك قانادلانارق فروندن
اوچوب كىتىدىكنى سويلەيور . شىبەسز بويلە بر شى اولاماز . بن
اوندىن قازى ايسىتە يورم .

قاضى - (فرونجى يى دە دىڭلەدكدن صوگرە) قازك صاحبنە .
قازىنىڭ مالكلر . اونڭ دەگرىنى بر دىنار اولارق فرونجىدىن
آلاجىسىڭ . لکن قازن دىرياسىلمەسى خصوصدە اللهاڭ قدرتنى
قبول ايتىمە دىكگزدن دە ايكي دىنار جزا وەرهجىسىڭز .

قاضى - (اياغى قىرىلان آدمە) سىن نە ادعا دىيورسىڭ ؟

او - افندم بن جامع ديوارىنىڭ كولكەسىندە اويويوركن بو
فرونجى كندىسىنى جامعك دامندن اوزرمە سارقىتارق بر
باجاغى قىردى .

قاضى - (فرونجى يى دە دىڭلەدكدن صوگرە اياغى قىرىلانە)
بو سفر فرونجى ديوارك كولكەسىندە اويوسىڭ . سىن كندىنى
جامعك دامندن اوزرىنە سارقىتارق بر باجاغىنى قىر .

او - افندم ! بن بوکا جسارت ادهمه م . پويله اولونجه ادهمندن
وانز گيچرم .

قاضى - اويله يسه محكمه يي لزومسز يره اشغال اتديكگزدن
ابكى دينار جزا وهره جكسگز .

قاضى - (يهوديه) سنك ادعاك نه در ؟

يهودى - (ياپيلان محاكمه لرى گورونجه) افندم ! بنم بر
ادعام يوقدر ، بن شاهدم .

قاضى - سويله باقايم شهادتك نه در ؟

يهودى - افندم ! فورونك اوكندن گيچيوردم ، قيزارتلمش بر
قازك فروندن قانادلانارق اوچوب كيتديكنى كوردم .

قاضى وار اورتاده كل صلح ادهلم

بونى بيل قاز نه سنكدر نه بنم

66

قوجه اوله نديرمه

قلعه لى واعظ موللا محمودك نهوى ، كلنلى ، كيدنلى اولديفنندن ،
ايشلرى پك چوق يوروجى ايدى . يورغون قاريسى « اوك
ايشلرينى تهك باشمه ياپاميورم . يابكا بر ايشله ين خدمتجى
بول ، ياده ايكنجى بر قاريله ده نهولن كه : بويوروجى ايشلرى
پايلاشمش اولالم » ده يوردى . واعظ موللاده « نهوه آلينان
خدمتجىاره امنيت اديله مه يور . ايكنجى بر قاريله ده اوله نسه م
سن صيقيلاجقسك . بونك ايچين ، ايشلرينى بر آز خفيف دوت .
كورپه مز بويوينجه او سكا ياردم اده جكدر ، ده يه قارشىلق
وهرييوردى . قاريسى ايسه « اوت ، بن ده خدمتجى يه امنيت
اده مه م . كورپه مزك بويومه سنه قلد ده بن الدن گيدرم . يريجك
ياپيلاجق ايش سزك اوله نمگزدر ، ده يوردى . واعظ موللا ،

فادىنلغە آيقرى اولان بو اونەرمكە شاشمشدى بىرگون قارىسنە
 « سكا ياردىمچى اولسون دەيە ، آمرگدە اولاجىق ، صايغى
 گوسترەجك بىرلە ئەولەنەجكم » سويلەدى . آرتق اوك اسكىمىش
 شىيارىنى يىگىلەمكە باشلايلاق (ايشتە بونلر ايكنىچى قارىمىك
 چەيزلرلردىر » دەيور ، اونلرلە دە اوداىى تىرتىبلەيوب بەزەپوردى .
 صوگرە اوگا « اويغون بىر قادينلە نكاحلاندىق . بوگىچە كىردەگە
 گىرەجىز . سن بىر كونلك ايچىن آنەگە كىت . صوكرە ايكى باجى
 گىبى اوده چاليشىرسىز » دەدى . قادين ئەوى ترك ادرىن ،
 يوركىندىن بىر تەلك قويدىغىنى سەزدى . ياپدىغىندىن پشيماندى .
 فقط اولوب ، بىتدىى گرى آلامازدى . كوگلى قىرىق ، يوزى
 صولغوندى . آنەسىلە بىرلەكە صباخە قدر اغلاشدىلر . گون
 دوغونچە (فضلە دايدانامايلاق) ئەيىنە دوندى . پرىشان حالنى ،
 ياشاران گوزلرىنى گورەن واعظ موللا آجىدى . اوگا « ھادى !
 ئەو شرىپكك اولاجىق يىكى قارىمە بىر خوش گلدك سويلە » دەدى .
 قادين شاشقىن بىر حالە گىردەك اوداسىنە دوغرى يورودى .
 قاپويى ايتىنچە ، آلى پوللى كلينى گوردى . آرتق قابىنە
 صىقامايلاق ، طاشدى . قارشىلاق وەرر گىبى اونى سووب ،
 صايىمغە باشلادى . گرى دونهرك قوجاسىنە « ھانى ، سن بىگا
 صايغى گوستىرچك امرمدە بولوناچىق بىر قادينلە ئەولەنەجكىنى
 دەمشىك . داھا دون بو اۋە اياق باصان ، صويسىز قارك
 اوطانمادىن بىگا ، آنەمە ، بابامە كىرلر ايتىمكە باشلادى . بو
 سوزىنى بىلمىز چال چىگەيى نەردەن بولدىك ؟ بويلە يوزسىز بىر سىلە
 بىر اوده ناسا ياشمايىچىم ؟ » سويلەدى .

موللا دە « بوکا ھىچ دە عقلم ارمەيور . ناصىل اولور دە ،
 كلينلىكىنىكك ايلك كونى بويلە چىركىن سوزلر صاوورسىن ؟ ھادى

يورۇ . . بن دە آرقاڭدن گليورم ، اگر يولسىز قونوشوب ، كفر
 اتدیسە ، ایستەدیکڭ گبی تربیەسنی وەر « دەدی . قادین
 یورگندەکی آتشڭ اتکسییە کلینڭ اوداسنە تکرار صالدیردی ،
 اودایە گیرنجە « کوپکڭ قیزی ، اوطانمادان بنی سووب
 صایپورسڭ ، دور ، شمدی سڭا تربیەڭی وەرەیم . « دەیەرك
 کوکرەمش بر قاپلان گبی کلینڭ اوزرینە یورودی . لکن ایلک
 وودوشدە اونڭ یاپما بر مانکەن اولدیغنی اڭلاينجە اوطانمشە
 قالارق ، اغلایا اغلایا قوجاسیندن عفو دیلەدی .

فضله ایشدن یورولوب اولسە کمیک
 بر قادین ایستەیهمز اوده شیریک

67

فتنه

عبدالله دایی ایکی قاریلی بر قوجەیدی . تدبیرلی بر آدم
 اولدیغندن گچمسزلك اولماق ایچین هر قاریسنە بر ئەو
 قورمشدی . اولئری بر گوزدە گورەرك جان صیقیجی حاللرڭ
 اولسینە میدان ویرمزدی . برگون بر طوپلانئیدە ، کندیسەنڭ
 باشاریلی بر عائلە آرککی اولدیغنی ، بونڭ ایچین دە اولرنده
 گچمسزلك اولمادیغنی قورنتو ایله سویلەر . اونڭ فضلەجە
 اونمەسندن جائی صیقیلان قورناز بر ارقداش بر اویون اوینامق
 ایستر . ایرتەسی گونی چارشیدن بویوک بر تەپسی باقلاوه
 آلدیرارق ، قوردیغنی پلانە گورە ، بیلدک بر حمال ایانە عبدالله
 داینڭ اولرینە گوندیریر ، حمال آلدیغنی امر اوزرە باقلاوهیی
 برنجی قارییە گوتورەرك ، عبدالله دایی طرفندن ایکنجی
 قاریسی . . خانم ایچین گوندیرلش اولدیغنی سویلەر . او ،

كندىسى اولمايىنچە ، باقلاۋەيى ايكنجى قارى يە كوتورو . او كادە ،
عبدالله دايى طرفىدىن بىرنجى قارىسى . . خانم ايچىن گوندرلش
اولدىغىنى سويلەر ، اوده كندىس اولمايىنچە ، باقلاۋەيى قورناز
آدمە اعادە ادەر .

بوندان قارىلارڭ ايكىسى دە ايچلەنرلر . دايى گىجە
طوپلانتىلىنىدىن صوكرە ايلك قارىسىنىڭ اوينە گىدر . قاپى يە .
كلن قارى « او ، تپسى باقلاۋەيى كىمە گوندرىڭ ايسە ھادى
گيت اونده قال » دەيە سويلەر . قاپى پى آچمادى اوداسىنە
چكىلر . دايى بوندىن بىرشى اڭلاياماز ، چارەسىز
دونوب ، ايكنجى قارىسىنىڭ اوينە گىدر . اوده قاپى پى آچمادى
« او ، تپسى باقلاۋەيى كىمە گوندرىڭ ايسە ھادى اونڭ يانىنە
كيت » دەيەرك ايچرى چكىلر ، دايى دە گىجەيى بىر جامع حصىرى
اوزىندە دالغىن ، دالغىن صباحلار .

بىر قورۇنتويە بلالار بولدىڭ
ايكى بايرام پىلاوندىن اولدىڭ

68 پك آعلا

كر كوكلى شكرى افندى قادىسيە ولايتىنە اوگرتمەن تەين
ادىلەجىكلى ، عربجە ايلە ۋەرەجكى درسارده گوستره بىلەجكى
باشارى پى اڭلامق ايچىن كندىسىنە نمونە اوقولوندى عربجە اولارق
بىر درس ۋەرەمەسى تەكلىف ادىلدى . اوده ايسىتەنن درسى باشارىلە
ۋەرىركن ، عربجە اولارق سوردىغى سورولارڭ دوغرو جوابلرىنى
اوگرەنجىلردىن آلدقده ، تقدىر ايچىن (پك آعلا) دەيوردى .

درس سوڭە اردى . اگىتتىم مفتىشى ، عربجە اولارق بىر يىل

درسى بگنديگى ، آنجق عربجه اولمايان (پڭ اعلا) نڭ عربجه
فونوشماسىندە داھا قوللانماسىنى اوگرتمنە توصيە ايتدى .
اودە مفتشڭ ، ايستەديكنى ياپاجغنى بيلديرمك اوزرە
(پڭ اعلا) دەدى .

— دەنيان هر سوزە بر (پڭ اعلا)

دمە پڭ فضلە گلير

— پڭ اعلا

69

اوغۇرلىق مزار

درويش أحمد ، شيخنڭ تكيەسىندە ، گوندوزلىرى بر اوشاق
كېى چاليشر ، گيجەلىرى دە صباحلرە قدر عبادت ادهردى . اونڭ
بوخدمتى ، عبادتى يىللرجه سوردى . بوتون بونلرە قارشى
بكلەديكى شى الدە ادهبيلە جكى كرامت ايدى . فقط اودە يوقدى .
آرتق درويش اوصانچ كتيردى . برگون شيخنڭ ائنى ايپەرک
مماكتنە دونەجكنى سويلەدى . شيخ هرئەقدر ، بودوغرى ،
چاليشقان درويشى اليقويمق ايستەديسە دە ياپامدى . درويشڭ
بواوزون خدمتنە قارشىلىق اولارق تكيە ايشنى گورەن اشكلردن
بەلى اتديكى بريسنى ، كنديسى ايچين آلوب گوتورمەسىنى
سويلەدى . درويش دە ، يولدە بر بينەك ، يوك حيوانتە لزومى
اولديغندىن شيخنڭ دەديكى اشكى آلوب يولە قويولدى . اشك
ياشلى ودرمانسزدى . يولڭ اينيش چيقشلىرىنە ، يوكڭ آغرلغىنە
دايانامايارق بىردە كنارينە چومەلدى . درويش نە ياپديسە اونى
ايرلومدن قورتارامادى . شيخنڭ بوقيمتاي يادكارىنى قورتلرە ،
چقاللارە يەديرمەمك ايچين برچوقورە يوارلادى . اوستى دە
طوپراقلە اورتەرك بر تربە شكلنە قويدى .

اوصرەدە گلەن يولجولردن بريسەنك باشى آغرىيوردى . يولك
كەنارندە بىر تىربەنك بولوندىغىنى گورونجە ياقلاشارق شىفاسىنى
بولق ايچىن بىر فاتحە اوچودى . تصادىف باش آغرىسى خەفەلەمكە
باشلادى . آدم سووينجىدىن تىربەنك باش اوچىندە اوطوران
درويشە بىر قاچ غرىش وەردى .

داھا بونلر آيرىمامشلىرىن باشقە يولجولردە كەلمش اولدىلر .
تىربەنك بىر كەت وكرامتنى ايشىدىنچە درويشە آداقلىرىنى وەرهەرك
فاتحەلر اوچودىلر . آقشامە قەدر اپىي پارە بىرىكەمشىدى . درويش
بوكلىرى بىنەسەيەرك تىربەنك اطرافىنە طاشلىرى دىزدى .

اوتكا بىر قوتسالىر شىكلى وەردى . ايكنجى گون طوپلانان
پارەلر داھا زىادە ايدى . بويەلەكلە گون گىچەدىكچە گلىرى آرتدى .
آرتق درويش اورادە كەندىسەنە بىر قولوبە ، اشكە دە بىر سوسلو
تىربە ياپدىردى . گوندن گونە زىارتچىلر وىتقىدىم ادىلن آداقلىرى
ارتىيوردى . بىر قاچ يىل ايچىندە درويش زىنگىن اولدى . بويوك
بىر تىكىە ياپدىرراق درويشلىر طوپلامفە باشلادى ، آزىمان ايچىندە
اوراسى قالابالق بىر كوى حالنى آلدى .

درويش احمدك شىخى كەندىسەنە دەنك بىر شىخك مىدان
آلدىغىنى ايشىتىدى . كىدوب اونى زىارت ايتىمك ايجاب ادييوردى .
بىر بىرنەدە بەض ارمغانلر آلارق گىدوب درويش احمدە مسافر
اولدى . بىر تىكىە كەندى تىكىەسەندىن داھا ايشىلەكەدى ، شىخ ،
صاقال اوزاتان كوزلر االبىسەلر كىيەن درويش احمدى
طانىمامشىدى . گىچەلەن اوندىن ، زىارت ادىلمەكە اولان قوتسالىر
تىربەنك كىم اولدىغىنى سوردى . درويش احمد « شىخ ، بىر
سەزك درويشلىرىز ، درويش احمد . بىر تىربە ، بىر وەردىكەز

اشكڭ تربه سيدر . او بوراده اولدى . قورتلر يه مەسەن دەيه
 كندىسنى گومدم . صوكره كلنار اولدى . بگا پارەلر وەردىلر .
 گون گىچە كچە گليرم آرتدى بن دە بوتكىه يى ياپدىروب دروشلر
 طوپلادم . ايشته بوتون بونلر سزدن گلن كرامتدندر « دەدى .
 شىخ باشنى صاللا يارق » دوغرىسى بو آشكڭ صويو اوغورلودر .
 بزم تكيه دەكى مزار دە بونڭ انە سيدر « دەدى .
 هر كسڭ اصلنى چوق صورما يوباز
 چىقماسىن صوكره سزڭ موللا پاپاز

70 آو مرقايسى و خدمتچىسى

زنگين بز آو مرقايسىنىڭ اىي جنسندن بر آو كوپكى وارمش . .
 آوا چىقاركن - فضله يورولماسىن دەيه - آردى صره كلن
 خدمتچىسنىڭ اوكنە بىندىر ترمش . . برگون آو آراشدىر ماسى
 اوزار . كيت كىدە خدمتچى كوپكه صولانمغه باشلار . نفسنى
 دو تاما يارق ، اونكلە جنسى مناسىبته قويولور . اوصرا دە بىكڭ
 اوكندن سمىزجە بر طاوشان صچرايى وەرمەسىمى ؟ خدمتچى يە
 سىلسەنەرك : « طاوشان قاچيور چابوق ، كوپكى قويى وىر . »
 دەر . لىكن كوپڭ كندىنى خدمتچى يە ترك ادوب طاقلمشىدى .
 هر نە قدر ايتىلدىسە دە بىر دورلو آيرىلامادى . زنگين آو مرقايسى
 طاوشانى آلدىن قاچرا جىقلىرىدىن اوفكەلەنەرك « اولان چابوق كوپكى
 قويى وەر ، طاوشان آلدىن كىدىيور » دەدى . آرتق چارەسز قالان
 خدمتچى « بىكم ! بن ائونى قويى وىرىيورم . او ، بنى قويو وەرمەيور »
 دەدى .

قويو وەرسەڭ بىلە دىنايى اگر
 اوسنى كندىنە هر حال دە چكر

نمازە آلىشدىرمق

كر كوكە باغلى كويلرڭ بريسندە برزمانلر نماز قىلمازلرمش .
والى او كويڭ انسانلرىنى نمازە آلىشدىرمق ايچىن « ھر كىم محرم
آينڭ ابتداسىندىن باشلايارق رمضانڭ صوڭنە قىدر وقت
نمازىنى تەين ايدىلەن امام ايلە قىلاجق اولو ايسە بايرامدە كىندىسەنە
بايرامق وەرىلەجك » دەيە كويە خبر سالمش . والى يە گۈرە
كويلولر دوقوز آي اكسىكسىز اولارق نماز قىلاجق اولورلرسە
آلىشغىن اولاجقلىرىدىن بر دالەلەلەرنى ترك ايتمەيە جكاردر .

بونڭ اوزرىنە كويلولر ، والينڭ سەوكى و آرمغاننى قازانمق
ايچىن بش وقت جامعە گىدرەك تەين ايدىلەن امامڭ آرقاسىندە نماز
قىيپورلردى . نەھىت رمضان بىتدى . بايرام صباحى ارمغانلرىنى
آلمق ايچىن كويلولر سىرايە كىلدىر . بونلرڭ نەھىچىن كىلدىر
بىلدىرىلنچە والى محاسبەجىيى ايسىتەدى اوڭا « كىت بونلرە
سويلە ، الله ايچىن قىلىنغان نمازە قارشىلىق پارە وەرمەك و پارە آلمق
كناھدر ، اونلر اصل آرمغانلرىنى جىننەدە اللەدن آلاچقلىرىدە » دەدى .
محاسبەجىيە و والينڭ دەدەكلىرىنى كويلولرە بىلدىردى . اونلر خىيال
قىرقلغىلە گرى دونرلرەك ايچىلردىن بىرىسى محاسبەجىيە « بىك
افندى ! والى پاشا دە برشى قزاندم دەيە اوونمەسەن . . بىزدە
نمازى آبدىستىز قىلمىشقى » دەدى .

بىتەمز كل ، اكويوردىگسە دىكن
نەيى آكدىگسە بىچرسىڭ اونى سن

قازىنىڭ قانۇنى آلىش وەرىشى

برىيل مەملىكتە قوراقلىق يوزىدىن شىدەتلى بر پاھالىق اولور .

بر درجه ده کی : ثابت گلیرلیلر صیقینتییه دوشرلر . اوصره دهه ایی
قالابالغی اولان شهرک قاضیسی ، دوستی زنگین بر آغایی زیارته
گیدر . صره سی دوشونجه کونک پاهالفندن ، گیچنمه ننگ
زورلقلرندن شکایتلنمکه باشلار . آغا ، بو قونوشمالری قاضیننگ
یاردم ایسته دیکنه یوراراق ، مناسب بر یاردمده بولونمای
دوستلقلرینه اویغون بولار . قاصه دهه یوز آلتین آلوب « قاضی
افندی ! بویوز آلتین اودونج دهیه دکل ، احبابلق دهیه سزه
صونیورم . شمدیلک بوتگلله پاهالغی بر درجه ده قدر
قارشیلایاییله جکسگز » ده دی .

لکن قاضی ، بر آز آغر باصارق ، وظیفه سی دولایسیله بر
کیمسه دن ارمغان قبول اده مه یه جکنی ، قانونی بر شکله
اولمادقجه ده یوز آلتینی آلامایاجقنی آغایه سویله دی . آغا ده
ادنگ قانونی بر شکله بورا قلماسنی قاضی یه بورا قدی . موسم
قیشدی ، فضلله مقدارده قار دوشمشدی . قاضی آغایه « آغا !
سن اوماک ، دامنی ، حاولوسنی قاپسایان قارلری بندن یوز
آلتینه ساتین آل که : اوکا مقابل بویوز آلتینی سزدن آلایم . »
ده دی .

آغا ده یونی اویغون گوردی . چوکه ارسته نیلن ، قاضی یه
بریاردمده بولونمقدی . آلیش وهریش سندلرینی یازوب امضا
اتدکن صوگره قاضی آلیتنلری چانطه سننه بورا قدی .

اردندن ده قالقوب اوینه دوندی .

ایرته سی گونی ، آغاننگ قاپوسی وورولدی . کندیسنه
برتبلیغ واردی ، تبلیغده : « آغاننگ قاضیدن ساتین آلمش اولدیغی

قارلرڭ قرق سكر ساعى ايچىندە قالدېرىلماسى لزومى » آمر
ادېليوردى .

شكىله آلداتما چالاش اصلنى بىل
هر چشيت مەيۈە ، يەن مەيۈە دكل

73

كفر احمد

احمد آدى آدمڭ برى اويغونسز كوردىكى اولايلىره قارشى
آيقرى قونوشديغىندى كندىسنە (كفر احمد) دەيورلردى . اونڭ
كفر ايتدىكىنى ايشىيدوب اُسف ادهن اشكى دوستلارندىن بر موللا
اوكتولرله اونى كفردن قورتارمى بريدىن ، بر احبابلىق اودهوى
بىلدى . نەردەيسە اوينى ولارق ، كيدوب مسافىرى اولدى .
لازم كلن اوكت ونصيحىتلىرى ياپىدقن صوكرە - مناسبت
دوشمشكن - برده اونڭ كيچىنمە دورمىنى صوردى . كفر احمدده ،
يالڭز بر اينكلە بر اشكى بولوندىغىنى ، انىڭ سوت ، يونغوردىلە
كيچىنمكده اولدىغىندى اونى آليقويەرق ، بر ايشىنە يارامايان اشكى
صاتمق ايسىتەدىكىنى سويلەدى .

گىجە صحبتلىرىنى بىتەردىكن صوكرە ياتاقلىرىنە چكلوب
اويودىلر . صباحلىن كفر احمد اينڭ سوتنى آلىق ايچىن آغىلە
ايندى . زواللى نەكورسون ؟ اوگىجە اينك اولمشدى . كفر احمد
كىمەسەيە برشى قونوشمادىن قاپويە چىقدى . دەگەنەكنڭ ياردمىلە
يولنى بولان بر كورى رجا ايلە ايچرى آلدى . مسافىرلە برابر هر
اوچى آغله كىردىلر . كفر احمد كورە «لطفاً يردە دوشوب اوزانانى
واياقده دىوب اوتلايانى اللركلە يوقلا ، تە اولدقلىرىنى زە سويلە »
دەدى .

كوردە ھەر ايكىسىنى يوقلادىقن صوكرە ، اولەنڭ اينڭ ،
 اوتلايانڭ اشك اولديغنى سويلەدى . اوزمان كفر احمد باشنى
 يوقارى قالدیرارق « ياسمىع يابصیر بوكور اولديغى حالده انيك
 ابلە اشكى آیرد آدە بیلدی . » مسافره دونەرك « خوجام ! شمدى
 اكلادگمى نەدن كفر ایدرمیشم ؟ » دەدى .

بولاماز كىمسە ، بوتون ایستەكنى
 قدرڭ حكمەنە وەر ھەر ایشكى

74

آذان دعواسى

مسلم جامعەنڭ آذان اوقويانى فاقى محمد ، نمازە كن
 قومشولردن شريف دايى يى ھىچ سەومزدى . چونكە دايى ، فاقىنڭ
 برآز كچكمەسنى فرصت بىلەرك جامعەڭ دامنە آتلايوب ، اذانى
 اوقومغە باشلاردى . بويوزدن چوق كرە ارالرنده كورولتو ،
 دوكوش اولمشدى . نمازە كلنلر دە اونلرڭ بوسسورەكلى
 دوكوشمەلرندن بىقدقارى ايچين اونلرلە ايلكىلە نىزلردى .

بركون ، شريف دايى ، فاقى محمدڭ حاضر بولونديغى
 بروقتدە ، ئەياپديسە يانارق ، داھا اوڭجەدن جامعەڭ دامنە
 آتلايوب آذانى كنديسى دوتدیردى . لکن بوسفر ، فاقى محمدى
 چوق كوچىندیرمش اولدى ، چونكە شمدىكى آذان اوقوماسسى
 دوغرىدن دوغرىپە بر تجاوزدى . بوندن ايچلەنن فاقى محمد
 نمازى بىتەرر بىترمىز شريف دايى يى ياقالادى . ھەر ايكىس وار
 قوتلرلە بربرلرلنى دوكمەكە باشلادىلر اونلرڭ بوھاللارندن
 اوصانمش اولان جماعت داھا آراجىلق ياپمادن برر ، ايكىشر
 داغلدىلر . دوكوشمەلرى طاقتلرى قالدیغى مدتجە دوام اتدی .

فقط فاقى محمد داھا کوچلو اولاجق كه ، شريف دايى ديله
كلهرك « اولان فاقى محمد ! ديگنه . . سوقاقدن گيچنلر « صلوات
وهروب صاواشى بوراقتز ده يورلر » دى .

گوز ديگن وارسه آكر تختگه نه
بر وطن برنيچه اوندر آلاماز

75

وقتیم اولسون ده پوشايایم

دول بر قادینك ، بریجك اوغلى صویسزلره اویوب ، کیجهنك
كج ساعتلرنده سرخوش اولارق اوه دونیوردی . چوجوغنك بوجان
صیقچی دورومندن شكایتلهنن اننهیه آچیق كوز قزك بری « بنی
اوغلگه آل ، كندیسنی سنك ایچین ایسته ديكك بر دروما صوقایم »
دهدی . آننه ذاتا اوغلنی اوله نديرمك ایسته یوردی قزی ده
مناسب بولدیفنن همان ایشه باشلادی . بر هفته ده لازم كلن
شیلری یاپارق اوغلنی اوله نیدردی .

ایرته سی گوئی ، گلین قوجاسنه « آرتق اولی اولدق .
باشی بوش قالمق دوغری دكلدر . سكا بر ایش بولمالی » دهدی .
طانیديفی باشكاتبك خانمنه گیدهرك ، قوجاسنك بر قاپوجلفه
آلنماسنی رجا اتدی . ناصل اولدیسه ، باش كاتب ایرته سی كوئی
قاپوجیلق امرینی چیقاردی .

آرتق آدمجفز صباحدن ایکندی صولرینه قدر باشكاتبك
یاننده قاپوجیلق یایمغه مجبور بولمشدی . دائره دن اوه دوننجه ،
قاریسی اوکا بر سبت دولوسی اكمك وهرهرك « بونلری اوک
تندیرنده یاپدم . قاپو اوننده ، اقشاملین ایشدن دونن ایشجیلره
صاتارسك » دهدی . آدم یاپلمش اولان اكمك ضایع اولماسین

دەيە قاپو اوکنده اونلری اقشامە قدر ساتوب بیتردی . آقشام
یەمکندن صوگرە ، دیشاری چیقماق ایسترکن قاریسی اوکا:
« قوزوم ! بر طرفە گیتە ، قومشومز احمد آغا سزی غازیونسک
گیجە غارصونلغنه قبول ایتدی . آیلغیزی کنديسلە کیشیدک
پیشین اولارق دە بر آیلغیزی اودهدی . هر کیجە ساعت
آلتیدن ، ساعت اون ایکی یە قدر غارصونلق ادهجکسک » دەدی .
آیلغی پشین آلمش اولان قوجا ، ایستر ایستمز قومشونک
غازینوسنە کیتدی . اورادهکی اودهوی دە پايدقدن صوگرە
یورغون آرغین اوینە دوندی . آرتق او ماکنە گبی دورمادن
اشلە یور ، کیفنه باقمق ایچین وقت بولامایوردی .

هرگون صباح یەمکندن صوگرە باش کاتبک دائرەسینە
گیدیور . ایکنیدی وقتی اوه کلنجه ساتیلاجق اکمکاری حاضر
بولویوردی . آردندن دە غازینویه گیدوب غارصونلغنی یاپارق
گیجەنک کج ساعتارندە اوه دونیوردی . کونلر هفته لر بویله
گیچدی . بوتون بومدتده ارقداشلرینی کورەمز اولدی .

برگون ارقداشلارندن بری کنديسنە راسلادی . کورونمەمەسک
سببنی صوردی . اوده اولەندیکنی اللهک بلاسی ، بر قاری یە
راسلادیغنی کنديسنی برماکنە گبی ایشلەتمکده اولدیغنی
سویلهدی . ارقداش « اویله یسه اونی بوشاده قورتول » دەدی .
آدمجغز « اوت ، دەدیکلکزی بن دە دوشوندم . لکن ، بوقتم اولسون
دە بوشایایم » دەدی .

یاپارم قوی هله امکان اولسون

آتی اویناتمغه میدان اولسون

محلە امامى واوينانان اويون

حجە كىتمەك ايستەبن خانمڭ برى قيمتلى آلتىن ومجوهرلرىنى
 امنيت اتدىكى محلە امامىڭ ياتىنە امانت، بوراقدى . عودتتىندە
 كىدوب اونلرى ايستركن وجدانسىز امام انكاردن كلەرك زواللى
 قادىنى آغلایا آغلایا يولە سالدى . بونى اشيدەن آچىق كوز
 خانمڭ برى اوڭا آجىارق « خانم ! سىن يارىن تمام ساعىت اونده
 امامە كل . . بىنى اورادە بولاجقىڭ . . بكا بر طانشلىق
 كوستىرمەدن امانتلىرىنى اوندىن برده ايستە » دەدى .

ايرتەسى گونى آچىق كوز خانم فضلە مقداردە قيمتلى آلتىنلر
 مجوهرلر برابر آلارق ساعىت اوندىن چەرك نقصانده امامڭ
 اوينە كىتدى . ال اويىدىكىن صوكرە اوکا « بوكونلاردە نذر
 زيارتلىرى ايچىن بىغدادە كىدەجكنى، قوجاسنىڭ سفردە بولونماسى
 دولايىسىلە دە ، آلتىن ومجوهرلرىنى اوده ترك ادمە يەجكندىن
 كندىسنە امانت بوراقاجغنى » اويىسال بر دىللە آڭلاتدى . امام
 دە تىسبىچ دانەلرىنى چكدكن وبر قاچ دعا اوودقدن صوكرە
 آلتىن مجوهرلرى الله آلوب يوقلادى . بونلرڭ پىك فضلە
 مقداردە اولدىلرىنى آڭلاينجە « يكى خانم ! بونلرى قومشولوق
 حقى اولارق سىزڭ ايچىن امانت دە يە صاقلایاچقم » دەدى .
 تام او صرەدە جىدن دونن خانم ايچرى گىردى . امام امين بر
 آدم اولدىغنى ، آلتىن مجوهرلرى چوق اولان خانمە اڭلاتمىق
 ايچىن « ايشتە بو خانمڭ دە بىزدە امانتى واردر ، اىي اولدى دە
 كلدى ، اونلرى كتروپ كندىسنە تسلىم ادەبىم . » دەدى .
 ايچرى دالارق اولكى امانتلىرى گىتروپ جىدن دونن خانمە

تسلىم ايتدى . يكى امانتلىرى كوزدن گىچىرلرلركن خىدمىتى
 قىز ، ايچرى گىرەرك « خانم افندى ! بك قوجاڭز كلدى سىزى

ايستەور . « سويلەدى . خانم صايمقەدە اولدىقى آلتىن ،
 مجوهرلرى ھمان چانطەسنە بوراقدى سانكە : سەوينجىدن
 قوللرىنى قالدىرارق اوينامايە باشلادى . حجىدن دونن خانم دە
 آلتىن مجوهرلرىنى آلمىش اولدىغىدن سەوينجى طاشارق اويونە
 قاتلدى . بونلرى بويلە گورەن خدمتجى قزىدە اويونە گىردى .
 آرتق كىندىنى ضبط ادمەين امام دە قالقوب اوزارلە كۈبەك
 آتمايە قويولدى . اوزمان آچىق كوز خانم امامە « امام افندى !
 بىز سەوينجىمىزدن اوينايورۇز ، سىن ئەدەيە قالقوب بىزملە كۈبەك
 آينورسۇڭ ؟ » دەدى . امام دە : « بىن دە سىزىڭ اوينادىغىڭىز اويونە
 اوينايورمۇ » دەيە جواب وەردى .

كىشى آشكار جانواردن صاقىنر
 قوزو پوستىندەكى قورت تەلەكەدر

77

يالانى اويدور سويلە

ايكى قازدەشك بويۇكى اويلە اويغون قونوشوردى كە ،
 سوزلرىنىڭ اويدورما اولدىغىنە كىمسەنىڭ عقلى ايرىمىزدى .
 اونىڭ آلالندىرا ، بالالندىرا دەدكارلىنى ھركىس سەوۈ سەوۈ
 دىكلەزدى . كوچوك قازدەش بونلارڭ اويدورما اولدقلىرىنى
 بىلەيوردى . اودە آغابكىسى كىي اويدورما سوزلرلە كۈزە
 گىرمەك ايستەدى . قازدەشنىڭ حاضر بولونمادىقى بىر سەردە
 تاسارلامىش اولدىقى بىر اويدورمايى اورتايا آتارق دەدى كە
 « دون گىجە ، گىچ وقت آبدىست ايچىن دىشارى چىقمىشدم .
 باشم اوستىدىن بىر كۈپك ياوروسنىڭ حاۋلايا ، حاۋلايا اوچارق
 گىچدىكىنى كوردىم » دەدى . اوطورائىلر يوكا حىرتلە سويلەنمەكە
 باشلادىلر .

پرىسى ن صوصى به .. بويله يالانلار رحمت قاپوسنى «يوزدمزه باغلار» .

ديگرى : ن ياهو يالان عيبدىر ، صوص رجا ادهرم .

باشقىس ن سىن بويلانله بزه حب بوتدور اجغنىمى ظن اتدك؟
(وداها نه لر) . كوچوك قاردهش بوسوزلر قارشىسىندى كىندىسىنى
شاشرمىشى . برىكت وهرسىن بويوك قاردهش كوروندى . سوزلردىن
دورومى قاواراينجه ، اوطورانلره « رجا ادهرم ! بنى دىكله يگىز .
قاردهشمك دىكى دىغرىدىر . اونى بنده كوردىم . گىجه نىك
صوك سىاعتلر اده ايدى . بر قارتال بر كويك ياوروسىنى
آولا يارق پنجه سىنه طاقىويرمىش اوچويور . زواللى كويك
ياوروس ده جانى ياقلىدىغىدىن حاوالايوب باغرىيوردى » سويله دى .
اوطورانلار « ايشته شىمدى اگلاشلىدى » ده دىلر .

واتدكلرى قابالغه عفو دىله يهرىك كوچوك قاردهشك كوكلىنى
ياپمىغه چالشىدىلر . اولرىنه دىنرلر كن ، بويوك قاردهش او كا
« قوزوم ! يالانى اويدور ده سويله » ده دى .

سىن دوزەن وەر سوزە ، اويماز شىسن پنچ

كوستىرر ياشلى يى ماكياج بزه گنج

78

صاغر ك خستە زيارتى

صاغر ك برى بر آرقداشنىك خستە اولدىغىنى خبر آلر و اونىك .
كىدوب ده كىفنى صورماسى لازم كلىوردى . آنجق زواللى يى
دوشوندورەن خستە يله قونوشوب ، اگلاشما مسئلە سىيدى ،
چونكه خستە نىك قونوشاجقى يواش سوزلرى ممكن دكل -
ايشيدەمزدى . آدمجىز دوشوندى ، داشنىدى ، صوك اولارق

ادەجكى زيارتى بويىلە تەرتىبلەدى . « بن خستەيە ئاۋىلىسىز ؟
 دەيەجكم . اوده ائىم . ياخود دە انشاللا ائى اولورم
 دەيەجكم . بن دە حمد اولسون شكر اولسون دەرم . ائىكىجى
 اولارق ، دوكتورىگز كىمدر ؟ صوراجقم . اوده شىبەسىز
 دوكتورلردن بريسنى دەيەجكم . بن دە چوق كوزل ، اونك آلندن
 هيچ برخستەلق قورتولماز دەرم . صوك اولارق دە هانكى دوايى
 وەردىكى صورارم . . . آلدىقى دوانك تائىرلى اولدىغى دەدكەن
 صوگرە خستەيانندە ، فضلە اوطورولاماياجقندىن قالقار اۋە
 دوئرم » دەدى .

بوگا كورە ايرتەسى گونى خستەيى زيارتە كىتدى . تصادف
 اوگون خستە فضلە راحتسىز ايدى . صاغر ك صوردىقى برىجى
 صورويە « بوگون هرگوندىن فضلە خستەيم » دەدى

صاغر همان ياپمىش اولدىقى تدبىرە كورە حمد اولسون چوق
 شكر (دەدى .

بونكلە سنىرلى يوزولان خستە (دوكتورگز كىمدر ؟)
 صوروسنە « دوكتورم كىم اولاجق ؟ عزرائيلان باشقەسى
 وارمى ؟ » دەيە جواب وەردى . صاغر دە « حقيقە بودە يرندە . .
 اونك آلندن هيچ برخستەلق قورتولماز » دەدكەن صوگرە آلفدە
 اولدىقى دوالرى صوردى . آرتق كرچكەن بوزولمىش اولان
 خستە دارغىنلىقلە « آلدىقم دوا آغىدر » دەدى . صاغر دە
 « اوت ، بويك تائىرلىدر . دوام اديگز » دەيى وەردى . فقط صاغر
 اوينە دونرگن خستە دە فضلە سىنىرلە ئىدىكىندىن بونالمىشدى .

مجلسك نشئەسى البتدە كىدر
 راست ايچىن زورنا نوا چالسە آكر

تلفون اويونى

شاقاجى ، تقليدجى ، زكى بر گنج اولان ونكتە ياپمايى سەۋەن
(بەھت) انكليزجەيى پك كوزەل قونوشور . كونك برئەدە عراق
پنرول شركتنك تلفون سنترالندە اودەو آلارق يرلەشمىدى .
انكليزجەيى گوزەل قونوشور ، وانكليز لەجە اوشيوەسنى
كوزەلجە تقليد اودەردى . تلفونندە گيچن قونوشمالردن بر انكليز
مادامياە بر انكليز كنچينك بربرلرينە عبايى ياقدقلىرىنى اكلار
واونلرە بر اويون اويىنامايى طاسارلار .

قادينك اودە ، يالگىز بولوندىغى بر ساعەتدە تلفون جالار ، قادين
ميكروفونى آلنجە سەۋگىلىسنك تلفون باشندە اولدىغنى اكلار .
بەھت ، گيچن قونوشمالردە قوللانمش اولدقلىرى ، سەۋكى ،
سودا سوزلرينى اوكرنمش اولدىغندىن فالصو ياپمادان قونوشور .
يارم ساعەتە قدر (گولف قولوبى) باغچەسندە حاضر بولونماسنى
رجا اودە . آردندىن دە انكليز كنچنە تلفون آچار . قادينك
گەۋرەك سىسنى تقليد اودەك قونوشمايە باشلار اولجە آرالرنە
كيچمش اولان ، عشق ومحبەت سوزلرينى تكرارلاقدىن صوگرە
(يوزمە حاۋسى پارقندە) بولونماسنى ايستەر . بو قونوشمالر
بوزرينە گنج آدمە ، گنج قادين اوگله صيچاقلرينە قدر برى
(گولف قولوبى) باغچەسندە اوبرى (يوزمە حاۋسى) پارقندە
بربرلرينى هيچانلى ، هيچانلى بكلرلر . لكن نە كلن وار نە گيدەن .
آرتق بربرلرينە ايچلەنەرەك كونك كيچ ساعەتلرنە اولرينە
دونرلر .

كيچە دانس سالوننك بارندە قارشى قارشىيە كليرلر كن ،
بربرلرينە صورت اصارلر بو اوگا دارغين . . او بوكا كوسكون . . *

صیزیور قان ، یارالانمش ایکی قلب
کوزی چیقسین بوکا هر کیمسه سبب
* بوتلفون اویونی اگلاشیانجه بهجتک آلی ایشدن چکدیریلدی.

80 قرعه اویونی

نوری پک اویسال بر ارقداشمزدی . اونک فضلہ اویساللغندن
استفاده ایتمک ایستهین ارقداشلردن بعضلری اراده ، صیراده
بر ضیافت اویونی قورارق قرعه یله ارامزدن بریسنه یاپدیرمق
ایستیرلردی . لکن قرعه کاغدلرینهپ (نوری) یازارق ماصارا
ادەرلر ، ایشک ایچینده بر اویون اولمادیغنی کویستمک ایچین ده ،
اونی نورینک اقرباسندن بر چوجوغه چکدیرهک کندیسنه
اوقوتدورولردی . شبهه سز قرعه نورینک آدینه چیقور ،
ضیافت ده کندیسنه یاپدیریاوردی . بر سفر ، ضیافت
کلفتلی اولاجقدی . نوری کندیسینی اوندن قورتارمق ایچین ،
— مگرسه گیزلیجه — چوجوغه « قوزوم ! بوکره طوربادن ایکی
ماصارا آل ، کیمسه یه بهللی ایتمه دن بکاوه ر » ده مش ..

قرعه طورباسی حاضرالانجه چوجوق ده چاغریلدی . او ،
آلدیغی امر اوزرینه طوربادن ایکی ماصارا آلارق : کیمسه یه
سه زدیرمه دن نوزی یه وهردی . نوری آرقاسنی دونه رک کاغدلرک
بریسنی آچدی . طبیعی اونده کنیدی آدی یازیلی ایدی .
آردندن کاغدلرک ایکنجیسنی آچدی .

اونده ده کنیدی آدینی گورونجه اوینانان اویونی اگلادی .
آرقاداشره هر ایکی قورعه کاغیدینی گویستره رک « رجا ادهرم !
هانگی نوری ضیافتی یاپاجاقلر سویله یگز ؟ » دهدی .

طویلانیب جمله مصیبت بنده

بن می یالکزجه وارم دنیاده ؟

طابور آغاسی احمد آغا

آدمك بىرى تجارت ايچىن اوزون بر سفره چىقماقچى .
قارىسنىڭ عاىد ئالتىنلىرى ، مجوهرلىرى خرسىزلردىن قورومىق
ايچىن گوۋەندىگى بر قومشوسىنىڭ امانت بوراقىدى . امانت ، بر
بياض ايبىك مندىلە صارىلى ايدى . قومشو انختارى قارىسنىڭ
وهرەرك : اونى اولدىقى كى قاصىيە بوراقماسىنى
سويىلەدى .

آرادىن بىرمدى كىچىككىن صوكرە آدم سفرىدىن دوندى . بر
قاچ كون صوكرە امانتلىرى گرى آلىق اوزرە قومشوسىنىڭ
اوغراىدى . لىكن وجدانسىز ھرىف امانتى اتكار ائىدى . پچارەسىز
قان آدم طابور آغاسى احمد آغايە كىدەرك مىسئەلى اولدىقى
گىبى آڭلاتىدى . آغا بر آزدوشوندىكىن صوكرە قومشوسىنى
كتىرتىدى . فقط او ، احمد آغانىڭ اوكنىدە دە انكارىدە بولوندى .
يوتىڭ اوزرىنە احمد آغا اوكا « اويىلەيسە ، شو كاغىد ، قلمى آل
وہ دەيە جىكارمى ياز » دەدى .

(عزيز اشم . . خاتم ! قاصىبەنىڭ اناختارىنى قومشومىز . .
ايدى ايلە كوئىدەرييورم . بر آي اوليسى بياض ايبىك مندىلە
صارىلى اولارق بىزە امانت بوراقىدىقى آلتىنلىرىنى (مجوهرلىرىنى)
اولدىقى گىبى كىدىسنىڭ تسليم ايدىكز : قوجە گز) قومشو اوطانەشمە
قالاجىنى بىلدىكىدىن احمد آغانىڭ اللرىنە قاپانارق امانتى كىتروپ
تسليم ائەجگنە سوز وەردى .

ھرىكسىڭ حقىنى بول ، كىندىنە وەر

بويىلە ياپمىقلە ، يورو جىنتە ار

ياراماز اوغل

كركوكك اونلى شاعرى محى الدين قابلك اوغلى تقى الدين
 كيميا يوليلة آلتين ياپمغه چالشمش . شاعر « آرتق ياشلاندك
 . . امكلى يه آيريلده استراحت ات » ده يه نلـره او آلاى ادهرك
 « دوغرى ! ذاتا اوغلم تقى الدين ده آلتين ياپايلىمك اوزره در . دها
 دارلق ده كورمه يه جكر » ده رمش .

تقى الدين آله كيچوردىكى پاره لرى كيميا جلفه صرف ادهر .
 نقصانى قالنجه اودن اشيا اشىروب ساتاردى . بركون باباسى
 اوكا « اوغلم ! اودن اشيرديفك اشيايى ، باشقه لرينه اوجوز ،
 اوجوز ساتاجفنه بكا سات » ده ر . اوده باباسنه « پكى ، شو
 اوزرنده اوطورديفك خالى بى بندن قاچا آيرسك » ده يه سوزى
 وه رير .

كورسه خرسز اوى يالكزجه آكر
 كوبه كوندوز نه كه : كورديسه جالار

دهلنك منطقى

دهليرمش هريفك برى ، برگون بر آدمك قافاسنه آرقادن
 بويوجك برقيا دوتدورارق زواللينك اولومنه سبب اولور .
 اياگىلى اولانلر اوچ گون فاتحه يه اوطوردقن صوكره ، گله نه گه
 گوره ، پرشنه گونى آقشاملين فقيرلره حلوا دانتمغه باشلارلر .
 دهلى هريف ده فقيرلر ايله برابر ، حلواند پايى آلمق ايچين
 صره يه گيچر . لكن اولو صاحبي قايفوسى ايجابن اولارق اوگا ،
 حلوان پاي آيرماز . پايىز قالديفنى گورهن دهلى دها فضله
 دايانا - ميارق ، اوراده بولوناناره « ياهو ! بوناصل وجدان ؟ . .

آدمی اولدورهن بن اولدیغم حالده ، حلواسندن بگا پای
آیرمایورلر « ده .

آوچی آولار ، آوی بر باشقهسی یهر
کیم بیلر کیم قازانر ، هانکیسی یهر

خرسز ترزی و آل امگنی⁸⁴

کر کوک دیل اوزهللکرنندن بری ده ، سوزجکی اوسته له مک
ایچین ایلک حرفنی (م) حرفیله ده کیشدیردکن صوکره آلد
آدیلهن سوزجکی ، اصل سوزجکه ئەک یاپاق قونوشمقدر (شکر ،
مکر . . قلم ، ملم) گبی .

آدمک بری آله گیچردیکی بر پارچه قماش بر ترزی یه گوتورهک
کندیسیله ایغلنه ایکی چاکت یاپماسنی ایستر ، هر چاکتک آل
آمگنی ده بازارلاشر . لکن قماشه ایمره نهن خرسز ترزی ،
قماشک ایکی چاکت چیقاراما یاجفنی شبیهه گوتورمه مک ایچین ده
بیچگی یی اوکنده یاپاجفنی سویلهر .

ارتق ترزی هر اولچوده ، قماشدن ایکی پارچه کسیور ،
کسیدکجه ده بونلر ارقالق مرقالق شونارده قوللر ، موللر ،
اوته کیارده جیلر ، میبلر و گری یه قالان ده یاقالر ، ماقالر در
ده یوردی . نهایت بر چاکت اولق اوزره اولچو ده قماش ده
بیتدی . آدم اوج گون صوکره کلوب جاکتی آلا جقدی . وفتی
گلنجه ترزی یه اوغرا دی . لطیفه جی آدم ماصه ئەک اوزرینه آیری ،
آیری ایکی جاکتک آل امگنی بورا قارق اوسطه یه « بونلرک بری
جاکتک اوبری ده ماکتک آل امگیدر . هادی ، هر ایکیسنی وهر
ده گیده ییم » دهدی .

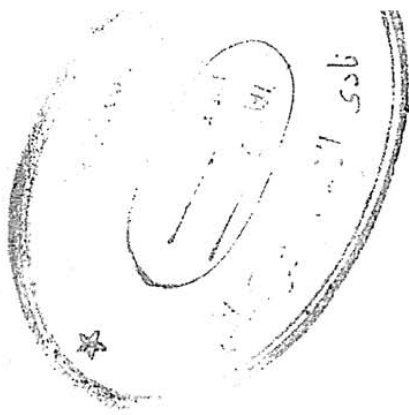
صو قولوب چارشنی یه ، دقت ایدیکز

نه قدر وار ایسه خرسز ، مرسز

85
خضر پیغمبری بواق

آدمك برى صوفتالردن ايشتدى كه ، هر كيم قرق گون
صبح نمازینی اولو جامعده قلاجق اولورسه جامعدن چیقارکن
ایلك اولارق خضر پیغمبره راسلایاقدیر . بویله الهی بر
یاردمجیدن باشقه زورلقلرینی ینه بیله جک بر قوت دوشونه مهین
آدمجفز ، قرق گون صبح نمازینی اولو جامعده قلقدن صوکره
گونك دوغوشیله جامعك باش قاپوسندن جادهیه چیقدی .
اوموداو یوره کی خیزله چارپیور . ایلك راسلایاجفی انسانی
گوزله یوردی . دونه کدن بر آیاق سسی دویونجه صایغیلی بر
طور آلدی . گلن قاعه خرسستیانلردن (طوما) یه بکزه یوردی .
خضر پیغمبرك ، کندی نی بلیرتمه مک ایچین باشقه شکلره گیره جگنی
دویمش اولان آدم قلفی الدیرمایارق اونك اللرینه صاریلدی .
یالوارارق « امان خضر پیغمبر قرق گوندر سزه وارا بیلمک
ایچین بو جامعده صبح نمازینی قلیورم . اللهم شکرکه ، شمدی
سزه قاووشدم . ایچینده یووارلانديغم زورلقلردن بنی قورتار .
یاردمکه محتاجم » دهدی .

طوما ، آدمك ده لیرمش اولدیغنی ظن اتدی کنديسنی اونك
الندن قولایجه قورتاراما یا جقدی برآز دوشوندکن صوکره آدمه
سویله دی . « بنمله گل » برلکده تجارلرک طوپلانقلری چفت
قهوهیه گیتدیلر . طوما اوطورانلره « رجا ادهرم ، سویله یکز بن
کیمم ؟ » دهدی . اوطورانلر « کیم اولجق سکز ؟ بیلدیکمز
طوماسکز » جوابنی وهردیلر . طوما « یکن ، برده بو آدمه بنم
کیم اولدیغمی سوریکز » دهدی . اونارده آدمجفزه « سز ،
طومانک کیم اولدیغنی ظن اتدیکز » دهیه سورونجه لر ، آدمجفز ،

قزاره ، قزاره ، « خضر پیغمبر » دهیه میریلداندی

قوشما خلیایه حقیقت نهده خوش

عنقنک آوجیلری طورباسی بوش

86

سن ده یارین گولهرسک

بر قاچ ارقداش اوکله یه مکندن صوکره چایلرینی ایچرلرکن
نکته لر ، فقرلرله گولوشوب اگله نرلردی . ایچلرندن بریسی بر
درگیده او قودیفی بر فقره یی بویله جه اگلاتدی . « حیوانلر
باغجه سندن گیچن آدمک بری بوتون حیوانلرک گولمکده یالکز
اشکک گولمه یوب دوشونمکده اولدیغنی ، ایرته سی گونی ، ینه
اورادن گیچرکن ، بو سفر بوتون حیوانلرک نورمال حالده اولوب
اوتلامقده ، یالکز اشکک اوتلامایوب بوپونه گولمکده اولدیغنی
گورور . آدم بوندن مراقلاتارق بوتو حافلغی حیوانلر اکتیجیسنه
صورار . اوده : (دون ، مایمون گولونج بر فقره قونوشدی .
حیوانلرک هپسی گولمگدن قالدیلر . یالکز اشکک ، نکته یی داها
قاورایاماش اولدیغندن ، گولمه یور ، دوشونیوردی مگرسه
بوتون گیجه دوشوندکن صوکره نکته یی اگلایابیلمش ، آرتق اوده
بوگون گولمه قویولشدر) ده دی .

آرقداشلردن بری ، « بو گاده نکته دهنمز . انسان
گولدره جک بر شی یوق که » ده دی . اطورانلردن حسین مفتی
اوغلی « سن ده یارین گولهرسک » سویله دی .

یازلغک گیمه مه قیشده آله

شمدی یات ایله مه آرتق عجله

بن بوندن واز گيچه جك دگلم

حلواجيلر چارشينسندەكى قهودة اوطورويوردىم . قومشوم
 وارقداشم اولان اوگرتمن طاهر افندى دەميرجیلردن قهوه يه
 دوغرى گلمکده ایدی . ياقلاشنجه تکلیفم اوزرينه اوطوردى . بر
 آز چاقىر کيف اولديفنى گوردىم . گيچنمه دورومى دارلق ايچنده
 اولديفندن اوکوت يوليله کنديسنه ددهم « هر شيئك بر زمانى
 واردىر . ايچكى ده گنچلکده ياپيلان شيلردندىر . بزم ياشده اولانلر
 ايچين اونك وقتى گيچمشىدر . کاشکه سن ده بوکا صوڭ
 وهرسه يىدك . چونکه او ، انسانك يالكز تىپنه دگل ، جيبنه ده
 ضرر وهريىر » بوسوز اوزرينه ، طاهر افندى ياصلانمش اولديفى
 قولتوقده دوغرو لارق ، مستهزى بر تبسمله بکا « بونده
 ياکليورسکىز . سوسلو گيملر ، لذتلى يه مکلر ، نشئهلى ايچکيلر ،
 گنچلردن زياده ياشلىلار وه اويغون گلير . چونکه گنج ، تازه
 لگيله گوزه الله شمش اولديفندن ، گوزهل گيملر ، اوکا دگل
 تازه لگنى قايب ايتمکده اولانلره ياراشرکه : اونکله کنديلرينه پراز
 دوزهن وهره بيلمىش اولسونلر . يه مکلرک ايليرى ، ياشلىلار ايچين
 گرهرکه ، ضعيفلهين سينديرمى اوندن انرژى پاينى
 چيقاراياسين ايچكى ده بونلر گبى گنچلردن زياده ياشلىلار
 آله وريشلىدر . چونکه ، گنجك نشئه سى کنديلگندن طاشمقدهدر .
 حالبوکه ، گنچلگك نشئه سنى قايب ادهن ياشلىلر ، ايچکينك
 تاثيريله کنديارينه براز اولسون نشئه صاغلایا بيلرلر . بونك
 ايچين بن بوندن واز گيچه جك دگلم » ددهدى .

ميله جانان ايله يم محشره دهك

ريند اولان کيمسه ايچين بويله گرک

گل سن اونی دوتووهرده باقاییم

امام نمازده فاتحه سوره سندن سوگره موسی پیغمبرك
 ده گه نه گینه مخصوص آیتلری او قویوردی . (. . آلقاها فاذا
 هی حیه تسعی = ده گه نه گئی آتدی . او همان بر ییلان اولوب
 سورونمگه باشلادی .) آیتنی او قویونجه محرابك دیوار یاریفندن
 بر ییلانك چیقمقده اولدیغنی گوردی . قورقودن دیلی دوتولارق
 او قومادن کسیلدی . جماعتدن بری ، امامك آیتی آیتی اونوتمش
 اولدیغنی صانارق یواش سسله آیتك گرییه قالان قسمنی
 (خذها ولا تخف = اونی دوت ، قورقما) او قودی . قورقودن
 اونك آیتدن اولدیغنی خاطرلایامایان امام هیجانله « اولان
 بههریف ! گل سن اونی دوتیوه باقاییم » دهدی .

قوروهر نفسکی صحتله یاشا
 صوقما سن آل ، ماشا وارکن آتسه

بو آغلده یالکز بنمی گیچییم ؟

کویده صویسزك بری دولایلرنده بولونان گوزهل بر قادینه
 گوز قویمشدی نه رده راسلاسه صاتاشارق اوندن بر راندهوو
 ایستردی . آچیق گوز قادین چاره سسز قالارق اوکا بر اویون
 اوینامق ایسته دی . صویسز گنج بر گون اوندن بر راندهوو
 ایسترکن قادین اوطانه اوطانه « امان نه قدر ده صیرناشیق بر
 ارکك . ائندن قورتاریلماز که . . بو گیجه قوجام اوده دگلدر »
 دهدی .

گیجه قارازاق باصنجه ، هریف ایزبه یوللردن گیدهرك قادینك
 اوینه صوقولدی . قادین اونی یاطاق اوداسنه آلارق آلبسه و

دوئنى چىقارتىدى . اوصىرەدە قاپو چالندى . قادىن قاپوچالانىڭ قوجاسى اولدىغىنى «كلاينچە ، چابوچاق ھرىفى آغلەدە بولونان گىچىلرەك اراسىنە سوقدى . گىجەنەك قارالغىندىن او گىچىلرەك اراسىندە قايب اولايلىوردى .

آدم قارىسىنە سىفرەك يارىنە قالدىغىنى سويلەدى . آردىندىن دە ياطاغە گىتمەك ايسىتەگىندە بولوندى . قادىن عىذر گوسىترەرك قوجاسىنىڭ ايسىتەگىنى رىداتىدى . فقط قوجا ، حاشارىلىق باپارق قارىسىنە « ياناغە گىلمەيەجەك اولورسەك ، گىدوب آغلەدە بىر گىچى ايله كىندىمى راحىت ايدەجەك . » دەدى . آردىندىن دە آغىلە اينەرك سويسز گىچى گىچى دەيە قوللاندى . ھرىف رىزالىك بويومەسى اىچىن سىسى چىقارامادى . آدم بىر ساعىت سوكىرە يىنە قارىسىنىڭ ياطاغە گىلمەسىنى ايسىتەدى . قادىن يىنە عىذر گوسىترىچە قوجاسى بىر داھا آغىلە گىتدى . اوڭجە يايديغىنى تىكرارلامى ايسىترەك ، سىبرى توكەن سويسز اوڭا «بەانسافسىز» بو آغلەدە يالەز بىمى گىچىم ؟ » دەدى .

گىچى بورياننە لىفقا بويورەك .

راضى اولىق گىرەكىر ، يوقسە قويون

90

آلتىن ياپىدىرەك

ھىمە رەش ھىلواچىلر چارشىسىندە توتون ، سىفىارە ساتاردى ، اوصىرەدە غرىب آدمەك بىرى ھىر گون اوندىن سىفىارە توتون آلىرى . گون كىچەكچە طانشىلىقارى آرتىارق ارقاداشلىق درجەسىنى بولدى . بىضا بىرلەدە چاى قەھوۋە اىچەرك سىجىت اۇدەرلەردى . بىركون ھىمە رەش اوندىن كىم اولدىغىنى سوردى . اودە ، آكر سىر ساقلايىچى اولورسە ،

دوستقلرى ايجابى ، نه اولديغنى كنديسنه ديه جكنى سويلهدى .
 حمه رەش دە آغیر رەمینلرلە اونى اينانديردى . آدم دە دەدى که
 « بن بر سياحم . اوگرەنديکم اوزەل بر اصوللە بر مقدار آلتینە
 اون قاتی باقر قاتارق اونى خالص آلتین ياپار ، اونڭ پارە سىلە
 دە گيچينرم ایسترسەڭ بکا يارم مثقال آلتین کتير ، دوشتلغمزە
 قارشىلىق ، اونى سىڭ ايچين بش مثقال خالص آلتین ياپايم .
 بونڭ اوزرينە ، حمە رەش آدمە يارم مثقال آلتین وەردى .
 اودە ايکى گون صوکرە گلەرك حمە رەشە بش مثقاللىق بر آلتین
 پارچە سى گتيردى . آلتین دە قويومجى يە ساتىلارق
 خالص آلتین اولديغى اڭلاشلدى . بونىدن صوگرە
 دوستقلرى چوق داها ايلريلەدى . بربرلرينە اينانشلرى داها
 دە آرتدى .

برکون آدم حمە رەشە : ارتق کرکواکدن ، اوصانديغنى ، آى
 صوگندە باشقە طرفە کيدە جکنى بيلديردى . حمە رەش اوڭا
 « اوحالده ، دوستلق حقى اولارق ، بنم ايچين بويوک بر مقدار
 آلتین ياپ که : آنگلە صوگنە قدر حياتى قزانمش «اولايم» دەدى .
 ادم بوتکليفى قبول ايدىنجه ، حمە رەش ناصل اولورسە بويوک
 بر مقدار آلتین کتيروب اون قاتی آلتین ياپماق اوزرە آدمە
 وەردى . اودە بوقدر آلتينڭ آنجق اون گونىدە بيتە جکنى
 بيلديردى . اون گون صوگە اُردى . ادم گورونمەدى . حمە
 رەش برقاچ گون داها بکلەدى . آدم ينە يوق ، ارتق زواللى
 حمە هر کيىمدن صورديسە ، نه اونى بولا بيلدى ، نەدە اينىنى .

اوچدى قوش : سن اونى ارتق آراما

فضلە يورغونلق اولور چوق آراما *

* - بو ايکنجى آراما : آرامق ائلامنەدر .

بويولو سورمه اويونى

كوچوك عقللىنىڭ بىرى مەھلە بقاللىقى ياپسوردى . اورانڭ اوچ
 آچىق كوز حايلاز چوجوغى دكاندەكى رەچەلە ايمرەنەرك بقالە
 بر اويون او ينامق ايستەدىلر . اوتلرڭ ايكيىسى بقال ايلە سىلى
 بىلى ايدى . اوچونجىلرلە طانشلىق يوقدى . برگون
 طانشلردن بىرى بقالڭ دكاندە اوطورارق ، كلەنى گيدەنى
 الينانى ساتيلانى كوزدن كيچردىكن سوگرە ، كيدوب كوردىكلرينى
 دويدقلىرىنى ، ارقداشلرڭ ايكيىسىنە قونوشدى . اودە ، بقالە كلەرك
 « بو گون دكانڭ اوكندە دورمشدم سن بونى ساتدڭ ، بويلە
 قونوشدك ، بويلە ياپدڭ دكلمى ؟ » دەدى . بقال دە اوڭا
 « دەدكلرڭ دوغرىدر ، لکن بن سىنى دكانمڭ اوكندە هيچ دە
 گورمەدم . سن بونلرى ناصل بيلدڭ » دەيە سورونجە : او ،
 « بىندە بويولو برسورمه واردر ، انسان اونى گوزە سورونوب اوزەل
 دعاسىنى اوقويونجە گوزدن قايب اولور ، بن دە اونى توللانمشدم »
 دەدى ، بوڭا قانان آدم ، اوندن برمقدار ايستەدى ، نە باھاسىنە
 اولورسە سورمەدن برآز آلايىلدى .

هفتەنڭ تعطيل گونى بقال : سورمەيى قوللاناراق دكانى
 آچوب اوطوردى . بوسرەدە طانشلىقلىرى اولمايان اوچونجى
 حايلاز كلەرك : بقالڭ سورمەلەنمش كوزلرينى گورونجە : يالاندان
 كىدى كىندىنە « ائى بر فرصت بقال دە دكاندە يوق . .
 بو قانانوزى رچەلەلە آلوب كوتورسەم » دەدى وقانانوزى آلوب
 كوتوردى . بقال ايسە سوينجىندن سىنى چىقارمايوردى و

بر آز سوگرە دكانڭ اوكندن گيچن برطانيديق ، بقالى
 دكاندە كورونجە « مرحبا قومشو ناصل اولويور دە بويلە تعطيل

كونى دىكانى . آچوب اوطوريورساڭ ؟ » دەدى اوطانمشە قالان
بقال اوڭا « بوكون برشى ساتمايور ، عقل اليورم » جوابنى
وهردى .

نەيازىق مسخرە اولدڭ آواناق
آفاجانلر كولويور عقلگە باق

92

آبدىسخانە تەمىزلەمەك

صويسزڭ برى گوز قويدىغى تازە بر قادىنە فرصت
دوشوردىكجە « ئەزمان گوروشە بيلاز » دەيەرك ساتاشيوردى .
برگون ، قادىن براويون اوينامق مقصدىلە اوڭا ، قوجاسىنڭ
دىكاندە بولوندىغى برساعتدە آنچق گوروشمەك مەمكىن اولاجىغىنى
بىلدىردى .

آدم ، يارىن قادىنڭ دەدىكى ساعتدە گىدەرك اۋە صوقولدى .
قادىنڭ ايسىتەگى اوزرىنە اوست گىملىرىنى چىقارارق يانى
باشىندەكى اسىكەملە اوزىنە قويدى . صارىلوب قوجاقلامق
اىستركن قاپوچالنىدى قاپويى چالان ، قادىنڭ قوجاسىدى او
قاپودن باغراق « آبدىسخانە تەمىزلەين گىرمشم . گل قاپويى
آچ دە آدم ايشنى گورسون » دەدى . فقط آچىق گوز قادىن
همان « افىندىم ! سەن اوڭا اذن وەر . بىر سىنى بوایش ايچىن
بولوب گىرمشم . ايشتە آدمجىز اىسەسنى چىقارمش . .
قوۋادە يانى باشىندە . . اوهمان ايشنە باشلاياچق » سويلدى .
قوجا ايچرى گىرىنجە گىنج دىنج برآمك صويونوب حاضرلاشمىش
اولدىغى گوردى .

آرتق صويسز كندىسنى قوجانڭ شەبەسەندىن قورومق ايچىن

ابدسخانه قویوسنی آچارق گرچکدن پیسلیگی قوا ایله اودن
اوزاقلره طاشیمایه باشلادی . برقاج ساعتده ابدسخانه
تمیزلەنمیش اولدی . آرادن برآی قدر گیچمیشدی . برگون
جادهده قارشىلاشدیلر . بوسفر قادین ارککه « نه زمان گوروشه
بیلیرز ؟ » دهیه صوردی « آدم » ابدسخانه کۆك تمیزلەنمەسى
زمانی گلینجه « جوابنی وەردی .

آفرین ! دوغریسی اویغوندی جزا

کاشکه شاعر بونی دیوانده یازا

* کوچوک شهرلرده او ابدسخانه لرینک پیسلک : چرکف
آقینیتسی قازما قویولرده بیریکتری دوب اوزرلری طاش قاپاقلره
قاپاتیلیر . قویو دواو ویرینجه اجرتله تمیزلەتدیریلەرک پیسلکلری
اوزاقلره طاشتدیریلر .

93

وقت چالقی

برقاج آرقداش برک اولارق موصله گیتەمشلردی . ایچلرندن
عبدالوهاب افندی گیجه نك گج ساعتلرینه قدر مطالعه ایدیکندن
گوندوزلری آنجق اوکله یاقینلرینه دوغری اویانردی . اوصرهده
کندیلرینی طانیدق بر موصللی یارینک اوکله یەمگنه دعوت ایدی .
اوسته لك اولارق، اوینک شادراوانلی باغجه سنده ذوقلی ساعتلر
گیچرمک ایچین یەمکدن برقاج ساعت اوکجه کلمەلرینی ده رجاده
بولوندی . فقط اونلری ، گج اویویوب گج اویانان ارقداشلری
دوشوندورویوردی چونکه او : گونک ایرکن ساعتلرنده قالمازدی
نهایت، آرالرنده بر تدبیر قوردیلر .

عبدالوهاب افندی گیجه یاتاغه گیرکن جیب ساعتی

قارپولاسى يانئىدەكى ماسىنەنىڭ اوزىنى بۇراقىدى سىباحلىق
 ارقداشلىرىدىن بىرى ھېچ سىس چىقارمىدىن اۇنىڭ ساعىتى اوج ساعىتى
 مىقدارى ايلەرى سۇردى اردىدىن دە كىدىنى دورىتەرك
 اوياندىردى. او ، داھا اويقۇيە دۇيماشىدى . گىجكىش اولدىقنى
 سويلەينجە او ، ساعىتى باقىندى . اوت ساعىتى ۇقتىڭ ئۇگىلەيە
 ياقلاشدىقنى گۇستىرىيوردى ايسىتر ايسىتەمىز ھىمان قالقۇب
 گىيىندى . ھې بىرلىككە دىوتە گىتىدىلار . مۇقە چۇق گۇزلىدى .
 ھىكىس ىرىنى آلىدى . اويقۇ مۇمۇرى اولان ارقداش دە بىر ئىمازلىق
 ايسىتەدى كە : يەمگىدىن اول اۇگىلە ئىمازىنى قىلىپ . اۇ ساجىبى
 (ھىرتلار اىچىندە) ئىمازە داھا بىر قاق ساعىتى قالمىش اولدىقنى
 سويلەينجە ارقداشلىرى كۇلۇشەرك اويىنامىش اولدىقارى
 اويۇنى آچىقە وورمىش اولدىلار

طۇزاڭك دۇغرىسى پىك اويغۇندى

اوكا قۇش بىلىمەيەركىدىن قۇندى

94

تسۇيە مىكىمەلىرى

بىرلىككە تسۇيەسىنە باشلانجە ، اھالى اراسىندە گۇرۇلتۇلار:
 چىكىشمەلر اولمىغە باشلادى بىر درجەدەكە : طۇپراق الدە ادەبىلىمك
 اىچىن دوستلار ، ياقىنلار بىرلىرىنە دۇشمان كىيىلدىلار . آزالىندە
 يارالانلار ، اولدۇرۇلغۇلار بىلە اولۇيوردى . اويىللىرىدە آلمان
 قۇھرى (ھىتلر) دە اورۇپادە بويۇنە اويغۇنسىزلىقلار چىقارپۇر .
 مىملىكلەر اشغال ادىيوردى . بىرگۇن تسۇيە رۇيسى (مىستىرلاين)
 ھازىر بولۇنلار ، اورۇپانىڭ كۇتۇ بىر دۇرۇمدە اولدىقنى ، آلمانلارڭ
 گۇنىڭ بىرىندە ازىچى سىواشلىرى سىبب اولاجقارىنى ، اسفلى

سويلەدى. اورادە بولونانلردن (شيخ قادر طالبانى) «رئيس بك!
 آلمانىادە دە برقاچ تسويە محكمەسى اچدىرا بىلسەكز.
 قورقولاچق برشى قالماز. چونكە: اوتلردە كندى، كندىلر يلسە
 صاواشارق دنيانى اونوتتويررلر» دەدى.
 سن اوزاق دور اورادن ياق فتىلى
 گور ناصل خز ايله صار صار تەمەلى

95

هر گوزلك عىبى اولور

اننەك برى بريچيك اوغلنە «اوغلم! ياشلاندىم، ياورولر ينى
 دە گورمەك آرزو ادييورم. بولاجقم اويغون برقزله سىزى
 اولەنديرمەك ايستەيورم» دەدى. او قدر گيچمەدن قز بولوندى،
 اويسال گنج دە ايشى اننەسنە ترك ايتمش اولديغندن - وقتك
 گلەنەنەنە گورە - قزى گورمەدن نكاحلادى. لکن زواللى گنج
 داها ايلك گيجه خيال قيريقلفنە اوغرامشىدى. برگون آننەسنە
 عتاب يوليله .

- اننە! بن سزه ايناندىم دە: قزى گورمەدن نكاحلادم .

لکن يازيقلر اولسون .

- اوغلم! نەدەمەك ايستەيورسكز . . قاريكزك برعېمى

وار؟

- اننە او طوپالدر دە

- اوغلم سن تاموسلو بر انسانسك بيلرسك كە: قادىنى

طوپاللق، چارشيلرى سينمالرى گزمكدن آليقويار .

- لکن اونك گوزلرى بيله ابي گورمەيور آننە .

- داها ابي يا اوغلم! عېمىزى، نقصانلرمىزى گورمىز اولور

— اننه رجا ادهرم ! بوادلور شى دگلدر . اوهم ده كهلدر .
 — اماده يابدك ها ! هرگوزلك برعيبى اولور يا ! اوغلم
 چارشى گزمز او ، طويللدر . گوره مز عيبى او : كور
 قالدى كهلمش ، يه مهنم ، هر گوزلك عيبى اولور .

96

قورقاغك قورقاغى

كوثر ليلان كويونك اك مسكين بر يرلىسى ابدى . قورقاقلاندىن
 كيمسه يه صاناشماز ممكن اولديقى قدر ده اوسال گورونمك
 ايستردى . اونك قورقاقلاننى حايلاز چوجوقلر بيلسه بيلرلر ،
 نهرده گورولرسه كنديسنه طاقيرلردى . زواللى آدم بوتون
 بو حقارتلى قبول ادهر كيمسه نك صاناشماماسى ايچين ده
 قوتو يرلرده وقت گيچيريردى .

گونك يرنده كوبه بك مسكين فقيرك برى گلر . اولدىن ،
 بوندىن ديله نركن ايزبه بر يرده اوطورمقده اولان كوثر دن ، بر
 ياردم ايستر . كوثر « الله و برسين » دهنجه ، ديلهنجى طبيعتى
 ايجابى اولارق داها فضله درشگونلك گوستروب يالوارمغه
 باشلار . بوندىن جسارت آلان كوثر ، فقيرى سووه . كويك
 يرلىسى اولمايان قورقاق ديلنجى سنى چيقارمادان دويوب
 گيتمك ايستر . لكن كوثر ، كنديسندن داها قورقاغنى ولس
 اولديغىدن فرصتى قاچرمايارق هر ينى ياقالار . صاتكه : بايمش
 اولديقى يولسزلقدن اوتورى اونى وار قوتيله دوومكه قويولور .
 فقيرك يالواروب ، صيرلاماسنه طويلانان كويلولر شاشالارلر
 ناصل اوويور ده بك قورقاق اولان كوثر ، كنديسى كى بر
 آدمى آلتنه آلارق جسارتله دووه بيليور ؟

آراجىلىق بايىقى ايستەيەنلەردە او « ئالە عشقنە بنى بوراقتىز ،
بوتون عمر مەدە ايلك اولارق بىر كيشى بى التمه آلوب دووہ
بىلدىكى كوردو يوردى . هر وقت بويلە بريسى الە دوشمز » دەر .

دېڭلەيك سىز ، دەدەلەردىن بو سورى

كۈستەبەك گۈز چىقاربر اولسە كۈزى

بۈنى شەئىيە قىلر بىلەشمەم

آدمك بىرى ، كمال بك آدلى بريسىلە آرقداشلىق ياپيوردى .
فقط فاصلە اونك آدينى محمد بك اولارق بەللەمشى اولدىڭدىن
فوتوشمالرئندە كندىيەنە محمد بك دەپە سىلەيوردى . ايلك
كۈنلەردە كمال بك ، ارقداشنىڭ كندىلگندىن كندى ياكلىشىنى
دوغرولاياجى اومودىلە صوصيور ، بعضا دە آدنك كمال اولدىڭنى
آندىران سوزلر سويلەيوردى . لىكن ارقداش ، بىر دورلو كندىنە
كلمەيۈر ، بويۈنە محمد بك دەمكە دوام ادييوردى . نہايت ،
كمال بك ايستەدىكە : ارقداشنىە دوغرى آدينى كسين اولارق
بىلدىرسىن . بۈنك ايچىن دە بويلە بىر قولوشما تىرتىبلەدى .

« ارقداش ! بىن دىبايە گۈز آچىنچە بابام آدمى محمد
قويىقى ايستەمشى ، فقط آنەم دوشدە آدمك كمال اولدىڭنى
گورمشى اولدىڭدىن ، كمال اولماسىنى اصرارلە ايستەمشى . .
اك صوڭى امامى چاغرتارق قولاغمە ، آدمى كمال اولارق
اوقتىدىرمىش آرتق بوتون او خلقى بنى كمال دەپە آنەشلر
وهر صورائە دە آدمك كمال اولدىڭنى سويلەنمىشدر . بىرگون
دېندار ، بۈيۈك عموجەم بىزە گۈز آيدىنلغە گلىمشى . . .
بابامك آدم اوزرئندە بىرلەشمەمشى اولدىڭلرىنى اڭلاينچە بو دوگومى

بن سزك ايچين چوزە جكم دەمشدر . ماصەدن ايكي كوچوك پارچە كاغد آلارق بريسەنە محمد ، اوتە گيسينە دە كمال يازمش واونلرى ماصارا پاپارق بر كيسەيە بوراقمش ، اوزەل دعالرى اوقودقن صوگرە اوچ ياشىندە اولان قز قارداشمە اولرك بريسنى چكديرمش . ائى تصادف اولارق كمال يازيلى ، كاغد چيقمش . باشدە آنەم اولارق بوتون او خلقى سەوينمشلر . همان بر قوربانلق آلديرارق يگىدن آدمى كمال اولارق اوقويوب اونى كىمشلردو . ارادن بر آى گىچدكن صوگرە محلە مختارى كمال آدى نفوس دفترى گتروب آنەمە ويرمش . . بونك اوزرينە بوتون ياقينلر ويىلدكلر دعوت ايدىلەر ك آدمك كمال اولارق نفوسە گىچديگنە بر شىنك ياپلمش . ارتق اوگوندن آدم كمال اولارق قالمش وهر كس بنم كمال اولديغى بيلمش ويەللەمشدر . » .

ارقداش ، بتون بونلرى دىكلەدكن صوگرە « دوغرىسى محمدبك ! بن بونلرى شمدى يە قدر بيلمەمشدم » دەدى .
هرنە اىسترايسە ياپمقدە فلك
فضلەدر بر شىء اوندن دىلەمك

98

چوجوق تربىەسى

چوجوغك برى فضلە يوز گورەرك شاماروب خويسزلاشيوردى . قومشولرك چوغى اوندن شكائتلە نمكدەيدىلر . اك صوگى آنە ، بابا كندىلرينە گلەرك چوجوغك تربىەسەنە قويولدىلر . اوقولك اوگرەتمىلرى دە ياردىم ادييورلرى . برگون بابا ، چوجوغە دەدى كە « يا وروم ! ياپاجفك هر

دوغۇسۇزلىق ئىچىن قارشىنى تاختەيە بىر چىۋى چاقچاق، ھىياپاجىڭ
 ئىلگە قارشى دە چىۋىلاردىن بىرىنى چىقاراجىم « آرتق بابا ،
 چوچوغنىڭ ھىجان سىقىچى ياپىدىغىنە قارشى تاختەيە
 بىر چىۋى چاقچوردى . گىت : گىدە تاختەدەكى چىۋىلار گۈزە
 باطاجق قدر چوغللدى چوچوق بويىلە گۈرۈنچە ، يۈش ، يۈش
 اوطانمايە باشلادى . « ئوگرىمنىڭ دە » سىن بويىلە خويسىز قالاجق
 اولور ايسەڭ ، گلەجىدە كۈتۈ بىر انسان اولورسىڭ » سوزىنى
 خاطرلادى گۈن گىچىدەكچە ياپىدىغى يولسىزلىقلارە پشيمان
 اولويوردى . نھايت كۈتۈك ، خويسىزلىقلاردىن صاقنمايە باشلادى .
 گىتەكچە اشكايتلار آزالىوردى . بىر گۈن گەلدى كە : اويسال بىر
 چوچوق اولدى . آرتق تاختەدە چىۋى آرتىشى دورمىشلى .
 فقط اوصلائمايە باشلايان چوچوق تاختەدە موجود چىۋىلار دە
 يىرىدىن سوكتوروب آتدىرمق ايسە يوردى . مەمكىن اولدىغى قدر
 ايلەكلەرە باشلادى . ھىياپىدىغى ايلەك خەبرى گلىنچە ، بابا
 « ياۋروم ! بوياپىدىڭ ايلەك قارشى ، ايشە تاختەدىن بىر چىۋى
 آليورم . » دەيىوردى . بويىلەكلە تاختەدەكى چىۋىلارڭ ھىسى
 چىقارلىمىش اولدى .

بىر گۈن ، چوچوق اۋوتىەرڭ باباسىنە باياجىم ! تاختەدە
 چىۋى قالمادى « سۈيىلەدى بابادە » اۋت ، ياۋروم ، چىۋىلار
 قالمادى . « ما يىرلىرى قالمىدىر » دەدى .

قىرىلان كاسە دوغۇرلاانسە اگر
 گەنە بىر ايز بوراقوب قدرى دوشىر

99

بىر مەكتۇب اويۇنى

شېھەلەنن بابانڭ بىرى : يۈسۈپچىنڭ گىترىدىكى مەكتۇبى

اوقودقدن صوگره قزینه وەریردی . بونك اوزرینه قزله
سه وگیلیسی ، بابانك اگلایامایاجفی برمکتوب اویونیله
سوزلهشمگه باشلادیلر .

مکتوبك صورتی

سه وگیلی آیللا

خسته لکم دولایسیله قاچ گوندر اوقوله گله مه یورم . آرتق
سزه قارشى دویدیغم حسرت ، اشتیاق بنی پك چوق اوزمکده در ،
چونکه اوزون ییللری صره لر اوزرنده هپ برابر گیچردك . بوسیله
سزدن آیری یاشامق بئم ایچین دوغریسی دایانلماز بر عذابدر
پك آنجق او گوکل اوقشایان صحبتلریکز شفا وهرمش اولاجفندن
یارین ایچین سزی ، اویفون گورمه اولدیفکز ساعتده بکله یه جگم
تاکه : عینی زمانده غائب اولدیغم او بر قاچ گونك درس لرینی
آغاجلرک قویتو کولگه لکلرنده روحمک بونون ایسته گیله سنی
دیگله یه رک اوگره نمک وشفقتلی برقلب طاشیان آیللاجفمی ده
کوکسمه باصارق : حسرتلی گوکلمی دیندیرمک ایسنرم سه وگیلم

گل سهل

سنی جاندن سه وهن

مکتوب اویونك چوزومی

باشدن صوگه قدر مکتوبك بر سطری اوقونور ، بر سطری
ترك ادیلر . بویله جه بر سه وگیلینك سه ودیگینه یازدیغی
سوزلهشمه مکتوبی میدانه چیقار .

کوتولک یایمغه پك چوق بول وار

» قورو ریم ده یه هرگون یالوار

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد ١٣٥ لسنة ١٩٧٣

مطبعة التضامن - بغداد

TIPKIBASIM
(2. CİLT)

کرکوک نکتہ لری

ایکٹی جلد

أسعد نائب

اسد محمد نائب

۱۹۹۷ - ۱۹۹۸

آہستہ آہستہ

کتاب انسانیت بلکہ گیسو، زمانہ اچھیندہ ہر سی
 اونو تولد سیر، اگا یا زیا گیتی ہر سی ہر بلکہ
 سبہ لیگی طائر گیتی رن گلہ جگہ دوسرو
 گلہ رن دوسرو نسل اور دوسری صبا تاسیب
 طویلوتا اولد سیر ماق ہالیسا آلد سیری گیتلہ تر
 عینی زمانہ اکلا سیک و ماغزائی پائیدار لک کولتور
 آلد سیری ہانلی طو عناق گرہ گیر
 کولتور آلیی ویرید یینی آرماسی، انسانیت
 سیر سیرلینی داہا ایی آند مالدرینا و اور طاق
 پائیدارینی بولمالدرینا تصقید بولونور
 بونہ دہلہ کتاب، ایلہ تیبی توران آراہلردان
 سیری اولدوغو گیتی کولتور و ندرہ یونک بولونلار
 وارماسی بونہ طای سیر اتلہ ندرہ داہا دوسرو
 انسان کنری مہورہ سینینی بیلیگیلرینی سیندرہ دیگہ
 سیر اورون اولمالیر سیر انسان ماسا دیقی ہا عینہ
 گرہ کلرینہ او یغون، اگا کندی سلیگیلرہن،
 گیتی سبہ رن و طویل و موزون قایماقلر سیران
 قویا مینی سیری اولمالی ہونکو انسان، آخلاق
 اولو سال نوزہ لیلیکلرینی قورودوغو اوراندا

ماغراش او یغار لیسه نه دره نهل کولتور
ده گرینی اولد شایسا و رنگینه شه سیه
قاپقیدا بولونا بیلیر .

الیزده بولوزان (کرکوک نلته لری) آدلی یاییتین
بیرنجی جلدی ۱۹۷۲ ییلیندا تورکمن ادبیاتچیلاری
بیر لیگی طرفندان باصیلیمیش بولوغا قدایر . بویوک
تورکمن شاعری یارلیغامیشی اُسعد نایب بک
طرفندان قلمه آلسان بویاییت و رنگینه بی کولتور
و فولکلور قایماغیدر . یاییتده بیر آلان و یاشانان
اولد یادریم توغو کرکوک و دول یالاریندا گیمی
قیاغیمیشیر .

ایشون ان گوزل یانی و اوهر ییاللیگی هر نلته نی
صونونا بیر سبت شعر اکلیمیش نلته لره بیر
جانیلیق و آهنگ قازاندرمیشیر . بوشاعردهکی
اوستون بیلی و دیلی رنگینلیگی بیر لره
یا اضماع قدایر . نلته لر یوغو که ز طویلوم بیر یلریه
گوزل سوز لره لوگو ویریجی دور و عدا اولور
کیمیری ده گولور و وچو دور و سوندا گولور و اولور
نلته لر واریر کی مالدا طویلوم آراسیندا کنیشی
تور و یود / یا اضماع قدایر .

رادیو و تلفزون پر دگر املریندا بیله گونون تونو و

اولویک سیکر لکریئے ویدو گرام صونو ہولہ ریئے
 آغیر لہ پندارے دہ سحر نکتہ لہو ہوق راستہ نیلیر
 ساعر میرا اسعد ناب کرکوک نکتہ لری یابینین ایکسیر
 ہلدیندہ آنحاق (۷۸) سیکری سکر نکتہ ہی
 ایشلہ یہ بلیکشی یابینی تمامہ مادانے یاساما
 گوز لری ہی قایا سیر
 ایکینی ہلدہ ہری یی ہلدین تمامہ مادہ سیر
 گوز دل ہری یونہ ص و اور ریخال ہری یی ہلدین
 ہری یابینہ غوکلور کولتور مرزہ اکلہ نہ سلاہن ٹونہ دلی
 ہری کولتور ایرھا غیر
 ساعر میرا سیر لہ ارعاف ایتدیگی ہری دگر لری یابینی
 قورماق کتا بلیقہ ہری میردا یولوندرماق اونر
 قورماق دان قورماق آق قارماق ایلہ ساعر میرا
 ہری یوک لک یورومو ہایا ولکونہ ریئی دگر لری یابینی
 اولوروز و عراق کولتور و نہ قازاندر ییون ٹونہ دلی
 ہری یابینہ اولوراق خالا جاندر
 تانری یی رعتی اونر مرینہ اولون نور ایچیندہ
 ادیون

قاسم صابری کہیہ

بغداد - جزیرانہ

اوساق (خدمتی)

اُنکی آرقداش خدمتی لر زرت سور آهنگردی
اونلردن بری خدمتی سینگ یگ آواناق اولدیغنی
ایله ری سور و یوردی، صوگ اولدراق دهنه مگ
ایچن اونی یاغردیلر

بک: سینگ قاچ قارداشک داها واردر؟
اوساق: اخدم اری قارده شم داها واردر
- یا شلر یگز نه در؟

- اخدم بوبوک آغابکک باشی (۲۵) در
کندی سینگ صوگره کی (۲۴) در، او هوچی سینگ
(۲۸) در، بنم ده یا شم (۱۷) در

- آشه نلک/ (۴۱) یا شیدن اعتبار بونلری
دوغور دیغه گوره شیری یا شینگ قاه اولاسی
لوزم گلیر؟

- (خدمتی آشه نلک یا شیلر دوغور دیغنی هر

هو هو قلمریک یا شلرینی هویدقدن صوگره)

اخدم/ آشه م سیری (۱۲۲) یا شدره در ده دی

اوساق دشاری جتیغه خدمتی آرقداشنه (بنم بکم

آغیر مابری هی بکا یا پیریر) ده دی

هرکی اوز عقلنی اوستون بولویور

عقلنی نقصان عجا کیم اولویور؟

بىر سۆز بىلەن داھا

قاسىم زادە سەد عبداللەھ يازىن شەرەڭ يالى بائىندە بولۇنغان
 ارستى آھىق، دىۋارلە مەۋرىيەنى پىئارە گىرەڭ غىل
 ياپاردى، بولۇپ آڭلاشنى اولدىن موزىيە سىد قانداق
 پىئارە دوغرى گىتىرىلگىنى كۆرۈش، سەزىدىرە يەرەڭ آرقان
 تەقىب ئاتىرى مەننىڭ سىرە داللىش اولدىرىغىنى مەبلە ياراۋ
 قاپۇننى ئىچى داللىرى (خەبەر) دەدگىن مەڭرە دە مەننىڭ
 موزىيەنىڭ چاشىرىلىرى ھەيۋەت، مەننىڭ مەننىڭ
 (ھەيۋەت) دەدگىن دىۋارنى ھەيۋەت ئاستى
 زىلاللى مەننىڭ يالۋار ئارقى چاشىرىنىڭ ئىجادە سىنى رەھبەر
 بولۇنۇر مەننىڭ سىر دەرىكە، مەننىڭ بولۇنۇر يالۋار يول
 مەننىڭ ھەيۋەت، ھەيۋەت ھەيۋەت اولدىرىق پىئارەڭ ئاھىۋە
 ئىش كە دورا دەپ دۈنەننىڭ، مەننىڭ چاشىرىلىرى
 ئىجادە دەپ گىرەم مەننىڭ تەڭرىنىڭ سىرە چاشىرىلىرى
 چارە سىز اولدىرىق دەدەرىلىرى ياپاردى، مەننىڭ ئالدىرىغى
 چاشىرىلىرى گىتىرىدىن مەڭرە سىرە (بۇداللىنىش)
 دەڭل دورىت دەپ ياپىم (دەپ)

باشەڭگىنى، تەبەئەت چارە سى يوق
 غەيۋەت ياپىم، ياپىم ئاڭ غەيۋەت داھا چوق

كريم دايڻڻ قرآنى

بقال كرم داي روتتند بر او قوله گيره قى ، يالكر محله
مولد لرنده دهره ، هاتما بر الفبا ايله قرآنى او قوشدى
يا سنى بولونجه بركت ايشى نمازلى قلمق دآر القلرد ده
قرآن او قوشدى ، لکن كلمه لركت جايراسين ايدى سندن
درلدى هر هانكى كلمه يى او قويا مانيجه اونو طرنا غيل قازير
و «بو اولما سين» ده ردی ، داي قرآنڻڻ معنا سيني
بيله يوردی ، اوڭا گوره اُلهه اُده هكى ثواب با كلمه لركت
وسط لركت سقارى اورا ننده يردی .

برگون بر ياسين شريف او قلمق لدرم گليوردی ، او
آراده يالكر كرم دايڻڻ قرآنى موجود ايدى ، او قويا
آدام ، قرآنى آهني ، بر چوق كلمه لرينڻڻ قازينمى
اولد يغنى گوردی آدام «دایى اقرآنڻڻ يارىسى قدر
كلمه لرى قازينوب گيتى» . بو بو هالده او قونا قازا
دهدى / بوڭا جواب اولد راق داي آداه «سن موجود
كلمه و طرلى ايكنى كه ز او قور اوزلركت هويدى
بر ياسين شريف اولور بلكه ده فضيله» . ده

أله آل ميره يى ، اولچ به ز طويونى

أنى آره ايكى كه ز اولچ اريونى

داها به لای ده گلی

عتمانلرک شصوت دور لر ندره ییاسی یار تیلا بو یونا
 بز بر لر یه طار تیووب ببعوت آدایاری ، میدانلقلرده
 طوبیلد نان خلعه ، ملت و وطن هیقارینه حاضر لاند قلی
 برونده لری آچیقلر یورلر و سورت الک جانلی نقطه لر ندره
 طرفدار لری سوره کلی آلقشدر لره یایغره قویار یور لردی
 قورناز بر سه چمنه لهر ایکی یارنی لیده ریخی آلقشدر یوردی
 یانی باشنده دور مقده اولدن اوغلو « بابا جهنم »
 آلقشدر یگزدن بر خی آکلایا ما یورم ، عجبا خر ها نگی
 لیده ری ده تنگله یور گز ؟ ، ده یه / صوردی / بابا
 اوکا « او غلم اداها به لای ده گلی » ، ده یه جواب وهردی

نه عمر قوی آدینی ن نه علی
 ده نه سنبله ، شیعی اولاد دهلی

يوقسول وكفر اُھم

بەرگون كوكونىڭ بالقونىدە، اوطوران بىك قادون
 بەيوردى، قابوقلىرى گوزەللە دەن آناغى بە
 آتوردى، بالقونىڭ آلتىدە كوكە لەننە يوقسولنىڭ
 بىرى دە، اوقابوقلىرى بىردن آلا راق ائىلە ئىمىزلەكەن
 ھىكە بەيوردى، نىزايت باي ايلە ئىمىزىكەن بەيوردى
 ھىكە ئوردى، آكالا شىلان باي قادونى بەگەنە شىركە
 آلان خەرىجىلەن آزارلىدىوردى، ئوقابوقلىرىلە بوش
 قارىنى دولدوران يوقسول ائىلىنى مەقالىدە كىتەك ھىم
 كىرلى ھەدور ھە بەيوردى، بونى گورەن كىرلى ھىم
 داياناھادى يوقسولنى طوقا تەزىياراق «بە ھەرىف اباھەرىفكى
 باي قادونىڭ ئوزونى بىكەنەكەن، بىن اونىڭ قابوقلىرىدە نە
 ھىم و شىركە ھەدور بىوردى، ائىتەنەننىڭ كى
 مەكىنلىك بوردالغى اۆنلەردە مەيدان دەيدىرەك
 دىيانىڭ ئىطائىتى بولە ھە بىردە دەيدى، دەيدى.

نەھت آرتىق ائىلىنى قىلما غار
 تاكرى ھىم ياپىدىغى ائىلەن ئىلغار

عزيرى جو چوندن بويوگ

پرييل رمضان گوزگ سريگ گونلرينه راسته شري آغا
 ايشله نريگي ايشيلرگ ياپرقلريني گوزمگ ايچينيه باغا
 اورغاردى. اونلر باغي به الله يورلردى. ائگ ايشلارنى
 اولدن ولى دايم لهوراغي به الله دجه آغزنده طوتدوردى
 سياره نى ده توله ندر سوردى. آغا به آزار شاقالاشوق
 ايسته دى. اوگا د دى دايم ا بوگون رمضانگ ائگ
 قوتال گونلر ندر. بوگون قدر گيجه ننگ گونلر ندر.
 اوسته لگ اولدراق ده گونلر قصه و هوالر سهر ندر.
 بويله بوگونده ناصيل اولويورده اوروج اولما يورمگ
 ده دى. دايم اللهكى به له دايلانارق د ائندرم ابر
 هولوق هو هو غمري به الله مگ ايچينيه صبا مدين آقاما
 ده گيجه دور مادن هالي شيراز، اوروج اولوراق
 بونى ياپا تايير. بنه ده گل رمضان عزيز عا شور اكونى
 بيله اوروج اولدما يوروم، ده به هوا آب وهر دى.

عذرم وار ده يهرگ قلما نهار
 صو هوگن فضل عذر دن يارماز

دو قشورک قاپوچیی

دو قشورک پری یگی بولور دینی کویلو خایوچو سنه دیر کتیف
 اولد راق ده دی که ا « سن گیلاری صالونده صره یله
 او طور دوپ اوست گیلارینی صریدور دتدن صوگره
 صره یه گوره بکا یوللا، بکا گوره قاپوچی صالونده کیلرک
 اوست گیلارینی هیتار توب صره یه بورا قری
 او صره ده بو طه چی دو قشوره قیل یالکیر گتر مشدی،
 عاپوچی اوگاده اوست گیلاری هیتار قق تکلیفده بولوندی
 بو طه چی بن خسته ده گلم ده دی ایسه ده قبول
 ائدی صره ده دی؛ نهایت اوست گیلی هیتار توب صره بکله دی
 بر آرز صوگره گوزی بانلی بریسی ده گلری، اوگاده عینی
 تکلیف پایلری، خسته؛ دو قشور بنم یا لکز گوزده باتاجق
 البیسه هیتار ققه لزوم یوقدر ده دیسه ده قبول
 ائدی صره ده دی، بونی گورون بو طه چی خسته یه « قوزوم
 گیلینی هیتار، چاره یوقدر، بن خسته ده گل، مکتوب
 گتر مشی بر بو طه چی ایکن اوست کییلاری
 هیتار ققه مجبور ایدلم « ده دی.

آمرک آخرنی یات باشقه ده گل

أمرک آرتریلر کارینگی بیل!

ادرس بويۇق قالماس

توشتونك بىر بايرام صباهى صالحى قادى بگى تىرىكە
گىردە وگوردوز اۇ صباھىن اۇ طوروب راتى ايجيورد
اوغلى دە قادى بگك بويونك اوغلى ھىرى بگ دە
خاخالقى قولتوغىدە بايرام خاخالقىن دولتوردى، توشتو
كىدىنى صباھى اۇ دە دە بگ دە ياھو بونە آيىرى دولتور
سۇ صباھىن اۇ طوروب راتى ايجىركىن، اللھى امانت
اوغلى ھىرى بگ دە خاخالقى قولتوغىدە بايرام خاخالقىن
دولتوردى، دە دە

قادر بہک گولہ رک «اُو داہا چو ہو تدر» بر شی
 بیلیہ یور «شیر ملک دردی یو تدر» فقط عقلی باشند
 گلینجہ اورہ بولہ قالماز «ایچہر» دردی

دھرتی غمی ہونکہ چوٹی پر رہ
یوٹی چارہ ایہ ر صوکنڈہ بادہ

اوغور سر/طاوشان

همزه دایى هر هانگی گیه دوشده تیلگی گورور اولدی ایسه
 آیرته بی گونئی اوزاقلردن مافرکی گلهرک اونی بهرجه
 قاتلده ترکردی آتقی بو اوله تجربهک اولمادی که هانگی
 گیه دوشده تیلگی گورور سه صبا هلیت ایرکندن چولوق،
 چوهونعی آلدراق مافرندن تور توباق اییینه بر طره
 صاوو سور و آقاملین نه وه دوسدی
 بر گیه دایى دوشده طاوشان گورور، قاریینه آکلرینی
 اوزجه مافر گیترون طاوشان دگل، تیلکیر ده دیه
 دایى نه اولور، نه اولار ده بهینه بر طره صاوو شوب
 گیه لر و آقاملک که ۲ اعتبارنده نه وه دوشیه تاپلرینک
 اوکنده قالد بالق بر قاملانک بر قایک گون قالمق اوزره
 گلور بکله دکلمنی گورور، او وقت دایى قاریینه «مکله
 اللهک بهوسی طاوشانی» دهر

آداملک سفره نه صالدی تالون
 اولما سینر بویله اوغور سر/طاوشان

يا بايلى باجى يەك

تېنىلى رۇفۇ ئۇندى نىككاۋارىپ نىر زاتى . ئاز نىمانە
 بىخادادارە باشكا تىلگى و قىتاز رىتە چىنى . ئالەدە اتىدى .
 گوزەل بىر اۇدە اولور دوير و زىمانە گوزە موپىلە و سفىرە
 طاقى قوللى يوردى .
 كويلو اقربالار رۇفۇ ئۇندى يى زيارت ايچىن بىخادە گىتەلگى
 طىبىقى ھىسى اوندە ساقىر اولش و پارلاق دورومىنى
 گوزەككە مەنۇن قالمىشردى . كوپە دورۇلار نىزە كويلولرە
 رۇفۇ ئۇندىنىڭ دورومىنى آڭلا تىور لردى .
 بىسى « ايرىنىڭ بىخادە دەكى / دورومى يىك يوككە و
 مەنۇن ايدىچىدە ، ھەركەتەن سايغى گوزە دوير . بونىككە بىرلەر
 كويلولىلىكىنە دە باغلى قالمىش . گوزە ئىز ياپىر مىنى اولدىغى
 گوزە مەن كويونك يا بايلى باجىا يە يوردى » دەدى .

چوق گوزە غە ، تاجىلى لىمانلار ھانى
 ھەكىم لىمانلار اولونماز اصيلنى

نۇسخا :-

۱- كويلونىڭ گوزە مەن كويونك يا با دەدىكى يەك مىفونىڭ
 ھەمما لىرىدە .

۴۔ (ایریف) گویا سوزنده (رُف) دہکدر
 اُغیرہ کی بیک رُف اُفندی بہ عائر اولر یی سولہ بہ نلر
 وارد

واعظ دہک دین اولن . بر کیف یاغما سی
 کی پندگی سوز تورکجه مسجد لره بن گیره م

مشرۇ دارىدېشى كېمەنىڭ « بىر داھا خىزمەت گەرمە ئېگى
 اولسون، دەمەسى « بىر داھا خىزمەت گەرمە چاڭم، دەمەك
 اولور، خەلق زىيانىدە « ئېگى اولسون، «وزى « ئېگى كەز
 اولسون، «مەنەسى دېھى تا شەھەر اولدىقۇدن كۆزۈل بىر
 (تۈرۈپ) خەلق ياپىلىشى اولور.

میلون زانغور

ترسہ لی بر کلیا زانغور، او قور، یازار اولما قیلہ بر ابر، انجیل،
زبور گبی قدر سی کتا بکردن بعضی آیتار اُز بر اُتمش اولریغندن
هر ییل پایاساق ایشمانه گیرور و قیل قازانمردی، بر گون
کلیانک باشی راهی اوکا «سن او قور یازار اولما دینکدن
پایاس اولما زانک، بگا قالیسا بو یاقینلرده بر دکان بولوب
خفیف بر بقاللق پایاس و زانغور جلققلہ بر ابر اُداره کی تأمین
اُتمش اولور سگ» دہدی.

زانغور باشی راهیلک سوزی اوزرہ آریوب او یاقینلرده بر
دکان بولدی. دور و سنا معاملہ سی یوز وونن تجار تندر حوق
اولدراق گون بہ گون گلیرنی آرتوردی، آرتق دکان تریسہ
اُدیلرک باشقہ بر لردہ فرعلر آچمقہ باشلادی و آزار
بر زماندہ زانکینلر صرہ سنہ گیمی اولدی.

بر گون بر بانقہ دن پارہ کیکہ رکت یکی بر مأمور، پارسی
باشما سگ یانی باشنہ بر ایشمانا بر ایشمانی آدمہ دکلیف
اُتدی. زانکین، او قور، یازار اولما دینکدن دانا پارفاق
باشما سگہ پارہ کیکہ رکتی مأمورہ سولہ دی مأمورہ یولر اُچنرہ:
«یا اُگر او قور یازار اولما دینک نہ اولور سگ» دہینجہ
زانغور بوتون صاف قیلہ «یا پانہ اولور دم» دہدی.

ماہل اولمقہ غنی، بیلگیلی اولمقہ فقیر
تا اُگر یلک ایشلری بو، لہر کیمہ ایشرہ وەریر

نماز و آب دے

اُبی یورہ کھی زنگینے کُ پری یلرینی اُکتے کوپولورک نماز
 قلما دقلرینی اُستقلہ آکلادی : اونلری نمازہ آلیشدریق
 ایچینے لھر نماز قلون کوپولوہ آیدہ یارم مجیدہ ہدہ
 ادہ اگنی مختار واسطہ سیلہ پیلیرتدی آردندن بر اودی
 مسجد دہیہ ۸۵ سیرلرلہ دوستدی نماز دہ اوغولان آیات و
 دعا لری دہ نماز قلانلرہ اُزبر اُتدیردی : آرتق آی باشند
 اعتباراً کوپولور نماز لری گیدوب مسجدہ قلیور و آی صوکنده
 دہ زنگیندن ایلوق الیورلردی :
 زنگینے بر کرہ کوپہ اوغولان کن با کوپولورک نمازینی گورمک
 ایستہ دی گوردی کہ اونلر نماز وقتی اولوچیہ با ایشلرینی
 ترک اُدوب مسجدہ کلہ رک نماز لری قلیورلر و آردندن
 گیدوب ایشلرینہ باشلایورلردی : زنگینے نماز قلانلرک
 آب دے آلہ قارینی ہیج دہ گورمہ دی : ایرتہ سی گونی اونلرک
 آب دے تارینی صوردی : مختار « اُفندم ان کوپولو نمازک لھرہ سی
 یارم مجیدہ یہ یازارلر شوکت آب دندن قولوشلماقردی :
 اونلر یالگر نمازک لھرہ سی یارم مجیدہ یہ اویوشلاردی :
 بویور دینکاز آب دے تارینی نماز آیدہ بر مجیدہ دن نقصانہ قلمازلرہ
 دہ دی :

دو غرو سوز در برکت اللہ دین
 بو خدا پی آل دہ قوراق یردن سن

اُنك تونوسى

گوندىزك يوروشى ايشلارنىڭ دوتىنى كويلاور آقام يەنە كىزىن
 ھۆكۈم كوي تاختارنىڭ ياشىدە ھويلاور بوردى. تونوسىلارنى اُنك
 زيادە اكيىن ھويلاور دىدى. گىچەنك بىرى اُنكردىن
 تونوسىلور بوردى. ھوتلارنىڭ اُنكلرى بىن ادىلار دىالار
 بىرلوان ھىيىنك اُنكى سوز تونوسى ادىلە بوردى. ھىيىن
 آرادا بىر بويلا سوب كىزىنى گوزە ھوتلور، بىھىيا سوزە
 قاتلىوردى، لىكى بىر دىرلو اونك اُنكى سوز تونوسى ادىن
 بولونما بوردى، آرتىق ھىيىن بوزلار دى، ھونكە ھويلاورنى
 داغلىق اوزە رەيدى. كىزىنى ھىيىن ادىنە يەرك، ھىيىنلار
 بىر ھىيىن «بە ھىيىنلار اىنم اُنكىم سىزگىلاردىن اكرىمى
 قالار؟» ادىلور، اولار اُنكلرى بىر، بىر ھىيىنلار دىگىز
 بىرلوان اولون بىنم اُنكى سوز تونوسى ادىدە دى. «ادەدى»
 تاختار ھىيىنك قىيا بوزلارنى اولدىقنى گوردى، بىر اويغونىزلىق
 ھىيىنلار ھىيىن دە اوزاق دەگلى. اونى تىكىنە اىيىنە «ھىيىن
 سىنك اُنكىك بونلارلە ادى گىچىز، اللەھە امانتە او
 قاتلارلە بىن ادىلار، دەدى.

تور بون ھىيىن، اُنكىك ھىيىنلە قاتلار
 آتلىرىكە ھىيىن كاشانە وارىر

نەپەس

ایمتحان الدن قاجمیشی؟

اگر تم نے کسی عزت افزائی لے وہ اوگر بھی ایک نوسوسہ
(۱۰۰) ی ہر صبح اوندے آلوب امتحان ایچینے اوقولہ برابر
گیدردی بولہ قوشو بویونہ گووہر چیلرندن / سوز ادردی
اوقولہ وارنجہ امتحان صالونہ گیدیلر امتحان یرلری بچرندن
اوزاقدی قوشونک صاندالیہ سی جادہ بہ آجاشی یجره نك
یا شہیدی امتحان ماعتی مالدی لہیت صالونہ گیدرک قایالی
ظہار دہ کی امتحان موالیری آچیقار دیلر سؤالکر اولدنجہ
آغردی اوگر چیلر جواہلری یازمقہ قویولدولر ایلک اولدراق
قوشو امتحان دفتیری وہ ررک چیقری من افندی اونک
درلرینی ای حاضر لدمی اولدیغنی طنز ادھرک دوتوشہ
کندیستنی تبریک اُندی لکن او « یانلیور سکر بن آرزو شی
یازدم، یانلاری تمام ماددن دفتیری تلم اُدوب چیقرم » دہدی
من افندی میرتلہ آتہ دن بویلہ یاپدیغنی صورنجہ : او
« گووہر چیلرک لہواریہ اوچوشرقلرینی گورددم، تورقلم
کہ اولرہ گوز قوشی (۱۰۰) نك آلینہ دوشونلر
چابوق اوه گلہ رک اولری پورالریہ صورقلم » دہدی من افندی
اُکا « یاھو! اولرہ شی ایچینے امتحان ترک ایرلری؟ » دہدی قوشو
« امتحان الدن قاجمیشی؟ بوییل اولما یین دہ گلہ ملک ییل اولسون » دہدی

قایا مازیر دہ قالدن بیل ایشتگی
قایا مازیر لک، چابوق اول توتہ گیدرہ لی یازدی

نامبر

كىمەنكە ھەرىئە دوتۇنمايك

آغا جان بىك زادە صالح بىك ئاقاى ۋە ۋىلىر بىر زاتى
 نىچى توشۇ دوتۇنمايك افسى ھىكەن اولكەن ايجكى
 تونلار نوب، غاز قىلما مايدى
 بىر گون قومۇسى ھاجى درويىنى افسى صالح بىككە ھاقى
 كيف اولدى نىچى گوردىر ۋە قومۇلىق ھىق اولدىراق اولكا نصىتىدە
 بولۇنغۇن ايتىر «يا ھو! بىن ۋىلىر بىر انا بىككە
 ياز قار... رجا اۋدەرم آرتق ايجكى بىي تىك اۋت رغاز
 قىلما يادە باشىر، زاتى يا ھىكەن دە بولمىدە بىككە دە
 صالح بىك دە درويىنى افسىدە «اۋدىر رجا اۋدەرم سزە
 بىم كىمەنكە ھەرىئە دوتۇنمايك باقار بىن سزە آرتق
 ۋىتى گلدى ايجكى ايجىكز وغاز دە قىلما يىكز، دىيو يورمى بىم
 ھىچ كە دەپە قىلما دە بولۇندى.

بىلە ھەجانان ايلە ھىرە گىرەرز
 بىز بو دىنبايى دەھىت اۋدەرز

اُنكى صاغرا آرقداشنى آراسىندە

صاغراڭنى بىرى ھامە گېتىڭ اوزىدە ، لىزىلۇ شىلارنى بىر ھاۋىلۇدە
 صارا راق تولتوغىدە ئالمايدى . يولدا بائىقە بىر صاغرا آرقداشە
 راستلايدى . اُنكىسى دە باغرايچان دۇيغازلۇدى سىلاشۇشۇقۇن
 سۆڭرە بويىدە تونۇشمايا باشتىلار دىلار .

اُنكىچىسى - نەرمە بويىدە ؟ ھامەسى ؟
 بىرىچىسى - (ائىچە دۇيغايۇپ تېخىلە) ئايرىقۇمۇم ئايرىقۇمۇم
 ھامە گېتىڭدە .

اُنكىچىسى - (ائىچە دۇيغادىقۇن تېخىلە) نەرمە ھاۋىدە
 لىزىم . بىن ھامە ئۇنى ئايرىقۇمۇم . ئۇ ھاۋىدە
 بىزىن دە - لىزىم - بويىدە .

كۆرۈشە بىزىم شىل اولەڭگىڭ
 كەندە يەنە نەرمە يالۇن نەرمە ئۇنى

اودھ نرگورت

اودھ نرگورت آرشدائی؛ برگون اوکھ به وکھ بنی تائین ایجن
 آئر انرندہ بر او یون تیشلہ دیار اوکا گورہ بر کباچی روکھ
 صوٹولہ راق ایستہ دکھری قدر به دیار او نلردن بریسی
 به مکدن صوکرہ قوللوتی صاللا یا راق دیشاری ہیقق ایستہ دی
 کباچی - اُغندی به مک پارہ سنی او نو تو یکنز غالب
 نرگورت - پارہ می وەر دم ده جیسورم
 کباچی - اللہ اللہ؛ بن نزگاہ با شندیم؛ پارہ وەر سیریلر
 بیانز میدم؟

نرگورت - به مک پارہ سنی وەر دم، یالون سویله وەر دم
 کباچی - بن پارہ آلیورم، اب بنین زاهاز که
 اُیکنجی نرگورت - اوکھ بن کندی پارہ می وەر یکنز اودھ
 کندی پارہ سنی وەر یوردی
 کباچی - (دار غینقله) خردہ می به مک پارہ سنی وەر دم،
 ده به ککسگز اریله می؟
 اُیکنجی نرگورت - طبیعی یا!
 کباچی - (عصبی) اوچو بنینک آغلا دینغی گوردی، خن
 نیه آغلا یورکیز ده به صوردی
 اُوچو بنی - ناصل آغلا یا یایم، بکاده پارہ وەر مه دیگر
 ده به ککسگز

کتابی - سر آغلا مایک . بوراقلش بن آغلا یایم .

دو یوق ای - تر آج اولون وعده تمام
 اؤنکا باقماز که هرلر ، یا عرام

یهودی و گیوه خوری

بر گیوه یهودی هاییم ، اونیته فریزر گیریش اولدیغی/س
 آتیش زلفه قورقور سندن کنه ییسی اویریش گی
 یا یاراق/س/ هیقار مانی : فریزر اوتک هر طرفی
 دوله خوب ایسته دکرینی آلدقون صوئج برده یا طاق
 اوداسنه اوغرا می گوریش کی یهودی داها اویرمیش
 اویا تقدرا : هاره سر لوندله بویله بر قورقور شایا یا با شای
 فریزر بونه : داها اویا تقییک ؟
 یهودی : خایر آندم : اویو بدهیم : گورمه یورمیک ؟
 فریزر : یانه دن گوزلرک باقییور ؟
 یهودی : بر هبه بویله یز اویورکن گوزلرکز آهیق قالیر
 فریزر : او هاله زری راهتس آتیه ییم .
 یهودی : تکر ادهم : باش قابوی آهیق بور اقاما یوقه
~~اوداسنه~~ فریزر فرصت بولوب ده ایجری صوقولور :

حکایتک : اوده سزدن گیدی
 خدیوه : کنه یی قورقور شای

جەننە گىت

«كۈرە نەزىرى، ئامرىنىڭ بىك سېقىنىلى اولدىنى بىر سۈرە دە
 گۈلەك ئالدىنى ئۈرە گۈرە اوده سىنى يايىش اولدىنى
 سۈرە دى سۈرەي ادگا دى ھادى ئارتق گىت «دە سىنچە او
 «اۋىنىم نەزىرە كېرەم» دە سۈرە سۈرە ھالى سېقىنىلى
 سۈرەي دە «جەننە گىت» دە

نەزىرى، كۈرە بىر لىكەن آيىر پىلە راق كۈيۈنە دورى بىر سۈرە
 سۈرە شەرە ئاقتارىر. بالە شەرە اوردان دە آيىر پىلە راق اوزاق
 بىر كۈرە كېرەپ بىرە شەر. «كۈرەك سۈرە سىنى اولدىنى
 كەندى بىر لىكەن دۈنەك «كۈرەك تەكۈرە سىنى چەلەندە بولونۇر
 لىكەن فرارى دە سۈرە نەزىرى، كۈرە سۈرە سۈرە دە بىر سۈرە

تەكۈرە دە يارغىچ ادگا نەزىرى فرارى سېقىنىلى «تېمە سۈرە» «غۇ
 اۋىر سۈرە ھاك بىك ابن فرارى اۋىش دەگام سۈرەيلىك
 دە سۈرەيلىك اۋىر يايىر قىزىن گۈرە سۈرە دە سۈرە سۈرەيلىك
 گىت دەدى «ابن «اۋىنىم نەزىرە كېرەم» «سۈرە سۈرە سۈرە

«جەننە گىت» دەدى «ابن دە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە
 جەننە بولدى قام سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە

اولدىنى سۈرە تەكۈرە آلتى اوزە سۈرە بىر لىكەن دۈنەم «دە سۈرە

تۈز لە قوز بىر سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە

نە تۈلەق بۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە سۈرە

بەللاھە ئەڭ

آئىنە ، بابا بىر چىڭ / ياۋرۇقلىرى كۈن مەھر ئايلا اولۇق
 مەلۇننىڭدا ارطۇرۇپ سەھنە باشلايدىلار تەھەللۇق ئوڭون
 مەھرەدە مەھەلە غەزەپ ياپان يە مەھر يە مەھەلە اولۇق
 ئۆگەنلە بابا بىر ئايىتە مەھەلە يەللاھە ئوب سەھەلە مەھەلە
 قاچىرىنى اولۇق ، اولۇق ياۋرۇقلىرى مەھەلە ئۆگەنلە
 نەۋاللىنى بىر ئۆز ئۆز لايىق دۈۋەلە ، مەھەلە يە مەھەلە
 دۈۋەلە باشلايدىلار ، بىزنىڭ ئۆزىدىن آئىنە يەللاھە نەرك سەھە
 بىر غەزەپ قاچىرىدى ، اودە مەھەلە ياپىرىقى كەي يەللاھە نەرك سەھە
 مەھەلە ئۆگەنلە ياپىرىقى دۈۋەلە باشلايدىلار بىر ئۆز
 مەھەلە نەرك ، مەھەلە ياپىرىقى قۇيۇلار ، غەزەپ بىر تەھەللۇق
 اولۇق مەھەلە بىر مەھەلە يەللاھە نەرك بىر تەھەللۇق قاچىرىدى ، اودە
 آئىنە مەھەلە ياپىرىقى كەي ياۋرۇقلىرى دۈۋەلە باشلايدىلار ،
 آئىنە مەھەلە مەھەلە ياپىرىقى ياۋرۇقلىرى دۈۋەلە ياپىرىقى
 مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە
 كەي يەللاھە نەرك مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە
 نەرك كەي ياپىرىقى ئايىتە مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە

كەندىكى تۈرتتەرى مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە

باشقا سەھەلە دايان ، مەھەلە مەھەلە مەھەلە مەھەلە

هریت

دیمقام بر امریکائی ایله کومونست بر روسیه کی
 یوچولقنده قونو شهور کر وهر بری کنزی حاکمت ره زین
 مدله ایله ری شور ووردی و امریکائی ده دی که «زده
 هریت او دره ده در که واشتانونده، بیاضی سرائیک
 خالد بالق آلدننده باشتان ترومانی آغیر، آغیر
 اله شیر بر سوم کیه بی ده دیکنده منع اوده فر»
 کومونست بر روسی ده «زده بونرن ده فضله هریت
 واردر بر بی سو سو واده کرملن سرائیک او خالد بالق
 آلدننده باشتان ترومانی اله شیر بر ووردی صایام
 هیچ بر کیه ده دیکنده منع اوده دیگی گبی
 آله شیر بر ده ده دی.

اَسْمَا بیکیم نو دوغرو سوزدر
 هر اول ترومانا گیردر «سن آت شور»

خەزىلى بولۇق

زىننىتى بىر كىيىمىڭ ئۈندىن بىر مەقدار چارە ھالىنى كۆيىڭ
 ھاھىيەسى شېئىرە ئىدىكى كىيىملىرىنى ئېلىپ ئۆزىگە
 «يا، ئىشلىتىش كىيىمى ئېلىپ بېرىڭ، مەن ئۆتۈرۈپ
 بېرىشەن بولماقچىمەن» دەپ، لېكىن ھېچىنى ئۆزگەرتىپ
 كەلمەي خەزىلىنى ئېلىپ ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ
 ھاھىيەسى ئۆزىگە بولماقچى بولغانىكەن ھېچىنى كۆيىپ
 مەقدار ئېلىپ ياغ سۈرۈپتۈر. «قەيەن قەيەن»
 شېئىرە ئۆزىگە «دەيدىمىز، بىر بىر ئۆزىگە كېرەك
 كىيىمى، ئۆزىگە ئېلىپ بېرىشەن ھېچىنى سۈرۈپتۈر
 خەزىلىنى ياپىي ئۆزىگە ئۆتۈرۈپ بولماقچىمەن» دەپ
 خەزىلىنى ياپىي ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە
 بېرىپتەن ھېچىنى ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە
 خەزىلىنى ياپىي ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە
 قورقۇنۇش، بولغانىكەن ھېچىنى ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ
 ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە
 ئۆزىگە

ھەقىقەت ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە
 ئۆزىگە ئېلىپ بېرىپ ھېچىنى ئۆزىگە

ناهيه صيرى و ستار

و مورگه جيلك دورينه بـ و مورگه جن بـ دولتـ و مورگه
 بـ ليون بـ قواله انتخاب بـ ائتيرك ايـ ته يوردى بـ انتخاب
 گونف ياقور شجيه مركزه باغلى بـ ناهيه صيرى انتخاب بـ حقيده
 حكومتك فكرى آكلادىق اوزره مركزه كلهرك والى بـ اوغردى
 والى بـ صيرى بـ ستاره گونف بـ ستاره بـ عصبى
 تينر بـ اهنى ايدي بـ صيرى بـ ستاره قوال انتخاب بـ ايدي
 حكومتك فكرى آلق اوزره كلهرك بـ بيليردى
 ستاره بـ اهل كيم ايسته يور ؟
 صيرى بـ اهل بـ () گونف بـ
 ستاره بـ (دارغينه) () بـ انتخاب اوده بـ كز
 صيرى بـ (صانكه ستارك فكرى آكلادى) بـ اضم
 اولى ايسته بـ بيلرد بـ بوق
 ستاره بـ (داها دارغينه) () بـ انتخاب
 اده بـ بـ كز ؟ اويلدى ؟
 صيرى بـ اضم بـ آلق ايسته يور
 ستاره بـ بـ كز بـ باقالم نه يا باهق كز
 صيرى بـ بـ كز بـ اكلاد بـ ادى بـ انتخاب گونف بـ بـ ينه
 آيقرى ايدي بـ بـ كز بـ بـ كز بـ بـ كز بـ بـ كز
 واهن مركزه مورگه بـ ستاره بـ بـ كز بـ بـ كز

35

۳۵

اۇزۇن يەنە بىر مەنبە بولماقچى ئىكەنمەن بولۇپ بىر
(بىر) ئىشقا ئادىيۇر، ئىككىنچى ئىشقا ئادىيۇر،
بىر ئادىيۇر، ھەتتە ئادىيۇر، ئادىيۇر، ئادىيۇر،
بولماقچى دەرى.

بىر ئىشقا ئادىيۇر،
ئادىيۇر، ئادىيۇر، ئادىيۇر،

میسوز و اوگرچیلری

میسوزنىڭ بىر ئاجىزىقى اوقۇلە فقير ، اوگسوز ايسلام
 چوققىلىرى دە ئالپور و ھەدىلەر وە بەرەك دە گوڭلارنى اۇلار
 ادىسوردى . رقتى گۇلى اۇلار دەدى كە فرستيانلغى قبول اۇلار ،
 جەمئىيەتتە بىر يىك اكرامىلەر گۇلر . بوڭا قانان اوگسوزلر
 فرستيان اولدراق بىر يىك اكرامىلەر آلدىلر . لىكى اوگسوزلر
 گىدىشنى يە ايسلام گىدىشنى ايدى . ميسوز اۇلارنى
 فرستيان طرۇزىنى صوفىق اچىپتە صوفىق اوغراشيدىدە صوفىق
 اولد مالوردى . آرتىق اۇلارنى تەپەيدە باشلايدىراق ، فرستيان
 اصوللارنى گوزە آلمىلارلاردا ياردىملارنى كەرز دەدى .
 بىر گون ميسوز و عظمە دەدى كە : عيسى قرانلىق گىچەلدە
 اطرانغە نور صاھابىدى . اولە كە : يانغە كىلەر ھەرىشى گوزە
 گى گوزەلدە بىر بوغچە دىن ھوشان اوگسوزلر بىر آخىزىدا
 « اللهم صلى على محمد » دەدىلر . ميسوز كىدىلارنى ھىن
 صوصىدىرىدە آزارلادى . گۇلەك ھەفتە نىڭ و عظمە
 دەدى كە : گوزە قادىننى عيسى يە يالوار اراق كىزىدە گوز
 و اولەن بىر يىك اولغەن روح ايسان بويىر قاسنى رھا
 اشدى . عيسى الىنى قادىننىڭ گوزونە و اولەن چوققىلىق
 باشىدە بويىدى . چوققىلىق ھىن دىر لوبە گوزى آچىلار
 آندە نىڭ قوجانغە آتلىرى . اوگسوزلر بۇ ئانىقلىق

37

۳۷

بویو کالکندرت اویله جو شیریلر که ؟ هر شی او نوزاراق هب
بر آخزدن « اللهم صلی علی محمد » ده دیلر . مییونده
داهلنضهم دایانلما یاراق ارک وز یاورولری قایو دیلاری
استی .

صیبا قیرق گونده ایلخ ازلما یاجق
صاید یقز اودم یازار بولما یاجق

اُده بکلم « ده دی . کن یاطرون ز نگیسه » اُقدم ز
 نه ایتره و کز بز و ده دلم ، یالکز طوانه ناصل صییا
 بیلر یگژی بنه بیلر یگژی « ده دی .

گو قه نه سوسلو غنی تروندی
 یاید یغلش پارسی تشویش اتری

ایکٹی ہلڈک محتویاتی

ہیضہ

۳

آہستہ سے

۶

اوشاق (مردمکھی)

۷

نار صہان ایلہ و شری

۸

بر مزیلک دالہا

۹

کریم دینک قرانی

۱۰

دالہا بہ للی دہگل

۱۱

یوق سول و کفر اعر

۱۲

عزری صوچویرن بولک

۱۳

دوقورک قایوہیسی

۱۴

اودخ بولہ قالمار

۱۵

اوغور ستر طاووسان

۱۶

بابا بلہ بابیہ بیہ ملک

۱۸

حجرت قونوسما

۱۹

سلونر زانقوج

۲۰

عانت و ابدست

۲۱

اٹک قونوسی

۲۲

امتحان ایلر قاجہ سی؟

۲۳

بابا بلہ صبرہ سیلہ

۲۴

کیمہنک مرتبہ دوقونایلک

صیفه	
۲۶	ایکلی/ صاغر/ آرقداشی آراسنده
۲۷	ادج زوگورت
۲۹	یهودی/ وگیجه/ فرسزی
۳۰	مهره گیت
۳۱	یه الله غلی
۳۲	هریت
۳۳	فرسزلی/ بولاق
۳۴	ناهیه/ مدیری/ وشتار
۳۶	میسو/ نو/ ادگر/ جیلی
۳۸	گورچه/ دشی

کلمه	معنای
اقتدار ما	تحویل / نقل
اوتاناق	اُبله / بلیه
اودهو	واجب
اورون	مقام / موقع / منصب
اؤکوز	شیم / کیم / سر
ادلوسال	عجب
اویغار لیک	عزیزیت / محاربت
اُله شیم	رادو / تلفونله / محاوره
توره ننه	ساق / کول
بلهک	ما فطه / ذاکره
جلیلک	شخصیه
بو بورت	بعد
بیرینک	بعضی / بیر
پوشه	خطه / شروع
ترکاه	ایله / بیر
تانیق	فایده / معجزه
جابا	مجاناً / بدووه
چاغراشی	معاصر
ده نهی	اُختیار / تجربه

عناسی	کلمه
کلید / ناقوسچی	ز انغور
شعور / ایتروک	من دیرک
دهنم	سیندیر دیک
ترکیز / تئبیت	صابتا
امضافه / عاروه	قاصقی
ماله	قاصقی
همل / نزل	خوشاق
کتاب / مخزن	کتابلیق
دفعه	کمز
خون / راهی / طرب / ایتروک	موزیب
کشفه / مصفی / حیزه	نیتو لیک
مؤلف / ار	یاییت
مالک	یارغنی
مخفره	بارلغاماق
عکس / ایتروک	یانضیق
شیرک / سی	یایغر